

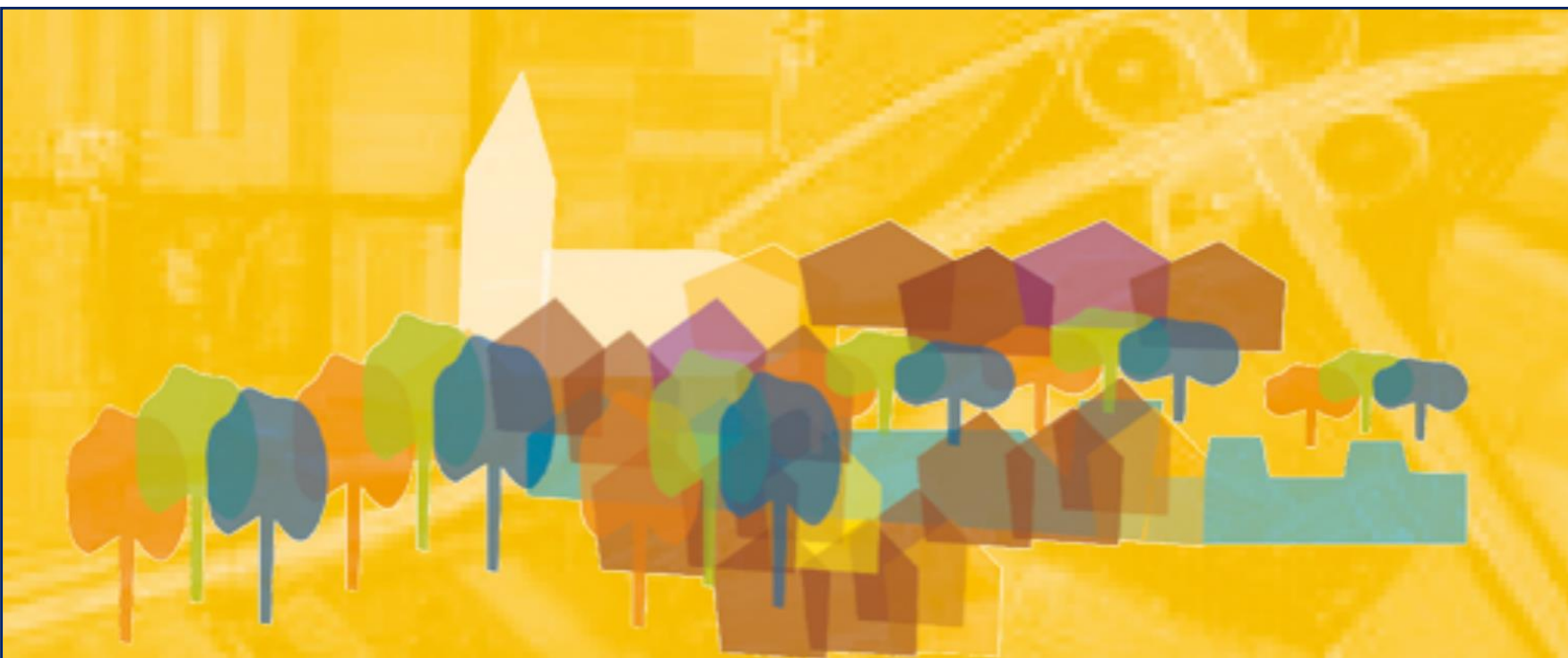

**Radboud
Universiteit
Nijmegen**

Masterthesis

De overheid en burgerinitiatieven

*“De rol van gemeenten bij burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige
gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen”*

Jorick Messink

Masterthesis van de opleiding Planologie
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Mei 2014

Titel:

De overheid en burgerinitiatieven: De rol van gemeenten bij burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen.

Auteur:

J.M. (Jorick) Messink
Studentnummer: 0825751

Masterthesis van de opleiding Planologie
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider Radboud Universiteit:

Prof. Dr. H.J. Meurs

Begeleider Regio Achterhoek:

Dhr. R. Swieringa

Samenvatting

In dit onderzoek is gekeken naar de bijdrage van gemeenten aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Dit is gedaan door middel van empirisch onderzoek in een aantal kleine kernen in verschillende (toekomstige) krimp gemeenten. Deze kleine kernen bevinden zich in verschillende stadia ten aanzien van het nemen van burgerinitiatieven. Op basis van gesprekken met initiatiefnemers/dorpsbewoners is gekeken welke (belangrijke) bijdrage de gemeente heeft geleverd en welke bijdrage juist wenselijk is of was. Hierbij is de nadruk gelegd op de inzet van beleidsinstrumenten en de rol die gemeenten binnen het proces kunnen innemen.

Aanleiding en aanpak

Door het optreden van krimp in een aantal landelijke gebieden in combinatie met diverse andere maatschappelijke ontwikkelingen wordt er, als er niet vroegtijdig op in wordt gespeeld door beleidsmakers, gevreesd voor een afname van de leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen. De Achterhoek is één van de regio's die te maken krijgt met de gevolgen van krimp. Als zogenaamde 'anticiperregio' wil de Achterhoek zo vroeg mogelijk inspelen op mogelijke negatieve gevolgen en deze daardoor beperken. In dat kader kunnen burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen één van de oplossingen zijn om de sociale vitaliteit en leefbaarheid in dorpen te vergroten en/of te waarborgen. Dit past ook binnen de trend dat gemeenten zich steeds meer willen richten op 'bottom-up' participatie, waarbij wordt uitgegaan van het vergroten van de zelfredzaamheid en het zelforganiserend vermogen van burgers. Burgerinitiatieven komen echter niet overal evenredig en voldoende tot stand en het realiseren van een gemeenschapsvoorziening blijkt een complexe opgave. Vanuit haar maatschappelijke taak vinden veel gemeenten het van belang dat ze een bijdrage kunnen leveren aan burgerinitiatieven. Verschillende gemeenten weten echter vaak niet welke gemeentelijke rollen daarbij horen en welke instrumenten daarbij effectief kunnen worden ingezet. In dit onderzoek is daarom onderzocht wat gemeenten kunnen doen om een positieve bijdrage te leveren aan burgerinitiatieven en op welke manier er daardoor meer succesvolle burgerinitiatieven kunnen ontstaan die leiden tot realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen.

In het onderzoek zijn verschillende typen kleine kernen onderzocht, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen drie verschillende fases waarin de kernen zich kunnen bevinden. Deze fases zijn mede van invloed op de rol die gemeenten kunnen spelen. Bij de uitvoering van het onderzoek is gekozen voor een kwalitatief meervoudig casestudyonderzoek, waarbij er interviews met dorpsbewoners en met betrokken ambtenaren zijn gehouden. Daarnaast is er ook inhoudsanalyse van relevante (beleids)documenten uitgevoerd. Omdat het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Regio Achterhoek, dienen de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek primair als kennis voor de diverse gemeenten binnen de Achterhoek. Uiteraard kunnen de uitkomsten ook nuttig en toepasbaar zijn voor andere gemeenten waar burgerinitiatieven nog niet goed van de grond komen.

Theoretisch raamwerk

Het theoretisch raamwerk van het onderzoek is opgebouwd uit meerdere elementen, waarbij de netwerkbenadering als uitgangspunt is genomen. De gedachte van de netwerkbenadering is dat publieke waarden niet alleen maar worden gecreëerd door de overheid, maar juist ontstaan door co-productie tussen de overheid, de samenleving (burgers) en de markt. De 'nieuwe overheid' denkt niet vanuit het belang van de staat, maar stelt de samenleving centraal. Dit wordt de 'Networked Community Governance' genoemd. Er heeft een verdieping plaatsgevonden op basis van een aantal begrippen die voor dit onderzoek relevant zijn, zoals 'overheidsinstrumenten', 'burgerinitiatieven', 'kleine kernen', 'sociale vitaliteit', 'gemeenschapsvoorzieningen' en 'leefbaarheid'. Hieruit kan onder andere worden opgemaakt dat burgerinitiatieven die hebben geleid tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in bepaalde mate een (positieve) invloed kunnen hebben op de sociale vitaliteit en leefbaarheid in landelijke kleine kernen.

Daarnaast zijn vanuit theoretisch perspectief diverse rollen en houdingen onderzocht die gemeenten (ambtenaren) kunnen aannemen bij de totstandkoming van burgerinitiatieven. De overheidsparticipatieladder omschrijft in dat verband enkele algemene rollen, zoals reguleren, regisseren, stimuleren, faciliteren en loslaten. Ook is de houding van de ambtenaar van invloed op het gedrag van burgers. De specifieke rollen van gemeenteambtenaren ten aanzien van burgerinitiatieven kunnen onder andere zijn: luisteren, signaleren, kennis overdragen, actief doorverwijzen, erkenning geven, actief zoeken, inpassen in beleid, 'een zetje geven', stimuleren of met middelen ondersteunen. In het algemeen kan de gemeente een actieve, pro-actieve of reactieve houding/rol nemen.

Bij het inventariseren van middelen die een overheid kan inzetten om een bijdrage te leveren aan burgerinitiatieven is de beleidsinstrumententheorie gebruikt. Door het toepassen van beleidsinstrumenten tracht de overheid haar doelen te verwezenlijken en/of het gedrag van burgers en organisaties te beïnvloeden. De geïnventariseerde instrumenten en methoden uit het onderzoek zijn ingedeeld volgens de categorisering van Hoogerwerf & Herweijer (2008): communicatieve, economische, juridische en fysieke instrumenten en middelen. De beleidsinstrumenten die hierin worden besproken zijn vervolgens aangepast op de omgeving en de context van de casussen.

Conclusies en resultaten

De centrale vraag van deze masterthesis luidde als volgt: *Welke wenselijke bijdragen kunnen gemeenten leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen?*

Uit het onderzoek is gebleken dat bewoners van de onderzochte kleine kernen vinden dat de gemeente vooral een belangrijke rol kan spelen bij grootschalige burgerinitiatieven. Tevens kan de overheid een (positieve) bijdrage leveren aan het creëren van een goed klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. De bewoners geven daarbij wel aan dat de rol van de gemeente als een onderdeel moet worden gezien van het gehele totstandkomingsproces dat van invloed is op de succesvolle realisatie van dergelijke initiatieven. De bewoners benoemen dat ze de gemeente voor een aantal onderdelen in het proces zeker nodig hebben gehad. Verder blijkt dat de trekkers- en regierol bij de dorpsbewoners zelf ligt. De bewoners geven namelijk meerdere malen aan dat initiatieven vooral tot stand komen doordat een groep actieve bewoners de kar trekt. Ook is het volgens bewoners van belang om draagvlak van onderaf te creëren in het geval van realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

In het algemeen kan worden geconcludeerd dat voor zowel het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven, als voor het totstandkomingsproces van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstige gemeenschapsvoorzieningen, een pro-actieve, meedenkende en ondersteunende rol van gemeenten gewenst is. In eerste instantie is dit vooral gericht op het vooraf adviseren op gebied van regelgeving en bestemmingsplannen, subsidiemogelijkheden en alternatieve financieringsmogelijkheden, maar ook op het maken van slimme combinaties en het tonen van 'good practices'. Wellicht nog belangrijker is het om aan initiatiefnemers duidelijk te maken wat hen te wachten staat gedurende het proces en wat de gemeente hen concreet kan bieden. Bij de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen werken burgers vaak samen (co-productie) met de gemeente, waarbij de burgers het initiatief leiden en de regie in handen hebben.

Daarnaast blijkt dat de (financieel) faciliterende rol van gemeenten van groot belang is voor de realisering van dergelijke (grootschalige) projecten, wat wellicht ook een belangrijke reden vormt voor co-productie. Initiatiefnemers geven namelijk veelal aan dat zonder financiering van de gemeente het initiatief niet tot uitvoering was gekomen. Hieruit blijkt de wederzijdse afhankelijkheid tussen de gemeente en bewoners.

Uit het theoretisch raamwerk kwam naar voren dat sturing in het geval van de netwerkaanpak niet alleen een instrumentenkeuze is, maar ook te maken heeft met interactie tussen betrokkenen. Hierbij is het uiten van waardering van belang, dit wordt door bewoners als een belangrijke waarde gezien in het gehele proces, evenals een pro-actieve houding. Volgens bewoners moet de gemeente luisteren naar initiatiefnemers, actief doorverwijzen bij vragen, signaleren wat er in de dorpen speelt en 'een zetje geven'. Uit het onderzoek is verder gebleken dat de bewoners en initiatiefnemers het communicatieve instrument urgent vinden, vooral in het totstandkomingsproces. Zoals reeds genoemd bleek ook het financiële instrument van groot belang te zijn voor de uitvoering van de initiatieven. Juridische/regelgevende instrumenten lijken vooral van belang in relatie tot het versoepelen van regelgeving om zo het proces makkelijker te maken.

In de conclusie van het onderzoek zijn, specifiek ingaand op beleidsinstrumenten, enkele voorbeelden genoemd van communicatieve, juridische en financiële middelen die gewenst zijn en extra aandacht verdienen bij het realiseren van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

Voorwoord

Deze masterthesis betekent de afsluiting van mijn opleiding Planologie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. In 2008 ben ik vol enthousiasme begonnen om de opleiding te behalen. Na het voltooien van de bacheloropleiding in 2011 heb ik ervoor gekozen om gedurende de masteropleiding het duale traject te volgen, omdat ik praktijkervaring op wilde doen na een aantal jaren wetenschappelijke kennis te hebben vergaard. In deze zeer leerzame periode heb ik eerst stage gelopen bij OOSTZEE Stedenbouw en daarna bij de Regio Achterhoek. De stage bij de Regio Achterhoek stond vooral in het teken van het schrijven van mijn masterthesis.

Het onderwerp van mijn onderzoek is deels aangedragen door de Regio Achterhoek, omdat men onder andere bezig is met vraagstukken omtrent de instandhouding van de leefbaarheid en vitaliteit van kleine kernen vanwege de ontwikkelingen omtrent krimp. Daarnaast ben ik persoonlijk geïnteresseerd in initiatieven die hebben geleid tot Kulturhusen, multifunctionele dorpshuizen of, zoals deze in mijn onderzoek worden genoemd, 'toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen'. De Regio Achterhoek heeft mij de ruimte gegeven om zelf een eigen onderzoeksrichting te kiezen. Uiteindelijk heeft het geresulteerd in een onderzoek waar ik veel van heb geleerd en waarvan de conclusies en aanbevelingen interessant zijn voor de Regio Achterhoek. Het onderzoek maakt inzichtelijk welke bijdragen gemeente kunnen leveren aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Ook is het mogelijk gebleken om een aantal rollen en instrumenten weer te geven die daarbij kunnen worden ingezet.

Het schrijven van deze scriptie is voor mij een langdurig proces geweest, waar ik telkens weer de motivatie heb moeten hervinden om een vervolg te geven aan mijn onderzoek. Vooral in de beginfase was ik erg zoekende naar een concrete afbakening en richting van mijn onderzoek. Hierbij hebben vooral Janine Geerse, Marit Maglio-Rijke en mijn scriptiebegeleider bij de Regio Achterhoek, Rik Swieringa, mij verder geholpen. Tevens hebben ook veel andere medewerkers bij de Regio Achterhoek mij ondersteunt. Hun interesse in en enthousiasme voor mijn onderzoek kan ik erg waarderen. Ik kan daarom alleen maar terugkijken op een leuke en leerzame periode bij de Regio Achterhoek.

Daarnaast zijn er nog veel meer mensen geweest die mij hebben geholpen bij mijn onderzoek. Hierbij wil ik daarom onder andere de mensen bedanken die ik heb mogen interviewen tijdens de uitvoering van het onderzoek en die hier speciaal tijd voor vrijgemaakt hebben. Hun inzichten en ervaringen zijn van groot belang geweest voor de resultaten van mijn onderzoek. Daarbij gaf het me ook de energie om na de interviews aan de slag te gaan met weer een nieuwe casus. Marcel Wissing wil ik bedanken voor het grammaticale advies.

Ook wil ik van de gelegenheid gebruik maken om mijn scriptiebegeleider Henk Meurs te bedanken, die mij tijdens het onderzoek heeft begeleid vanuit de Radboud Universiteit. Ik heb veel gehad aan zijn opbouwende kritiek op een aantal conceptversies en op de opzet en structuur van het onderzoek en de gebruikte onderzoeksmethoden. Ook heeft hij inhoudelijk advies gegeven wat net weer 'het zetje in de rug' gaf om verder te gaan met mijn masterthesis. Veel dank gaat ook uit naar Jeroen Stieber. Tijdens de gehele studieperiode hebben we veel projecten en opdrachten samen gedaan. Hierbij vulden we elkaar als een echt team aan. Ook gedurende het schrijven van deze thesis heb ik weer veel advies gekregen en hebben we samen gespard om mijn onderzoek aan te scherpen en aan te passen.

Tot slot wil ik mijn ouders, zus en vrienden heel erg bedanken voor (vooral) de mentale steun die ze mij het afgelopen jaar hebben geboden. Zij hebben mij het laatste jaar enorm gesteund, altijd interesse getoond en zijn altijd blijven geloven in het behalen van mijn masterdiploma.

Jorick Messink

Uft, 27 april 2014

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Voorwoord	5
H1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding en achtergrond.....	8
1.2 Doelstelling	10
1.3 Probleem- en vraagstelling	10
1.4 Relevantie van het onderzoek	11
1.4.1 Wetenschappelijke relevantie	11
1.4.2 Maatschappelijke relevantie	12
1.5 Leeswijzer.....	12
H2 Theoretisch kader	13
2.1 Het denkmodel	13
2.2 Vitaliteit in kleine kernen: Belang van burgerinitiatieven en gemeenschapsvoorzieningen	14
2.2.1 Krimpemde regio's: Leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen.....	14
2.2.2 Kleine kernen.....	14
2.2.3 Leefbaarheid en sociale vitaliteit.....	15
2.2.4 Het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen	16
2.2.5 Burgerinitiatieven in kleine kernen	18
2.3 Van burgerparticipatie tot burgerinitiatieven.....	19
2.3.1 Bewustwording.....	19
2.3.2 Burgerparticipatie en burgerinitiatieven	19
2.3.3 Van burgerparticipatie naar burgerinitiatieven: Van fase 1 tot fase 3 kernen.....	20
2.3.4 Bepalende factoren en motieven voor het ontstaan van burgerinitiatieven	21
2.3.5 Het ontstaan van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: Een complex proces.....	22
2.4 De netwerkbenadering en de rol van de gemeente bij burgerinitiatieven.....	22
2.4.1 De netwerkbenadering	22
2.4.2 Rolverandering van de overheid.....	23
2.4.3 Gemeentelijke rol bij burgerinitiatieven.....	24
2.4.4 Gemeentelijke rol bij bewustwording organiseren	25
2.5 Beleidsinstrumenten en methoden van de overheid	25
2.5.1 Beleidsinstrumententheorie.....	25
2.5.2 Concrete voorbeelden van gemeentelijk beleidsinstrumenten en methoden	26
2.6 Operationalisering en conceptueel model.....	29
2.6.1 Operationaliserings- en resultatenschema empirisch onderzoek	29
2.6.2 Begrippenlijst overzicht	30
2.6.4 Conceptueel model.....	31
H3 Methodologie	33
3.1 Onderzoeksbenadering en -type.....	33
3.2 Onderzoeksstrategie: Casestudyonderzoek.....	33
3.3 Onderzoekstechnieken voor casestudy onderzoek	34
3.4 Casus- en onderzoekspopulatieselectie.....	35
3.5 De semi-gestructureerde vragenlijst.....	37
3.6 Methodologische verantwoording	38
3.7 Rapportage en analyse.....	38
H4 Empirisch onderzoek: Een onderzoek naar verschillende kleine kernen.....	40
4.1 Inleiding empirisch onderzoek	40
4.2 Beemte-Broekland (Gemeente Apeldoorn, Gelderland)	40
4.2.1 Beemte-Broekland: Achtergrond en kenmerken	40
4.2.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	41
4.2.3 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	43
4.2.4 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen	44
4.2.5 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	44
4.2.6 Aanbevelingen en aanvullingen.....	48
4.3 Well (Gemeente Maasdriel, Gelderland)	50
4.3.1 Well: Achtergrond en kenmerken	50
4.3.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	51
4.3.3 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	53
4.3.4 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen	54

4.3.5	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	54
4.3.6	Aanbevelingen en aanvullingen	59
4.4	Braamt (Gemeente Montferland, Gelderland)	60
4.4.1	Braamt: Achtergrond en kenmerken	60
4.4.2	Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	61
4.4.3	Toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in oprichting	64
4.4.4	Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kernen	65
4.4.5	Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen	65
4.4.6	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	66
4.4.7	(Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV	68
4.4.8	Aanbevelingen en aanvullingen.....	70
4.5	Wolfheze (Gemeente Renkum, Gelderland)	72
4.5.1	Wolfheze: Achtergrond en kenmerken	72
4.5.2	Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	73
4.5.3	Toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in oprichting	76
4.5.4	Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	77
4.5.5	Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen	78
4.5.6	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	79
4.5.7	(Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV	81
4.5.8	Aanbevelingen en aanvullingen.....	84
4.6	't Dorpshuis in Varsselder-Veldhunten (Gemeente Oude-IJsselstreek, Gelderland)	85
4.6.1	Varsselder-Veldhunten: Achtergrond en kenmerken.....	85
4.6.2	Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen '	86
4.6.3	Totstandkoming van 'tDorpshuis	88
4.6.4	Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	90
4.6.5	Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen	90
4.6.6	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	91
4.6.7	(Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV	92
4.6.8	Aanbevelingen en aanvullingen.....	96
4.7	Kulturhus d'n Dulper in Boven-Leeuwen (Gemeente West Maas en Waal, Gelderland)	97
4.7.1	Boven-Leeuwen: Achtergrond en kenmerken	97
4.7.2	Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	98
4.7.3	Totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening	99
4.7.4	Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	101
4.7.5	Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen ...	101
4.7.6	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	102
4.7.7	(Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV	105
4.7.8	Aanbevelingen en aanvullingen.....	108
4.8	Sport- en gemeenschapsaccommodatie 'de Pol' in Bentelo (Gemeente Hof van Twente, Overijssel)	109
4.8.1	Bentelo: Achtergrond en kenmerken	109
4.8.2	Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen.....	110
4.8.3	Totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening	112
4.8.4	Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern.....	114
4.8.5	Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen ...	115
4.8.6	Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat	115
4.8.7	(Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV	118
4.8.8	Aanbevelingen en aanvullingen.....	121
H5	Conclusies en aanbevelingen	122
5.1	Beantwoording van de deelvragen	122
Beantwoording deelvraag 1	122	
Beantwoording deelvraag 2	123	
Beantwoording deelvraag 3	123	
Beantwoording deelvraag 4	126	
Beantwoording deelvraag 5	127	
5.2	Beantwoording van de centrale onderzoeksvraag	129
5.3	Aanbevelingen	133
5.3.1	Aanbevelingen voor de praktijk.....	133
5.3.2	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	135
5.4	Kritische reflectie	135
	Literatuurlijst	137

H1 Inleiding

In dit inleidende hoofdstuk zal worden ingegaan op de aanleiding en achtergrond van het onderzoek. Dit wordt vervolgens uitgewerkt in een doel- en vraagstelling. Ook zal worden stilgestaan bij de wetenschappelijke en maatschappelijke relevante van het onderzoek. In de laatste paragraaf wordt per hoofdstuk toegelicht hoe de uitwerking van het onderzoek is opgebouwd.

1.1 Aanleiding en achtergrond

“Elke dorpskern moet wel één ontmoetingsplek hebben. Zonder ontmoetingsplek geen gemeenschap. Dat kunnen mensen best zelf organiseren, maar de gemeente kan ook hier wat ondersteunen” (Moerkamp, 2012, pag. 12).

Een aantal landelijke gebieden in Nederland heeft op dit moment te maken met een dalend bevolkingsaantal of zal hier in de nabije toekomst mee worden geconfronteerd. In combinatie met verschillende maatschappelijke ontwikkelingen kan dit negatieve effecten tot gevolg hebben wanneer er niet tijdig op wordt geanticipeerd door beleidsmakers. Eén van de effecten die wordt gevreesd is dat de leefbaarheid en vitaliteit van kleine kernen in een neerwaartse spiraal terechtkomen. Als reactie hierop komen de laatste jaren diverse oplossingen naar voren. Enkele voorbeelden daarvan zijn: het zelfredzaam maken van kleine kernen, het realiseren van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen en het creëren van een beter klimaat voor burgerinitiatieven en -participatie in de kleine kernen. Deze gedachtes en oplossingen zijn leidend geweest voor dit onderzoek.

De regio Achterhoek

De Achterhoek is één van de regio's die te maken krijgt met de gevolgen van krimp. Daar wil ze, als anticipeerregio, zo vroeg mogelijk op inspelen om negatieve gevolgen te beperken. Eén van de speerpunten van de Regio Achterhoek, het overkoepelend orgaan van de acht samenwerkende gemeenten binnen de Achterhoek, is om de Achterhoek vitaal te houden. De werkplaats Vitale leefomgeving heeft, als onderdeel van de Achterhoek Agenda 2020 (toekomstvisie van de regio Achterhoek), als doel om de vitaliteit en leefbaarheid in zowel de kleine als grote kernen in de Achterhoek te waarborgen. Daarbij is instandhouding van de woon- en leefkwaliteit en het hebben van sociale cohesie binnen kleine kernen van belang. De werkplaats Vitale Leefomgeving is daarbij verantwoordelijk voor het initiëren en ontwikkelen van een toekomststrategie (Regio Achterhoek, 2012). In opdracht van de Regio Achterhoek is daarom dit onderzoek uitgevoerd, waarbij burgerinitiatieven en het voorzieningenniveau in kleine kernen centraal staan. Hierbij is gevraagd te onderzoeken op welke manier gemeenten een rol kunnen spelen bij burgerinitiatieven die leiden tot maatschappelijke voorzieningen in kleine kernen, ten behoeve van het behoud van de vitaliteit en leefbaarheid.

Voorzieningen, leefbaarheid en vitaliteit

De aandacht voor het vraagstuk van leefbaarheid is niet nieuw en zeker ook niet voorbehouden aan het vraagstuk van krimp of aan krimp of -anticipeerregio's. Integendeel, het staat (met name ook in het landelijk gebied) in feite al een aantal decennia op de agenda (Bremans, 2011). Sinds de jaren '50 van de vorige eeuw zijn hier al diverse studies naar gedaan. De aanleiding voor deze onderzoeken was veelal dat er destijds gevreesd werd voor het voortbestaan van bepaalde regio's door teruglopende werkgelegenheid, een krimpende bevolking en een verschraving van het voorzieningenaanbod. Al in 1959 werd in Noord-Groningen een grootschalig onderzoek opgezet naar de gevolgen van de teruglopende werkgelegenheid op het aantal inwoners en (daarmee) op de leefbaarheid van het gebied. De resultaten werden gepresenteerd in het rapport 'Bedreigd Bestaan'. De opstellers vreesden voor het voortbestaan van met name de kleine dorpen door het wegtrekken van jongeren uit het gebied (STAMM CMO, 2012). Ook al is de aandacht voor leefbaarheids- en krimpproblematiek dus niet nieuw, de opvattingen over hoe hier mee om moet worden gegaan en waar de aandacht moet liggen ten aanzien van deze problematiek zijn de laatste jaren wel veranderd.

Tot dusver zijn discussies over de impact van de krimpproblematiek op de ruimtelijke ordening vooral gevoerd in termen van leefbaarheid in relatie tot het voorzieningenaanbod. Uit diverse studies blijkt echter dat de relatie tussen krimp, leefbaarheid en voorzieningen minder sterk is dan vaak gedacht wordt (Bremans, 2011; KDT, 2012). Zo wordt bereikbaarheid van voorzieningen veel belangrijker geacht dan de feitelijke aanwezigheid in de eigen kern (KDT, 2012). Veelal bedenkt de overheid wat goed is voor de gemeenschap en bepaalt het welke voorzieningen daarbij horen. Een fout die de overheid daarbij maakt is het willen verbeteren van de leefbaarheid, zonder de lokale bevolking daarin te betrekken (Bremans, 2011; PRO, 2012).

Geleidelijk vindt er in het krimpvraagstuk een verschuiving plaats van een focus op leefbaarheid en voorzieningen als randvoorwaarden voor een levensvatbare gemeenschap naar een sterkere nadruk op vitaliteit. Sociale vitaliteit wordt hierbij gezien als de levenskracht van een gemeenschap waarbij het er veel meer om gaat of en in welke mate de bewoners of een gemeenschap ook zelf in staat zijn om de leefbaarheid van hun dorp positief te beïnvloeden (Bremans, 2011). Dit begrip ligt dicht tegen de begrippen 'actief burgerschap' en 'burgerinitiatieven' aan waarbij burgers volledig deelnemen aan de vormgeving van hun eigen samenleving en aan de oplossing van hun eigen problemen (Moerkamp, 2012). Deze vitaliteitsbenadering is een *bottom-up* benadering, een benadering die begint bij de kracht van de gemeenschap en pas later door de overheid wordt opgepakt. Kortom, het is voortaan niet langer de overheid die eenzijdig de voorwaarden bedenkt en bepaalt, maar de samenleving houdt zelf, in samenwerking met de overheid, de leefbaarheid in stand (PRO, 2012). Omdat de

overheid het probleem rondom krimp niet meer alleen kan oplossen doet het een beroep op de burgers. Daarom kan dit wellicht één van de oplossingen zijn om kleine kernen vitaal en leefbaar te houden. In landelijke gebieden wordt het daarom steeds belangrijker dat dorpsbewoners eigen initiatieven opzetten om de leefbaarheid en sociale vitaliteit in stand te houden of te verbeteren.

Inmiddels zijn er talloze voorbeelden van kleine kernen waar bewoners al dan niet materiële voorzieningen zelf organiseren. Zo hebben in diverse kleine kernen inwoners samen, zij het in samenwerking met private partijen en de overheid, een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening gecreëerd, omdat andere voorzieningen verdwenen of omdat er behoefte was aan een gemeenschappelijke ontmoetingsplek binnen het dorp. Deze gemeenschapsvoorzieningen worden door de bewoners als een belangrijke voorziening gezien ten behoeve van het houden van sociale contacten in het dorp (Veeken, 2011). Gemeenschapsvoorzieningen, zoals Kulturhusen, sportaccommodaties en dorpshuizen, kunnen in een bepaalde mate een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en sociale vitaliteit van dorpen (Provincie Gelderland, 2012; Thissen & Droogleeveer Fortuijn, 2012).

Hoewel voorzieningen niet direct gezien worden als een voorwaarde voor leefbaarheid of vitaliteit, blijkt toch over één onderdeel veelal wel consensus te bestaan. Dat is dat maatschappelijke voorzieningen die een (gemeenschappelijke) ontmoetingsfunctie hebben wel een bijdrage leveren aan de sociale vitaliteit en leefbaarheid van kleine dorpen. Zo is men in verschillende onderzoeken en publicaties van mening dat er minstens één ontmoetingsplek in een gemeenschap moet zijn (KAW, 2011; KDT, 2012; Moerkamp, 2012; NNB, 2011; SWVE, 2012). Zoals Moerkamp (2012, pag.12) beweert: *“Zonder ontmoetingsplek, geen gemeenschap. Dat kunnen mensen best zelf organiseren, maar de gemeente kan ook hier wat ondersteunen”*. Bovendien zijn jongeren en ouderen kwetsbare groepen die vanwege de beperkte mobiliteit vaak meer aangewezen zijn op het eigen dorp. Maar ook kan een gemeenschapsvoorziening zorgen voor meer sociale samenhang en is het van belang als sociaal kapitaal voor het dorp, van waaruit weer nieuwe initiatieven kunnen ontstaan die de vitaliteit en leefbaarheid in het dorp ten goede komen (KAW, 2011; NNB, 2011; Veldhuizen, 2009).

Gemeenten vs. burgers

Door de beperkte (financiële) middelen waar veel gemeenten tegenwoordig mee te maken hebben wordt de rol van de dorpsbewoners steeds belangrijker geacht. Waar vroeger de overheid een grote rol had betreffende voorzieningen en de leefbaarheid in dorpskernen, zal bij de inwoners van kleine kernen, vooral met het oog op de krimp, steeds meer het bewustzijn moeten komen dat ze zelf wat moeten doen om het dorp vitaal en leefbaar te houden. Voorheen ondersteunden en initieerden voornamelijk de gemeenten maatschappelijke voorzieningen, maar kunnen daar nu niet mee doorgaan. Door de faciliterende rol die de overheid neemt, o.a. vanwege een gebrek aan financiële middelen, zal het echter moeilijker worden om als gemeente maatschappelijke voorzieningen zelf in stand te houden. Veel maatschappelijke voorzieningen waar ontmoetingen plaatsvonden in het dorp staan onder druk of dreigen te verdwijnen. Overheden spreken mensen tegenwoordig steeds meer aan op hun zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de instandhouding van bestaande maatschappelijke voorzieningen, of het initiëren van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen waarin verschillende functies zijn gebundeld. Burgerinitiatieven worden daarom steeds belangrijker (Breman, 2011).

Moerkamp (2012, pag. 12) plaatst hierbij echter wel een belangrijke kanttekening: *“Het gevaar bestaat echter dat het zelforganiserend vermogen van bewoners de overheid ook wel goed uitkomt. Ik vind dat gemeenten burgerinitiatieven af en toe een duwtje in de rug mogen geven. Om mensen zelfredzaam te maken, hebben sommigen een klein beetje overheidssteun nodig”*. Ook al wordt het zelfinitieërend vermogen van dorpsbewoners steeds belangrijker door de beperkte (financiële) middelen van de overheid, toch behoudt de overheid (gemeenten) zelf nog wel een bepaalde verantwoordelijkheid met betrekking tot de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen.

Ontstaan van burgerinitiatieven

Burgerinitiatieven ontstaan lang niet altijd vanzelf en het totstandkomingsproces van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is erg complex (Breman, 2011). Zo zijn er veel kleine kernen waar voorzieningen onder druk staan, maar waar initiatieven helemaal niet van de grond komen en de betrokkenheid van burgers (burgerparticipatie) nog niet groot genoeg is om gezamenlijk de problemen aan te pakken. Niet ieder dorp heeft een initiatiefrijk karakter om zelf een (toekomstbestendige) gemeenschapsvoorziening te realiseren. Lokale burgerinitiatieven en betrokkenheid vanuit bewoners ontstaan dus niet altijd vanzelf. Het gevoel voor de urgentie van het probleem is hierbij van groot belang. Daarnaast is gebrek aan bewustwording vaak een van de belangrijkste obstakels voor partijen om te komen tot een adequate aanpak (Breman, 2011). In de dorpen waar de burgers nog niet goed betrokken zijn bij het oplossen van de toekomstige problemen, is de opgave om bewoners actiever te betrekken bij de instandhouding of het initiëren van gemeenschapsvoorzieningen of het vinden van alternatieven. Zo blijkt dat het in stand houden van een bestaande of het initiëren van een nieuwe gemeenschapsvoorziening vaak juist het resultaat is van een hoge mate van betrokkenheid en sociale vitaliteit in het dorp of de buurt (KDT, 2011).

Maar ook in dorpen waarbij dorpsbewoners al wel actief zijn (grote mate van burgerparticipatie) ontstaan toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen niet zomaar. Veel (verouderde) gemeenschapsvoorzieningen of andere maatschappelijke voorzieningen, die uit burgerinitiatieven zijn ontstaan of grotendeels werden gefinancierd/geïnitieerd door

gemeenten, komen door de verschillende ontwikkelingen (waaronder krimp) in de problemen (minder draagvlak, minder financieringsmogelijkheden etc.) Deze moeten weer een gezonde toekomst tegemoet gaan en daarbij toekomstbestendig zijn en waar het kan ook multifunctioneel (Provincie Gelderland, 2012). Zo is het vinden van innovatieve vormen van zelfbeheer (door burgers) en nieuwe financieringsmogelijkheden, al dan niet ondersteund vanuit de gemeente of maatschappelijke organisaties, een belangrijke opgave voor het zogenoemde 'nieuwe burgerschap', waarbij in dit verband de toekomstbestendigheid van de gemeenschapsvoorzieningen essentieel is (KDT, 2012).

Rol overheid bij burgerinitiatieven

Een grote verandering in de rol van lokale overheden is daarom ook steeds meer zichtbaar, waarbij meer gekeken wordt welke rol de overheid moet spelen ten aanzien van burgerinitiatieven die leiden tot bijvoorbeeld gemeenschapsvoorzieningen (Breman, 2012). Men spreekt hier dan over overheidsparticipatie. Zo zou het voor de overheid beter zijn om zich te richten op de manier waarop zij kan aansluiten op lokale initiatieven en netwerken en hoe je deze kunt versterken of stimuleren (ROB, 2012). Vooral nu er minder (financiële) overheidsmiddelen beschikbaar zijn, hebben veel gemeenten het standpunt dat gemeenschapsvoorzieningen op eigen benen moeten staan of door burgers (grotendeels) zelf moeten worden geïnitieerd (Provincie Gelderland, 2012). De mogelijkheden hiervoor zullen in dit onderzoek nader worden onderzocht.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop de overheid een bijdrage kan leveren aan burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen. Echter is het voor vele gemeenten vaak de vraag hoe hier concreet invulling aan moet worden gegeven (Tiekstra, 2012). Hiervoor zijn goed uitgedachte beleidsstrategieën nodig om burgerinitiatieven tot stand te laten komen. Hier wil ook de Regio Achterhoek meer inzicht in krijgen. Verschillende vragen komen daarbij naar boven, zoals: *Hoe moeten gemeenten met bewonersinitiatieven omgaan? Welke rol moet de gemeente vervullen om burgerinitiatieven te mobiliseren of een zo goed mogelijk klimaat hiervoor te creëren? Hoe kom je tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, gedragen door dorpsbewoners en waarmee rekening is gehouden met de toekomstige ontwikkelingen?*

De focus van dit onderzoek zal liggen op het vinden van instrumenten en rollen die kunnen bijdragen aan zowel een klimaat voor het ontstaan van burgerinitiatieven als aan de totstandkoming van toekomstbestendige voorzieningen in kleine kernen. Dit vanuit het perspectief van de dorpsbewoners of initiatiefnemers. Hierbij wordt ernaar gestreefd om te komen tot een pakket van instrumenten, methoden en rollen die een bijdrage kunnen leveren aan het ontstaan van burgerinitiatieven die dienen als middel om de leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen te vergroten of te waarborgen.

In heel Nederland zijn al diverse burgerinitiatieven (grotendeels) gerealiseerd door bewoners van kleine kernen. Op basis van ervaringen van dorpsbewoners moet het mogelijk zijn om inzicht te krijgen in de manier waarop er meer succesvolle burgerinitiatieven tot stand kunnen komen in kleine kernen. Het gaat in dit onderzoek dus om het versterken van het maatschappelijk probleemoplossend vermogen in kleine kernen, gericht op burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

1.3 Probleem- en vraagstelling

Door demografische ontwikkelingen zullen de acht gemeenten in de regio Achterhoek, net zoals alle andere krimpgemeenten en -regio's in Nederland, voor belangrijke uitdagingen komen te staan. Zo wordt gevreesd dat de negatieve gevolgen van de demografische transitie effect zullen hebben op de leefbaarheid en (sociale) vitaliteit, vooral in de kleine kernen in de regio. De verschillende gemeenten hebben als doel om alle kernen ook in de toekomst vitaal en leefbaar te houden. Daarbij vindt men het van belang dat er wordt ingezet op het behouden of realiseren van maatschappelijke ontmoetingsgelegenheden (gemeenschapsvoorzieningen), voornamelijk voor de doelgroepen jongeren en ouderen. Deze kwetsbare groepen zijn vanwege de beperkte mobiliteit vaak meer aangewezen op het eigen dorp.

Om zo goed mogelijk in te spelen op de veranderende beleidscontext die door krimp ontstaat en de steeds belangrijkere rol van bewonersinitiatieven, is het van belang dat de gemeenten binnen de regio Achterhoek, of in andere landelijke regio's, beleidsstrategieën/instrumenten kiezen waarbij het perspectief van burgers een belangrijke rol gaat spelen. In dit onderzoek wordt daarom onderzocht wat gemeenten kunnen doen om een positieve bijdrage te leveren aan het ontstaan en de realisatie van burgerinitiatieven. Hierbij staan toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen die (grotendeels) door bewoners zijn gerealiseerd centraal.

De centrale vraag van deze scriptie luidt dan ook als volgt:

Welke wenselijke bijdragen kunnen gemeenten leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen?

Om de centrale vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- 1. Welk belang hebben burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen en hoe kunnen ze ontstaan?*
- 2. Welke rollen kan de overheid vervullen bij burgerinitiatieven en welke type instrumenten/middelen heeft ze daarbij ter beschikking om hier op in te spelen?*
- 3. Welke gemeentelijke bijdrage vinden dorpsbewoners van belang voor de ontwikkeling van een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat ten behoeve van de zelfredzaamheid?*
- 4. Welke gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten hebben een belangrijke invloed gehad op burgerinitiatieven die hebben geleid of nog moeten leiden tot de realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen?*
- 5. Welke gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten worden wenselijk geacht door bewoners/initiatiefnemers tijdens het totstandkomingsproces van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in kleine kernen?*

Deelvraag 1 zal gedeeltelijk op basis van theoretische literatuur en deels door empirisch onderzoek worden beantwoord en is bedoeld om meer inzicht te krijgen in het belang van burgerinitiatieven en toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Deelvraag 2 zal middels literatuurstudie worden beantwoord en richt zich op algemene gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten vanuit theoretisch perspectief.

Het theoretisch kader zal verder de basis vormen bij het beantwoorden van de (empirische) deelvragen 3 t/m 5. Met deze deelvragen ontstaat er een compleet beeld van gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten die een bijdrage kunnen leveren aan (de verbetering van) een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven in kleine kernen (deelvraag 3) en de totstandkoming van burgerinitiatieven die (kunnen) leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen (deelvraag 4 en 5). De deelvragen 3 t/m 5 worden beantwoord middels het casestudy onderzoek in het empirische hoofdstuk. Dit moet uiteindelijk leiden tot de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag.

1.4 Relevantie van het onderzoek

Hieronder zal worden toegelicht wat het onderzoek relevant maakt vanuit wetenschappelijk en maatschappelijk perspectief.

1.4.1 Wetenschappelijke relevantie

Zoals reeds genoemd in paragraaf 1.1 is de aandacht voor het vraagstuk van leefbaarheid niet nieuw, wel is er sprake van veranderende opvattingen over eventuele oplossingsrichtingen. In de wetenschappelijke literatuur zijn de begrippen 'burgerinitiatieven' en 'vitaliteit' ook geen nieuwe termen. Het burgerinitiatief wordt genoemd als een oplossing om de leefbaarheid en vitaliteit te behouden in de kleine kernen in krimpende regio's. Bestaand onderzoek rond het thema burgerinitiatieven richt zich echter vaak op burgerinitiatieven in algemene zin. Hierbij staan de rollen en instrumenten van de gemeente veelal niet centraal. Daarnaast wordt er niet intensief gekeken naar de ervaringen die dorpsbewoners zelf hebben met het onderwerp (zie o.a. het onderzoek van InAxis: Help! Een burgerinitiatief, 2007).

In dit onderzoek vormen bewoners en initiatiefnemers in kleine kernen juist de belangrijkste onderzoekseenheden. Hun opvattingen en ervaringen zijn onderzocht door middel van semi-gestructureerde interviews. In de wetenschappelijke literatuur is nog nauwelijks iets bekend over de (wenselijke) rollen en instrumenten die gemeenten respectievelijk kunnen spelen of inzetten die kunnen bijdragen aan burgerinitiatieven in kleine kernen (in krimpende regio's). Dergelijke onderzoeken die specifiek gericht zijn op burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen zijn voor zover bekend niet uitgevoerd. Dit onderzoek tracht dan ook een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke kennis over rollen en beleidsinstrumenten die specifiek kunnen bijdragen aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen, vanuit het perspectief dat ontmoetingsvoorzieningen in kleine kernen van belang zijn voor het behoud van de leefbaarheid en vitaliteit van kleine kernen.

Daarnaast worden in veel onderzoeken vaak alleen succesverhalen uitgelicht, maar niet de verhalen over kleine kernen waar dergelijke burgerinitiatieven nog niet voldoende tot stand komen of waar de initiatiefnemers nog in de beginfase van het totstandkomingsproces zitten. Vanuit wetenschappelijk perspectief is het daarom interessant om de perspectieven vanuit deze kernen ook mee te nemen en hierdoor kennis over burgerinitiatieven in kleine kernen (en de rol van de overheid daarbij) toe te voegen aan de wetenschappelijke literatuur. In dit onderzoek zullen verschillende kleine kernen die in verschillende fases zitten worden onderzocht. Deze fases zijn onderverdeeld in kernen waar burgerinitiatieven onvoldoende tot stand komen, kernen waar het initiatief in de beginfase zit en kernen waar de betreffende initiatieven succesvol zijn gerealiseerd. Deze benadering kan nieuwe perspectieven bieden en aanvullende kennis opleveren. Deze fase-benadering is specifiek voor dit onderzoek opgesteld en is voor zover bekend niet eerder toegepast in ander (planologisch) wetenschappelijk onderzoek.

Verder wordt in dit onderzoek gebruikt gemaakt van de volgende theoretische perspectieven: De netwerkbenadering en de beleidsinstrumententheorie. Deze bestaande theoretische inzichten worden ingezet om de empirie te onderzoeken. Dit draagt bij aan het structureren van empirische bevindingen, maar ook aan het generaliseren van inzichten en hypothesen. De bestaande theoretische inzichten vormen dus de basis voor het onderzoek, maar zullen middels het empirische onderzoek worden aangescherpt, worden aangevuld en concreter worden gemaakt, gericht op de context van het onderzoek en de

onderzochte casussen. Daarbij wordt specifiek gekeken naar 1) de bijdrage van de gemeente aan het creëren van een burgerinitiatiefklimaat en 2) burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

1.4.2 Maatschappelijke relevantie

In de toekomst krijgen steeds meer kleine kernen te maken met de gevolgen van krimp en andere maatschappelijke gevolgen die een negatieve invloed kunnen hebben op de kleine kernen. Het is daarom van belang om hier zo vroeg mogelijk op in te spelen. De overheid ziet in een steeds grotere mate dat dorpsbewoners (als onderdeel van de zogenaamde 'civil society') een belangrijke rol kunnen spelen om hun dorp zelf leefbaar en vitaal te houden. Dit wordt gedaan vanuit de gedachte dat de overheid en de maatschappij samen een verantwoordelijkheid hebben voor het in stand houden van de kleine kernen. Burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen kunnen hierbij een oplossing bieden. Verwacht wordt dat de gemeente daarin nog een belangrijke bijdrage kan leveren. Veel gemeenten en ambtenaren weten veelal niet welke rol ze hierin kunnen hebben (of welke rol gewenst is) en welke beleidsinstrumenten geschikt zijn om in te zetten. Middels dit onderzoek naar burgerinitiatieven en de rol van overheid wordt getracht om hierin meer inzicht te krijgen. Dit onderzoek is daarom maatschappelijk relevant omdat de kennis wordt vergroot wat betreft de gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten die kunnen bijdragen aan succesvolle burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Deze voorzieningen kunnen de sociale vitaliteit (sociale samenhang) en leefbaarheid in de kleine kernen wellicht bevorderen. Voornamelijk omdat wordt gevreesd dat de leefbaarheid in kleine kernen voor kwetsbare groepen (die afhankelijk zijn voor hun directe omgeving) in het geding komt door het verdwijnen van (ontmoetings)voorzieningen.

Daarbij tracht dit onderzoek voordelen te kunnen bieden voor de Nederlandse ruimtelijke planningspraktijk. Voor ambtenaren, bestuurders en beleidsmakers van gemeenten en de Regio Achterhoek kunnen de diverse inzichten, aanbevelingen en getrokken conclusies bruikbaar zijn om een positieve invloed te kunnen hebben op burgerinitiatieven, maar ook om een goed klimaat te creëren voor totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoek wordt in hoofdstuk 2 vervolgd met het theoretisch kader. Dit gedeelte moet dienen als de basis van waaruit verschillende benaderingen en belangrijke begrippen worden toegelicht. De theoretische literatuur heeft hierin een functie om begrippen helder te krijgen, theorieën voor verbanden te formuleren en hypothesen af te leiden. In hoofdstuk 2 worden onder andere de volgende begrippen behandeld: 'burgerinitiatieven', 'gemeenschapsvoorzieningen', 'leefbaarheid', 'sociale vitaliteit' en 'kleine kernen'. Daarnaast zullen benaderingen over burgerinitiatieven en participatie in kleine kernen centraal staan, waarbij ook de netwerkbenadering besproken zal worden. Ook zullen theorieën worden beschreven over de rol van de gemeente en de inzet van beleidsinstrumenten.

Hoofdstuk 3 behandelt de gekozen onderzoeksmethoden en -strategieën van dit onderzoek en geldt als verantwoording van het totale onderzoeksproces. Zo is in dit onderzoek gekozen voor een kwalitatief meervoudig casestudy onderzoek, waarbij de bewoners en initiatiefnemers de belangrijkste onderzoekseenheden zijn.

Hoofdstuk 4 beschrijft zeven verschillende casussen (kleine kernen in Nederland). Deze zijn onderverdeeld in drie verschillende fases. Zo worden casussen onderzocht waar burgerinitiatieven nog onvoldoende van de grond komen en nog onvoldoende naar de toekomstige ontwikkelingen wordt gekeken (fase 1). Maar ook zullen casussen worden onderzocht waar een burgerinitiatief dat moet leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening nog in de beginfase zit of nog moeizaam tot stand komt (fase 2). Daarnaast zullen casussen worden behandeld waar een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door dorpsbewoners succesvol gerealiseerd is (fase 3). De resultaten van dit hoofdstuk moeten leiden tot overheidsrollen en instrumenten die een bijdrage (kunnen) leveren aan burgerinitiatieven die kunnen leiden (of hebben geleid) tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen vanuit het perspectief van bewoners en initiatiefnemers. In dit hoofdstuk worden de empirische onderzoeksvragen (deels) beantwoord.

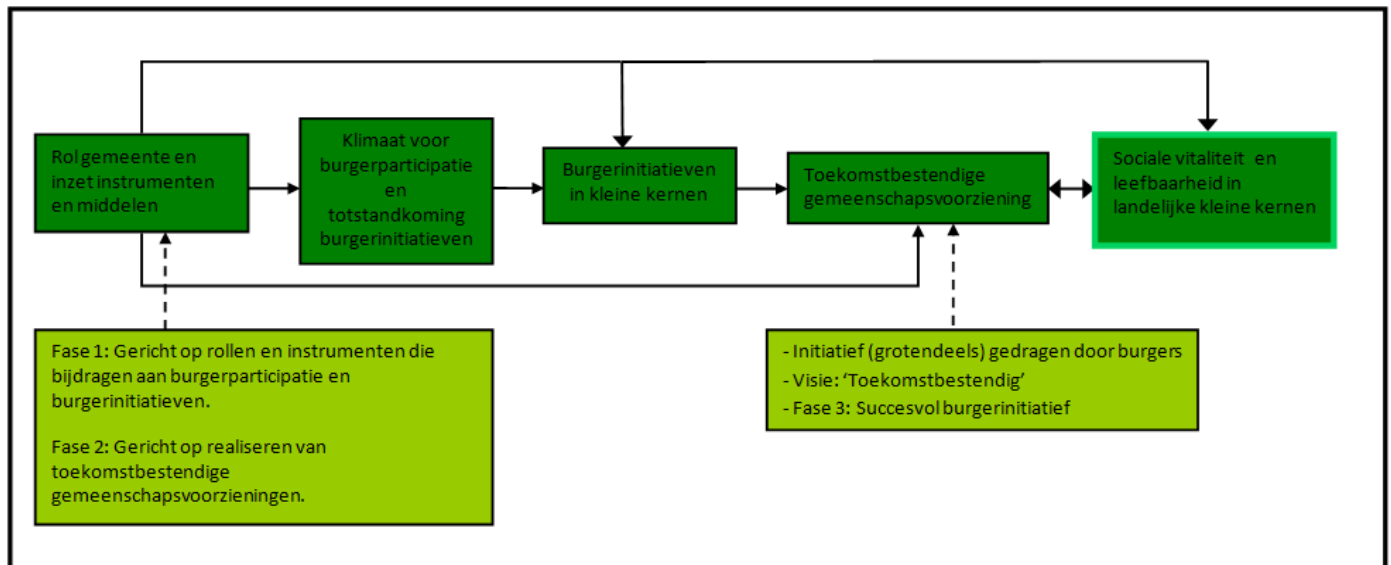
In hoofdstuk 5 zal in de conclusie antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag van dit onderzoek: *Welke wenselijke bijdragen kunnen gemeenten leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen?* Hierbij vindt een terugkoppeling van de theorie en de casestudyonderzoeken plaats. Tenslotte worden enkele aanbevelingen gedaan voor de Regio Achterhoek en (krimp)gemeenten binnen Nederland.

H2 Theoretisch kader

Voordat het empirisch onderzoek wordt uitgevoerd is het van belang dat enkele theoretische benaderingen worden behandeld waarmee de onderzoeksresultaten kunnen worden geanalyseerd en geïnterpreteerd. In dit hoofdstuk zijn daarom verschillende, voor dit onderzoek relevante, theoretische concepten en begrippen behandeld en uitgelicht. Deze concepten voorzien het vervolg van het onderzoek van een gedegen theoretische basis. De geraadpleegde literatuur draagt in dat kader bij aan het definiëren van begrippen en het formuleren van verbanden. Dit hoofdstuk heeft tevens geleid tot de beantwoording van deelvraag 2 en een gedeeltelijke beantwoording van deelvraag 1. De beantwoording op deze deelvragen is weergegeven in hoofdstuk 5.

2.1 Het denkmodel

Het onderstaande 'denkmodel' geeft de denkrichting van het onderzoek weer. Hierlangs zullen ook de verschillende begrippen en theoretische benaderingen worden besproken. Het denkmodel geldt als basis voor de theoretische structuur van het onderzoek.

Figuur 1: Het denkmodel

Toelichting denkmodel

In dit onderzoek staan enkele begrippen centraal. Deze staan in het denkmodel. Dat zijn de begrippen 'burgerinitiatieven', 'toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen', 'sociale vitaliteit', 'leefbaarheid' en 'kleine kernen'. Het bovenstaande denkmodel is van te voren ontwikkeld op basis van de inleiding en oriënterend vooronderzoek en dient als uitgangspunt voor het conceptuele model. Het uiteindelijke doel van gemeenten (en bewoners) is om de vitaliteit van en leefbaarheid in dorpen te verbeteren of te waarborgen. Uitgangspunt is dat burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen de vitaliteit en leefbaarheid in kleine landelijke kernen positief kunnen beïnvloeden. Bij toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen moet gedacht worden aan Kulturhuizen en multifunctionele accommodaties. Evenzeer wordt verondersteld dat een hogere mate van sociale vitaliteit en leefbaarheid in dorpen een positief effect kan hebben op de toekomstbestendigheid van gemeenschapsvoorzieningen. De 'ervaren' sociale vitaliteit en leefbaarheid zijn afhankelijk van de initiatieven van de dorpsbewoners. Burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen kunnen dus direct en indirect een bijdrage leveren aan zowel de sociale vitaliteit als de leefbaarheid van het dorp. Tevens hebben de sociale vitaliteit en leefbaarheid een positieve invloed op burgerinitiatieven. Daarom is hier sprake van een tweezijdige relatie tussen de ervaren leefbaarheid/sociale vitaliteit en burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen (Veeken, 2012).

Burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen ontstaan echter niet (altijd) vanzelf of komen in bepaalde gemeenten nog onvoldoende tot stand. In dit onderzoek wordt onderzocht welke bijdrage gemeenten hieraan kunnen leveren. Het denkmodel geeft primair weer dat beleidsinstrumenten en gemeentelijke rollen een directe bijdrage kunnen leveren aan en/of invloed kunnen hebben op burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarnaast hebben de beleidsinstrumenten en rollen van gemeenten ook een directe invloed op het klimaat van burgerparticipatie en burgerinitiatieven en de totstandkoming/realisering van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De gedachte is dat het door de bewoners ervaren klimaat voor burgerparticipatie- en burgerinitiatieven een positieve invloed heeft op het tot stand komen van (succesvolle) burgerinitiatieven. Ook kan de gemeente direct een bijdrage leveren aan de vitaliteit en leefbaarheid. Dit wordt echter niet meegenomen in het onderzoek aangezien het om de bijdrage gaat die gemeenten kunnen leveren aan burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen

In dit onderzoek wordt ook een onderscheid gemaakt tussen verschillende fases waarin kernen zich kunnen bevinden. Gedacht wordt dat de gemeente per fase bepaalde (specifieke) rollen kan spelen of beleidsinstrumenten kan inzetten die waardevol kunnen zijn. In kernen die zich bevinden in fase 1 komen burgerinitiatieven nauwelijks of moeizaam tot stand. In deze fase zal vooral gefocust worden op rollen en beleidsinstrumenten die bijdragen aan het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven. Hierbij hoort ook het creëren van bewustzijn ten aanzien van toekomstige ontwikkelingen. Wanneer kernen zich bevinden in fase 2 wordt de aandacht gericht op burgerinitiatieven die tot doel hebben om een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te realiseren in de eigen kern. Het burgerinitiatief zit nog in de totstandkomingsfase of oriëntatiefase. Hierbij wordt vooral gekeken naar de bijdrage van de gemeente op het totstandkomingsproces.

Kernen die zich bevinden in fase 3 kernen zijn de succesvolle casussen in dit onderzoek, waarbij een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is gerealiseerd door dorpsbewoners. Het is daarbij van belang dat deze gemeenschapsvoorzieningen 'toekomstbestendig' zijn ingericht. Dat wil zeggen dat de gemeenschapsvoorziening op langere termijn exploitabel kan blijven voortbestaan, zonder dat daarbij grote en/of structurele subsidies van de gemeente nodig zijn (de voorziening moet dus op eigen kracht kunnen blijven bestaan). Daarnaast is in deze kernen rekening gehouden met de demografische en andere maatschappelijke ontwikkelingen die in de kernen of regio zullen plaatsvinden.

2.2 Vitaliteit in kleine kernen: Belang van burgerinitiatieven en gemeenschapsvoorzieningen

In deze paragraaf worden enkele belangrijke begrippen uitgelicht aan de hand van theoretische benaderingen. Ook wordt een korte achtergrond weergegeven ten aanzien van het in paragraaf 2.1 besproken 'denkmodel'. Daarnaast wordt in paragraaf 2.2.4 en 2.2.5 het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven afzonderlijk besproken. De resultaten zijn gebruikt voor een gedeeltelijke beantwoording van deelvraag 1.

2.2.1 Krimpende regio's: Leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen

Het thema bevolkingskrimp is een gevoelig onderwerp dat in de vele landelijke gebieden een steeds belangrijker rol gaat spelen. Volgens de Sociaal-Economische Raad (SER) zijn de demografische ontwikkelingen onderdeel van een autonome en bredere dynamiek, waarin meer factoren zoals concentratie, schaalvergroting en individualisering een rol spelen. De bevolkingskrimp van nu is daardoor niet alleen geografisch ongelijk, maar ook structureel en onomkeerbaar (SER, in Van Berkum, 2011). Volgens het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (NNB) zijn de oorzaken van krimp divers en complex. Te denken valt aan ontgroening, toename van de mobiliteit, afnemen van de werkgelegenheid etc. (NNB, 2011). Krimp is echter geen hype, maar een blijvertje volgens Hospers (2011). Volgens Bas Breman, coördinator van het onderzoeksprogramma Krimp bij Alterra, moet men niet zitten wachten totdat de omstandigheden verergeren (Luijten, in Van Berkum, 2011). In eerste instantie ziet de bevolking krimp niet als een groot probleem. Als er echter voorzieningen gaan verdwijnen of onder druk komen te staan, komt men in actie. Inwoners willen graag dat de school, winkel, bank of het verenigingsgebouw open blijft. Dit is niet alleen om praktische redenen, emoties spelen ook een grote rol. Verwacht wordt dat vooral de vitaliteit van en leefbaarheid in kleine kernen in de toekomst onder druk komt te staan door de genoemde ontwikkelingen. Het is daarom van belang dat gemeenten beleid maken dat rekening houdt met de toekomstige demografische ontwikkelingen (Van Berkum, 2011). Lokale bestuurders moeten nadenken over de gevolgen van demografische krimp (en andere ontwikkelingen) voor hun gemeente. De verschuiving van een groei- naar een krimpparadigma hoort hierbij (Hospers & Reverda, 2012).

Gemeenten worden veelal verantwoordelijk geacht voor de leefbaarheid en organisatie van maatschappelijke voorzieningen in kleine kernen. De organisatie hiervan gebeurt o.a. via het accommodatiebeleid. Het blijkt lastig om ten tijde van demografische krimp de maatschappelijke voorzieningen in vooral kleinere kernen op peil te houden (Kuiken, 2012). Het is daarom belangrijk hier oplossingen voor te vinden. De demografische ontwikkelingen maken (beleids)overwegingen nodig ten aanzien van het beleid voor maatschappelijke voorzieningen (Van der Lans & Rijk, 2006). Daarbij is het echter wel de vraag in hoeverre de gemeenten hierop moeten inspelen. Burgers worden immers ook geacht meer verantwoordelijkheden op zich te nemen ten aanzien van deze maatschappelijke voorzieningen. Zo krijgen dorpen te maken met een politieke ontwikkeling waarbij de overheid zich terugtrekt: De staat, die de burger verzorgt, neemt afstand. Zeker in krimpgebieden komt de betaalbaarheid van voorzieningen langzamerhand onder druk te staan. Al dan niet ingegeven door bezuinigingsopgaven wordt er steeds meer beroep gedaan op de dorpsbewoners zelf (Hospers, 2012). Zowel gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen als burgerinitiatieven kunnen worden gezien als belangrijke oplossingen om de leefbaarheid en vitaliteit in de kleine kernen te waarborgen en te verbeteren.

2.2.2 Kleine kernen

In dit onderzoek gaat het vooral over de rol van de overheid ten aanzien van burgerinitiatieven in kleine kernen. Maar wat zijn kleine kernen eigenlijk? In de praktijk is de definitie van het begrip 'kleine kern' niet eenduidig, zo hanteert elke provincie een eigen definitie voor een 'kleine kern'. Hierbij verschilt het maximaal inwoneraantal waarop de grens gelegd wordt sterk, variërend van 1.000 tot 6.000 inwoners. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) geeft een maximum van 2.000 inwoners. Volgens de 'Regionale sociale analyse Achterhoek' omvat een kleine woonkern minder dan 2500 inwoners (Rensch et al., 2005). De Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK) geeft aan dat een kern/dorp ook een kleine kern is wanneer de bewoners dat zo voelen (Annegarn, 2005). Bij een kleine kern gaat het - aldus de LVKK - veel meer om een levende

gemeenschap van dorpsgenoten die, doordat ze in een klein verband met elkaar samenleven, een sterke onderlinge band hebben en als gemeenschap wensen te blijven voortbestaan. Niet alleen het getal is dus bepalend, maar ook de mate van onderlinge betrokkenheid (Van Royen & Scholten, 2005). Volgens Koos Mirck, coördinator van de LVKK, is de definitie in de loop der jaren door de gemeentelijke herindeling veranderd. *“10 jaar geleden was een dorp met maximaal 2000 inwoners een kleine kern. Nu, in 2012 ligt de grens van een kleine kern op maximaal 6000 inwoners”* (in Elshof & Schoot, 2012, pag. 20).

In dit onderzoek gaat het vooral over burgerinitiatieven in landelijke kleine kernen, met een beperkt aantal inwoners. De inwoners uit deze dorpjes in de landelijke regio's zien vaak hoe hun dorp langzaam verandert, door onder andere de demografische ontwikkelingen. De paar voorzieningen die het dorp heeft verdwijnen of staan onder druk, jongeren trekken weg en de vergrijzing neemt toe. Voor een 'kleine kern' bestaat dus geen vastgestelde definitie. Gebaseerd op een combinatie van verschillende definities wordt in dit onderzoek een 'kleine kern' gedefinieerd als: *“Een leefgemeenschap met een aantal voorzieningen in een landelijk gebied die zichzelf beschouwd als een kleine kern met een maximum van 6.000 inwoners”*.

2.2.3 Leefbaarheid en sociale vitaliteit

Het doel van veel gemeenten is de leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen te waarborgen. Middels burgerinitiatieven en gemeenschapsvoorzieningen wordt in de onderzoek beoogd de leefbaarheid en de vitaliteit ook in de toekomst te waarborgen of te verbeteren. Als eerste zal nu het begrip leefbaarheid worden toegelicht, daarna volgt het begrip (sociale) vitaliteit.

Leefbaarheid

In de voortgangsrapportage van het Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling (2011) wordt gesteld dat het hoofddoel van het krimpbeleid het op peil houden van de leefbaarheid is in gebieden die te maken hebben met bevolkingsdaling. Deze aandacht voor leefbaarheid is niet nieuw, zeker ten aanzien van het vraagstuk omtrent krimp- of anticiperregio's. Leefbaarheid kan worden gedefinieerd als *“de mate waarin de sociale en fysieke leefomgeving aan de normen en de waarden van de bewoners en/of gebruikers van het landelijk gebied voldoet”* (Bremans 2011, p. 3). Een andere gangbare definitie is *“de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. Het gaat over de voorwaarden waaronder mensen in een bepaalde omgeving kunnen en willen samenleven”* (Bremans, 2011, p.3). Thissen (2009) verwijst voor de definiëring van het begrip leefbaarheid naar de studie van het SCP over de Sociale Staat van het Platteland. Volgens deze studie is een dorp leefbaar wanneer bewoners naar tevredenheid leven en wanneer terugkerende problemen, zorgen en ergernissen beperkt zijn. Het is duidelijk dat het hierbij gaat om de door bewoners ervaren leefbaarheid. En niet om de ook wel te onderscheiden 'veronderstelde leefbaarheid', de feitelijke sociale infrastructuur die wordt verondersteld voor de door bewoners ervaren leefbaarheid van belang te zijn. Een voorbeeld daarvan is de door de provincie Utrecht gebruikte VVA-methodiek waarbij de lokale aanwezigheid van Voorzieningen, Verenigingen en Activiteiten - VVA - wordt gebruikt om de veronderstelde leefbaarheid op lokaal niveau in kaart te brengen.

In dit onderzoek wordt de definitie gehanteerd die bestaat uit de volgende drie pijlers: De fysieke kwaliteit, de sociale kenmerken en de veiligheid van de woonomgeving. De definitie voor leefbaarheid is in dit onderzoek dan ook als volgt: *“De leefbaarheid gaat om het samenspel tussen de fysieke kwaliteit, de sociale kenmerken en de veiligheid van de woonomgeving toegesneden op de behoeften van plattelandsbewoners”* (Elshof & Schoot, 2012, pag. 23). Dit is een combinatie van de definities van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en de Agenda voor een Vitaal Platteland.

Sociale vitaliteit

De discussie over leefbaarheid met betrekking tot krimp gaat veelal over de aanwezigheid van de juiste fysieke infrastructuur. Aan de ene kant is dat begrijpelijk, want via deze infrastructuur en voorzieningen is krimp vaak als eerste zichtbaar (Bremans, 2011). Er wordt echter steeds meer gesteld dat niet de aanwezigheid van voorzieningen, maar de aanwezigheid van sociaal kapitaal en (sociale) vitaliteit in dorpen bepalend is voor de leefbaarheid. Dat houdt in: bewoners met grote sociale netwerken en mensen die dingen voor elkaar kunnen krijgen. Op deze manier zijn voorzieningen juist het resultaat van leefbaarheid, in plaats van een voorwaarde (Thissen, 2010 in Van Berkum, 2011). Daarom wordt sociale vitaliteit steeds belangrijker geacht. De laatste jaren vindt daarom in het krimpvragestuk een verschuiving plaats van een focus op leefbaarheid en voorzieningen (als randvoorwaarden voor een levensvatbare gemeenschap) naar aandacht voor sociale vitaliteit. Hierbij betreft het vooral het verbeteren van de levenskracht van een gemeenschap waarbij het gaat om- en in welke mate de bewoners en/of een gemeenschap zelf in staat zijn om de leefbaarheid van hun dorp of wijk positief te beïnvloeden (Bremans, 2011). Sociale vitaliteit is een breed begrip, dat nauw verweven is met begrippen als sociale cohesie en sociale infrastructuur. De twee laatstgenoemde begrippen kunnen als onderdeel van sociale vitaliteit worden beschouwd. Een definitie van sociale vitaliteit is: *“Sociale vitaliteit is de bijdrage van bewoners aan hun omgeving. In een sociaal vitaal dorp komen waardevolle zaken tot stand dankzij (vrijwillig) handelen van bewoners, ofwel verbindende sociale vitaliteit. Daarnaast kunnen bewoners goed omgaan met verandering in de lokale omstandigheden. Dit wordt vernieuwende sociale vitaliteit genoemd”* (SCP, 2008, p.23).

Er is sprake van een goede sociale vitaliteit als mensen initiatiefgroepen gaan vormen en er een goede sociale infrastructuur ontstaat. Daarnaast is er een rol voor de overheid weggelegd om de sociale vitaliteit toe te laten nemen (Van der Elst, Van der Lans & Rijk, 2006). Daarbinnen kan onderscheid worden gemaakt tussen verbindende sociale vitaliteit en vernieuwende sociale vitaliteit. Bij verbindende sociale vitaliteit gaat het bijvoorbeeld om de inzet voor het behoud van lokale culturele tradities.

Maar een dorp toont pas vernieuwende sociale vitaliteit indien het weet om te gaan met veranderingen, zoals de komst van nieuwe bewoners. Daarbij hoort dan ook het succesvol nemen van initiatieven in veranderingssituaties, in samenwerking met nieuwe bewoners en andere partijen (zoals de overheid) (Thissen, 2009). Belangrijk voor het mogelijk maken van vitaliteit in een kleine kern is het tot stand komen van een creatief proces dat door de dorpsgemeenschap wordt gedragen. Het thema 'ontmoeten' staat hierbij centraal. Een ontmoetingslocatie wordt gezien als één van de bouwstenen (Kisjes & Giesen, in Elshof & Schoot, 2012). Sociale vitaliteit wordt in dit onderzoek gezien als: *"De levenskracht van een gemeenschap waarbij het gaat of- en in welke mate de bewoners of een gemeenschap zelf in staat zijn om de leefbaarheid van hun dorp of wijk positief te beïnvloeden, en kunnen omgaan met veranderingen in de lokale omstandigheden"*

2.2.4 Het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen

In de inleiding is besproken dat toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen worden gezien als een oplossing voor de instandhouding van leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen. Ten eerste zal in deze paragraaf uiteen worden gezet wat toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen zijn. Ten tweede is het belangrijk dat er een duidelijk beeld ontstaat over welk belang en meerwaarde gemeenschapsvoorzieningen hebben in kleine kernen, bekeken vanuit de theoretische literatuur.

Toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen

In dit onderzoek wordt gekeken naar burgerinitiatieven die (moeten) leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Het begrip 'gemeenschapsvoorziening' komt voort uit het ontwerpplan 'Leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen 2013-2015' van de provincie Gelderland. Een gemeenschapsvoorziening kan gezien worden als een fysieke ontmoetingsplek in de vorm van een dorps huis, Kulturhus of een Multifunctionele Accommodatie (MFA) (Provincie Gelderland, 2012). In dit onderzoek bieden dergelijke gemeenschapsvoorzieningen, naast ruimte voor vereniging en ontmoeting, ook andere mogelijkheden. Te denken valt aan maatschappelijke voorzieningen, met name in de sfeer van zorg en welzijn (Fame, 2011; Smaal et al., 2005). Volgens de provincie Gelderland en adviesbureau Spectrum dragen deze gemeenschapsvoorzieningen in algemene zin bij aan de leefbaarheid in kleine kernen. Uit onderzoek is gebleken dat veel bewoners in kleine kernen waarde hechten aan een lokaal trefpunt: veelal is dat een dorps huis, een Kulturhus of een multifunctionele voorziening, die het centrum vormt van levendigheid en ontmoeting in het dorp (Smaal et al., 2005).

Door diverse ontwikkelingen is het van belang dat dergelijke gemeenschapsvoorzieningen 'toekomstbestendig' worden gerealiseerd/getransformeerd zodat ze ook op langere termijn kunnen blijven bestaan. Hierbij wordt rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen. Door financiële beperkingen kunnen/willen gemeenten en provincies steeds minder actief bijdragen aan de instandhouding of realisatie van gemeenschapsvoorzieningen. Daarom is het van belang dat gemeenschapsvoorzieningen niet (of nauwelijks) financieel afhankelijk zijn van de overheid. De besturen van dorps huizen of initiatiefnemers van de realisatie van een gemeenschapsvoorziening worden hierdoor steeds meer zelf verantwoordelijk geacht voor een gezonde exploitatie. Samen met de inwoners zullen ze hun ontmoetingsplek levend moeten houden. Om die reden zijn de afgelopen jaren diverse, verouderde dorps huizen getransformeerd tot bijvoorbeeld een toekomstbestendig 'Kulturhus' of een andere vorm van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening zoals een MFA. Zowel het Kulturhus als een MFA worden over het algemeen gezien als een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening nieuwe stijl (Fame, 2011; Smaal et al., 2005). Volgens Abbas en Commandeur (2012) zijn succesvolle toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen centraal gelegen, gezellig ingericht met een goede horecafunctie en hebben zij geen concurrentie van andere gemeenschapsgebouwen. De beheerders denken mee en werken op basis van sociaal ondernemerschap. Ook wordt samenwerking gestimuleerd en zijn bewoners betrokken bij de voorziening.

Het is van belang om te benoemen wat in dit onderzoek als toekomstbestendig wordt gezien. Voor het predicaat 'toekomstbestendig' zijn daarom, vanuit de inleiding en vooronderzoek, de volgende criteria geformuleerd en geselecteerd:

- Er is geen grote (extra) structurele financiële bijdrage vanuit de overheid;
- Er is sprake van een duurzame en 'gezonde' exploitatie;
- Er is rekening gehouden met toekomstige demografische ontwikkelingen in de betreffende kern;
- De gemeenschapsvoorziening is toegerust om in de behoeften van de bevolking van de kern te voorzien;
- Er zijn mogelijkheden tot flexibel gebruik;
- De gemeenschapsvoorziening kan functioneel worden gebruikt als ontmoetingsplek voor zowel jongeren als ouderen.

Belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen

De aanwezigheid van voorzieningen wordt in het algemeen niet zozeer van belang geacht voor de leefbaarheid en vitaliteit in kleine kernen, de bereikbaarheid van en naar voorzieningen speelt een belangrijkere rol (Hospers, 2011). Desalniettemin kan een gemeenschapsvoorziening als ontmoetingsfunctie binnen het dorp wel van groot belang worden geacht. Kwetsbare groepen en minder mobiele bewoners, zoals jongeren en ouderen, zijn vanwege de beperkte mobiliteit vaak meer aangewezen op het eigen dorp (KAW, 2011; NNB, 2011). Daarom is het van belang dat er in de nabije omgeving een ontmoetingsfunctie aanwezig is. Vooral voor ouderen is een dergelijke voorziening dichtbij huis van belang voor het (onder)houden van sociale contacten, zodat men niet in een sociaal isolement terecht komt (Kuiken, 2012; Scoop, 2011). Als ontmoetingsvoorzieningen verdwijnen kan dit negatieve gevolgen hebben op de leefbaarheid voor kwetsbare groepen (Smaal et al., 2005). Gemeenschapsvoorzieningen komen daarom steeds meer in beeld als het noodzakelijke, bruisende hart van het dorp. Gesteld

kan worden dat deze gemeenschapsvoorzieningen in bepaalde mate een bijdrage leveren aan de sociale infrastructuur en sociale vitaliteit van dorpen (Thissen & Droogleever Fortuijn, 2012). Uit het onderzoek 'Evaluatie van het Kulturhusenbeleid in de provincie Gelderland' dat de provincie Gelderland heeft overgenomen in haar beleid, blijkt dat de aanwezigheid van gemeenschapsvoorzieningen positieve effecten heeft op aspecten met betrekking tot leefbaarheid in dorpen en wijken. Deze positieve invloed betreft vooral de woonomgeving, de participatiegraad en het voorzieningenniveau (Provincie Gelderland, 2012; Spectrum CMO Nederland, 2012). Elshof & Schoot (2012), die een onderzoek deden naar de toekomst van leefbaarheid in kleine kernen, stellen ook dat een dergelijke ontmoetingslocatie belangrijk is voor de leefbaarheid. Uit ander onderzoek is gebleken dat veel bewoners in kleine kernen belang hechten aan een lokaal trefpunt: veelal is dat een dorps huis, een Kulturhus of een multifunctionele voorziening, die het centrum vormt van levendigheid en interactie in het dorp (Smaal et al., 2005). In dorpen waar de leefbaarheid en sociale samenhang onder druk staan als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing, privatisering en schaalvergroting, hebben de gemeenschapsvoorzieningen een positieve invloed op de bestaanszekerheid, het woonklimaat, de verzorgingssituatie, het sociale klimaat en het bestuurlijke klimaat. Dergelijke gemeenschapsvoorzieningen zijn als het ware het sociale hart van dorpen (Abbas & Commandeur, 2012; Provincie Gelderland, 2012). Moerkamp (2012) stelt dat elk dorp minimaal één ontmoetingsplek moet hebben.

Voor leefbare en sociaal vitale dorpen in een situatie van verandering vindt Thissen (2011) dat de kernen aan een aantal zaken moeten voldoen: 1) kwaliteit van de woonfunctie, 2) een ontmoetingsplek die zich kenmerkt door 'openheid' naar alle bewoners en 3) sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal betreft (dorps)bewoners met grote sociale netwerken die kunnen binden, maar ook bruggen kunnen en willen bouwen. Volgens de theorie van Thissen (2011) is een dergelijke ontmoetingsplek één van de voorwaarden waar vitale en leefbare dorpen aan moeten voldoen. Gelegenheden waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, maken onderdeel uit van de 'sociale infrastructuur'. Een goede sociale infrastructuur kan hierbij gezien worden als een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan van sociale verbanden en verbetering van het sociaal kapitaal (SCP, 2007). Een gemeenschapsvoorziening zorgt ervoor dat door de ontmoetingsfunctie ruimte gegeven wordt aan (meer) gemeenschapsinitiatieven die de ontwikkeling van sociaal en menselijk kapitaal in dorpen ondersteunen (Svendsen, 2008). Het is in die zin van belang (en een voorwaarde) voor het kunnen ondernemen van burgerinitiatieven en een plaats om activiteiten te kunnen ontplooiën in (autonome) dorpen (DBF, 2003; Out, 2011; Scoop, 2011). Rowley (1998) geeft aan dat er binnen deze gemeenschapsvoorzieningen mogelijkheden zijn om activiteiten te organiseren waarbij bezoekers elkaar ontmoeten, en elkaar beter leren kennen en ondersteunen. Daarnaast kan gezegd worden dat een gemeenschapsvoorziening, zoals een dorps huis, een zekere bijdrage levert aan de sociale vitaliteit van kleine dorpen. Maar het staat voorop dat dit vooral geldt voor kleine kernen waar geen of weinig voorzieningen meer aanwezig zijn (Thissen & Droogleever Fortuijn, 2012).

Een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, waar een Kulturhus een goed voorbeeld van is, kan gezien worden als een gemeenschapsvoorziening nieuwe stijl. Het kenmerk is de integratie van diverse voorzieningen die behoren tot de basisbehoeften van burgers. Het verschil met een dorps huis is de gezamenlijkheid van verschillende organisaties en voorzieningen. Het doel van een Kulturhus is meerwaarde creëren uit gezamenlijke voorzieningen, programmering en beheer, waardoor het behoud van maatschappelijk, sociaal en cultureel kapitaal in een woonkern langdurig gewaarborgd is (Veldhuizen, 2009). Ten aanzien van het Kulturhus, als toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening doet Veldhuizen (2009, p.38) de volgende uitspraak: *"Door met elkaar te leven onder één dak en ook samen dezelfde ruimten daadwerkelijk te gebruiken leert men van elkaar, ontdekt men samen mogelijkheden en kan door een kijkje bij elkaar in de keuken worden geleerd. Op een dergelijke wijze is het Kulturhus een vitaal punt binnen de gemeenschap"*.

Het multifunctionele gebruik van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen heeft nog meer maatschappelijke voordelen: 1) efficiency in ruimte en tijd 2) het stimuleren van sociale integratie 3) een geïntegreerd aanbod. Ook heeft het voordelen voor beheer en exploitatie. Op deze manier worden verschillende voorzieningen in één gebouw behouden waar dorpsbewoners gebruik van kunnen maken. Door het multifunctionele gebruik kunnen voorzieningen en verenigingen die onder druk staan en het afzonderlijk niet hadden gered, blijven voortbestaan. Door ruimtes te delen en/of samen te werken wordt hierdoor (verdere) verschraving van voorzieningen en faciliteiten tegengegaan. Daarnaast leren mensen met verschillende achtergronden en interesses elkaar beter kennen door het gemeenschappelijk gebruik (Ball & Van der Kooy, 2004). Rowley (1998) geeft aan dat deze gemeenschapsvoorzieningen tevens zorgen voor meer levendigheid in buurten, verbetering van de sociale veiligheid en duurzaamheid. De concentratie van verschillende voorzieningen kan zelfs de vereenzaming van ouderen beperken door de functie van centrale ontmoetingsplek. In een Kulturhus kunnen mensen bijvoorbeeld van elkaars kennis en accommodatie, waarbij ze zich samen gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor de gemeenschap. De betrokkenheid binnen het dorp wordt hiermee beoogd te worden vergroot doordat verschillende participanten en gebruikers de kans wordt geboden om deel te nemen aan het verbeteren van de directe leefomgeving. Deze participatie hoeft niet direct betrekking te hebben op burgers, maar veelal ook indirect, omdat zij door actief te zijn binnen een vereniging of als participant van bijvoorbeeld het Kulturhus ook een bijdrage leveren aan de leefbaarheid/vitaliteit van het dorp (Veldhuizen, 2009). Daarom kan op basis van het voorgaande gesteld worden dat fysieke ontmoetingsplekken in een bepaalde mate een zekere bijdrage leveren aan de leefbaarheid en vitaliteit, vooral in de kleine kernen waar voorzieningen steeds schaarser worden. De multifunctionaliteit van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening heeft door het samen delen ook voordelen voor een duurzaam beheer en exploitatie. Daarnaast wordt hierdoor de verder verschraving van voorzieningen en faciliteiten tegengegaan.

2.2.5 Burgerinitiatieven in kleine kernen

Het burgerinitiatief is een begrip dat de laatste jaren steeds vaker in het politieke klimaat wordt genoemd. Burgerinitiatieven ontstaan vaak vanuit een probleem of een behoefte in de lokale samenleving (Commissie Vrijwilligerswerk, 2004). Het burgerinitiatief kan op verschillende manieren worden gedefinieerd. De meest gangbare definitie van een burgerinitiatief is: *“Een vorm van zelforganisatie van burgers, gericht op de verbetering van de eigen leefomgeving en/of de samenleving waarbij een aantal mensen betrokken is in een al dan niet tijdelijke initiatiefgroep, actiegroep, projectgroep”* (Socius, 2012, p.1). Het burgerinitiatief wordt door het Instituut voor Publiek en Politiek omschreven als: *“Een activiteit van één of meer burgers, die gericht is op bevordering van het algemeen belang, een meerwaarde voor de gemeenschap heeft, in het publiek domein plaatsvindt, waarbij de overheid op enig moment een rol speelt en de initiatiefnemers ‘geestelijk eigenaar’ van het initiatief blijven”* (Vis, Loos, & Jongema, 2010; in Visser, 2010, p.2). Aansluitend op deze omschrijving heeft Visser (2010, p.2) burgerinitiatieven gedefinieerd als: *“Activiteiten van burgers om vorm te geven aan hun straat, buurt of stad, waarbij burgers zelf bepalen wat er gebeurt en waarbij de gemeente een ondersteunende c.q. faciliterende rol heeft”*.

Bij het burgerinitiatief ligt het initiatief en de regie hiervan altijd bij burgers, lokale clubs, kleine maatschappelijke organisaties of kleine zelfstandige professionals. Burgerinitiatieven kunnen dus gezien worden als initiatieven van (georganiseerde) burgers zelf, gericht op kwaliteitsverbetering van directe leefomgeving in eigen wijk, buurt of kleine kern, waarbij het primaat van de betreffende activiteit bij de burgers zelf ligt en de randvoorwaardelijke/faciliterende ondersteuning door de overheid (en eventuele derden) gebeurt (Van Dam et al., 2011). De laatste jaren zijn veel dorpsontwikkelingsplannen opgesteld door dorpsbewoners, in samenwerking met gemeenten en de Vereniging Kleine Kernen. Dit plan richt zich veelal op de leefbaarheid binnen kleine kernen en de belangrijke aspecten die daarbij van belang zijn (Kuiken, 2012). De meeste plannen/burgerinitiatieven die voortkomen uit dorpsplannen richten zich meestal op het behoud van voorzieningen die de leefbaarheid en het welzijn versterken, zodat zowel oud als jong langer en met meer plezier in het dorp blijven wonen. Burgerinitiatieven betreffen daarbij vooral de beleidsterreinen ruimtelijke ordening, leefbaarheid en jeugdbeleid. Succesvolle burgerinitiatieven zijn meestal gericht op het realiseren of behouden van toekomstbestendige voorzieningen (Van Xanten et al., 2011). Initiatieven die zich fysiek uiten moeten daarbij leiden tot een verbetering van de leefbaarheid en leiden tot meer sociale vitaliteit (Van Dam et al., 2011). In dit onderzoek gaat het vooral om initiatieven van dorpsbewoners in kleine kernen die zich uiteindelijk ruimtelijk manifesteren in de vorm van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Deze heeft een ontmoetingsfunctie binnen het dorp en moet ruimte bieden aan sociale activiteiten. Samen met de voorgaande theoretisch inzichten heeft dit geleid tot de definitie van een burgerinitiatief in kleine kernen in dit onderzoek: *“Een initiatief dat wordt genomen door dorpsbewoners dat kan leiden tot een activiteit of een fysieke gemeenschapsvoorziening, gericht op de verbetering van de eigen leefomgeving en sociale vitaliteit, waarbij de dorpsbewoners de regie hebben en de gemeente geen leidende rol heeft”*.

Belang van burgerinitiatieven in kleine kernen

Burgerinitiatieven zijn de laatste jaren herontdekt als een oplossing voor maatschappelijke problemen in kleine plattelandskernen (Van Dam et al., 2011). Vooral in veel plattelandsgemeenten wordt het van belang geacht dat burgers eigen initiatieven nemen om de leefbaarheid in stand te houden en te verbeteren, onder andere door het verdwijnen en onder druk staan van diverse maatschappelijke voorzieningen en het verenigingsleven (Veeken, 2012). Met het oog op de bezuinigingen die de overheid doorvoert wordt de bijdrage van burgers aan de leefbaarheid en sociale vitaliteit in hun dorp de komende jaren nog belangrijker (Boer & Lans, 2011). Burgers moeten dus medeverantwoordelijk worden voor de eigen leefomgeving. De overheid kan hierbij sturing geven, maar het initiatief moet bij de burgers zelf liggen (Verhoeven, 2010).

Een burgerinitiatief wordt daarom ook steeds belangrijker geacht door gemeenten. Maar dat is niet alleen omdat vrijwel elke gemeente het nu omarmt als instrument om te kunnen bezuinigen (Van der Heijden et al, 2011). Er zijn namelijk meerdere redenen om burgerinitiatieven toe te juichen of die tenminste toe te staan. In dit onderzoek is de belangrijkste reden dat burgerinitiatieven op zichzelf een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en vitaliteit in de dorpen. Burgerinitiatieven zijn naast fysieke doelen vaak bewust gericht op andere, sociale en/of culturele, waarden. Daarbij kan gedacht worden aan de sociale cohesie (sociale binding) en verbondenheid met de plek. Ze kunnen dus een bijdrage leveren aan de sociale samenhang binnen dorpen (Van Dam et al, 2011). Omdat het bij burgerinitiatieven veelal over de eigen leefomgeving gaat, is tevens het gevoel van urgentie, de bevoegenheid, betrokkenheid, daadkracht en ondernemingszin van bewoners erg groot. Een club gelijkgestemde burgers kan hierdoor erg veel bereiken en voor elkaar krijgen. Hierdoor ontstaat een bundeling van kennis en ervaring. Hendriks (in van der Heijden et al, 2011) durft te stellen dat burgerinitiatieven leiden tot meer resultaat in kortere tijd. Een andere reden om burgerinitiatieven te ondersteunen is dat ze een uiting zijn van maatschappelijke betrokkenheid. Hierbij ontmoeten mensen elkaar en werken ze meer samen en vormen ze een signaal en een middel om de afstand tussen burgers en overheid te verkleinen. Burgerinitiatieven leiden tot slot ook tot meer kwaliteit en voordelen omtrent efficiency en kosten (Van der Heijden et al, 2011).

2.3 Van burgerparticipatie tot burgerinitiatieven

In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven in kleine kernen een positieve bijdrage kan leveren op het ontstaan van meer succesvolle burgerinitiatieven in kleine kernen. Maar ook dat er een bepaalde urgentie/bewustwording moet zijn bij bewoners. In deze paragraaf zal daarom dieper worden ingegaan op concepten met betrekking tot bewustwording, burgerparticipatie en burgerinitiatieven. Daarna zal ook de fase-theorie worden uitgelicht, waarbij er vanuit wordt gegaan dat de mate van vitaliteit en zelfredzaamheid in dorpen verschilt. Als laatste zullen verschillende factoren die invloed hebben op het ontstaan van burgerinitiatieven uiteen worden gezet.

2.3.1 Bewustwording

Lokale initiatieven ontstaan lang niet altijd vanzelf. In de analyse 'Sterke Verhalen - burgerinitiatieven voor voorzieningen in kleine kernen' (SEV, 2011) staat de vraag centraal welke factoren een rol spelen bij het opzetten en in stand houden van dit soort burgerinitiatieven. Naast gemeenschapszin en kartrekkers is een gevoel van urgentie en vervolgens het probleemeigenaarschap onder lokale partijen/dorpsbewoners een cruciale factor en voorwaarde. Het gevoel van urgentie staat of valt met de bewustwording van het probleem. Het gebrek aan bewustwording is vaak nog één van de belangrijkste obstakels voor verschillende partijen om te komen tot een reactie vanuit de dorpsgemeenschap (Bremas, 2011). Dat betekent ook dat bewoners op de hoogte moeten zijn van de toekomstige ontwikkelingen die invloed hebben op de leefbaarheid en van vitaliteit van het dorp. Te denken valt aan het onder druk komen te staan van verenigingen en voorzieningen door krimp en vergrijzing. Hierdoor kunnen dorpsbewoners de noodzaak ervan inzien om een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te realiseren in de kern. Echter is niet in iedere kern het bewustzijn hierover aanwezig. De gemeente kan hier eventueel invloed op hebben om de mate van bewustheid te vergroten.

2.3.2 Burgerparticipatie en burgerinitiatieven

De overheid wil steeds meer beroep doen op de zelfredzaamheid van burgers. De grootste uitdaging van gemeenten op het gebied van participatiebeleid is het van de grond krijgen van burgerinitiatieven, de zogenoemde derde generatie burgerparticipatie. Maar die komen niet overal of nauwelijks van de grond. De gemeente wil daarom het klimaat voor het ondernemen van burgerinitiatieven verbeteren. De uitgangspunten zijn dat er meer gericht moet worden op *bottom-up* participatie om de zelfredzaamheid en het zelforganiserend vermogen van de burger te vergroten. Om te zorgen voor een burgerinitiatiefklimaat moet er eerst een bepaalde mate van burgerparticipatie aanwezig zijn. Bij het creëren van burgerparticipatie gaat het voornamelijk om het vergroten van betrokkenheid van burgers bij besluitvorming van beleid (Kilic, 2008). In de literatuur worden verschillende begrippen en concepten gebruikt om de betrokkenheid van de burger bij beleidsprocessen ('burgerparticipatie') aan te duiden. Een definitie is: *"Het vroegtijdig betrekken van burgers en andere belanghebbenden bij de vorming van beleid, waarbij in openheid en op basis van gelijkwaardigheid en onderling debat problemen in kaart worden gebracht en oplossingen worden verkend die van invloed zijn op het uiteindelijke politieke besluit"* (Edelenbos, 2000, p.29). In de context van dit onderzoek wordt burgerparticipatie gezien als: *"De mate van betrokkenheid van dorpsbewoners bij (beleids)vraagstukken ten behoeve van de leefbaarheid binnen het dorp"*.

In dit onderzoek gaat het vooral over de derde generatie burgerparticipatie. Deze hangt samen met het in dit onderzoek beschreven burgerinitiatief. Dit wordt gezien als een wenselijke oplossing voor het vitaal en leefbaar houden van kleine kernen. Kilic (2008, p.2) zegt het volgende over derde generatie burgerparticipatie: *"Derde generatie burgerparticipatie ontstaat als de burger kansen ziet in zijn omgeving en zelf of samen met andere burgers werkt aan de ontwikkeling van iets moois op straat, in de wijk en de stad. De overheid kan een rol hebben bij derde generatie burgerinitiatieven, maar dat hoeft niet. Het speelt in eerste instantie tussen burgers en burgers, en de overheid komt in beeld als de burgers de overheid nodig hebben."*

Waar bij eerste en tweede generatie burgerparticipatie het initiatief bij de overheid ligt, ligt het bij derde generatie burgerparticipatie dus bij de burger. Bij de eerste en tweede generatie burgerparticipatie wordt de burger betrokken bij beleidsvorming en beleidsontwikkeling. Bij de derde generatie burgerparticipatie gaat dat veel verder. Dan gaat het om de participatie van de burger in de samenleving in brede zin. Derde generatie burgerparticipatie ontstaat veelal bij burgers die zich verantwoordelijk voelen voor hun woon- en leefomgeving en vanuit dat gevoel werken aan een mooiere, schonere, veiligere en leukere straat, wijk of stad. Burgers die derde generatie burgerinitiatieven opstarten zijn zelfredzaam en hebben een groot zelforganiserend vermogen. Zij zorgen ervoor dat mensen betrokken worden in hun woon- en leefomgeving en dat groepen die niet makkelijk bij elkaar over de vloer komen, elkaar leren kennen. Bij derde generatie burgerparticipatie verwelkomt de lokale overheid de initiatieven van de burger, geeft zij ruimte en ondersteunt en faciliteert zij als dat nodig is. Een probleem dat door gemeenten wordt benoemd met betrekking tot burgerinitiatieven is dat als de burger met een initiatief komt, de gemeente het veelal van de burger overneemt. Dan wordt van een derde generatie burgerinitiatief een tweede generatie co-productieproces gemaakt. De gemeente transformeert het burgerinitiatief naar een eigen product of proces (Kilic, 2008). Deze ontwikkeling wordt in dit onderzoek niet als wenselijk gezien. Het gaat primair om de bijdrage van de gemeente aan derde generatie burgerparticipatie/burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Er kan echter wel gesteld worden dat een grote mate van een eerste en tweede generatie burgerparticipatie in kleine kernen een positieve bijdrage heeft op het burgerinitiatiefklimaat.

2.3.3 Van burgerparticipatie naar burgerinitiatieven: Van fase 1 tot fase 3 kernen

In Nederland zijn er diverse soorten dorpen. Naast de verschillen in omvang, cultuur of het aantal voorzieningen is er ook een verschil in vitaliteit in kernen. Het ene dorp is vitaal en is minder vatbaar voor de negatieve toekomstige ontwikkelingen, andere dorpen zijn minder vitaal en daardoor vatbaarder voor de negatieve ontwikkelingen. Zo heeft het ene dorp een rijk verenigingsleven en weten ze de weg naar de gemeente goed te vinden. Er is daar een hoge mate van participatie en bewoners weten in tijden van krimp zelf creatieve oplossingen te vinden (en om te gaan met veranderingen) om de leefbaarheid en vitaliteit in het dorp te waarborgen (Thissen, 2010).

Binnen Nederland zijn er ook nog veel dorpen waar nog weinig initiatieven ontstaan die de leefbaarheid en vitaliteit in de dorpen verbeteren. In deze dorpen wordt verwacht dat de leefbaarheid sneller achteruitgaat omdat ze minder weerbaar zijn voor bepaalde ontwikkelingen. Deze dorpen hebben weinig 'trekkers' die een groot netwerk hebben om te komen tot oplossingen. Ook zijn sommige dorpen zich niet altijd bewust van de gevolgen van krimp. Aan de andere kant zijn er ook kleine kernen waar men probeert een fysiek burgerinitiatief van de grond te krijgen, maar het nog in het beginproces zit of niet goed van de grond komt. Juist in deze kleine kernen kan de gemeente wellicht een bijdrage leveren aan het ontstaan van meer succesvolle burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie is een belangrijke stap om te komen tot burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen (G. Hoogenslag, persoonlijke communicatie, 28-04-2013).

In dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende fases waarin dorpen zich kunnen bevinden. Deze zijn grotendeels gebaseerd op de burgerparticipatieladders van Thomas en Pröpper. Deze participatieladders lopen van weinig invloed van de burgers op hun woonomgeving tot veel invloed van burgers op hun woonomgeving (Veeken, 2011). De gedachte in dit onderzoek is dat naarmate de participatie van burgers hoger is, er ook een beter klimaat voor totstandkoming van burgerinitiatieven ontstaat (Elshof & Schoot, 2012). De participatieladder van Pröpper (2009) is vooral gebaseerd op de relatie tussen overheid en burger en hoe deze zich verhoudt tot de totstandkoming van beleid. Deze is voornamelijk machtsgeoriënteerd (Elshof & Schoot, 2012). Hoe hoger op de trede, hoe hoger de burgerparticipatie van burgers. Achtereenvolgend zijn de volgende treden te onderscheiden: Trap 1: Geen rol burgers. Trap 2: Burgers zijn toeschouwer en ontvanger van informatie. Trap 3: Bewoners zijn adviseur van eindspraak. Trap 4: Adviseur beginspraak. Trap 5: Medebeslissers over besluiten binnen de kern. Trap 6: Dorpsbewoners zijn samenwerkingspartner van de gemeente. Trap 7: Dorpsbewoners zijn initiatiefnemers en hebben bevoegd gezag (Pröpper, 2009). In dit onderzoek gaat het vooral om de 7^e trede: het burgerinitiatief.

Voor de participatieladder van Thomas is leidend geweest voor de fase-theorie. Bij de participatieladder van Thomas staat niet de relatie burger-overheid centraal, maar de relatie burger- burger. Pas in stap 10 van dit model heeft de burger contact met de overheid, namelijk wanneer hij of zij in interactie treedt met beleidsmakers. De eerste vier stappen zijn gericht op het vergroten van de contacten tussen burger en burger op straatniveau. Tussen stap 5 en 10 wordt de burger steeds actiever. Burgers bieden elkaar praktische hulp door bijvoorbeeld op elkaars kinderen te passen of elkaars spullen te lenen. Zoals gezegd komen in stap 10 de beleidsmakers in beeld. Dan gaat het over de interactie tussen de burger en de beleidsmakers van instanties als gemeenten, woningbouwcorporaties en welzijnsorganisaties. Stap 11, de laatste stap van de participatieladder van Thomas, gaat uit van het feit dat de bewoners (of een deel hiervan) volledig zelfredzaam zijn. Het gaat over de beheer (en bezit) van voorzieningen. Een groep bewoners beheert en bezit gemeenschappelijke voorzieningen. De gemeente heeft bijvoorbeeld geld vrijgemaakt voor een Kulturhus, maar heeft hier verder geen omkijken meer naar. De bewoners zelf zorgen dat vrijwilligers het Kulturhus draaiende houden en springen in wanneer de ondernemer hulp nodig heeft (Kilic, 2008). In dit onderzoek gaat het vooral om de rollen die gemeentelijke ambtenaren kunnen spelen en wat ze kunnen doen met betrekking tot burgerinitiatieven. Door de veranderende overheid is het nodig om stappen te maken op de participatieladder. De bovenste trede (initiatiefnemer, beleidseigenaar en bevoegd gezag) sluit aan bij de ontwikkeling van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie, de ontwikkeling die nu gaande is bij overheden.

Volgens het onderzoek van Elshof & Schoot (2012), waarbij wordt gekeken naar de toekomst van leefbare kernen, bepaalt de overheid middels haar eigen rol en beleid of een belangenorganisatie zich kan ontwikkelen op de participatieladder van Thomas. Er kan dus worden gesteld dat de overheid grotendeels de rol van belangenorganisaties bepaalt. De rol die de overheid aanneemt is bepalend is voor de ontwikkelingsmogelijkheden van belangenorganisaties. In dit onderzoek wordt ervan uitgegaan dat hoe hoger een belangenorganisatie op de ladder staat, hoe meer mogelijkheden er ontstaan voor de totstandkoming van burgerinitiatieven. Zo is ook de gedachte dat in dorpen waar de burgerparticipatie hoog is, er meer kansen zijn op meer succesvolle burgerinitiatieven. Daarom moet hiervoor een zo goed mogelijk klimaat (door de overheid) worden gecreëerd.

Dit onderzoek gaat uit van de gedachte dat dorpen op gebied van zelfredzaamheid en burgerparticipatie verschillen. Vanuit deze gedachte is de fase-theorie opgesteld. De verschillende fases zijn als volgt gecategoriseerd:

Fase 1: Kleine kernen in gemeenten waar weinig burgerinitiatieven tot stand komen en bewoners maar in beperkte mate actief zijn en kijken naar de toekomst. Zo is er misschien nog geen dorpsplan opgesteld, maar kan er wel een vorm van een dorpsbelangenorganisatie aanwezig zijn. De bewoners zijn, volgens de gemeente en VKK, echter in beperkte mate bewust van de negatieve gevolgen van krimp en het effect op de leefbaarheid en vitaliteit binnen de kern. In deze kernen wordt verwacht dat de voorzieningen en leefbaarheid onder druk komen te staan. Daarnaast is er sprake van een autonome kern (geen woondorp), omdat wordt verwacht dat in woondorpen het vergroten van burgerinitiatieven en sociale cohesie minder relevant is voor het behoud van de leefbaarheid. In deze kern is geen toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door de bewoners zelf gerealiseerd.

Fase 2: Kleine kernen waar wel enige mate van actief burgerschap aanwezig is en waar men aan het kijken is naar een eventuele realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De totstandkoming van het burgerinitiatief komt er echter nog niet goed van de grond of men zit nog in de beginfase van het totstandkomingsproces. Wel is er al een dorpsplan (of zijn er diverse visies) opgesteld waarin onder andere de wens wordt uitgesproken om een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te realiseren. Ook in deze kernen wordt verwacht dat de voorzieningen en leefbaarheid onder druk komen te staan. In deze kern is (nog) geen toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door de bewoners zelf gerealiseerd.

Fase 3: Kleine kernen waarin een burgerinitiatief heeft geleid tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Deze dorpen zijn in grote mate als zelfredzaam en vitaal te beschouwen. Op een actieve manier dragen burgers bij aan de leefbaarheid in het dorp. In dit verband kunnen de casussen in deze fase als succesverhalen worden gezien.

Kernen waar geen participatie aanwezig is en waar alleen sociale contacten met elkaar voorkomen worden in dit onderzoek als fase 0 kernen gezien. In deze dorpen is weinig tot geen sociale samenhang. Volgens Giny Hoogenslag, projectmedewerker Dorpsloket Overijssel van Stimuland (persoonlijke communicatie, 28-04-2013) bestaat dit type kernen nauwelijks. Meestal zijn dit kernen waar geen (sociale) voorzieningen aanwezig zijn en/of helemaal geen behoefte is aan deze sociale samenhang en het verenigingsleven.

In dit onderzoek zal vooral gekeken worden naar de bijdrage die de gemeente kan leveren aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Het uitgangspunt daarbij is dat de gemeenten verschillende bijdragen kunnen leveren per fase. Het uiteindelijke doel is dat de kernen in fase 1 en 2 de 3^e fase bereiken, waarbij de bewoners zelf een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening hebben gerealiseerd (zelfredzaam en volledig zelfinitieënd). In dit verband worden dit als succesvolle vitale dorpen gezien. Om te komen tot fase 3 zullen er stappen moeten worden gemaakt op de participatieladder om uiteindelijk te komen tot een burgerinitiatief en het beheer van een eigen voorziening. Bij de fase 1 kernen spelen vooral bewustwording, betrokkenheid, burgerparticipatie en actief burgerschap een grote rol. Bij de fase 2 wordt uitgegaan dat vooral een bijdrage van de gemeente bij het totstandkomingsproces van belang is.

2.3.4 Bepalende factoren en motieven voor het ontstaan van burgerinitiatieven

Bij het opzetten en het in stand houden van burgerinitiatieven in kleine kernen spelen veel verschillende factoren een rol. Eén van deze factoren is al uitgebreid uitgelegd: de bewustwording/urgentie onder de dorpsbewoners. Maar initiatieven kunnen ook ontstaan uit ontevredenheid onder dorpsbewoners of bij mensen die graag iets willen bereiken, zoals de instandhouding van een voorziening nadat de gemeente hier van afziet (SEV, 2011; Breman, 2011). De ervaren achteruitgang van leefbaarheid, door een terugtrekkende overheid, kan vaak voor bewoners een stimulans zijn tot het deelnemen aan burgerinitiatieven. Vooral in dorpen met weinig voorzieningen nemen burgers vaker deel aan initiatieven die te maken hebben met dienstverlening en voorzieningen. Ze zetten zich vaak in voor het behoud van voorzieningen of proberen nieuwe voorzieningen in het dorp te creëren die bijdragen aan de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Te denken valt aan Kulturhusen of Multifunctionele Accommodaties (Veeken, 2011). Gesteld kan worden dat er altijd een aanleiding of urgentie moet zijn die de betrokkenheid van bewoners activeert. Veelal ontstaat er een bepaalde motivatie en drive om in actie te komen (SEV, 2011; Breman, 2011). De zogenoemde 'trekkers' binnen de gemeenschap zijn van groot belang voor het succes van de initiatieven. Vaak kunnen dat één of enkele personen zijn, al dan niet georganiseerd in een dorpsoverleg of dorpscoöperatie. Deze mensen weten vaak goed te luisteren naar wat andere dorpsbewoners bezighoudt en komen met ideeën die breed gedragen worden. Deze trekkers kunnen pragmatisch denken, leiderschap tonen, komen uit de eigen gemeenschap en genieten het vertrouwen binnen de gemeenschap. Zo is het van belang dat er iemand is die voor de zaak gaat staan en verbindingen tussen diverse partijen en mensen kan leggen (SEV, 2011). Wat opvalt is dat er ook burgerinitiatieven ontstaan of opbloeien op het moment dat een gemeente aangeeft zich terug te moeten trekken, bijvoorbeeld op gebied van financiering van oude dorpshuizen. Een dergelijke 'wake-up call' blijkt dan achteraf de concrete aanleiding om de betrokkenheid van de bewoners te activeren. Vanuit deze urgentie ontstaat ook het probleemeigenaarschap. Gemeenschapsvoorzieningen kunnen dan ook uit kleine initiatieven ontstaan (Breman, 2011).

Volgens het onderzoeksplatform SEV (2011) zijn diverse zaken van belang voor instandhouding, vernieuwing en opstarten van succesvolle burgerinitiatieven in kleine kernen. Het is daarom ook dat de context van de casussen mee moet worden genomen om bepaalde conclusies te trekken. De factoren die hierbij een belangrijke rol spelen zijn: Behoeft en draagvlak, dorpsoverleg of coöperatie en stimulans door gemeenten. Hieruit blijkt dat in dit onderzoek de bijdrage van de overheid op

burgerinitiatieven in een groter geheel moet worden gezien. De context van het dorp en de achterliggende factoren spelen een grote rol. De rol van de overheid is zoals gezegd maar één van de vele factoren die meespelen bij de totstandkoming van de burgerinitiatieven. Ten eerste is het van belang dat als bewoners iets willen ze voor genoeg draagvlak binnen het dorp moeten zorgen. In veel kleine kernen bestaan al onderliggende verbanden tussen mensen in de vorm van verenigingen en organische verbanden waardoor dit wordt gecreëerd. Ten tweede is voor het creëren van een breed draagvlak binnen het dorp een transparante organisatievorm nodig, waar alle dorpsbewoners aan deel kunnen nemen. Een dorpsbelang of een stichting zijn organisatievormen waarin de verantwoordelijkheid op een goede manier kan worden geregeld. Op deze manier kan er een goede netwerkorganisatie binnen de kleine kern ontstaan. Ten derde wordt de relatie tussen de initiatiefnemers in het dorp en de gemeente als belangrijke factor gezien. Oftewel: de rol van de gemeente bij het totstandkomingsproces van burgerinitiatieven (SEV, 2011). De centrale onderzoeksvraag zal voornamelijk conclusies oproepen over deze factor binnen het geheel van het instandhouding, vernieuwing en opstarten van burgerinitiatieven in kleine kernen die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

2.3.5 Het ontstaan van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: Een complex proces

Voordat wordt ingegaan op de bijdrage die gemeenten kunnen leveren aan burgerinitiatieven moet eerst gezegd worden dat de totstandkoming van een burgerinitiatief dat leidt tot een gemeenschapsvoorziening een complex proces is. De totstandkoming van dergelijke initiatieven komt niet altijd of moeizaam van de grond. Soms lijkt de realisatie van een gemeenschapsvoorziening te mislukken, of blijkt het financieel ongezond te zijn (OVKK, 2013). Tevens moeten er veel acties worden ondernomen met betrekking tot het initiatief zelf. Het gaat dan bijvoorbeeld om de ontwikkeling van een plan, het mobiliseren van bewoners/vrijwilligers, het zoeken van medestand en het bijeenbrengen van verschillende partijen, het zoeken van een gezonde (toekomstbestendige) financiering, het indienen van eventuele subsidieaanvragen, de bouw van de gemeenschapsvoorziening, het maken van een websites en het organiseren van activiteiten. Initiatiefnemers formeren voorafgaand veelal een werkgroep of richten een stichting op. Op deze manier is er sprake van een verregaande samenwerking die als doel heeft een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening vorm te geven en committent tussen de betrokken partijen uit te spreken (Veldhuizen, 2009).

Door veranderende omstandigheden komen steeds meer oude gemeenschapsvoorzieningen en verenigingen in de problemen. Te denken valt aan: geen kostendekkende exploitatie en beheer, problemen met vrijwilligers werven en motiveren, het onderhoud van de accommodatie en de subsidierelatie met de gemeente. De meeste dorpshuizenbestuurders zien dus bedreigingen, maar een aantal ziet ook kansen, zoals het organiseren van activiteiten, nieuwbouw of actief beleid. Bijna de helft heeft plannen om te verbouwen (Koutrik & Post, 2004).

Gemeenten en andere overheden kunnen de gemeenschapsvoorzieningen veelal zelf niet meer op een dusdanige manier in stand houden. Door de vele bezuinigingen zijn gemeenten genoodzaakt keuzes te maken, en dat leidt vaak tot het stopzetten van subsidies voor gemeenschapsvoorzieningen of het afzien van de exploitatie. Gemeenschapsvoorzieningen staan daarom grote veranderingen te wachten. Ze gaan als het ware een nieuwe fase in, waarbij subsidies op de achtergrond verdwijnen en er aanspraak wordt gemaakt op de ondernemerskracht van burgers en de organisatie van de gemeenschapsvoorziening (Kennis Knooppunt Kulturhus, z.j.). Zelforganiserend vermogen (burgerinitiatief), bovenlokale afstemming en duurzame exploitatie worden door de provincie Gelderland als voorwaarden gezien voor het succes en de houdbaarheid van gemeenschapsvoorzieningen. Wanneer niet aan deze voorwaarden is voldaan bestaat een grotere kans op desinvesteringen en kan een gemeenschapsvoorziening een blok aan het been van belanghebbenden worden (Provincie Gelderland, 2012).

2.4 De netwerkbenadering en de rol van de gemeente bij burgerinitiatieven

Het beeld dat op basis van de voorgaande paragrafen is ontstaan kan in een breder perspectief worden geplaatst. De samenleving verkeert in een overgangsfase. De verzorgingsstaat, waarbij de overheid medeverantwoordelijk is voor welvaart en het welzijn van de burgers, heeft zich de laatste jaren omgevormd tot een echte netwerkmaatschappij of participatiemaatschappij (Bennington, 2011). In deze netwerksamenleving is veel ruimte voor burgerinitiatieven en wordt eigen input vanuit de samenleving verwacht. Zoals in de vorige paragraaf duidelijk werd ontstaan burgerinitiatieven niet altijd vanzelf en is de totstandkoming een complex proces. Initiatiefnemers kunnen te maken krijgen met moeilijke procedures, financiële onzekerheden en beperkingen en daarnaast kan het creëren van daadkracht en draagvlak onder mededorpsbewoners veel tijd en moeite kosten. In dit onderzoek is aangenomen dat bij burgerinitiatieven de burgers het totstandkomingsproces initiëren, maar dat het proces mede vorm kan krijgen door de invloed van de gemeente en andere actoren. Middels bepaalde rollen en beleidsinstrumenten probeert de gemeente hier een bijdrage aan te leveren en te sturen. De onderlinge relatie kan ook een belangrijke rol spelen. In deze paragraaf staat daarom de netwerkbenadering centraal als theoretische basis om hier verder op in te gaan. Ook worden enkele concepten uiteengezet over rollen en interventies van de overheid in algemene zin en specifiek gericht op burgerinitiatieven in kleine kernen.

2.4.1 De netwerkbenadering

De context waarbinnen de overheid moet sturen, beïnvloedt welke sturingsrol de overheidssector hanteert. In de praktijk zijn daartoe verschillende sturingsconcepten ontwikkeld. Het brede spectrum aan sturingsconcepten varieert van hiërarchische 'command and control'-sturing tot de faciliterende sturing op basis van 'empowerment' (Ringeling, 2003). Ook valt te denken

aan procesmanagement en programmamanagement (Van Ankeren et al, 2010). In dit onderzoek is er met betrekking tot (overheid)sturingsbenaderingen gekozen voor de netwerkbenadering omdat in de context van 'burgerinitiatieven' bewoners niet in een hiërarchisch gestructureerde samenleving leven, maar juist deelnemen in een participatieve netwerksamenleving. Het model van de netwerkbenadering sluit daar goed op aan. In het model van netwerksturing is de overheid slechts één van de actoren (Sjöblom, 2007). Tevens veronderstelt de netwerkbenadering dat de overheid een zekere relatie heeft met burgers bij een bepaald totstandkomingsproces. Dat past goed binnen de context van het onderzoek omdat het ervan uitgaat dat de overheid/gemeente een bepaalde rol kan spelen bij de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarnaast geeft deze benadering zowel een analyse als een verklaring voor het verloop en de uitkomst van complexe beleids- of totstandkomingsprocessen. Hierbij wordt dus ook gekeken naar de onderlinge relatie tussen de verschillende partijen gedurende het totstandkomingsproces (O'Toole & Hanf in Melsert, 2005). De gedachte van de netwerkbenadering is dat de publieke waarde niet alleen eenzijdig gecreëerd wordt door de overheid, maar juist ontstaat middels samenwerking (co-productie) met zowel de samenleving (burgers) als de markt. Vanuit de context van dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat burgerinitiatiefnemers de publieke waarde creëren in samenwerking ('partnership') of met behulp van de gemeente.

Volgens Bennington (2011) heeft er aan het eind van de vorige eeuw een verschuiving plaatsgevonden van een traditioneel openbaar bestuur ten tijde van de opbouw van de naoorlogse verzorgingsstaat via de overheid (het zogenoemde New Public Management) naar een zogenaamde 'Networked Community Governance' die in deze tijd plaatsvindt. Deze nieuwe overheid denkt niet vanuit het belang van de staat, maar stelt de samenleving centraal. Dat heeft een andere rol voor de overheid tot gevolg. Volgens Bennington (2011) wordt het succes van de 'nieuwe' interactieve, communicatieve en co-producerende overheid grotendeels bepaald door vaardigheden en het enthousiasme van ambtenaren die, op maat, burgers en organisaties met elkaar in contact brengt op basis van behoeften en mogelijkheden op verschillende gebieden. Daarnaast stelt de netwerkbenadering niet één actor als uitgangspunt, maar hecht het veel belang aan onderzoek naar de onderlinge relaties, posities en inbreng van de verschillende actoren (Rosenthal, 1996). In netwerken zijn per definitie meerdere partijen betrokken die in interactie met elkaar tot een oplossing komen (Eenink, 2010).

In dit onderzoek zal vooral gekeken worden naar de *onderlinge relatie* tussen gemeente en burger (initiatiefnemer), de inbreng van de gemeente en de positie die de gemeente moet innemen bij een burgerinitiatief. De samenwerking tussen beide partijen kan op verschillende wijzen worden vormgegeven (Eenink, 2010). Uitgangspunt is dat de onderlinge relatie/verhouding tussen burger en gemeente/overheid invloed heeft op het burgerinitiatiefklimaat en de voortgang van het proces bij de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Vanuit de netwerkbenadering wordt het samenspel tussen burger en de overheid als een belangrijke factor gezien binnen het geheel. Hierbij speelt ook het gekozen beleid van de gemeente ten aanzien van burgerinitiatieven een belangrijke rol (Plasterk, 2013).

Middels de netwerkbenadering wordt inzicht verkregen in wederzijdse afhankelijkheden en relaties tussen verschillende actoren in het netwerk en de verschillende doelen en middelen die worden gehanteerd (Ostrom, Tiebot & Warren, 1961). Volgens Korsten (2005) wordt de netwerkbenadering als sturingsmiddel gezien om een geheel van actoren bij elkaar te krijgen en een probleem verder te brengen bij een oplossing. Vanuit dit perspectief hebben burgerinitiatiefnemers de gemeente nodig om de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te kunnen realiseren, maar anderzijds heeft de gemeente burgerinitiatieven nodig om dorpen vitaal een leefbaar te kunnen houden. Burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen ontstaan niet altijd vanzelf. Uit de theoretische inzichten in de voorgaande paragrafen bleek namelijk ook dat de sociale vitaliteit en het sociale kapitaal niet in elke kern voldoende aanwezig is. Ook hierin kan een rol voor de gemeenten zijn weggelegd om daar een positieve bijdrage op te hebben door bijvoorbeeld een klimaat te creëren voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven (Korsten, 2005). Als de gemeente volgens de bewoners/initiatiefnemers nog een belangrijke bijdrage kan leveren op verschillende gebieden (of een 'sleutelrol' heeft), dan is er een substantiële mate van afhankelijkheid aanwezig (Eenink, 2010). De gemeente kan binnen het netwerk middels bepaalde rollen en beleidsinstrumenten invloed hebben op processen (Frieling, 2008). Ook staan bij sturing in een netwerk waarden als openheid van overleg, het gevoel van veiligheid voor centrale belangen, voortgang in het beraad centraal (Korsten, 2005).

2.4.2 Rolverandering van de overheid

De overheid kan bepaalde rollen aannemen om een bijdrage te leveren aan burgerinitiatieven. Veel overheden vragen zich echter af wat zij kunnen doen om meer succesvolle burgerinitiatieven te laten ontstaan. Overheden zoeken daarom steeds naar een nieuwe houding die zij ten opzichte van de burger en elkaar in kunnen nemen. De netwerksamenleving wordt steeds belangrijker en een andere manier van sturing en samenwerking tussen zowel overheid en samenleving is nodig (NMO, 2012). De laatste jaren doet het begrip 'overheidsparticipatie' steeds vaker zijn intrede bij bestuurders. Overheidsparticipatie behelst een andere rol en houding van de gemeente wanneer burgers iets initiëren. De gemeente faciliteert het initiatief daar waar dit wenselijk is, bijvoorbeeld door kennis aan te leveren over subsidieregelingen en fondsen, communicatie te verzorgen, etc. Het initiatief blijft echter bij de burger. Overheidsparticipatie past heel goed in een tijd van een terugtrekkende overheid, waar burgers meer verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen (NMO, 2012). Deze rolverandering van de overheid begint bij uit te gaan van wat nodig is in de samenleving. Daarop volgend ontstaat vanuit die samenleving mogelijk de behoefte aan ondersteuning vanuit de overheid. Dat houdt dus in dat de gemeente tegenwoordig veel meer kijkt vanuit het perspectief van

wat de gemeente voor de burgers kan betekenen, in plaats van wat de burgers voor de gemeente kan betekenen (ROB, 2012). Bepaalde gemeentelijke interventies en rollen kunnen er namelijk voor zorgen dat burgers meer zelf zullen en kunnen ondernemen in kleine kernen (KNMH, 2012). Veel gemeenten onderkennen daarentegen dat ze een steeds minder actieve rol kunnen spelen door beperkte gemeentelijke financiële middelen (Tonkens, 2009).

De verschuiving van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie gaat uit van de gedachte dat de bewoners zich actief in willen en kunnen zetten voor de omgeving. Bij deze nieuwe opvatting is het particuliere (burger)initiatief leidend en daarbij moet expliciet worden benoemd welke rol de overheid moet of wenst te spelen. Hiervoor is de overheidsparticipatieladder geïntroduceerd. Deze overheidsparticipatieladder bestaat uit 5 verschillende trappen (rollen). Deze rollen zijn: Reguleren, regisseren, stimuleren, faciliteren en loslaten.

- 1) *Loslaten*: Wanneer de overheid een taak helemaal loslaat, heeft ze inhoudelijk noch in het proces enige bemoeienis.
- 2) *Faciliteren*: Men kiest een faciliterende rol als het initiatief van elders komt en er belang in ziet om dat mede-mogelijk te maken.
- 3) *Stimuleren*: Men heeft de wens dat een bepaalde interventie van de grond komt, maar de realisatie laat ze over aan anderen.
- 4) *Regisseren*: Hierbij hebben andere partijen ook een rol, maar de overheid hecht er belang aan de regie in handen te hebben.
- 5) *Reguleren*: De zwaarste rol die de overheid kan nemen betreft regulering door wet- en regelgeving. De overheid wilt regels handhaven en overtreding daarvan sanctioneren. De overheid staat bij deze rol veelal in verticale verhouding tot haar burgers (ROB, 2012).

Volgens de ROB bestaat er over het algemeen niet altijd één ideale of beste rol. Per situatie en per onderwerp zullen politiek en bestuur moeten bepalen en benoemen welke rol zij voor de overheid zien weggelegd. Tegelijkertijd betekent de genoemde omslag wel dat gemeenten vaker voor een bescheiden profilering moeten kiezen. Volgens de ROB krijgt de vitaliteit van de samenleving meer ruimte als de overheid de overheidsparticipatieladder zo min mogelijk beklimt (ROB, 2012).

2.4.3 Gemeentelijke rol bij burgerinitiatieven

De overheidsparticipatieladder omschrijft enkele algemene rollen die de overheid kan nemen. In deze paragraaf wordt specifiek ingegaan op bepaalde rollen en houdingen die gemeenteambtenaren kunnen nemen ten aanzien van burgerinitiatieven. In het contact met de initiatiefrijke burger neemt een ambtenaar altijd een bepaalde houding aan. De ene ambtenaar is afwachtend, de andere juist actief. De ene gemeente stelt alleen zijn netwerk ter beschikking, de andere gemeente heeft zelfs een aanjager aangesteld.

Op gebied van houdingen kan de gemeente een *reactieve houding* aannemen. Dit is een afwachtende houding waarbij de gemeente eerst kijkt wat er op ze afkomt en dan pas een beslissing neemt om een eventuele helpende hand te bieden. Een ander houding is de *pro-actieve houding*. Deze houding houdt in dat de gemeente actief initiatieven opzoekt en actief kijkt hoe ze het initiatief verder kan helpen en ondersteunen. Daarnaast zijn er verschillende specifieke rollen te onderscheiden die ambtenaren kunnen nemen ten aanzien van burgerinitiatieven. Dat zijn: *luisteren, signaleren wat er speelt, kennis overdragen, actief doorverwijzen, erkenning geven, actief zoeken, inpassen in beleid, 'een zetje geven', stimuleren en met middelen ondersteunen* (InAxis, 2007). Gemeenten kunnen daarnaast de volgende stappen in overweging nemen ten aanzien van burgerinitiatieven: 1) Initiatieven signaleren en stimuleren 2) Initiatieven opvangen en doorverwijzen 3) Initiatieven ondersteunen en faciliteren (Commissie Vrijwilligerswerk, 2004).

Gemeenteambtenaren kunnen ook een aantal andere interventies doen die niet zozeer zijn te categoriseren onder rollen of instrumenten. Een warm hart toedragen aan burgerinitiatieven kan een belangrijke interventie zijn waarmee de vrijwillige inzet van initiatiefnemers kan worden bevorderd. Oftewel, *'waardering uiten'* aan initiatieven. Soms hoeft een interventie vanuit de gemeente niet altijd groot te zijn. Soms kan ook een beperkte interventie initiatiefnemers al helpen. De ervaring heeft geleerd dat ambtenaren of politici soms het initiatief te veel naar zich toe trekken en een eventueel succes op hun conto schrijven. In die gevallen is in feite sprake van overname van het project of initiatief. Dit kan averechts uitwerken op de oorspronkelijke initiatiefnemers waardoor de relatie met hen ernstig verstoord kan worden. Volgens de Commissie Vrijwilligerswerk (2004) kan het *'bieden van ruimte'* aan initiatiefnemers ook al bijdragen aan de toestandkoming. Daarnaast blijkt dat veel initiatiefnemers een activiteit snel willen starten, terwijl de gemeente procedures kent die veel tijd in beslag nemen. Als men zich dat niet realiseert kunnen deze tempoverschillen leiden tot allerlei verstoringen in de onderlinge relatie. Daarom moeten duidelijke afspraken gemaakt worden om de wederzijdse verwachtingen af te stemmen. Deze *'afstemming'* kan ook een belangrijke interventie van de gemeente zijn (Commissie Vrijwilligerswerk, 2004). De SEV (2011) geeft aan dat de gemeente ook *'vertrouwen'* kan uiten en geven aan de initiatiefkracht van bewoners. Daarnaast kan de gemeente naast stimulering van initiatieven ook *'ontmoetingen stimuleren'* tussen bewoners, het bedrijfsleven en organisaties waardoor er meer initiatieven kunnen ontstaan. Tevens kan een gemeente faciliteren door een externe professionele kracht aan te stellen, zoals een dorpsondersteuner, die verbanden kan leggen tussen bewoners onderling of tussen bewoners en professionals.

2.4.4 Gemeentelijke rol bij bewustwording organiseren

In paragraaf 2.3 kwam naar voren dat initiatieven lang niet altijd vanzelf ontstaan. Zoals geschetst is een belangrijke voorwaarde hiervoor het gevoel van urgentie. Dit gevoel van urgentie hangt voor een belangrijk deel samen met bewustwording. De ervaringen laten zien dat een gebrek aan bewustwording vaak nog één van de belangrijkste obstakels is voor partijen om te komen tot een adequate aanpak of een burgerinitiatief. Binnen de context van dit onderzoek gaat het om bewustwording ten aanzien van de feitelijke ontwikkelingen, ten aanzien van de opgaven die deze ontwikkelingen met zich meebrengen en ten aanzien van de eigen ambities en beperkingen. Hierbij kan er een belangrijke taak zijn weggelegd voor gemeenten (Bremans, 2011). De gemeente kan dorpsbewoners bijvoorbeeld attenderen op toekomstige ontwikkelingen (zoals krimp) die negatieve effecten kunnen hebben in de kernen. Daarbij gaat het er niet alleen om dat de feiten en cijfers op tafel komen, het gaat ook om het inzichtelijk maken van de verwachte consequenties en opgaven. Het creëren van bewustwording en urgentie onder dorpsbewoners kan dus een rol van de gemeente zijn om bij te dragen aan een gunstiger klimaat voor burgerinitiatieven.

2.5 Beleidsinstrumenten en methoden van de overheid

Naast de verschillende rollen die gemeenten kunnen spelen, kunnen ze ook beleidsinstrumenten en methodes inzetten. Door inzet van beleidsinstrumenten tracht de gemeente haar doelen te verwezenlijken door de het gedrag van bewoners en initiatiefnemers te beïnvloeden. Voor het inventariseren van middelen/instrumenten die gemeenten hiervoor kunnen inzetten is de beleidsinstrumententheorie nuttig. De beleidsinstrumententheorie zal in deze paragraaf worden behandeld. De theoretische inzichten in deze paragraaf dienen als basis om vanuit het empirisch onderzoek te komen tot een divers pakket van instrumenten. In paragraaf 2.5.2 zullen enkele concrete voorbeelden van gemeentelijk beleidsinstrumenten en methoden worden weergegeven die in de context van dit onderzoek passen.

2.5.1 Beleidsinstrumententheorie

Door het toepassen van beleidsinstrumenten tracht de overheid haar maatschappelijke doelen te verwezenlijken en het gedrag van burgers en organisaties te beïnvloeden. Een beleidsinstrument wordt hier gezien als datgene dat een actor gebruikt of kan gebruiken om een bepaald doel te bereiken. Beleidsinstrumenten zijn er in vele soorten en maten (Hoogerwerf & Herweijer, 2008). Een beleidsinstrument wordt aan de hand van verschillende definities beschreven. Een mogelijke definitie is bijvoorbeeld: *“een verzameling van beleidsactiviteiten die overeenkomstige kenmerken vertonen en die zijn gericht op de beïnvloeding van bestuurlijke en maatschappelijke processen”* (Ringeling, 1983, p.6). Door activiteiten een instrument te noemen wordt het moeilijk om nog te spreken van het toepassen van een instrument. Daarom wordt in dit geval gebruikt gemaakt van een samenvoeging van de definities van Fenger & Klok (2008) en Hoogerwerf & Herweijer (2008). Beleidsinstrumenten worden in dit onderzoek daarom gedefinieerd als: *“alle middelen die door of namens overheidsactoren worden gebruikt of kunnen worden gebruikt om bepaalde doelen te bereiken of te bevorderen”*.

Met het oog op een grote verscheidenheid van instrumenten is het gebruikelijk beleidsinstrumenten in verschillende typen in te delen/classificeren. Het type beleidsinstrument dat direct is gericht op het tot stand brengen van een bepaalde situatie duidt men doorgaans aan als ‘overheidsvoorzieningen’ of ‘overheidsproductie’. In de meeste gevallen zullen de beleidsdoeleinden echter alleen kunnen worden bereikt door enige vorm van beïnvloeding of sturing van activiteiten van actoren in het beleidsveld. Deze op gedragsbeïnvloeding gerichte instrumenten worden vaak onderverdeeld in juridische, economische en communicatieve beleidsinstrumenten. Ook wel bekend als: *“het hanteren van de zweep, het voorhouden van een peen en het houden van een preek”* (Hoogerwerf & Herweijer, 2008, p. 224-225). Deze drie gecategoriseerde ‘indirecte’ beleidsinstrumenten zijn gericht op gedragsbeïnvloeding van de actoren in het beleidsveld. Soms hebben ‘overheidsvoorzieningen’ ook invloed op het gedrag van actoren. Dit type wordt in deze context het fysieke beleidsinstrument genoemd (Fenger & Klok, 2008; Hoogerwerf & Herweijer, 2008).

Deze klassieke beleidsinstrumenten kunnen enerzijds stimulerend (verruimend) werken, maar ook repressief (beperkend). Een voorbeeld van een communicatief instrument is voorlichting. Subsidie is een voorbeeld van een economisch instrument, een juridisch instrument kan een overeenkomst zijn, maar heeft ook te maken met het versoepelen of strenger maken van wet- en regelgeving. Deze klassieke benadering volstaat echter niet meer. Niet langer ontstaan vanzelf de beoogde effecten na het toepassen van een bepaald beleidsinstrument. De taak van de overheid is veranderd doordat het aantal actoren dat bij een beleidsprobleem is betrokken groter is geworden. De verschillende beleidsactoren hebben vaak hun eigen belangen en maatstaven waarmee zij beleid voeren. Deze moeten op elkaar worden afgestemd. Vandaar dat overleg met direct betrokkenen belangrijk is teneinde te komen tot het in gezamenlijk overleg formuleren van de doelen en het kiezen van de instrumenten. Dit overleg kan worden gekenmerkt door onderhandeling, samenwerking, tegenwerking, conflict, consensus, historische gegroeide verhoudingen of macht en invloed. Uiteindelijk moet zo’n proces leiden tot een gezamenlijke probleemdefinitie, zodat er consensus ontstaat over wat er aan de hand is en hoe dat moet worden aangepakt. Dit overleg met de doelgroep past ook binnen het eerder geconstateerde beperkte sturingsvermogen van de overheid. In het beleid wordt steeds meer de nadruk gelegd op de eigen verantwoordelijkheid en de beslissingsvrijheid van de doelgroep. Vooral ook omdat de overheid de burgers slechts in beperkte mate kan dwingen tot acties en geen directe invloed heeft op wat zij belangrijk vinden. Zij kan daar hoogstens op inspelen (Melsert, 2005).

De overheid heeft daarom tegenwoordig niet meer zozeer een verticale manier van sturen, maar een horizontale manier. In dit verband wordt er gesproken van de 'netwerkmetafoor'. Deze metafoor geeft aan dat: *"de overheid geen monolistisch blok is dat boven de partijen staat, maar een actor tussen andere actoren. De overheid kan uiteen worden gelegd in verschillende onderdelen die stuk voor stuk weer met verschillende belangengroepen in de samenleving zijn verbonden. De overheid maakt deel uit van een complex netwerk waarin zich relatief autonome actoren bevinden"* (Berveling, 1998, p. 165). Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat de overheid haar centrale sturende rol heeft verloren en dat zij op zoek dient te gaan naar een herbezinning van haar positie om toch enigszins een bepaalde sturing te geven aan de samenleving. De laatste jaren zijn hier diverse onderzoeken naar gedaan. De onderzoekers kwamen op het concept 'netwerkmanagement' om de nieuwe sturende positie van de overheid in de samenleving aan te duiden. Onder netwerkmanagement kan worden verstaan: *"de verschillende instrumenten die een overheid tot haar beschikking heeft om de uitkomsten van een netwerk te beïnvloeden"* (Kreeft, 2008, p.26.).

De Bruijn en Ten Heuvelhof (1991) noemen dit ook wel de 'tweede generatie sturingsinstrumenten'. Zij duiden hiermee op instrumenten die de overheid kan gebruiken om de vorm en de inhoud van het netwerk te beïnvloeden en op deze wijze de uitkomsten van het netwerk te sturen. De Bruijn en Ten Heuvelhof (1991) onderscheiden hierbij ook de regelgevende, financiële en communicatieve instrumenten. Deze instrumenten zijn gericht op de actoren en op de relaties tussen de actoren binnen het netwerk. Als de overheid *regelgevende instrumenten* inzet kan de gemeente de machtsbalans tussen de actoren bepalen en de interne structuur van het netwerk veranderen. Hierbij kan men denken aan scheiding van bepaalde bevoegdheden en eisen over de pluriformiteit van het netwerk. Als de overheid zich richt op de relaties tussen de actoren met behulp van de regelgevende instrumenten kan zij de relaties veranderen door het toekennen van bevoegdheden. Door middel van *financiële instrumenten* kan de overheid invloed uitoefenen op het aantal actoren door bijvoorbeeld subsidies te verstrekken (om actoren aan te trekken) of het opleggen van fiscale maatregelen (om het aantal actoren te beperken). Op eenzelfde wijze kan de overheid de relaties tussen actoren (samenwerking) aanmoedigen door het verstrekken van subsidies. Of juist ontmoedigen door het opleggen van fiscale maatregelen. *Communicatieve instrumenten* trachten de percepties of de normen en waarden van actoren te veranderen. Deze instrumenten kunnen betrekking hebben op kennisoverdracht of het verstrekken van informatie. Als communicatieve instrumenten zijn gericht op de relaties tussen actoren gaat het over overeenkomsten tussen actoren, bijvoorbeeld een convenant (Kreeft, 2008).

Volgens de Raad voor het Openbaar Bestuur (2012) wordt dit als een klassieke leer gezien waarbij de overheid kan sturen met geld, regels en communicatie. Het ROB onderschrijft dat het financiële sturingsinstrument echter schaars wordt door de financiële beperkingen van gemeenten en de overheid. Dat betekent echter niet dat de gemeente geen middelen meer kan inzetten, maar vooral goede keuzes moet maken (De Bruijn et al. ; Hufen & Ringeling; Koppenjan, in Korsten, 2005). Het regelgevende instrument vraagt zelfbeperking van politiek en bestuur. In de toekomst zal vooral de nadruk komen te liggen op het communicatieve instrumentarium van gemeenten. Het belang van het communicatieve instrument stelt daarbij nieuwe, hoge eisen aan de communicatieve vaardigheden van ambtenaren (ROB, 2012).

2.5.2 Concrete voorbeelden van gemeentelijk beleidsinstrumenten en methoden

In dit onderzoek wordt onderzocht welke gemeentelijke beleidsinstrumenten een bijdrage kunnen leveren aan:

- 1) Bewustwording en urgentie
- 2) Een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat
- 3) Realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door burgerinitiatiefnemers

Op basis van literatuuronderzoek en beleidsdocumenten is een lijst opgesteld van verschillende beleidsinstrumenten en methoden die voor dit onderzoek relevant kunnen zijn. De geïnventariseerde instrumenten en methoden uit het onderzoek zijn ingedeeld volgens de categorisering van Hoogerwerf & Herweijer (2008): communicatieve, economische, juridische (regelgevende) en fysieke beleidsinstrumenten en middelen. Hierbij zijn er voornamelijk gemeentelijke (en een aantal provinciale) beleidsinstrumenten meegenomen. De beleidsinstrumenten die worden besproken zijn aangepast op de omgeving en de context van de casussen. Vooraf wordt verwacht dat er vanuit het empirische onderzoek enkele aanvullende beleidsinstrumenten en methoden naar voren zullen komen die hieronder niet worden besproken.

Fysieke instrumenten en methoden

Het Wmo-loket

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) wordt sinds een aantal jaren in Nederland toegepast en is uitgesplitst in een aantal onderdelen. Eén onderdeel daarvan betreft het uitdagen van mensen om meer zelf initiatief te nemen. Het voornaamste doel van de Wmo is om mensen uit te dagen meer zelf initiatief te nemen en vergroten van de zelfredzaamheid van burgers. Het gaat hier om: Stimuleren, ondersteunen en open staan voor burgerinitiatieven, ondersteunen van vrijwilligerswerk, activeren van mensen die nu nog aan de zijlijn staan. Voorbeelden van hulp en voorzieningen die onder de Wmo vallen en van toepassing kunnen zijn in dit onderzoek zijn bijvoorbeeld ondersteuning aan vrijwilligerswerk middels de vrijwilligerscentrale en sociaal cultureel werk, zoals buurthuizen en het verstrekken van subsidies aan verenigingen (Beltman et

al., 2012). Het Wmo-loket wordt in dit onderzoek alleen in zijn geheel gezien als fysiek instrument, de taken/activiteiten die hieronder vallen niet.

Juridische/regelgevende instrumenten en methoden

Flexibele wet- en regelgeving voor het realiseren van een gemeenschapsvoorziening

Voor het realiseren van een gemeenschapsvoorziening moeten de initiatiefnemers rekening houden met diverse vormen van wet- en regelgeving. De (transformatie van een) gemeenschapsvoorziening moet bijvoorbeeld voldoen aan het gemeentelijke bestemmingsplan en bijbehorende procedures. Deze werken repressief (beperkend). Veel wet- en regelgeving is echter landelijk bepaald en vastgesteld. Toch heeft de gemeente bepaalde mogelijkheden om flexibel om te gaan met regelgeving en procedures omtrent de realisering van gemeenschapsvoorzieningen. Op deze manier kan de gemeente wellicht het totstandkomingsproces stimuleren of vergemakkelijken. Tijdens het empirisch onderzoek zal worden onderzocht welke specifieke maatregelen in dit verband nuttig en haalbaar kunnen zijn.

IDOP (Integraal Dorpsontwikkelingsplan)

Het IDOP is een toekomstplan van een dorp zelf, opgesteld door een projectgroep van bewoners. Daarbij kan men samenwerken met de gemeente en diverse (adviserende) instellingen. Het IDOP beschrijft hoe het dorp er over een aantal jaar uit moet zien om er prettig te kunnen wonen, werken en recreëren. Daarbij kijkt de projectgroep naar zowel fysieke, sociale en economische aspecten (Rijt-Veltman & Smit, 2010; Wolf, 2008). Door de ontwikkeling van een IDOP kan meer 'commitment' en bewustzijn van toekomstige ontwikkelingen ontstaan binnen het dorp (Bremant, 2011; G. Hoogenslag, persoonlijke communicatie, 28-04-2013; SEV, 2011). Het IDOP kent een aantal stappen. Zo worden thema's benoemd die binnen het dorp aandacht verdienen. De thema's worden daarna vertaald in een toekomstplan. Tijdens de dorpsbijeenkomsten koppelt de projectgroep de uitspraken terug en scherpt deze aan. De werkgroepen betrekken deskundigen vanuit de gemeente en relevante organisaties, verenigingen en instellingen, die de benodigde kennis en expertise inbrengen. Dit moet leiden tot haalbare plannen en voldoende draagvlak. Tenslotte maken de dorpsbewoners, de gemeente en betrokken instellingen gezamenlijke afspraken over verder uitwerking, concrete uitvoering en monitoring (Movisie, 2011). Dit instrument wordt in dit onderzoek geschaard onder het juridisch/regelgevende instrument, aangezien het dorpsplan een bepaalde beleidsvisie (of niet bindende structuurvisie) van het dorp is. Daarnaast kunnen vanuit het dorpsplan ook overeenkomsten of convenanten worden gesloten. Het geeft in ieder geval schriftelijk weer wat er met het dorp in de toekomst moet gebeuren volgens de veelal vele betrokkenen, ook al is het in veel gevallen niet direct bindend.

Financiële instrumenten en methoden

Startsubsidie voor burgerinitiatieven

Een startsubsidie kan voor initiatiefnemers een stimulans zijn. Elk initiatief kent aanloopkosten, waarbij het niet per se om heel grote bedragen gaat. Daarnaast past een initiatief soms goed binnen het gemeentelijk beleid. Toch kan het voor een gemeente interessant zijn om een nieuw idee of aanpak een kans te bieden door de uitdaging aan te gaan, bijvoorbeeld op experimentele basis, ook wanneer dit niet direct past binnen de opgestelde beleidskaders. (Commissie Vrijwilligerswerk, 2003).

Subsidies voor de bouw van accommodaties door gemeenten

Bij het ontwikkelen van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, zoals MFA's, lopen partijen vaak tegen het obstakel van de financiering aan. Het ontwikkelen van een dergelijk multifunctioneel gebouw is namelijk vaak niet goedkoper dan het solitair realiseren van vastgoed voor de verschillende functies. De investeringskosten liggen veelal hoger en de exploitatieopbrengsten veelal lager dan de som van het anders solidair te realiseren vastgoed. Om de financiering rond te krijgen dienen de betrokken partijen te zoeken naar nieuwe wegen en verschillende financieringsmogelijkheden. De gemeente kan hierin een bepaalde financiële bijdrage doen in de uitvoering van een dergelijk initiatief. Veelal hebben de initiatiefnemers zelf beperkte financiële middelen (Eenink, 2010). Daarom wordt verwacht dat het financiële instrument nog steeds een belangrijke rol speelt voor de (ver)bouw van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (in welke vorm dan ook). Naast een startsubsidie kunnen veel burgerinitiatieven ook kijken naar andere subsidiegelden binnen de gemeente. Zo kan een gemeente subsidie verlenen vanuit een leefbaarheidsfonds. Maar ook valt te denken aan provinciale subsidies als LEADER-plus en POP voor verbouwingen van complexen (Kennis Knooppunt Kulturhus, z.j.).

Continueren van de startsubsidie bouwkosten per voorziening

Bestuurders van Kulturhusen en gemeenten geven aan dat zonder bijvoorbeeld een provinciale bijdrage de realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen minder (eenvoudig) kan plaatsvinden. Continuering van deze bijdrage in 'stenen' blijft daarom een belangrijk instrument om de realisatie te stimuleren (Kennis Knooppunt Kulturhus, z.j.).

Haalbaarheidsstudie subsidie

Om ervoor te zorgen dat een Kulturhus met een goede basis van start gaat en het Kulturhusconcept op een goede manier uitgewerkt wordt, is een studie naar de (economische) haalbaarheid nodig. Het haalbaarheidsonderzoek moet inzicht geven in de volgende aspecten: de financiële haalbaarheid van de bouw/verbouw; de exploitatie van het Kulturhus in de eerste vijf jaar

na realisatie van de bouw of verbouw; de mate van burgerparticipatie en draagvlak onder de lokale bevolking in de voorbereidende fase, opstartfase en exploitatiefase; afstemming tussen behoeften van de lokale bevolking op termijn en aanbod van het te verbouwen of op te richten Kulturhus (Kennis Knooppunt Kulturhus, z.j.). Het is in de context van dit onderzoek ook denkbaar dat de gemeente een bepaalde haalbaarheidsstudie faciliteert.

Faciliteren projecten, bijeenkomsten en activiteiten

De overheid kan faciliteiten verzorgen voor burgers die een burgerinitiatief willen starten. Te denken valt aan een ruimte voor bijeenkomsten. Door locaties ter beschikking te stellen kunnen ontmoetingen tussen bewoners sneller en makkelijker plaatsvinden, waaruit initiatieven kunnen ontstaan (Newton, 2010).

Subsidie procesbegeleiding

In de provincie Utrecht kunnen gemeenten subsidie aanvragen voor de kosten van procesbegeleiding. Onder procesbegeleiding wordt verstaan: het doen van een haalbaarheidsonderzoek op het gebied van beheer en exploitatie, projectmanagement, de samenwerking tussen de participanten van het Kulturhus bevorderen, de ontwikkeling van een samenwerkingsovereenkomst en een gezamenlijke programmering en het doen van een aanvraag voor investeringssubsidie (Kennis Knooppunt Kulturhus, z.j.).

Communicatieve instrumenten en methoden

Zoals eerder genoemd zal volgens de ROB (2012) in de toekomst de nadruk komen te liggen op het communicatieve instrument. Het belang van het communicatieve instrument stelt daarbij nieuwe, hoge eisen aan de communicatieve vaardigheden van ambtenaren. Hieronder staan een aantal communicatieve instrumenten en methoden.

Dialogmethode

De dialogmethode beoogt zowel de onderlinge betrokkenheid tussen bewoners als de relaties tussen bewoners, wijkprofessionals en de gemeente te versterken. De aanpak is erop gebaseerd dat alledaagse leefbaarheidsproblemen pas echt aangepakt kunnen worden als bewoners, wijkprofessionals en de gemeente samenwerken en daarbij uitgaan van de leefsituatie van de bewoners. Hierin staan de zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van de bewoners in het ontwikkelde integrale toekomstplan centraal. Waar nodig wordt dit gefaciliteerd of ondersteund door professionals (ROB, 2012).

Hulp en ondersteuning bij ambtelijke procedures

Zodra een initiatief meer vorm krijgt kan hulp en ondersteuning worden geboden door begeleiding te bieden bij het verkrijgen van vergunningen, het aanvragen van startsubsidies of door introductie van de initiatiefnemers in een voor hen relevant contactennetwerk. De gemeente kan ook behulpzaam zijn bij het zoeken van een ruimte voor de initiatiefnemers. Een initiatief van burgers kan vaak geholpen worden door eenvoudige ondersteuning van een professional, die de weg weet, verstand van zaken heeft en de relevante mensen kent of deze snel weet te vinden. Bijna alle gemeenten kennen wel instellingen of organisaties die ondersteuning kunnen bieden bij initiatieven van particulieren, zoals een vrijwilligerscentrale, het opbouwwerk of een sectorspecifieke lokale instelling, zoals een sportraad of stichting ouderen (Commissie Vrijwilligerswerk, 2003).

Procesbegeleiders, regisseurs, en intermediairs

Er zijn allerlei benamingen voor de taak die ketenregisseurs, netwerkcoördinatoren of procesmanagers vervullen. Ze hebben de taak om, vanuit een niet-hiërarchische samenwerking, leiding en regie te geven aan werkzaamheden in het samenwerkingsverband. In de praktijk is er wel een onderscheid te maken in regielagen, door bijvoorbeeld een onderscheid te maken tussen de volgende 'functies':

- er zijn procesmanagers die op het niveau van bestuurlijke processen werken;
- kwartiermakers en functionarissen die de infrastructuur en logistiek van een beginnend samenwerkingsverband ondersteunen;
- coördinatoren die de uitvoerende kracht zijn en ervoor zorgen dat alle werkprocessen op een goede manier en taakgebonden worden uitgevoerd door de deelnemers aan het samenwerkingsverband;
- de casusmanagers geven uitvoering aan en bewaken alle activiteiten op het niveau van de specifieke cliënt (Edelenbos, 2000).

Instellen van een dorpsondersteuner

Ook kan er in dorpen een dorpsondersteuner worden aangesteld. Deze dorpsondersteuner kan een aantal uur per week, met subsidie van de gemeente, fungeren als probleemeigenaar van vragen om informele ondersteuning en verantwoordelijkheid voor het totale traject van signaal tot oplossing. Tevens kan de dorpsondersteuner matches tot stand brengen tussen de bewoners en een vrijwilliger of arrangeert hij/zij een eerste ontmoeting tussen mensen die met elkaar activiteiten kunnen ondernemen (Commissie Vrijwilligerswerk, 2003).

2.6 Operationalisering en conceptueel model

In de vorige paragrafen zijn de (theoretische) uitgangspunten gepresenteerd en zijn de bijbehorende concepten gedefinieerd. Bij de uitvoering van het onderzoek en het trekken van inhoudelijke conclusies zal vervolgens gebruik worden gemaakt van een operationaliserings- en een resultatenschema. Deze schema's worden in deze paragraaf weergegeven.

Vervolgens zullen de belangrijke begrippen worden geoperationaliseerd en met elkaar in verband worden gebracht in het conceptuele model. Dit is een uitbreiding van het denkmodel gebaseerd op de opgedane theoretische inzichten.

2.6.1 Operationaliserings- en resultatenschema empirisch onderzoek

Vanuit het theoretisch kader zijn een operationaliserings- en een resultatenschema ontwikkeld die leidend zijn voor het empirisch onderzoek. In het operationaliseringsschema komen de theoretische concepten naar voren die van belang zijn voor het verkrijgen van de resultaten. Het resultatenschema dient vervolgens als kader voor de conclusies uit het empirisch onderzoek. Het operationaliseringsschema wordt hieronder weergegeven. Het resultatenschema is terug te vinden in bijlage 1.

Kernelementen en theoretische concepten	Theoretische uitgangspunten en invulling
Contextuele achtergrond van de casus	Voor fase 1, 2 en 3 kernen: <ul style="list-style-type: none"> • Kenmerken van dorp • Ervaren vitaliteit en leefbaarheid in kern Voor fase 2 en 3 kernen: <ul style="list-style-type: none"> • Achtergrond totstandkoming burgerinitiatief • Relevante partijen betrokken bij burgerinitiatief
(Algemene) ervaring en mate van samenwerking en verhouding tussen gemeente en kern	<ul style="list-style-type: none"> • Ervaren mate van samenwerking/verhouding dorpsbewoners met de gemeente in het algemeen • Relatie en contactpersonen • Het verloop van het totstandkomingsproces • Duidelijke afspraken tussen dorpsbelangen/initiatiefnemers en gemeente • Ervaren vertrouwen in gemeente • Conflicten
Gemeentelijke rollen en houding die een bijdragen leveren aan een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente heeft een positieve houding gehad betreft het burgerparticipatieklimaat als de bewoners het gevoel hebben dat de gemeente dorpsbewoners kansen biedt en worden betrokken bij beslissingen omtrent beleid en ontwikkelingen in het dorp. Maar ook dat bewoners vroegtijdig om advies worden gevraagd en worden geïnformeerd omtrent ontwikkelingen en beslissingen die het dorp betreffen • Gekeken wordt naar diverse rollen en houdingen (zoals: ondersteunende rol, faciliterende rol, coördinerende rol, pro-actieve- of re-actieve houding, etc.). • De gemeente heeft een positieve houding gehad betreft het burgerinitiatiefklimaat als de gemeente bewoners stimuleert en ruimte geeft om burgerinitiatieven te nemen • De gemeentelijke rollen en houding die een bijdrage hier een positieve (of negatieve) invloed op hebben • Duidelijke randvoorwaarden in beleid
Gemeentelijke beleidsinstrumenten die een bijdrage leveren aan een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat	<ul style="list-style-type: none"> • Gekeken wordt naar wenselijke en al ingezette beleidsinstrumenten die onderverdeeld worden onder: <ul style="list-style-type: none"> - Juridische/regelgevende instrumenten en methoden. - Financiële instrumenten en methoden. - Communicatieve instrumenten en methoden. • Betreft o.a. de in paragraaf 2.5.2 genoemde concrete voorbeelden • Verwacht wordt dat een vast contactpersoon/gemeentelijke ondersteuner een belangrijke bijdrage kan leveren aan een ervaren burgerinitiatiefklimaat.
Ervaren mate van bewustwording van het creëren van toekomstige ontwikkelingen en de wenselijke gemeentelijke bijdrage hierin	<ul style="list-style-type: none"> • Binnen de context van dit onderzoek gaat het bij bewustwording om bewustwording ten aanzien van de feitelijke ontwikkelingen, ten aanzien van de opgaves die deze ontwikkelingen met zich meebrengen en ten aanzien van de eigen ambities en beperkingen van initiatiefnemers • Gekeken wordt of de gemeente de dorpsbewoners voldoende heeft geattendeerd op de toekomstige ontwikkelingen (bijeenkomsten georganiseerd, gesprekken met verenigingen gevoerd, etc.) • Hierbij wordt ook gekeken in welke mate bewoners dit van belang vinden voor het ontstaan van burgerinitiatieven
Gemeentelijke rollen bij totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden (hebben geleid) tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening	<ul style="list-style-type: none"> • Gekeken wordt naar diverse rollen en houdingen (zoals: ondersteunende rol, faciliterende rol, coördinerende rol, pro-actieve- of re-actieve houding, etc.). • Faal en succesfactoren gedurende het totstandkomingsproces • Voortgang proces • Duidelijke randvoorwaarden in beleid
Gemeentelijke beleidsinstrumenten bij totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden (hebben geleid) tot een toekomstbestendige	<ul style="list-style-type: none"> • Gekeken wordt naar wenselijke en al ingezette beleidsinstrumenten die onderverdeeld worden onder: <ul style="list-style-type: none"> - Juridische/regelgevende instrumenten en methoden.

gemeenschapsvoorziening	<ul style="list-style-type: none"> - Financiële instrumenten en methoden. - Communicatieve instrumenten en methoden. • Betreft o.a. de in paragraaf 2.5.2 genoemde concrete voorbeelden • Verwacht wordt dat een vast contactpersoon/gemeentelijke ondersteuner een belangrijke bijdrage kan leveren aan een ervaren burgerinitiatiefklimaat.
Wenselijke gemeentelijke rollen en instrumenten bij totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening	<ul style="list-style-type: none"> • Gekeken wordt naar diverse rollen en houdingen (zoals: ondersteunende rol, faciliterende rol, coördinerende rol, pro-actieve- of re-actieve houding, etc.). • Gekeken zal worden naar beleidsinstrumenten die nu nog niet of onvoldoende worden ingezet, maar wel wenselijk zijn. • Daadwerkelijke noodzaak bijdrage gemeente/samenwerking gemeente
Belangrijkste (externe) aanbevelingen en aanvullingen	<ul style="list-style-type: none"> • Advies voor gemeenten • Externe conclusies (hebben verband met het gedane onderzoek, maar niet directe verband met centrale onderzoeksvraag).
Gemeentelijke visie en beleid ten aanzien van burgerparticipatie, burgerinitiatieven en (toekomstbestendige)gemeenschapsvoorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> • Het type beleid dat de gemeente voert heeft invloed op het burgerinitiatiefklimaat, maar ook op de type rollen en inzet van instrumenten. • Gekeken wordt naar: <ul style="list-style-type: none"> - Een (positieve) verandering op gebied van het burgerinitiatiefklimaat - Beleid op gebied van bewustwording en krimp - Beleid en instrumentarium burgerinitiatieven - Beleid totstandkoming toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen - Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief en de vitaliteit van het dorp

Tabel 1: Operationaliseringsschema

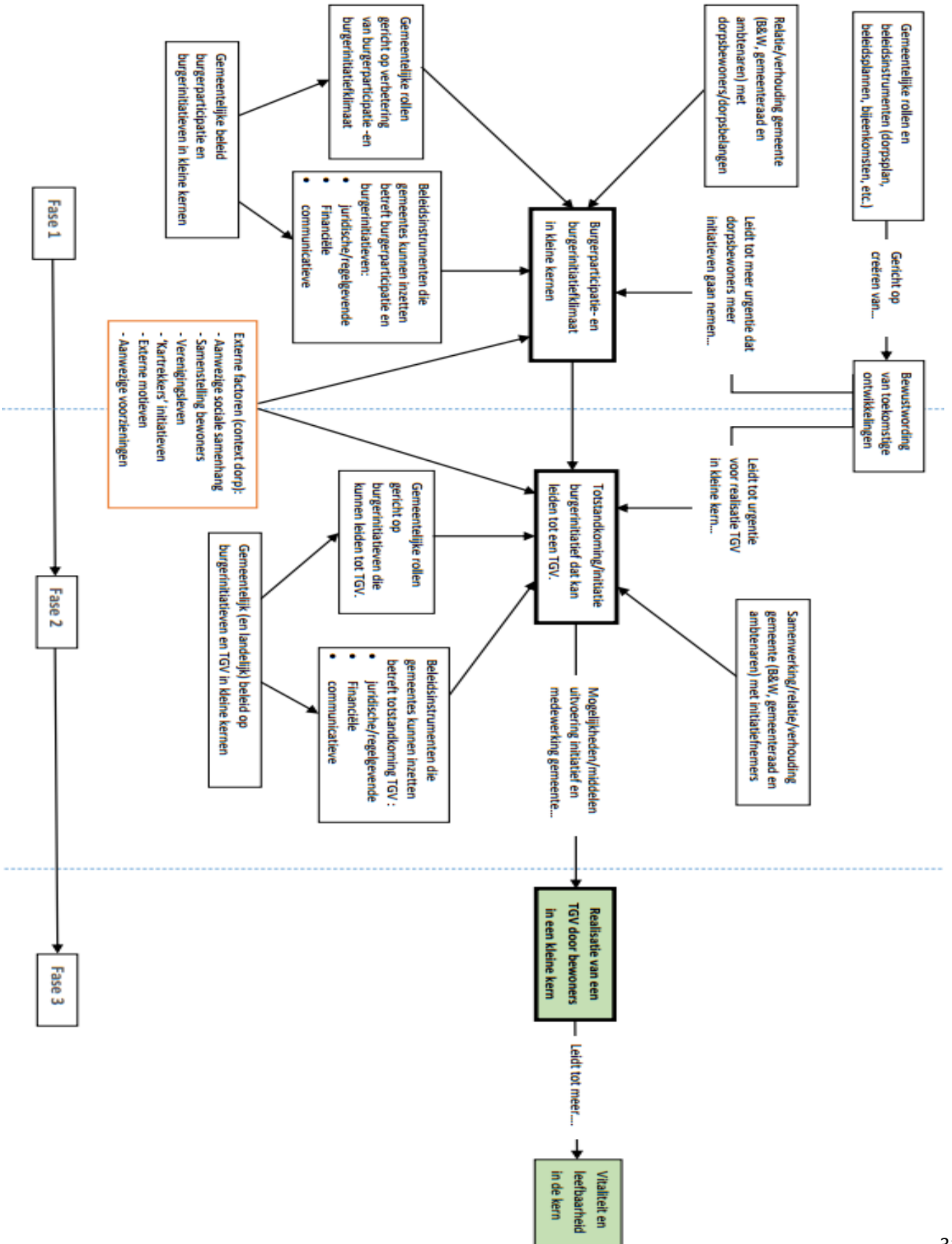
2.6.2 Begrippenlijst overzicht

Hieronder zullen de belangrijkste begrippen worden geoperationaliseerd door te beschrijven wat er in dit onderzoek onder wordt verstaan.

<p>Kleine kern: “Een leefgemeenschap met een aantal voorzieningen in een landelijk gebied dat zichzelf beschouwd als een kleine kern met een maximum van 6.000 inwoners”.</p>
<p>Leefbaarheid: ‘De leefbaarheid gaat om het samenspel tussen de fysieke kwaliteit, de sociale kenmerken en de veiligheid van de woonomgeving toegesneden op de behoeften van plattelandsbewoners’.</p>
<p>Sociale vitaliteit: “De levenskracht van een gemeenschap waarbij het gaat of- en in welke mate de bewoners of een gemeenschap zelf in staat zijn om de leefbaarheid van hun dorp of wijk positief te beïnvloeden, en kunnen omgaan met veranderingen in de lokale omstandigheden”.</p>
<p>Toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening: “Een fysieke centrale ontmoetingsplek in het dorp waarin diverse voorzieningen zijn geïntegreerd, van en voor dorpsbewoners, waarin rekening is gehouden met de toekomstige ontwikkelingen, zonder extra grote structurele financiële steun vanuit de overheid”.</p>
<p>Burgerinitiatief: “Een initiatief dat wordt genomen door dorpsbewoners dat kan leiden tot een activiteit of een fysieke gemeenschapsvoorziening, gericht op de verbetering van de eigen leefomgeving en sociale vitaliteit, waarbij de dorpsbewoners de regie hebben en de gemeente geen leidende rol heeft”.</p>
<p>Burgerparticipatie: “De mate van betrokkenheid van dorpsbewoners bij (beleids)vraagstukken ten behoeve van de leefbaarheid binnen het dorp”.</p>
<p>Beleidsinstrumenten: “Alle middelen of zaken die door of namens overheidsactoren worden gebruikt of kunnen worden gebruikt om bepaalde doelen te bereiken of te bevorderen”. Deze op gedragsbeïnvloeding gerichte beleidsinstrumenten worden vaak onderverdeeld in juridische, economische en communicatieve beleidsinstrumenten.</p>
<p>Fase 1 kernen: Kleine kernen in gemeenten waar weinig burgerinitiatieven tot stand komen en bewoners maar in beperkte mate actief zijn en kijken naar de toekomst. Zo is er misschien nog geen dorpsplan opgesteld, maar kan er wel vorm van een dorpsbelangenorganisatie aanwezig. De bewoners zijn, volgens de gemeente en VKK, echter in beperkte mate bewust van de negatieve gevolgen van krimp en het effect op de leefbaarheid en vitaliteit binnen de kern. In deze kernen wordt verwacht dat de voorzieningen en leefbaarheid onder druk komen te staan. In deze kern is geen toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door de bewoners zelf gerealiseerd.</p>
<p>Fase 2 kernen: Kleine kernen waar wel enige mate van actief burgerschap aanwezig is en waar men aan het kijken is voor een eventuele realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De totstandkoming van het burgerinitiatief komt er echter nog niet goed tot stand of men zit nog in de beginfase van het totstandkomingsproces. Wel is er al een dorpsplan (of zijn diversie visies) opgesteld waarin onder andere de wens wordt uitgesproken dat ze wel een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening willen realiseren. Ook in deze kernen wordt verwacht dat de voorzieningen en leefbaarheid wel onder druk komen te staan. In deze kern is (nog) geen toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door de bewoners zelf gerealiseerd.</p>
<p>Fase 3 kernen: Kleine kernen waarin een burgerinitiatief heeft geleid tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Deze dorpen zijn in grote mate zelfredzaam en als vitaal te beschouwen. Op een actieve manier dragen burgers bij aan de leefbaarheid in het dorp. In dit verband kunnen de casussen in deze fase als succesverhalen worden gezien.</p>

2.6.4 Conceptueel model

De integratie van theorie rondom de bijdrage van de gemeente bij de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen komt tot uiting in het ontworpen conceptueel model. Deze is op de volgende pagina weergegeven. Het conceptuele model is op basis van de theorie opgesteld. Het conceptueel model geeft een schematisch overzicht van de begrippen die worden gemeten in het onderzoek en welke relaties geanalyseerd worden in dit onderzoek. Hiermee wordt ook voor een groot gedeelte het onderzoek afgebakend. Hieronder wordt een toelichting gegeven op het conceptueel model.

Toelichting conceptueel model:

De realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (TGV) door bewoners in een kleine kern is in dit model de afhankelijke variabele. De indirecte afhankelijke variabele is de 'vitaliteit en leefbaarheid in de kern', omdat burgerinitiatieven die hebben geleid tot een TGV hierop weer een positieve invloed hebben. In dit onderzoek staat de 'realisatie van een TGV door bewoners in een kleine kern' centraal als afhankelijke variabele. Dit houdt in dat deze variabele afhankelijk is van bepaalde factoren en processen.

Volgens het conceptueel model is de realisatie van een TGV afhankelijk van de 'totstandkoming/initiatie van een burgerinitiatief dat kan leiden tot een TGV'. Deze is weer afhankelijk van een aantal belangrijke factoren die in dit onderzoek worden onderzocht. Dat zijn de volgende factoren: 'Gemeentelijke rollen gericht op burgerinitiatieven die kunnen leiden tot TGV', 'Beleidsinstrumenten die gemeenten kunnen inzetten betreft totstandkoming TGV' (onderverdeeld in de juridische, financiële en communicatieve instrumenten) en de 'verhouding/relatie/samenwerking tussen gemeente en de burgerinitiatiefnemers' gedurende het totstandkomingsproces. De gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten worden beïnvloed door het gekozen beleid van de gemeente. Voor een 'succesvolle' realisatie van een TGV moeten er uiteindelijk wel de juiste mogelijkheden/middelen aanwezig zijn voor de uitvoering van het initiatief. Gedacht wordt dat vooral de medewerking van de gemeente hierin van belang is.

Uit het theoretisch kader blijkt dat de totstandkoming/initiatie van een burgerinitiatief dat kan leiden tot een TGV wordt beïnvloed door het aanwezige burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat in de kleine kern en binnen de gemeente. Vanuit de theorie kwam ook naar voren dat dit klimaat mede kan worden gecreëerd en wordt bepaald door de gemeente. Daarbij speelt ook de inzet van bepaalde rollen en beleidsinstrumenten een belangrijke rol. Het gemeentelijke beleid ten aanzien van burgerparticipatie en burgerinitiatieven beïnvloedt de inzet van instrumenten en de gemeentelijke rollen die hiermee samenhangen. Uit de netwerkbenadering blijkt dat de mate/kwaliteit van de 'relatie/verhouding tussen de gemeente en dorpsbewoners in algemene zin een belangrijk effect hierop heeft.

Een andere belangrijke factor die invloed heeft op zowel het burgerinitiatiefklimaat en de totstandkoming van een burgerinitiatief dat leidt tot een TGV is de 'bewustwording van toekomstige ontwikkeling' in de kernen. De theorie geeft aan dat er veelal een bepaalde mate van urgentie en bewustwording onder dorpsbewoners moet zijn voor het nemen van (meer) burgerinitiatieven en om actiever/zelfredzamer te worden in het dorp. De gemeente kan bepaalde rollen spelen en bepaalde beleidsinstrumenten inzetten om te zorgen dat er meer, maar ook sneller bewustwording en urgentie ontstaat. Deze bewustwording kan enerzijds leiden tot meer urgentie zodat dorpsbewoners meer initiatieven gaan nemen die de leefbaarheid in het dorp ten goede komen, en anderzijds direct kan leiden om een initiatief te nemen dat kan leiden tot een TGV.

In het theoretisch kader kwam ook duidelijk naar voren dat de context van het dorp een aanzienlijke invloed heeft op zowel het burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat als op de totstandkoming van een burgerinitiatief dat kan leiden tot een TGV. De gemeentelijke bijdrage/invloed is slechts één van de factoren, maar in dit onderzoek juist hetgeen wat centraal staat. In dit onderzoek zullen daarom vooral de gemeentelijke rollen, beleidsinstrumenten en samenwerking/relatie tussen gemeente en bewoners worden onderzocht als belangrijke factoren die hier invloed op hebben. Maar de context van het dorp zal als belangrijke externe factor in het empirische onderzoek wel worden meegenomen.

De onderstaande kopjes 'Fase 1', 'Fase 2' en 'Fase 3' zijn weergegeven om aan te geven welke fase de verschillende factoren bestrijken. De twee gebroken blauwe lijnen geven de scheiding aan. Gezegd moet worden dat de blauwe lijnen geen 'harde' scheidingslijnen zijn, maar ter illustratieve verduidelijking zijn weergegeven.

H3 Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de opzet en uitvoering van het empirische onderzoek verantwoord, door te kijken naar de methoden van dataverzameling, de daarbij ingezette instrumenten en de wijze waarop de data is geanalyseerd. Dit hoofdstuk is de schakel tussen het theoretische en het empirische gedeelte van deze scriptie. Het theoretische gedeelte (hoofdstuk 2) heeft een goede basis gelegd om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden aan de hand van verschillende (theoretische) benaderingen. Deze theoretische literatuur heeft vooral enkele begrippen verhelderd en daarnaast gediend als basis om verbanden te leggen en hypothesen op te stellen. Het empirische gedeelte in hoofdstuk 4 moet resultaten opleveren die antwoord geven op de centrale onderzoeksvraag.

In dit methodologische hoofdstuk volgt eerst in paragraaf 3.1 een beschrijving van het type onderzoek en de context van deze studie. Dit hoofdstuk licht ten eerste toe waarom er voor kwalitatief onderzoek is gekozen. Daarna zal in paragraaf 3.2 de onderzoeksstrategie worden toegelicht, het casestudy-onderzoek. In paragraaf 3.3 zullen de onderzoekstechnieken worden besproken. Vervolgens zal in paragraaf 3.4 de casus- en onderzoekspopulatie selectie worden uitgelicht. Daarna volgt een verdieping op de semi-gestructureerde vragenlijst (paragraaf 3.5). Ook zal worden ingegaan op de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek en de wijze waarop deze aspecten zijn gewaarborgd. Dit wordt weergegeven in paragraaf 3.6. Tot slot zal in paragraaf 3.7 (rapportage en analyse) worden uitgelegd op welke manier de verzamelde data is geanalyseerd en hoe tot een conclusie in hoofdstuk 5 is gekomen.

3.1 Onderzoeksbenadering en -type

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in welke wenselijke bijdrage gemeenten kunnen leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. De focus zal vooral liggen op de wenselijke gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten. Daarbij is het van belang om te kijken waarom bepaalde initiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening wel tot stand komen in het ene dorp, en in het andere dorp niet. Dit onderzoek zal zich vooral richten op ervaringen van inwoners van kleine kernen. Zo is er nog zeer weinig bekend over welke bijdrage dorpsbewoners nodig hebben of verlangen van gemeenten ten aanzien van burgerinitiatieven om te komen tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

Gekeken naar de epistemologische positie van dit onderzoek, is er sprake van de 'interpretivistische' filosofie. In dit onderzoek is getracht de sociale wereld te begrijpen door te kijken naar de interpretatie van de wereld door deelnemers aan het onderzoek. Daarnaast is het onderzoek exploratief van aard, vooral omdat is gekeken naar welke factoren een belangrijke rol spelen, hoe bepaalde relaties liggen en welke achterliggende motivaties dorpsbewoners hebben. Op voorhand kon er geen duidelijke voorspelling worden gedaan, al waren er wel enkele vermoedens vanuit de theoretische literatuur. In lijn met de opvattingen van Saunders et al. (2008) over dit type onderzoek, zal gebruik worden gemaakt van kwalitatieve gegevens en zullen verschillende methoden worden gecombineerd om deze gegevens te verzamelen. Op basis van de verzamelde informatie wordt vervolgens getracht om verschillende interpretaties van verschijnselen te vinden.

Er zijn verschillende redenen voor de keuze voor het kwalitatieve onderzoek. Ten eerste wordt bij kwalitatief onderzoek een kleine groep intensief bestudeerd. Daarbij is sprake van diepte-onderzoek, waarbij in wordt gegaan op gedetailleerde informatie. Ook wordt er bij kwalitatief onderzoek gekeken vanuit het oogpunt van de deelnemers aan het onderzoek, in plaats vanuit de onderzoeker zelf, zoals bij kwantitatief onderzoek het geval is. Door deze insteek van het onderzoek wordt het mogelijk om, vanuit het perspectief van dorpsbewoners, in kaart te brengen welke rol de gemeente moet aannemen en welke instrumenten het kan inzetten om een positieve bijdrage te hebben op burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen. Ten derde is kwalitatief onderzoek een inductieve benadering van onderzoek. Hierbij worden algemene uitspraken afgeleid uit onderzoek (Saunders et al., 2008). Zo zijn er uitgebreide gegevens verzameld, waaruit de betekenis van het gedrag van bewoners af te leiden is. Zo was het van te voren niet geheel duidelijk welke rol de gemeente moet spelen, en ook niet welke instrumenten een belangrijke bijdrage hebben gehad volgens de dorpsbewoners.

Om een uitspraak te kunnen doen over de waarde van onderzoeksresultaten voor andere, vergelijkbare kleine kernen, is gekozen voor deze kwalitatieve vorm van onderzoek. In dit onderzoek wordt ingegaan op de achterliggende motivaties, meningen, bevindingen, problemen en behoeften die aanwezig zijn bij de respondenten. Ook zijn er vragen gesteld over belangen, doeleinden en de wijze van verwezenlijking van de burgerinitiatieven, waardoor vaak duidelijk werd hoe burgers denken over de gemeentelijke rollen en welke activiteiten ze daarvoor moeten ondernemen en de middelen die ze daarvoor moeten inzetten. Doordat er in detail aandacht is besteed aan de rol van contextuele factoren, is het mogelijk om een inschatting te maken over de betekenis van de onderzoeksresultaten voor kleine kernen die niet in dit onderzoek zijn opgenomen.

3.2 Onderzoeksstrategie: Casestudyonderzoek

In dit onderzoek is gekozen voor het kwalitatieve casestudy-onderzoek waarbij meerdere casussen zijn onderzocht. Men kan hier daarom spreken van een 'meervoudige casestudy-strategie'. Deze strategie is gekozen omdat voor dit onderzoek een goed begrip moet worden verkregen van de context van de verschillende casussen in het onderzoek en de processen die worden

doorlopen. Een casestudy wordt gedefinieerd als een strategie voor het doen van onderzoek die gebruikmaakt van een empirisch onderzoek naar een bepaald hedendaags verschijnsel binnen de actuele context, waarbij van verschillende soorten bewijsmateriaal gebruik wordt gemaakt (Yin, 2003). De casestudy-strategie is een vorm van kwalitatief onderzoek waarbij de uitkomsten exploratief gevonden worden. Het casestudy onderzoek leent zich goed voor kwalitatieve analyses, met name wanneer het gaat om complexe sociale fenomenen. Robson definieert een casestudy als: “een strategie voor het doen van een onderzoek die gebruikmaakt van een empirisch onderzoek van een bepaald hedendaags verschijnsel binnen de actuele context, waarbij van verschillende soorten bewijsmateriaal gebruik wordt gemaakt” (in Saunders et al., 2008).

Het voordeel van deze onderzoeksstrategie is dat het open en flexibel is en de mogelijkheid biedt om nuances op te sporen (Yin, 2003). Voor dit onderzoek zijn juist de achterliggende context van de casussen en de beleving van de onderzochte onderzoekspopulatie van groot belang. Yin (2003) benadrukt het belang van deze context en voegt daar aan toe dat binnen een casestudy de grenzen tussen het verschijnsel dat wordt bestudeerd en de context waarin het wordt bestudeerd, niet altijd even duidelijk zijn. In relatie tot dit onderzoek geldt dat de totstandkoming van burgerinitiatieven en toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen een complex proces is, waar meerdere omgevingsfactoren aan ten grondslag kunnen liggen. Casestudy-onderzoek is een goede benadering om dergelijke complexe situatieste onderzoeken. Omdat het daarnaast voornamelijk om exploratief onderzoek gaat, leent een kwalitatieve casestudy zich hier goed voor. De methodiek van casestudy-onderzoek maakt het mogelijk om gedetailleerde verhalen van mensen die betrokken zijn bij de burgerinitiatieven te construeren en op deze wijze het ‘hoe en waarom’ te achterhalen. De methodiek van casestudy omvat het bestuderen van een klein aantal cases in hun natuurlijke omgeving, die een sociaal fenomeen illustreren, waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende bronnen en aandacht kan uitgaan naar divergerende perspectieven (Flyvbjerg, 2006; Robson, 1993; Yin, 2003).

In dit onderzoek zullen meerdere casussen worden onderzocht om tot conclusies te komen. Deze bestaan uit drie verschillende typen dorpen, welke zijn te onderscheiden in fase 1-, fase 2- en fase 3-dorpen. Het meervoudige casestudy onderzoek geeft hierbij een gedetailleerde en intensieve analyse van de verschillende onderzochte casussen. “A multiple case study will allow the researcher to analyze within each setting and across settings. In a multiple case study, we are examining several cases to understand the similarity and differences between the cases” (Baxter & Jack, 2008, p.555). Het meervoudige casestudy onderzoek wordt gezien als robuust en betrouwbaar (Yin, 2003). De cases die in dit onderzoek zijn onderzocht kunnen als ‘exemplifying cases’ worden aangeduid (Bryman, 2008, p. 56). Volgens Bryman (2008) is een ‘exemplifying case’: “a case study which is undertaken because it exemplifies, or represents, a typical situation of the time”. Het doel van deze cases is het vastleggen van de omstandigheden en voorwaarden voor een vaker voorkomende situatie (Bryman, 2008). In dit onderzoek zou de situatie van deze cases illustrerend kunnen zijn voor meerdere, vergelijkbare kleine kernen in krimpregio’s. Het onderzoek heeft niet als doel dat de gevonden resultaten en conclusies één op één kunnen worden toegepast op andere kimpdorpen. De resultaten dienen als eventuele basis van aanbevelingen voor gemeenten. De context van de dorpen waarin de burgerinitiatieven plaatsvinden zijn van groot belang in dit onderzoek en zullen daarom uitgebreid worden onderzocht en beschreven.

3.3 Onderzoekstechnieken voor casestudy onderzoek

Er wordt in dit onderzoek gebruikt gemaakt van twee verschillende methoden voor het verzamelen van gegevens, namelijk het afnemen van (semi-gestructureerde) interviews en het uitvoeren van documentanalyse. Het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden houdt in dat er sprake is van methodologische triangulatie: het toepassen van meerdere onderzoeksmethoden om vanuit verschillende invalshoeken antwoorden op de vragen te vinden (Saunders et al., 2008). Daarnaast zijn bij de semi-gestructureerde interviews twee verschillende groepen/type onderzoekseenheden geïnterviewd: De dorpsbewoners/initiatiefnemers en de vertegenwoordigers van de gemeenten (ambtenaren/wethouders). Hierdoor wordt ook gebruikt gemaakt van data triangulatie.

In dit onderzoek staat het semi-gestructureerde interview met (prominente) dorpsbewoners (bestaande uit bestuursleden van belangrijke dorpsverenigingen, initiatiefnemers en dorpsbelangenvertegenwoordigers) centraal. Voorafgaand aan het onderzoek heeft een *oriënterend gesprek* plaatsgevonden met een adviseur (Giny Hoogenslag) van de onafhankelijke stichting Stimuland. Deze organisatie heeft veel expertise op gebied van burgerinitiatieven in kleine kernen (voornamelijk in de provincie Overijssel). Hierbij is vooral ingegaan op een aantal aandachtspunten voor het empirische onderzoek, vooral met betrekking tot het fasemodel dat wordt gehanteerd in het onderzoek. Dit heeft vooral geholpen bij het voorbereiden en kritisch analyseren van de semi-gestructureerde interviews die zijn uitgevoerd.

Semi-gestructureerd interview

De diverse geïnterviewde dorpsbewoners/initiatiefnemers binnen het casestudy onderzoek kunnen gezien worden als de meest belangrijkste bron van informatie in relatie tot de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen. In dit onderzoek zijn per casus een aantal dorpsbewoners geïnterviewd. Bij de fase 1 casussen is gesproken met enkele prominente dorpsbewoners of dorpsraden. In het geval van de fase 2 casussen is gesproken met onder andere belangrijke dorpsbelangenvertegenwoordigers of initiatiefnemers. Bij de fase 3 casussen is tenminste één van de initiatiefnemers geïnterviewd. Maar er is ook met andere bewoners gesproken.

Bij iedere casus is ook een semi-gestructureerd interview gehouden met een gemeenteambtenaar/vertegenwoordiger van de desbetreffende gemeente. Tijdens deze gesprekken is ingegaan op het gemeentelijk beleid, de gemeentelijke rollen en de inzet van instrumenten ten behoeve van het burgerinitiatiefklimaat. Ook is gevraagd naar eventuele contextuele factoren die voor de desbetreffende kernen van belang zijn. Bij het afnemen van de bovengenoemde semi-gestructureerde interviews is gebruikt gemaakt van een aantal open vragen en een aantal vervolgvragen. Op deze manier zijn verschillende onderwerpen behandeld en verkend.

Omdat het onderzoek explorierend van aard is, geeft een semi-gestructureerd interview meer ruimte aan de respondent om aanvullende informatie te verstrekken en eventueel ook zelf onderwerpen in te brengen die hij/zij van belang acht voor het onderzoek. De respondent is geïnterviewd aan de hand van een lijst met te behandelen onderwerpen. Na beantwoording door de respondent is in veel gevallen doorgevraagd. Voordeel van een dergelijk face-to-face interview is dat de interviewer direct kan inspelen op de persoon of de situatie (Bryman, 2008). Voor dit onderzoek is per fase een aantal 'fase-afhankelijke' vragen gesteld. De semi-gestructureerde interviews geven de geïnterviewden de mogelijkheid om de nadruk te leggen op welke rol van de gemeente zij van belang vinden voor de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen. In paragraaf 3.5 (De semi-gestructureerde vragenlijst) zal verder worden ingegaan op de manier waarop de semi-gestructureerde onderzoekstechniek is gebruikt en op welke thema's de vragen van de semi-gestructureerde interviews gericht zijn geweest.

Documentanalyse

De documentanalyse geldt voornamelijk als aanvulling op en ondersteuning van de informatie verkregen uit de interviews. Daarnaast is de documentanalyse ingezet bij het verkennen en beschrijven van de context van het dorp en de desbetreffende burgerinitiatieven. Op deze manier is getracht een vollediger beeld te schetsen van de context van de onderzochte casussen. Daarnaast zijn eventuele recentelijke gemeentelijke beleidstukken of visies die gaan over burgerinitiatieven en gemeenschapsvoorzieningen meegenomen. Deze dienen primair als aanvulling op de semi-gestructureerde interviews met vertegenwoordigers/ambtenaren van de gemeente.

Bepaalde documenten die zijn geanalyseerd dienen daarnaast als (aanvullende) basisinformatie van de onderzochte casussen (bijvoorbeeld basisinformatie over het dorp zelf en de totstandkoming van de burgerinitiatieven). Op voorhand werd verwacht dat niet voor iedere kern even veel documenteninformatie te vinden zou zijn. Voor de meeste casussen is toch belangrijke documenteninformatie gevonden. Deze komen voornamelijk uit (plaatselijke) krantenartikelen, dorpsplannen en dorpswebsites. Ook zijn een aantal beleidsdocumenten gebruikt. Aan de verschillende gemeenten is gevraagd of men een aantal beleidsstukken of visies hebben die samenhangen met belangrijke onderwerpen/thema's van het onderzoek, om zo de gemeentelijke visie te versterken (burgerparticipatie, burgerinitiatieven en toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening). Deze dienden tevens als aanvulling op de gesprekken met de gemeenteambtenaren. Echter hadden niet alle gemeenten dergelijke informatie/beleidsdocumenten ter beschikking.

Documentanalyse heeft verschillende voordelen. Een eerste voordeel van documentanalyse is dat een onderzoeker relatief snel een grote hoeveelheid aan gegevens kan verzamelen. Gezien de relatief beperkte tijd die voor deze scriptie beschikbaar is geweest, bleek dit een belangrijk voordeel. Een tweede voordeel is dat het materiaal redelijk betrouwbaar is (Saunders et al., 2008).

3.4 Casus- en onderzoekspopulatieselectie

In dit onderzoek bestaat de onderzoekspopulatie uit dorpsbewoners in de kleine kernen. Meer specifiek gaat het daarbij om burgerinitiatiefnemers en prominente dorpsbewoners, zoals vertegenwoordigers van dorpsbelangenorganisaties of dorpsraden. Bij de uitvoering van het onderzoek heeft het selecteren van de juiste casussen en het hanteren van passende criteria extra aandacht gehad. De onderzochte casussenvormen zijn namelijk niet geselecteerd op basis van een willekeurige steekproef, maar zijn juist bewust gekozen. Zoals uitgelegd in paragraaf 3.2 kunnen de casussen als 'exemplifying cases' worden aangeduid. Deze zijn illustrerend voor meerdere kleine kernen in krimpregio's.

In dit onderzoek zijn meerdere casussen onderzocht die onder te verdelen zijn in verschillende fases (deels gebaseerd op de burgerparticipatieladder). Hierbij zijn een aantal algemene criteria te onderscheiden die gelden voor alle casussen. Voor alle casussen geldt dat het een leefgemeenschap met een aantal voorzieningen in een landelijk gebied betreft dat zichzelf beschouwd als een kleine kern met een maximum van 6.000 inwoners. De ondergrens van het aantal inwoners is in dit verband 400. Daarbij moeten de kleine kernen wel een aantal voorzieningen hebben. Ook ligt het dorp in een gemeente waar nu of in de toekomst sprake zal zijn van demografische krimp. De selectiecriteria per fase zijn reeds uitgebreid besproken in het vorige hoofdstuk.

Gekozen is voor kleine kernen in de provincies Gelderland en Overijssel. Beide provincies hebben een groot aantal kleine kernen die liggen in toekomstige krimp gemeenten. Tevens kennen beide provincies enkele succesvolle burgerinitiatieven in kleine kernen die hebben geleid tot de zogenaamde 'Kulturhusen' of andere (toekomstbestendige) gemeenschapsvoorzieningen. Omdat het provinciale beleid invloed kan hebben op het beleid van de in de desbetreffende provincie liggende gemeenten is gekozen voor twee verschillende provincies. Beide provincies kennen verder een Vereniging voor Kleine Kernen. Deze verenigingen hebben een goed overzicht van (verschillende typen) kleine kernen binnen de

provincies en hebben daarnaast veel inhoudelijke expertise. In samenwerking met de VKK Gelderland, de Overijsselse Vereniging van Kleine kernen en stichting Stimuland zijn illustrerende casussen uitgezocht die voldoen aan de hierboven genoemde criteria. Daarbij is er ook op gelet dat de casussen in een bepaalde mate verspreid liggen over de provincies. Op deze manier is getracht om verschillende typen kernen en gemeenten (met divers beleid) te onderzoeken.

Omdat het onderzoek in eerste instantie bedoeld is voor Achterhoekse beleidsmakers zal in dit onderzoek ook gekozen worden voor enkele Achterhoekse casussen. Bovendien zijn voor elke onderzochte fase minimaal twee casussen geselecteerd. Op deze manier is ervoor gezorgd dat de resultaten van de onderzochte casussen beter te generaliseren zijn. Uiteindelijk zijn 6 casussen uit de provincie Gelderland en 1 casus uit de provincie Overijssel gevonden. Het vinden van fase 1 en 2 casussen die voldeden aan de opgestelde criteria bleek in Overijssel moeilijker te gaan. Daarom is hier uiteindelijk maar één casus in de fase 3 voor gevonden.

Voor de daadwerkelijke realisering van een burgerinitiatief dat heeft geleid tot een gemeenschapsvoorziening gaan er nog een aantal totstandkomings-fases aan vooraf. Zo zijn er kleine kernen waar burgerinitiatieven helemaal niet goed van de grond komen of waar er maar een beperkte mate van burgerparticipatie is. Wel is het in deze gevallen urgent dat hier op in wordt gezet met het oog op toekomstige ontwikkelingen. Hier wordt onderzocht welke gemeentelijke bijdragen men als belangrijk of doorslaggevend heeft ervaren bij succesvolle casussen, maar ook welke rol en bijdragen men mist bij casussen waar burgerinitiatieven niet goed tot stand komen. In dit geval wordt vooral gekeken naar wat de gemeente kan doen voor een goed klimaat voor burgerinitiatieven. Er is gekozen voor deze verschillende fases om te onderzoeken welke succes- en faalfactoren eraan ten grondslag liggen dat er in het ene dorp wel burgerinitiatieven tot stand komen en in het andere dorp juist niet. Voor elke fase kan een gemeente ook een ander soort instrumentarium inzetten. Daarbij is het ook van belang om niet alleen te kijken naar succesvolle casussen (fase 3). Volgens de VKK kunnen deze anders tegen de rol en de inzet van gemeenten aankijken dan casussen waarin burgerinitiatieven nog niet goed tot stand komen (fase 1), of waar men nog in het beginproces zit voor de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen (fase 2).

Bij de verschillende fases wordt op verschillende manier gekeken en zijn verschillende dorpsbewoners benaderd. Hierbij is bij de fase 1 casussen vooral gekeken naar wenselijke de rol(len) van de gemeenten en de instrumenten die kunnen bijdragen voor een goed klimaat voor burgerinitiatieven, waardoor burgerinitiatieven beter tot stand kunnen komen en vitaliteit in kernen wordt gestimuleerd. In dit geval is een aantal belangrijke dorpsbewoners geïnterviewd of, (indien) aanwezig, vertegenwoordigers van een dorpsraad. Bij de fase 2 casussen is gekeken naar kernen waarbij de realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening nog in de beginfase zit, of nog niet helemaal volledig tot stand komen. In dit geval is gesproken met vertegenwoordigers die bezig zijn met het initiatief. Als laatste wordt bij de fase 3 casussen aandacht besteed aan opgedane ervaringen bij succesvolle burgerinitiatieven die hebben geleid tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen vanuit het perspectief van deze initiatiefnemers. Hierin staan het gerealiseerde fysieke burgerinitiatief en de ervaringen van de betrokken initiatiefnemers centraal.

In het empirische onderzoek is bij elk onderzochte casus in een afsluitende paragraaf een rechtvaardiging opgenomen waarom de onderzochte casussen in de betreffende fase zijn ingedeeld.

Populatieselectie

Voor dit onderzoek zijn per casus een aantal semi-gestructureerde interviews gehouden met verschillende prominente dorpsbewoners en/of initiatiefnemers in kleine kernen. Het daadwerkelijk benaderen van de verschillende participanten van de kleine kernen is gebeurd via al bestaande contacten vanuit de Vereniging van Kleine Kernen en de gemeenten. Zij hadden namelijk al de beschikking over contactgegevens van prominente bewoners, initiatiefnemers en de dorpsbelangenvertegenwoordigers van de geselecteerde kernen. Hierbij heeft de VKK goed gekeken of de desbetreffende participanten voor dit specifieke onderzoek interessante informatie zouden kunnen verstrekken. Daarnaast heeft de VKK ook een overzicht van de belangrijkste initiatiefnemers van Kulturhusen of MFA's. Ook is in bepaalde gevallen direct contact opgenomen met gemeenteambtenaren en dorpsbelangen (waarbij de VKK wel de eerste aanzet gaf). Bij de casussen van fase 3 is, op basis van bestaande contacten van de VKK, eerst contact opgenomen met de initiatiefnemers. Deze hebben daarna de contactgegevens verstrekt van de desbetreffende gemeentevertegenwoordigers, die nauw betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van het desbetreffende initiatief en/of over veel informatie hierover beschikken. Bovendien is vooraf met de desbetreffende participanten gesproken of overlegd wat primair de bedoeling van het onderzoek is. Op deze manier is getracht de respondent goed voor te bereiden op het interview en daarmee zoveel mogelijke relevante informatie te verzamelen. In het empirische onderzoek is bij elk onderzochte casus in een afsluitende paragraaf een rechtvaardiging opgenomen waarom gesproken is met de desbetreffende participanten van de onderzochte casus.

De onderzochte casussen in dit onderzoek zijn:

Fase 1 (Bewustwording en burgerinitiatiefklimaat)

- Beemte-Broekland (Gemeente Apeldoorn, Gelderland)
- Well (Gemeente Maasdriel, Gelderland)

Fase 2 (Proces om te komen tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening)

- Braamt (Gemeente Montferland, Gelderland)
- Wolfheze (Gemeente Renkum, Gelderland)

Fase 3 (Kleine kernen waar een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door burgers is gerealiseerd)

- Kulturhus D'nDulper in Boven-Leeuwen (Gemeente West Maas en Waal, Gelderland)
- t' Dorpshuus in Varsselder-Veldhunten (Gemeente Oude-Ijsselstreek, Gelderland)
- Sport- en gemeenschapsaccommodatie 'de Pol' in Bentelo (Gemeente Hof van Twente, Overijssel)

3.5 De semi-gestructureerde vragenlijst

Zoals al eerder vermeld is zijn voor dit onderzoek per casus een aantal semi-gestructureerde interviews gehouden met verschillende prominente dorpsbewoners en/of initiatiefnemers in kleine kernen. Voordat het gesprek plaatsvond, zijn al een aantal onderwerpen en thema's vastgesteld. In dit onderzoek vonden de interviews plaats aan de hand van een topiclist, waarin de meest relevante onderwerpen zijn opgenomen. Daarbij zijn vooraf enkele vragen opgesteld die verband houden met de theoretische basis van dit onderzoek. De semi-gestructureerde opzet van het interview liet wel ruimte over voor eigen inbreng van de respondenten. De topiclist heeft een logische volgorde waarmee inzichtelijk kan worden gemaakt hoe burgers denken over de wijze waarop de gemeente kan bijdragen aan succesvolle burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Aan de hand van de vragenlijst is geprobeerd antwoorden te vinden die van belang zijn bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. De vragen zijn aan de hand van enkele hypothesen uit het theoretisch kader opgesteld.

Omdat in dit onderzoek cases in verschillende fases zijn onderzocht, zijn vooraf de onderwerpen aangepast aan de fase waarin de casus zich bevindt. Voor dit onderzoek zijn daarom per fase een aantal 'fase-afhankelijke' vragen gesteld. Vragen voor fase 1 richtten zich op wat de gemeente kan doen om bij te dragen aan een beter klimaat voor het ontstaan voor burgerinitiatieven, vitaliteit en bewustzijn. Deze vragenlijst is opgenomen in bijlage 6. Vragen voor de fase 2 casussen richtten zich voornamelijk op wat de gemeente kan bijdragen aan de te realiseren burgerinitiatieven die moet leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Maar ook werd ingegaan op de (wenselijke) rollen van de gemeente ten aanzien van het burgerinitiatiefklimaat. In bijlage 7 staat de interviewlijst van het semi-gestructureerde interview van fase 2. De vragen voor fase 3 gingen voornamelijk in op welke rollen, instrumenten en methoden van belang zijn geweest voor de realisering van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Maar ook over wat gemeenten kunnen doen om burgerinitiatieven beter te laten ontstaan in de kernen. In bijlage 8 is de interviewlijst van het semi-gestructureerde interview van deze fase opgenomen. De belangrijkste vragen gingen vooral over de ervaren samenwerking met de gemeente ten aanzien van burgerinitiatieven en leefbaarheidsvraagstukken, het creëren van goed klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven, het creëren van bewustwording onder bewoners, de rol van de gemeente bij de realisatie van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (voor de fase 3 casussen) en de (wenselijke) rollen en beleidsinstrumenten die een positieve bijdrage leveren aan het ontstaan van burgerinitiatieven (die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen).

Daarnaast is ook gesproken met enkele vertegenwoordigers of ambtenaren van de betreffende gemeente. Bij deze semi-gestructureerde vragenlijst zijn de volgende thema's behandeld: Beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en participatie, beleid ten aanzien van instandhouding leefbaarheid en vitaliteit in tijden van krimp, het creëren van bewustzijn van toekomstige ontwikkelingen, ingezette instrumenten ten aanzien van burgerinitiatieven en de rol van de gemeente bij burgerinitiatieven en participatie. In het geval waar een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening gerealiseerd zijn is dieper ingegaan op de bijdrage die de desbetreffende gemeente daar heeft gedaan. In bijlage 9 staat de semi-gestructureerde vragenlijst voor de gesprekken met de gemeentevertegenwoordigers/ambtenaren.

Alle in het onderzoek participerende personen zijn vooraf adequaat geïnformeerd over het onderzoek en hebben hun instemming tot deelname gegeven. Hierbij is goedkeuring gevraagd om het gesprek op te nemen en is tevens gevraagd of de desbetreffende persoon geciteerd mag worden in het onderzoek. Voorafgaand aan het interview is een goede introductie voorbereid. Voor deze introductie is gedacht aan: naam, functie, betrokkenheid in de kern, het doel van het onderzoek, de duur van het interview of groepsgesprek, de opbouw van het interview en ten slotte de vraag of alles duidelijk is uitgelegd. In dit onderzoek is verder gekozen voor een niet-gedetailleerde transcriptie van de gegevens. Dat wil zeggen dat pauzes, gelach en onderbrekingen zijn weggelaten, omdat het vooral gaat om de inhoud van de gegeven antwoorden.

Bij de voorbereiding van de interviews en de interpretatie van de verkregen informatie is uitgegaan van een aantal verwachtingen. In het algemeen is ervan uitgegaan dat de burgers en gemeenteambtenaren/vertegenwoordigers zich actief opstellen tijdens het gesprek. Met de bewoners en ambtenaren is voorafgaand aan het interview kort gesproken en zij hebben allen aangegeven dat ze graag mee wilden werken. Bij de gemeentelijke ambtenaren/vertegenwoordigers is daarnaast rekening gehouden met de verwachting dat ze overwegend positiever zullen zijn over het burgerinitiatiefklimaat dat men heeft gecreëerd en ook over de totstandkoming bepaalde initiatieven waar men een bijdrage in heeft gehad. Van de gesproken dorpsbelangenvertegenwoordigers werd verwacht dat ze grotendeels spreken voor het gehele dorp, omdat ze veelal ook de belangrijkste vertegenwoordigers van het dorp zijn richting de gemeente. Daarnaast is er rekening mee gehouden dat bewoners een kritische houding hebben ten opzichte van de huidige rol en inzet van instrumenten van de gemeente. In het

verlengde hiervan werd verwacht dat de bewoners van de fase 1 casussen kritischer zijn op de huidige rol van de gemeente ten aanzien van het burgerinitiatiefklimaat. In de voorbereiding op het gesprek, tijdens het interview zelf en bij het interpreteren van de gegeven antwoorden is rekening gehouden met al deze zaken

3.6 Methodologische verantwoording

Een goed onderzoeksontwerp is van belang om de kans te verkleinen dat het verkeerde antwoord is verkregen. Om hiervoor te zorgen moet er aandacht worden geschonken aan twee belangrijke aspecten van het onderzoeksontwerp: De betrouwbaarheid en de validiteit (Saunders et al., 2008). Dit onderzoek voldoet hieraan door rekening te houden met vier criteria voor kwalitatief onderzoek: credibility, transferability, dependability en confirmability (Bryman, 2008).

Het criterium 'credibility' (geloofwaardigheid) wil zeggen dat de conclusies uit het onderzoek overeen moeten komen met de sociale wereld zoals beschreven door de geïnterviewden. Aan dit criterium is voldaan omdat het onderzoek op de juiste manier is uitgevoerd en de onderzoeksresultaten bevestigd kunnen worden. In dit onderzoek is geprobeerd de perspectieven van de betrokkenen (onderzoekseenheden) te begrijpen en is er getracht een holistische interpretatie te geven van wat er is ondervonden. In dit onderzoek zijn de resultaten voornamelijk verkregen door het houden van semi-gestructureerde interviews en het analyseren van de verzamelde gegevens aan de hand van 'coding'. Alle interviews zijn opgenomen met een recorder. Op deze manier kan kritisch naar de antwoorden gekeken worden en zijn de uitspraken van de geïnterviewden controleerbaar. Bovendien is er gerefereerd aan de verschillende gevonden documenten/bronnen. Ook is er sprake van triangulatie, er is namelijk gebruik gemaakt van meerdere gegevensbronnen en methoden voor zoveel mogelijk ondersteunend bewijsmateriaal. Dit komt de 'credibility' van dit onderzoek ten goede (Bryman, 2008).

'Transferability' geeft aan in welke mate het mogelijk is de uitkomsten van het onderzoek te generaliseren (de externe validiteit). Maar betekent ook dat de gevonden gegevens daadwerkelijk antwoord geven op de onderzoeksvraag (Bryman, 2008; Saunders et al., 2008). Verwacht werd dat de generaliseerbaarheid van de resultaten in dit onderzoek moeilijker zou zijn omdat gebruik gemaakt is van meerdere type casestudies, waarbij enkele kleine groepen gedetailleerd en intensief bestudeerd zijn. Doordat er per fase meerdere cases zijn onderzocht werd hiermee beoogd de kans te vergrootten dat de conclusies ook meer geldend zijn in andere contexten/dorpen. De casussen gelden voornamelijk als illustrerende voorbeelden waaruit conclusies zijn getrokken. Dit onderzoek beoogd dat gemeenten vooral lering kunnen trekken uit de ondervonden conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek. Bij het ontstaan van burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen zijn immers veel verschillende factoren van belang.

De 'dependability' wil zeggen dat alle fasen van het onderzoek overzichtelijk op papier moeten staan, zodat het onderzoek controleerbaar (betrouwbaar) is en ook herhaald kan worden. In dit onderzoek is hier ten eerste aan voldaan door in dit hoofdstuk te beschrijven welke stappen zijn ondernomen. Tevens is er een hoge mate van structuur aangebracht in het interviewschema waardoor de aantasting van de betrouwbaarheid is verminderd (Bryman, 2008; Saunders et al., 2008). Er is gebruik gemaakt van de checklist voor semi-gestructureerde interviews uit Saunders et al (2008). Hierin is ook goed gekeken naar de verschillende vaardigheden bij de uitvoering van de interviews. Ook zijn verschillende mensen gevraagd om kritisch te kijken naar interpretatie van de data-analyse en is de wijze waarop informatie is geïnterpreteerd af te leiden uit de uitwerking van de casussen en de opgestelde conclusies.

Het criterium 'confirmability' (objectiviteit) houdt in dat de persoonlijke waarden van de onderzoeker geen rol mogen spelen in het onderzoek. Hoewel pure objectiviteit onmogelijk is, is hier in dit onderzoek wel naar gestreefd. Subjectieve oordelen hebben zo min mogelijk invloed gehad op de keuzes binnen het onderzoek (Bryman, 2008). Daarnaast is er gebruikt van data-triangulatie, waardoor de objectiviteit van de resultaten wordt vergroot.

3.7 Rapportage en analyse

In hoofdstuk 4 zijn de belangrijkste resultaten van de verschillende onderzochte casussen behandeld en toegelicht. Door de standaardvragen van de semi-gestructureerde onder te brengen onder verschillende 'topics' en deze op chronologische wijze te behandelen ontstond een logische volgorde, waardoor de belangrijkste resultaten per interview makkelijker konden worden teruggevonden en geanalyseerd. Hierbij is vooral gekeken naar de gemeentelijke bijdrage aan burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Bij de fase 1-casussen is gekeken waarom initiatieven nog niet goed tot stand komen en hoe de gemeente daarvoor een beter klimaat kan creëren. In het geval van fase 1 is voor een gedeelte gezocht naar initiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, ook als er nog geen concreet initiatief in het dorpaanwezig was. Bij de fase 2-casussen is vooral gekeken op welke manier de gemeente een bijdrage kan leveren aan burgerinitiatieven die moeten leiden tot een toekomstbestendige voorziening in het dorp. Maar hierbij zijn ook resultaten gegenereerd over (wenselijke) rollen en instrumenten die gemeenten kunnen bijdragen aan een klimaat waarin burgerinitiatieven tot stand komen. Bij de fase 3-casussen is hoofdzakelijk gekeken naar de rollen en instrumenten die de gemeente heeft ingezet en waarvan de burgerinitiatiefnemers gebruik hebben gemaakt. Ook hier geldt dat is ingegaan op de wenselijke rollen en instrumenten die bijdragen aan een klimaat voor het ondernemen van burgerinitiatieven en de totstandkoming van de betreffende initiatieven. Daarnaast is de context van de geselecteerde dorpen

beschreven en is een overzicht gegeven van het beleid van de gemeenten ten aanzien van gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven binnen de gemeente.

Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van de analyseprocedures die voor zowel voor de deductieve als de inductieve benaderingsstrategie bruikbaar zijn: Het weergeven en analyseren van gegevens. Bij het weergeven en analyseren zijn de gevonden gegevens gereduceerd en weergegeven in het onderzoek, waarna conclusies getrokken zijn. Per fase is een duidelijke onderzoeksstructuur gebruikt om de resultaten in kaart te brengen. Hierbij is het 'resultatenschema' leidend geweest (zie theoretisch kader) voor de hoofdstructuur. De grote hoeveelheid kwalitatieve gegevens die zijn verzameld, is gesorteerd in zinvolle en verwante delen of categorieën. Hierdoor zijn de gegevens systematisch en exact geordend. Op deze manier konden de gegevens beter worden begrepen. Daarnaast konden patronen makkelijker worden ontdekt en konden hypothesen worden ontwikkeld die op basis van patronen en verbanden vaak voor bleken te komen. Hierna konden de conclusies worden geverifieerd. De volgende stappen werden hierin ondernomen: 1) Categoriëatie 2) Gegevens tot eenheden verwerken 3) Verbanden herkennen en categorieën ontwikkelen 4) hypothesen ontwikkelen (Saunders et al., 2008).

Tot slot zijn de belangrijkste bevindingen van de casussen uit hoofdstuk 4 met elkaar vergeleken en geanalyseerd. Hiervoor is het resultatenschema gebruikt (zie bijlage 1). Dit heeft geresulteerd in de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag. De antwoorden op deelvragen en de centrale onderzoeksvraag zijn terug te vinden in hoofdstuk 5. Hierbij dienden enkele theoretische benaderingen/inzichten als basis (voornamelijk de netwerkbenadering en beleidsinstrumententheorie). Tevens zijn enkele aanbevelingen gedaan die gegenereerd zijn uit de resultaten van het empirische onderzoek. Omdat de context in dit onderzoek van belang is, is daarom zo objectief mogelijk overwogen of bepaalde resultaten wel mee konden worden genomen in de algemene conclusies. Aan de hand van overeenkomstige antwoorden kwam uiteindelijk, uit de grote hoeveelheid van antwoorden, een beeld naar voren en werd het mogelijk om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Bij veel 'soortgelijke' resultaten bij de onderzochte casussen kon een eenduidigere conclusie worden getrokken. Als de resultaten die voortkwamen uit de casussen te verschillend (niet samenhangend) waren, werd het moeilijk om een algemene conclusie te kunnen trekken. In deze gevallen zou dan gesteld kunnen worden dat ten aanzien van het vraagstuk niet een eenduidig beleid of oplossing gevonden zou kunnen worden. De context van dorpen en het ontstaan van initiatieven zou dan een te belangrijke rol spelen. Gemeenten zouden dan per dorp/casus een verschillende rol moeten kiezen en een ander type beleid of instrumentarium moeten inzetten.

H4 Empirisch onderzoek: Een onderzoek naar verschillende kleine kernen

4.1 Inleiding empirisch onderzoek

In hoofdstuk 3 (Onderzoekmethodologie en strategieën) zijn op basis van een aantal criteria, geselecteerde cases geïntroduceerd. In dit hoofdstuk worden de verzamelde empirische gegevens omtrent deze cases behandeld. De cases worden individueel behandeld. De beschrijvingen en de resultaten worden volgens een vast stramien behandeld, die gedeeltelijk fase-afhankelijk is. Naast een inleiding zal eerst per case een beschrijving worden gegeven van de kleine kern. Vervolgens zal ook in worden gegaan op de ervaren mate van vitaliteit en de leefbaarheidsproblemen. Voor fase 2 zal daarna worden ingegaan op het te realiseren burgerinitiatief en in fase 3 zal de totstandkoming van het burgerinitiatief, dat heeft geleid tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, worden uitgelicht.

Na deze beschrijvingen zullen de resultaten worden weergegeven die samenhangen met de vanuit de theorie bedachte belangrijke thema's, zoals het klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Voor een volledig beeld is hier voorafgaand ook de gemeentelijke visie/beleid over burgerinitiatieven in opgenomen. Deze visie zal vooral ingaan op het beleid die de gemeente inzet op dit gebied en de bepaalde rollen en instrumenten die volgens de gemeente hiervoor worden ingezet. In bepaalde gevallen zal ook de gemeentelijke visie worden toegelicht over de totstandkoming van het de betreffende burgerinitiatieven. De verschillende thema's die worden besproken zijn: 'Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern', 'Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen', 'Wenselijke en ingezette gemeentelijke rollen en instrumenten voor een burgerinitiatiefklimaat'. Voor de fase 2 en 3 geldt dat ook de al genomen ervaren gemeentelijke rollen en ingezette instrumenten worden besproken bij de totstandkoming van het betreffende initiatief. Maar ook zullen de wenselijke rollen en instrumenten van deze casussen worden besproken. In het geval van fase 1 zal wel gedeeltelijke gericht worden op initiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, ook als is er nog niet een concreet initiatief in het dorp hiervoor gekomen. Na deze besproken thema's zullen in de afsluitende sub-paragraaf ook enkele aanbevelingen en aanvullingen van bewoners worden besproken. In bijlage 10 is per casus een rechtvaardiging en uitleg gegeven voor de indeling van de casus in de betreffende fase en ook wordt daarbij de keuze voor de geïnterviewde personen toegelicht.

Fase 1-kernen: Bewustwording en het proces bij de totstandkoming van initiatieven

4.2 Beemte-Broekland (Gemeente Apeldoorn, Gelderland)

"De gemeente wil dat dorpen zelfredzamer worden en meer zelf verantwoordelijkheid nemen over het dorp. Dat vinden wij als dorpsbewoners ook prima. Maar wat is er beschikbaar aan budgetten, welke ondersteuning krijgen we en waar kunnen we gebruik van maken? Dat moet veel duidelijker en overzichtelijker worden bij de gemeente. Want gemeentelijke ondersteuning blijft gewoon nodig" (Kuiper, pers. communicatie, 29-05-2013).

Beemte-Broekland, gelegen in de gemeente Apeldoorn, is één van de kleinere agrarische kernen die te maken zal krijgen met de gevolgen van krimp. De gemeente vindt het op sociaal gebied en verenigingsleven een actief dorp, ouders zijn actief voor de plaatselijke basisschool, men heeft een dorps huis, welke men onderhoudt, en waar verschillende verenigingen gebruik van maken. Volgens sommige bewoners staat het dorps huis onder druk en is niet toekomstbestendig. Volgens zowel de bewoners als de gemeente is het een levend dorp. Toch vindt de gemeente dat er in zekere zin meer mag worden gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen en er meer burgerinitiatieven mogen ontstaan die het dorp op gebied van leefbaarheid en vitaliteit verder brengen. Volgens de gemeente Apeldoorn doet het dorp nog te weinig aan haar eigen vooruitgang en ontwikkeling.

Bij de casus Beemte-Broekland is gesproken met:	
Gea Willemsen	Bestuurslid Buurt en belangenvereniging Beemte-Broekland
Richard Smallegoor	Voorzitter dorps huisvereniging Beemte-Broekland
Goos Zwanikken	Stadsdeelmanager voor de dorpen en het buitengebied
Quita Kuiper	Secretaris Buurt en belangenvereniging Beemte-Broekland

4.2.1 Beemte-Broekland: Achtergrond en kenmerken

Beemte-Broekland is een klein dorp ten noordoosten van Apeldoorn. Beemte-Broekland telt, inclusief de hieronder vallende buitengebieden, 964 inwoners (1 januari 2012). Met ruim 300 inwoners binnen de kern Beemte Broekland (Gemeente Apeldoorn, 2012b; Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland, 2012). Binnen Beemte-Broekland zijn veel gezinnen met kinderen en weinig alleenstaanden (Rekenkamer Commissie, 2011). Ongeveer 80% de bevolking is inheems. De import Beemtenaren (ca. 20%) komen voor het mooie landschap en de woonboerderijen rondom het dorp (Vegter, Persoonlijke

communicatie, 26-07-2013). *“Beemte-Broekland is van oudsher wel een heel agrarisch dorp. Er zijn veel gezinnen in Beemte-Broekland, waardoor er plaats is voor doorgroei binnen het dorp en de mensen er kunnen blijven wonen. Maar er wonen ook veel mensen die gewoon willen genieten van de vrijheid, het landelijke plattelandschap. Beemte-Broekland is dus eigenlijk een mengeling van echte dorpsbewoners die hier al lang wonen en import”* (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Het dorp heeft drie belangrijke voorzieningen: het Dorpshuus, de Protestants Christelijke basisschool Beemte en de hervormde (PKN) Wilhelminakerk. De voorzieningen liggen allen binnen de kern Beemte. Het Dorpshuus heeft een belangrijke ontmoetingsfunctie voor de gemeenschap en is 45 jaar geleden tot stand gekomen door bewoners van Beemte-Broekland. Het Dorpshuus is eigendom van de dorpshuisvereniging “Ons Huus” en heeft onder andere een multifunctionele sportzaal, café en vergaderruimtes. Het dorp heeft geen winkel- of detailhandel voorzieningen maar maakt vooral gebruik van het uitgebreide voorzieningenaanbod van de stad Apeldoorn, op ongeveer 7 kilometer afstand van de kern Beemte. Het dorp heeft verder geen busverbinding (Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland, 2012).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Beemte-Broekland

Over het algemeen wordt wonen in de kern Beemte als positief ervaren, ook al heeft het dorp niet veel (basis)voorzieningen. Voor een kleine kern heeft Beemte-Broekland een rijk verenigingsleven en is er in bepaalde mate sprake van sociale samenhang binnen het dorp, voornamelijk op buurtniveau. Volgens de gesproken bewoners en de gemeente Apeldoorn werkt het dorp nog te weinig aan haar eigen vooruitgang en ontwikkeling. Doordat Beemte-Broekland uitgestrekt is leeft men over het algemeen nog teveel op een eigen ‘eilandje’ binnen het dorp waardoor minder wordt gekeken naar een gezamenlijke verbetering van de leefbaarheid. Wel zijn er een aantal verenigingen bezig met de toekomst van Beemte-Broekland en kijken zij hoe concrete burgerinitiatieven kunnen worden uitgevoerd (Vegter, persoonlijke communicatie, 26-07-2013). Uit het dorpsplan dat een aantal jaren geleden is ontwikkeld komen op dit moment nog geringe initiatieven tot stand. Vanuit deze gedachten mogen er volgens de Buurt- en Belangenvereniging meer initiatieven ontstaan die zich richten op de verbetering van de leefbaarheid en toekomstige ontwikkeling. Het krijgen van ‘kartrekkers’ die de doelen tot op het eind willen realiseren is heel moeilijk. Vanuit het dorp zijn wel een aantal actieve bewoners bezig om te kijken hoe ze mensen wat ondernemender kunnen maken om concrete initiatieven op te pakken, maar dat lukt tot dusverre nog niet goed.

De inwoners ervaren dat er een aantal leefbaarheidsproblemen aan zitten te komen of zelfs al aanwezig zijn. De laatste jaren zijn er een aantal voorzieningen verdwenen en staan de drie belangrijkste voorzieningen (kerk, basisschool en het Dorpshuus) onder druk (financieel/ledenaantallen/leerlingen). Het Dorpshuus heeft als ontmoetingsplek een belangrijke sociale functie binnen het dorp en een eventuele sluiting van het Dorpshuus zou funest zijn voor het dorp omdat het gezien wordt als belangrijk onderdeel voor de leefbaarheid en vitaliteit. In het dorpsplan staat daarom dat men hoopt dat het Dorpshuus in de toekomst wordt ontwikkeld als de centrale en multifunctionele ontmoetingsplek voor verenigingen en bewoners, met een gezonde exploitatie. Op dit moment wordt hier volgens de Buurt en Belangenvereniging nog niet goed naar gekeken. De Buurt en Belangenvereniging is samen met het dorpshuisvereniging aan het kijken hoe het in de toekomst verder moet gaan met het Dorpshuus (Vegter, Persoonlijke communicatie, 26-07-2013). De visie over het Dorpshuus verschilt echter binnen het dorp tussen de vereniging Ons Dorpshuus en de Buurt en Belangenvereniging (Zwanikken, Persoonlijke communicatie, 22-05-2013). Volgens de Buurt- en Belangenvereniging wil zij juist meer doen om te kijken hoe het gebouw toekomstbestendig kan worden geïnitieerd. Het beheer van het Dorpshuus wordt door de hen als een groot probleem gezien, en signaleert dat het dorpshuis haar functie als dorpshuis verliest. Ze hebben daarbij een aantal oplossingen ten aanzien van de toekomstbestendigheid aangedragen en voorgelegd aan het bestuur van de dorpshuis vereniging, maar dat is mislukt. *“Wij hebben gelukkig nu wel een dorpshuis dat iemand wilt beheren, dat is in deze tijd lang niet altijd makkelijk, dat heeft lang niet elk dorp en mogen daar blij mee zijn. Maar wij hebben wel onze vraagtekens bij de huidige functie die het nu heeft binnen het dorp”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

4.2.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

De gemeente Apeldoorn probeert zich de laatste jaren meer te richten op burgerinitiatieven in kleine kernen. Dit komt ook voort uit het collegeprogramma van 2012 en speelt in op een trend die de gemeente al langer in haar manier van werken probeert toe te passen. Echter is er niet direct een beleidsstuk specifiek gericht op burgerinitiatieven en vult iedereen dat, per afdeling, op een eigen manier in. *“Op den duur zal er wel een eenduidige werkwijze en beleid voortkomen specifiek gericht op burgerinitiatieven”* (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). De gemeente zet zich de laatste jaren meer in om een goed klimaat te creëren voor burgerinitiatieven in kleine kernen. Zwanikken spreekt dat ook het onderwerp omtrent de ‘veranderende overheid’ hier gaande is. Daarbij geeft hij aan dat in het verleden de gemeente Apeldoorn veel zaken zelf uitvoerde, maar sinds twee jaar neemt de gemeente meer een overkoepelende regierol in en wil de burgers eerder bij het proces betrekken. De gemeente wilt eerst kijken wat de burger zelf kan op de verschillende beleidsterreinen, daarna kijkt de gemeente wat zij kan bijdragen. Dat wil in figuurlijke zin zeggen dat de gemeente Apeldoorn soms de ‘stenen’ levert en de burgers ze er in leggen. Volgens Zwanikken zeggen veel gemeenten dat deze nieuwe werkwijze niets te maken heeft met bezuinigingen, maar dat is niet helemaal waar. *“Door het financiële gebrek vanuit de overheid, kan de overheid niet alles meer zelfstandig uitvoeren. Men wil juist nu de burger daar meer een rol ingeven. De burgerinitiatieven vanuit de dorpen waren er altijd wel, ze konden zich vaak al zonder de gemeente redden. Veel voorzieningen in de kleine kernen binnen onze gemeente zijn*

niet door de gemeente tot stand gekomen, maar juist door de gemeenschap zelf. (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). In het Dorpenplan 2012-2015 geeft de gemeente aan dat ze de bal meer bij de burger moet leggen omtrent ontwikkelingen binnen de dorpen, en zelf met initiatieven moeten komen. *“De omstandigheden overziende moet de conclusie zijn dat de actie voor een deel van de dorpen zelf moeten komen. De dorpen hebben in de toekomstagenda aangegeven, dat men graag de handen uit de mouwen steekt en verantwoordelijkheid wil nemen voor veranderingen. Duidelijk is evenwel, dat de dorpen het niet alleen kunnen, maar ook de overheid nodig hebben. De gemeente heeft geen geld voor nieuwe ontwikkelingen, maar wil waar mogelijk haar rol wel nemen”* (Gemeente Apeldoorn, 2013).

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

Over het algemeen denkt Zwanikken dat er wel een goede verhouding is tussen de verschillende kernen en de gemeente Apeldoorn. *“Ze weten mij als stadsdeelmanager voor de dorpen meestal wel goed te vinden. Dat is wel belangrijk. Als gemeenteambtenaar ga ik ook zelf naar de dorpen toe om te laten zien dat je ook dingen voor ze wil doen. Als de dorpsbewoners je niet kennen ligt de fout vaak bij de ambtenaar als er iets niet lukt”* (Zwanikken, pers. communicatie, 22-05-2013). De gemeente Apeldoorn vindt over het algemeen dat ze wel een goed klimaat heeft gecreëerd voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven, maar dat dit niet overal altijd lukt. Dorpsbewoners kunnen in principe altijd naar de gemeente toe komen met initiatieven en staat de gemeente Apeldoorn, volgens Zwanikken, open voor ideeën en initiatieven, maar de gemeente gaat ze niet ‘aan het handje nemen’. Op gebied van burgerparticipatie probeert de gemeente steeds meer en eerder te luisteren naar de bewoners en bezoekt men vaker dorpsraden om te praten over zaken die zich in het dorp afspelen. Volgens Zwanikken (persoonlijke communicatie, 22-05-2013) zijn er een aantal aandachtspunten waar de gemeente naar moet kijken om een verbetering te brengen aan een klimaat voor burgerinitiatieven in kleine kernen. *“Ambtelijk gezien moet er beter worden meegedacht met bewoners. Dat betekent eerst met de burger praten en dan pas plannen maken, terwijl we juist eerst gewend waren om eerst plannen te maken en het dan pas voor te leggen aan de dorpsbewoners. Dus meer vanuit een bottom-up proces. Ambtenaren moeten beseffen dat je het voor de burger doet en daarbij is het van belang dat men weet wat de dorpsbewoners echt willen”*.

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

Op gebied van het communicatieve instrument is Zwanikken als stadsdeelmanager voor dorpen aangesteld als het aanspreekpunt binnen de gemeente. Daarbinnen heeft de stadsdeelmanager meerdere taken. *“Mijn belangrijkste taak is het binnenhalen van de wensen en initiatieven vanuit de dorpsbewoners. Meestal betreft dat de wensen vanuit de dorpsbelangen verenigingen. Maar dit kan ook vanuit individuele burgers, ondernemers of uit andere verenigingen. Bij sommige projecten ben ik ook projectleider en uitvoerder, bij andere alleen de procesbegeleider”* (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). Daarnaast zijn er meer beleidsinstrumenten te onderscheiden die de gemeente heeft op gebied van burgerinitiatieven en participatie in dorpen. Zo heeft de gemeente Apeldoorn een aantal jaar geleden de dorpsraden in het leven geroepen. Daarnaast stelt de gemeente subsidie ter beschikking aan de dorpsraden. Deze staan deels in verhouding met het aantal inwoners van het dorp. De stadsdeelmanager van dorpen heeft zelf ook geld ter beschikking om bepaalde zaken uit te voeren. Dat is meer project-gerichte subsidie die gemakkelijk en flexibel kan worden ingezet. *“Mijn streven is dat het dorp iets financieel bijlegt bij een initiatief, maar dat ik ook wat financiële middelen ter beschikking stel, zodat het door de dorpsbewoners gerealiseerd wordt”* (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). De gemeente heeft ook de “Premie op Actie!”, een subsidie voor kleinere initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid in kleine kernen. Tevens vindt de gemeente de inspraakverordening, waarin de gemeente aangeeft op welke manier dorpsbewoners en dorpsraden inspraak kunnen leveren op bepaalde zaken, een belangrijk instrument ten bevordering van burgerparticipatie binnen de gemeente. Tevens gaat het college enkele keren per jaar naar een stadsdeel en kijkt men wat er leeft in het dorp en gaat men in gesprek met de dorpsbewoners (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). In de toekomst zal de stadsdeelmanager driemaal per jaar het dorpenplatform voor overleg bijeen roepen. Zijn voornemen is een voor de dorpen belangrijk onderwerp op de agenda te zetten, waarna overleg over gezamenlijke zaken gestimuleerd wordt (Gemeente Apeldoorn, 2013a).

In de ‘Toekomstvisie 2012-2015 Dorpen’ worden de wensen vanuit de dorpen geïnventariseerd en uitgelicht. Deze worden geïnventariseerd door onder andere enquêtes onder bewoners en door een aantal sessies met de dorpsraden. Daarin wordt het toekomstbeeld van dorpen nader uitgewerkt. Op de vraag welke bijdrage de gemeente levert om samenwerking tussen buurtgroepen en verenigingen te bevorderen is het antwoord dat hier op dit moment nog niet voldoende wordt ingezet door de gemeente. Dit heeft voornamelijk met tijdsgebrek binnen de gemeente te maken (Zwanikken, 22-05-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

De gemeente Apeldoorn is gevraagd of ze vinden dat ze de burgers genoeg bewust maken over de gevolgen van de krimp. Volgens de gemeente zijn ze daar nog niet echt heel erg mee bezig. Er zijn niet specifieke bijeenkomsten door de gemeente georganiseerd over krimp, alleen over de veranderingen met betrekking tot woningbouw. Wel zijn ze daarover in gesprek met de dorpsraden. *“We hebben wel al twee bijeenkomsten gehad met de dorpsraden over de vergrijzing in dorpen en welke gevolgen dat heeft voor het woningbestand, maar ook om de bewoners mee te laten denken”*(Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). Met de toekomstbestendigheid van verenigingen of de voorzieningen bemoeit de gemeente zich ook niet direct. *“Maar ik probeer verenigingen wel bij elkaar te krijgen en samenwerking te stimuleren. Dat geldt ook voor*

Beemte-Broekland. Daar heb ik geprobeerd het dorps huis en de dorpsraad dichterbij elkaar te brengen, deze stonden en staan nog ver uit elkaar”(Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013).

De gemeente doet op dit moment geen bijdrage op gebied van beheer van voorzieningen (dorps huizen en Kulturhusen) door bewoners zelf. De gemeente doet hier in principe niets aan, ook geen subsidies verstrekken. De reactie van de gemeente is duidelijk: ‘Als het dorp deze voorziening wilt behouden dan moet ze dat zelf doen en proberen exploitabel te zijn’. *“Wij als gemeente zeggen, dat het behoud accommodaties een verantwoordelijkheid van het dorp zelf is. We willen ze er wel ondersteunen, alleen helaas voor de bewoners, niet financieel”* (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). Maar ten aanzien van het Dorps huis in Beemte-Broekland heeft de gemeente wel iets gedaan. Het Dorps huis krijgt enkele voordelen op gebied van de Onroerende Zaak Belasting (OZB). Maar ook is er geïnvesteerd in de inrichting van sportzaal in het dorps huis. (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). Op dit moment is de gemeente wel bezig met een project dat zich richt op de totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen (door dorpsbewoners). Een paar jaar geleden hield Spectrum CMO een onderzoek voor de gemeente Apeldoorn naar de dorps huizen in de dorpen om te kijken naar knelpunten en oplossingsrichtingen. Het onderwerp ‘toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen’ is daar een vervolg op. Deze is opgenomen in de Toekomstagenda 2012 - 2015 van de dorpen en in het (concept)dorpenplan. *“Voor dit project hebben wij als gemeente gezegd: ‘Wij willen jullie wel een projectleider aanbieden die een onderzoek gaat houden van hoe je nu van al die voorzieningen een slimme combinatie kan maken zodat het in de toekomst beter loopt’. Dat is een collega van mij, ik leid het, hij voert het uit”* (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013).

Gemeentelijke visie op vitaliteit van het dorp

De gemeente Apeldoorn vindt dat er in zekere zin meer mag worden gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen en er meer burgerinitiatieven mogen ontstaan die het dorp op gebied van leefbaarheid en vitaliteit verder brengen. Volgens de gemeente Apeldoorn werkt het dorp nog te weinig aan haar eigen vooruitgang en de ontwikkeling van het dorp. Wel nuanceert de gemeente Apeldoorn doordat het van mening is dat het dorp wel leeft op gebied van verenigingsleven en er een aantal verenigingen bezig zijn met de toekomst van Beemte-Broekland en kijken hoe concrete burgerinitiatieven kunnen worden uitgevoerd. *“Beemte-Broekland speelt op dit moment nog niet echt in op ontwikkeling van het dorp, maar op stabiliteit en houden wat je hebt. Houden wat je hebt is ook goed. Maar om het dorp een ander aanzien te geven, een ontwikkeling te geven, dat zit er daar op dit moment nog niet in. Maar we moeten ook helemaal niet negatief praten over het dorp, want het dorp is wel heel levend. Maar het is nog tevreden met wat men nu heeft, en kijkt nog niet echt naar de gevolgen van krimp en andere ontwikkelingen. Ieder dorp gaat daar gewoon op een andere manier mee om”* (Zwanikken, Persoonlijke communicatie, 22-05-2013). De gemeente vindt verder de totstandkoming van het dorpsplan goed voor het dorp om te kijken naar de toekomst en ten aanzien van burgerinitiatieven, alleen vindt ze dat het op gebied van uitvoering nog niet goed tot stand komt binnen Beemte-Broekland (Zwanikken, Persoonlijke communicatie, 22-05-2013). De gemeente vindt dus dat er meer aan vooruitgang van het eigen dorp mag worden gewerkt. Maar dit moet wel vanuit het eigen dorp komen. Want als het dorp het niet wil, vindt de gemeente het ook goed. De gemeente vindt wel dat Beemte-Broekland vooruitgang heeft geboekt op gebied van burgerparticipatie. Maar dat hangt volgens Zwanikken (Persoonlijke communicatie, 22-05-2013) vooral af van mensen die actief zijn in de dorpsraad, dat is de Buurt en Belang-envereniging. In het dorp zaten volgens de gemeente ook nooit mensen die echt bezig waren met de toekomst.

4.2.3 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

De geïnterviewde dorpsbewoners is gevraagd hoe ze de verhoudingen samenwerking ervaren tussen de gemeente en het dorp, gericht op de burgerinitiatieven en leefbaarheidsproblemen. Volgens de geïnterviewden zijn er over het algemeen gezien wel contacten met de gemeente (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Men ziet hierbij ook dat de gemeente probeert te investeren in het dorp, vooral qua menskracht maar men ziet vervolgens dat de desbetreffende ambtenaren onvoldoende vooruitgang boeken. Het blijft dan meestal vooral bij praten, beleid schrijven en bijeenkomsten organiseren. Veel zaken worden echter niet concreet afgemaakt (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). De Buurt en Belangenvereniging heeft regelmatig overleg met de gemeente over diverse zaken betreffende het dorp. Het contact met de dorpscoördinator binnen de gemeente (Goos Zwanikken) wordt als prettig en functioneel bevonden voor het dorp. Maar dit is voornamelijk gericht op kleinere initiatieven die vanuit het dorp komen. *“Als er wat is dan kunnen we in ieder geval Zwanikken bereiken, maar dat zijn wel meestal de huis-, tuin- en keukonderwerpen”*(Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Het hebben van directe (korte) lijnen naar de gemeente is volgens de bewoners veel efficiënter, waardoor sneller besluiten kunnen worden genomen en men sneller kan worden geholpen. Het duurt soms heel lang voordat bewoners op een kleine vraag antwoord krijgen. Dat wordt door de bewoners als zeer vervelend ervaren omdat dan veel energie uit het initiatief gaat. Tevens is de continuïteit van gesprekspartners binnen de gemeente niet genoeg gewaarborgd en men vindt dat zo relaties met bepaalde ambtenaren niet voldoende kan worden opgebouwd. Eens per jaar is er overleg tussen de gemeente en de dorpsbewoners. Dat gaat over zaken wat de gemeente zoal wil doen en wat de dorpsbewoners graag in de toekomst zouden willen. Maar er wordt van tevoren niet inzichtelijk gemaakt over wat er de komende periode voor Beemte-Broekland op het programma staat. Ook zou de Buurt en Belangenvereniging bepaalde gemeentelijke stukken krijgen, maar heeft deze nog steeds niet gekregen. Men vindt dat dit soort negatieve voorbeelden de relatie tussen burger en gemeente niet ten goede komt (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

4.2.4 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De bewoners ervaren dat de gemeente nog niet genoeg inzet op het stimuleren van burgerparticipatie. De bewoners vinden dat ze veelal pas achteraf in het besluitvormingsproces betrokken worden. Dat moet volgens de bewoners eerder gebeuren. Kritische kanttekening hierbij is dat er uiteindelijk ook wat met het advies van bewoners moet worden gedaan. In het verleden heeft men ervaren dat er met bepaald advies dat vanuit de dorpen kwam niets of nauwelijks werd gedaan. De bewoners hopen dat in de toekomst de gemeente laat blijken dat ze bewoners serieuzer nemen (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). De dorpsbewoners geven aan dat de gemeente de bewoners van Beemte-Broekland niet genoeg bewust heeft gemaakt van de toekomstige ontwikkelingen in de kernen. Men vindt het juist van belang dat de gemeente dat doet als ze merkt dat er bepaalde belangrijke negatieve veranderingen aankomen. Ze mogen daar actiever op anticiperen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Volgens bewoners kan het organiseren van een avond, om het bewustzijn te creëren van de negatieve gevolgen van krimp, zeker helpen. Ook kan het helpen als de gemeente bewoners betreft bij bepaalde besluitvormingsprocessen over zaken die gaan over de toekomstbestendigheid van het dorp. Wel heeft de gemeente een aantal bijeenkomsten georganiseerd waar de dorpsraden van de 10 dorpen van de gemeente Apeldoorn voor waren uitgenodigd. Men wilde hierbij gezamenlijk praten over toekomst van de dorpen, de toekomstige ontwikkelingen en de wensen die men heeft. Maar hier kwam niet wat concreets uit waar de bewoners verder mee konden (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Volgens de Buurt en Belangenvereniging wordt er wel eens over gepraat met de gemeente, maar dat is meer als Buurt en Belangenvereniging. *“Want als Buurt en Belangenvereniging weten we wel wat er ongeveer speelt omtrent de ontwikkelingen, maar de dorpsbewoners vaak niet”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Dorpsbewoners worden nooit actief aangesproken of bewust gemaakt door de gemeente (Smallegoor, Persoonlijke communicatie, 29-05-2013). De gemeente informeert daarnaast te weinig in (lokale) publicaties om de dorpsbewoners actief te krijgen of te kijken naar de toekomst. Ze kunnen dit bijvoorbeeld verbeteren door maandelijks een publicatie in het lokale maandblad, de Ratelaar, uitbrengen, want deze worden door de meeste bewoners van Beemte-Broekland gelezen (Vegter, Persoonlijke communicatie, 26-07-2013). Ten aanzien van samenwerking over de dorpshuizen in de gemeente zijn er enkele overleggen geweest over de toekomst daarvan. Het dorpshuis heeft daar niet heel veel aan gehad, omdat het voornamelijk bij praten bleef.

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De bewoners ervaren dat de gemeente nog niet genoeg in zet op het stimuleren van burgerparticipatie. Zo ondervinden bewoners dat ze veelal pas achteraf in het besluitvormingsproces betrokken worden en dat moet volgens de bewoners eerder gebeuren. De gemeente mag actiever bewoners bewust maken van de toekomstige negatieve ontwikkelen middels het organiseren van bijeenkomsten en bewoners eerder betrekken bij zaken die gaan over de toekomstbestendigheid van het dorp. Veel gesprekken leiden echter niet tot concrete plannen of initiatieven. Informatie over de toekomstige ontwikkelingen kunnen ook in lokale krant worden uitgebracht, zo worden de bewoners van het dorp directer en sneller bereikt.

4.2.5 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

Het hebben van een goed klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven is volgens dit onderzoek van belang om te komen tot meer (succesvolle) burgerinitiatieven. Dat belang onderkennen de bewoners van Beemte-Broekland ook en vinden dat de gemeente hier een belangrijke rol in kan hebben en verantwoordelijk voor is. Echter ervaart men een onvoldoende klimaat voor burgerparticipatie en totstandkoming van burgerinitiatieven in deze gemeente. Dat heeft volgens de bewoners grotendeels te maken met de rol van de gemeente hierin. De bewoners vinden dat ze vooral struikelen over de ouderwetse politiek/systeem en de oude ideeën waarbij men niet denkt in kansen, maar teveel denkt binnen strakke kaders. Daarnaast mag er volgens de bewoners meer aandacht komen vanuit de gemeente voor burgerinitiatieven, en haar beleid daar op aanpassen. De bewoners geven wel aan dat men merkt dat de gemeente hier wel actiever op probeert in te zetten en dat een aantal ambtenaren wel een luisterend oor bieden. Naast de stadsdeelmanager voor de dorpen zijn er een aantal ambtenaren die open staan voor burgerinitiatieven en willen helpen waar dat mogelijk is. Deze ambtenaren proberen de dorpsbewoners te adviseren bij bepaalde zaken op gebied van groenvoorziening of ruimtelijke ordening. Dit wordt als zeer wenselijk geacht (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

In algemene zin vinden de bewoners dat de gemeente nog steeds een aantal belangrijke rollen en instrumenten heeft om een klimaat te creëren voor het ontstaan van burgerinitiatieven. De bewoners geven aan dat een adviserende rol vanuit de gemeente van belang is. Deze adviserende ondersteuning zal gericht moeten zijn om de bewoners op weg te helpen met bepaalde initiatieven en te laten zien waar men op moet letten gedurende het totstandkomingsproces, bijvoorbeeld op gebied van regelgeving. Deze adviserende/expertise rol vanuit de gemeente is vooral tegenwoordig zeer urgent omdat veel zaken, gekeken naar bijvoorbeeld de instandhouding van bepaalde voorzieningen steeds complexer en moeilijker worden. Daarbij hoort volgens de bewoners ook een faciliterende functie om initiatieven vooral tot uitvoering te kunnen brengen. De bewoners/belangenorganisaties hebben vaak zelf beperkte (financiële) middelen om bepaalde zaken te kunnen uitvoeren. Men hoopt dat de gemeente samen met de bewoners gaat kijken welke financieringsmogelijkheden er zijn en daarbij slim

omgaan met gemeentelijke budgetten (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

De bewoners vinden het vooral van belang dat er een cultuuromslag moet plaatsvinden bij gemeenteambtenaren, waarin de communicatie naar de bewoners veranderd. Men wilt dat ambtenaren een pro-actieve houding innemen naar de dorpen toe en meedenken en participeren binnen bepaalde projecten. De bewoners doelen in dit verband op het verbeteren van het constructief communiceren, waarbij overleg plaats vindt over hoe bepaalde initiatieven wel tot stand kunnen worden gebracht en waar initiatiefnemers aan moeten denken om het initiatief tot een succes te brengen. De bewoners verwachten een ambtenaar met voldoende sociale vaardigheden, die wil luisteren, een dienstverlenende instelling heeft en buiten de kaders kan denken. Teveel ambtenaren denken volgens de bewoners nog te vaak binnen strakke kaders in plaats van dat ze actief meedenken met de initiatiefnemers hoe een initiatief wel kan slagen. Dat betekent primair dat ambtenaren niet direct moeten zeggen dat een initiatief niet gerealiseerd kan worden, maar kijken in hoeverre en hoe het wel kan slagen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Verder is ook een motiverende houding van belang ten aanzien van de bewoners met initiatieven. Dat betekent vooral ook dat de gemeente haar waardering voor vrijwilligers en initiatiefnemers meer uit. De dorpsbewoners merken wel dat de gemeente hier iets aan probeert te doen, maar dit mag veel meer tot uiting komen. De dorpsbewoners van Beemte-Broekland voelen zich onvoldoende gewaardeerd. In het verlengde hiervan kan de 'marketing' van de gemeente verbeterd worden volgens de gesproken bewoners. Dat wil eigenlijk zeggen dat de gemeente zich duidelijker laat zien aan de dorpen. Gemeente ambtenaren mogen zichzelf wat beter zichtbaar maken en presenteren naar de burgers toe, laten zien dat ze er voor de burgers zijn als het nodig is. Tevens moeten de ambtenaren blijvend interesse tonen in de dorpen, ook al komt er niet altijd initiatief vanuit het dorp. De gemeente kan bijvoorbeeld peilen waarom er nauwelijks initiatieven ontstaan, en de bewoners daarbij eventueel een zetje geven om dit te stimuleren of om te helpen. Hierin staat ook het maatgericht werken vanuit de gemeente centraal waardoor ook meer specifieke aandacht per kern verwacht wordt (Kuiper persoonlijke communicatie, 29-05-2013; Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

De bewoners geven wel aan dat de gemeentelijke rollen niet de belangrijkste factor zijn voor het realiseren van toekomstbestendige burgerinitiatieven. Het hebben van genoeg draagvlak onder bewoners, een goed plan en een kartrekker zijn belangrijker is. *"Je hebt immers gewoon mensen nodig die actief bezig gaan met initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid"* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De bewoners van Beemte-Broekland vinden dat de gemeente een belangrijke rol kan spelen aangaande het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Men vindt wel dat de gemeente hiervoor bepaalde zaken moet veranderen. Over het algemeen heeft dat vooral te maken met de communicatieve houding en rol. De bewoners wensen een cultuuromslag binnen de gemeente waarbij ambtenaren (pro)actief initiatiefnemers ondersteunen en waarbij ook een faciliterende en adviserende rol gewenst is. Men wenst daarbij ambtenaren die willen luisteren naar de burgers, een dienstverlenende instelling hebben en buiten de kaders durven te denken. Een motiverende houding is van belang de energie te behouden onder initiatiefnemers. Men moet blijvend interesse blijven tonen in de dorpen, ook in die dorpen waar minder initiatief vandaan komt.

Beleidsinstrumenten voor ontstaan van burgerinitiatieven

Financieel

De bewoners vinden financiële middelen van belang ter bevordering en realisering van succesvolle burgerinitiatieven in algemene zin. Dorpsbewoners hebben in eerste instantie niet of nauwelijks budget ter beschikking om grote burgerinitiatiefprojecten uit te voeren. In die zin is subsidie/budget wel erg van belang voor uitvoering van grootschalige burgerinitiatieven, zeker voor (gemeenschaps)voorzieningen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Volgens de Buurt en Belangenorganisatie moet de gemeente in dit verband ook creatiever omgaan met het (gemeentelijk) budget. Inzicht in de financiële budgetten is volgens de bewoners zeer wenselijk. Voor het creatief omgaan met bestaand budget geven de bewoners het volgende voorbeeld: *"De gemeente heeft bijvoorbeeld voor bermonderhoud in kernen een bepaald budget ter beschikking. Als wij dat als bewoners zelf het bermonderhoud organiseren, dan kunnen wij als dorp daarmee de vrijgespeelde (financiële) middelen aanwenden voor bepaalde leefbaarheidsdoelen binnen het dorp. Op die manier kun je ook creatief zijn binnen de gemeentelijke budgetten, waardoor het gebruikt kan worden voor burgerinitiatieven in kleine kernen* (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Hetzelfde geldt volgens de bewoners omtrent grootschaliger initiatieven. *"Als het Dorpshuis zelf zorgt voor het onderhoud van het gebouw, dan bespaart de gemeente op onderhoudskosten. Dit kan dan in het Dorpshuis worden gebruikt voor bepaalde investeringen in het dorps huis"* (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). De Buurt en Belangenvereniging is zich bewust dat als er een eventuele initiatief komt voor een totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, de initiatiefnemers, ook zelf creatief moet kijken naar financieringsmogelijkheden en daarbij niet denken vanuit de gedachte dat de gemeente zomaar met een zak geld aankomt.

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen (gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen):

Subsidie voor dorpsvisie: De gemeente Apeldoorn heeft voor de opstelling van de dorpsvisie een budget ter beschikking gesteld. Op deze manier werd het financieel mogelijk om het dorpsplan te realiseren. Met dit plan werd de visie en het wenselijke toekomstbeeld van het dorp duidelijk (Vegter, Persoonlijke communicatie, 26-07-2013).

Subsidie voor dorpsraad of belangenorganisatie: De Buurt- en Belangenvereniging Beemte-Broekland krijgt een subsidie ter beschikking vanuit de verordening dorps- en wijkraden 2009. Men kan zelf bepalen waarvoor deze subsidie en op welke manier deze wordt ingezet, als het maar de leefbaarheid en vitaliteit van Beemte-Broekland ten goede komt. De hoogte van de subsidie wordt vastgesteld op basis van het aantal inwoners (€ 2,12 per inwoner) + een basisbedrag van € 4.000,-. Daarnaast kunnen dorpsraden gebruik maken van de incidentele waarderingssubsidie (Gemeente Apeldoorn, 2012b). Het bedrag is volgens de bewoners echter niet genoeg om in te zetten voor grotere initiatieven die vanuit het dorp komen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Subsidie voor dorpsraad of belangenorganisatie: De Buurt- en Belangenvereniging Beemte-Broekland krijgt een subsidie ter beschikking vanuit de verordening dorps- en wijkraden 2009. Men kan zelf bepalen waarvoor deze subsidie voor zal worden ingezet, als het maar de leefbaarheid en vitaliteit van Beemte-Broekland ten goede komt. Deze subsidie kunnen de raden op hun eigen manier inzetten. De hoogte van de subsidie wordt vastgesteld op basis van het aantal inwoners (€ 2,12 per inwoner+ een basisbedrag van € 4.000,-). Daarnaast kunnen dorps- en wijkraden gebruik maken van de incidentele waarderingssubsidie (Gemeente Apeldoorn, 2012b). Het bedrag is volgens de bewoners echter niet genoeg om in te zetten voor grotere initiatieven die vanuit het dorp komen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Startsubsidies voor kleinschalige initiatieven: Financiering van burgerinitiatieven middels (start)subsidies moet in deze zin niet de leidraad zijn voor gemeente, maar het wordt wel als een belangrijk instrument om bepaalde plannen uit te voeren en mensen te stimuleren. Men denkt dat een (start)subsidie de bereidwilligheid van vrijwilligers en energie om een plan op te zetten en uit te voeren kan versterken. *“Want ik denk dat als iemand komt met een leuk idee komt en de gemeente zegt al meteen dat er geen budget ter beschikking voor is dan is het initiatief ook zo weg. Het hangt met elkaar samen”* (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). De bewoners vinden dat de gemeenten nog te weinig financieel investeert ten aanzien van burgerinitiatieven in Beemte-Broekland. De bewoners van Beemte-Broekland maken wel gebruik van enkele kleine subsidies die zijn bedoeld voor kleine initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid in dorpen. Te denken valt aan de Premie op Actie. Dit is een financiële bijdrage van de gemeente voor activiteiten die bewoners zelf in hun straat of buurt organiseren (PON, 2011).

Dorpsbudget: Vaak wordt er gesproken dat de gemeente dorpsbudget ter beschikking moet stellen aan de gemeenschap waar deze dan verantwoording over heeft en kan inzetten om de leefbaarheid en vitaliteit in het dorp te behouden. *“Als je als dorpsbewoners medeverantwoordelijk bent voor een bepaald budget, is men eerder geneigd om er actief over mee te praten en voel men zich meer verantwoordelijk voor bepaalde zaken”* (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Maar de bewoners denken dat dit niet zo snel zal gebeuren, vanwege de beperkte financiële positie van de gemeente Apeldoorn (Vegter, Persoonlijke communicatie, 26-07-2013). Men denkt dat deze financiële bijdragen voor dorpen binnen de huidige budgetten kan worden gehaald en binnen haar gemeentelijke kaders past. De gemeente hoeft geen ‘extra’ financiële middelen te verstrekken, maar deze slimmer inzetten (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). In het PON (2011) rapport staat dat de bewoners van de kernen van de gemeente Apeldoorn aangeven dat financiële ondersteuning projecten sneller door initiatiefnemers kan worden uitgevoerd. Men geeft aan dat zij dat zelfs goedkoper dan dat de gemeente het zou laten doen. Daarnaast vinden de bewoners in het verlengde hiervan dat het inzicht in bepaalde budgetten overzichtelijker moet zijn omdat bewoners dat veelal niet hebben (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Subsidie voor realisatie toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: Op gebied van het Dorphuis investeert de gemeente niets tot nauwelijks. De dorpshuisvereniging kan geen aanspraak doen op gemeentelijke subsidies om te investeren ten behoeve van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Men geeft aan dat zonder een gemeentelijke subsidie een eventuele transformatie/bouw van het oude dorps huis niet mogelijk is aangezien de stichting zelf beperkte financiële middelen heeft. De bewoners vinden dat de gemeente geld ter beschikking stellen voor de realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Deze financieel ondersteunende rol voor gemeenschapsvoorzieningen wordt als een gemeentelijke rol gezien omdat dergelijke voorzieningen van belang worden bevonden voor het dorp op gebied van de leefbaarheid en vitaliteit. Daar heeft ook de gemeente volgens bewoners medeverantwoordelijkheid over. Het meeste werk denkt de dorps huisvereniging zelf wel te kunnen doen, maar een bepaalde financiële ondersteuning is van belang (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Rentesubsidie voor toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: De dorps huisvereniging heeft bijvoorbeeld een keer een rentesubsidie gekregen op de lening gehad van € 50.000 gehad op een investering van € 500.000. Dit kan wellicht ook op financieel gebied helpen, maar het zijn relatieve kleine bijdragen volgens de bewoners (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Afschaffing of korting op het onroerendgoedbelasting (OZB): Een andere roep vanuit de dorps huisvereniging is om de onroerendgoedbelasting af te schaffen voor gemeenschapsvoorzieningen zoals dorps huizen. Dat is op dit moment voor het dorps huis een grote kostenpost. Op deze manier kan de dorps huisvereniging de investering die ze normaal moet doen voor de OZB gebruiken om te investeren in de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). Gemeente Apeldoorn heeft al aangegeven dat ze de OZB voor maatschappelijke voorzieningen niet zal verlagen. *“Door dit alleen voor de dorps huizen te doen wordt precedentwerking gecreëerd en om het voor al het maatschappelijke vastgoed van toepassing te laten zijn ontbreekt het de gemeente aan*

financiële middelen” (Gemeente Apeldoorn, 2013a).

Inzet WMO-gelden: In de Toekomstvisie 2012-2015 Dorpen vragen de dorpsbewoners de gemeente om naar de mogelijkheden te kijken voor lastenverlichting en inkomstenverhoging van de dorpshuizen. Middelen die zij aandragen zijn onder andere het intensiever inzet van de WMO-gelden. De bewoners zijn zich van bewust dat er onvoldoende subsidies vanuit de gemeente ter beschikking is, maar dat met beter gebruik van WMO-gelden wel iets mogelijk moet zijn (Gemeente Apeldoorn, 2012b). Het college van gemeente Apeldoorn heeft uitgesproken dat de schaarse middelen die het heeft niet te willen bestanden aan gebouwen, maar aan activiteiten.

Communicatief

Een intensieve inzet van het communicatie instrumenten vinden de bewoners van groot belang voor het creëren van een klimaat voor het nemen van burgerinitiatieven. Op deze manier denkt men dat bewoners eerder initiatieven zullen nemen en initiatieven kunnen concretiseren. De gemeente Apeldoorn heeft een aantal ambtenaren die initiatiefnemers kunnen adviseren op gebied van bijvoorbeeld regelgeving en ruimtelijke ordening. Verder is binnen de gemeente de stadsdeelmanager dorpen het vaste aanspreekpunt tussen de dorpen en de gemeente. Echter vindt men dit weinig en willen dat de gemeente meer communicatieve instrumenten inzet ten behoeve van het burgerinitiatiefklimaat. De stadsdeelmanager dorpen, die ook fungeert als een soort dorps coördinator, kan volgens de bewoners niet alles omdat deze ook nog druk is veel andere zaken en meerdere dorpen. *“Daar kun je ook niet alles van verwachten dat deze nog meer doet voor Beemte-Broekland. Maar wat wij juist missen is iemand die vanuit de gemeente die zich nog directer betrokken voelt voor het dorp. Die weet wat er leeft en participeert met de bewoners. Die direct terugkoppelt”*(Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen (gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen):

Een dorpsondersteuner per dorp: Veelvuldig is geattendeerd om een dorpsondersteuner/ coördinator per dorp aan te stellen. Dit wordt als een zeer belangrijk communicatief instrument gezien. De dorpsbewoners van Beemte-Broekland weten dat in Teugen (gemeente Voorst) een dorpsondersteuner/coördinator zit die reuring en beweging brengt in het dorp, men verwacht dat op deze manier meer dorpsbewoners meekrijgt om na te denken over en wat te doen aan de toekomstbestendigheid van bepaalde zaken. Deze vaste dorpscoördinator is voor één dorp, heeft een aantal uren ter beschikking heeft om actief mee te doen met enkele bewoners van Beemte-Broekland, en om direct bepaalde problemen aan te pakken. Op deze manier wordt er ook meer gericht op maatgericht werken, waardoor de wensen per dorp beter uitgewerkt en uitgevoerd kunnen worden. *“Deze dorpsondersteuner neemt het initiatief en krijgt steeds mensen actiever, en verspreid zich als een olievlek over het dorp waarbij ze veel mensen achter zich aan krijgt. Dat hebben wij nog niet in dit dorp”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Een dorpscoördinator, die komt uit het dorp, moet in het dorp initiatieven verzamelen en de actieve bewoners verbinden binnen het dorp. Deze dorpscoördinator moet fungeren als een directe schakel tussen de gemeente en de dorpen, die voor daadkracht en draagvlak kan zorgen. Tevens kan de dorpscoördinator op een creatieve manier zorgen dat er toch financiering binnenkomt voor bepaalde initiatieven door de netwerken die deze heeft buiten en binnen de gemeente (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

De stadsdeelmanager dorpen: Deze wordt gezien als een belangrijk contactpersoon voor de kleine kernen binnen de gemeente. Echter is men zich bewust dat dit te weinig is om voldoende ondersteuning en advisering voor alle kernen te kunnen bieden.

Projectleider toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: In de toekomstagenda (2012) voor dorpen vroegen de gezamenlijke dorpsraden om een projectleider, die hen kan ondersteunen in het herstructureren en toekomstbestendig maken van de voorzieningen in de dorpen. De achterliggende gedachte is dat door de vergrijzing en ontgroening de bevolking vraagt om aanpassing van de aard en de mogelijkheden van de voorzieningen in de kern. Aan deze toekomstagenda heeft ook de dorpsraad van Beemte-Broekland meegewerkt. Uitgangspunt is, dat het dorp zelf de touwtjes in handen heeft en dat de gemeentelijk projectleider ondersteunt. De dorpsraad brengt de mensen en organisatie bij elkaar en de projectleider brengt vooral deskundigheid in. Deze ondersteuning ligt vooral op het gebied van ruimtelijke ordening, woningbouw, doorrekening plannen en projectleiderschap (Gemeente Apeldoorn, 2012a).

Een vaste informatieve helpdesk: Bij dit vaste helpdesk-loket kunnen actieve bewoners of initiatiefnemers op bepaalde vaste momenten terecht, waarbij men direct kan worden geholpen om het initiatief op weg te helpen.

Cursussen aanbieden aan actieve dorpsbewoners: Deze cursussen zijn gericht om de actieve bewoners zelf meer expertise te geven om bepaalde (grootschalige) initiatieven tot een concrete uitvoering te kunnen brengen, of nieuwe inzichten te bieden.

Juridisch/regelgevend

Over het algemeen denken de dorpsbewoners dat flexibele regelgeving kan helpen om de totstandkoming van burgerinitiatieven minder complex en moeilijk te maken. Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Verordening voor dorps- en wijkraden: Op juridisch gebied is er een (inspraak)verordening/convenant voor de dorpsraden, waarin de gemeente aangeeft op welke manier dorpsbewoners en dorpsraden inspraak kunnen leveren op bepaalde zaken. Dat is meer gericht op burgerparticipatiebevordering binnen de gemeente (Zwanikken, persoonlijke communicatie, 22-05-2013). In de verordening dorps- en wijkraden 2009 staat onder andere de samenwerkings- en financiële relatie tussen de gemeente en de dorps- en wijkraden vastgelegd. Daarin is de nieuwe gebiedsgerichte werkwijze in verwerkt en zijn de taken en bevoegdheden, de betrokkenheid, de erkenning en de werkwijze van de dorps- en wijkraden goed geregeld (Gemeente Apeldoorn, 2013b).

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (b.v. bestemmingsplannen): In het dorpsplan staat ook dat de vergunningen aangaande zaken over voorzieningen en verenigingen goedkoper en soepeler moeten worden waardoor het voor de burgerinitiatiefnemers makkelijker wordt. Ook mogen de bestemmingsplannen flexibeler. De bewoners zijn zich wel bewust dat de gemeente ook voor een groot deel te maken heeft met landelijke regelgeving waar ze zich aan moet houden (Buurt en Belangenvereniging, 2012). De gemeente kan zich wel richten op soepele en makkelijke procedures bij bepaalde aanvragen voor burgerinitiatieven, want dat kost nu nog teveel tijd volgens de bewoners. De gemeente moet meedenken wat mogelijk is binnen de bestaande wettelijke kaders. Het beleid moet volgens de bewoners meer veranderen dat het voor initiatiefnemers veel makkelijker wordt om iets te ondernemen. Het opstellen van brede kaders is daarom gewenst. *“Als de initiatiefnemer aan te veel regels moet houden, kan het enthousiasme die in het initiatief zit verdwijnen”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Flexibele regelgeving voor dorpshuizen: Voor dorpshuizen wenst men een aparte categorie op gebied van eisen, waardoor deze meer mogelijkheden hebben om iets te ondernemen en op financieel gebied meer overhouden om te kunnen investeren voor wellicht een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. *“Als dorpshuis zit je met bepaalde eisen. Je bent een dorpshuis, waarbij je vooral ook veel inzet op niet commerciële zaken, maar je moet je wel verzekeren als een horecapand. Je zit bij veel eisen in de dure klasse daarmee. Voor een dorpshuis is veelal geen aparte categorie in die zin”* (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Het Dorpsplan: In 2011 nam de Buurt- en Belangenvereniging, met steun van alle verenigingen binnen Beemte-Broekland, het initiatief om een Dorpsplan te ontwikkelen. De gemeente Apeldoorn heeft hiervoor subsidie verstrekt die de ontwikkeling financieel mogelijk maakte. Het Dorpsplan wordt door de Buurt en Belangenvereniging als belangrijk instrument gezien, omdat het de toekomstvisie uitdraagt wat door de bewoners wordt gedragen en duidelijkheid geeft over wat Beemte-Broekland belangrijk vindt en in de toekomst beoogt te realiseren. Tevens besepte het dorp dat in deze tijd, waarin de gemeente zich heeft uitgesproken dat er meer initiatief moet liggen bij burgers, een structuur van een dorpsplan of visie van belang was. De bewoners vinden verder dat op gebied van verbetering van de saamhorigheid en betrokkenheid van bewoners met de omgeving in zekere mate een positief effect heeft gehad. Echter heeft het dorpsplan nog niet geleid tot het aantal beoogde concrete burgerinitiatieven. Het dorpsplan heeft wel gezorgd voor een duidelijke richting waar het dorp naar toe wilt (Vegter, Persoonlijke communicatie, 26-07-2013). *“Het dorpsplan is eigenlijk pas het begin. Juist dan moet kartrekkers hebben die de doelen tot op het eind realiseren, maar die mensen krijg je hier moeilijk* (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

4.2.6 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- De dorpsbewoners vinden dat de gemeente de organisatie van bepaalde zaken terug moeten geven aan de dorpen, waarbij burgers de vrijheid krijgen om iets te beslissen en te ondernemen in het dorp. Op deze manier krijgen bewoners, volgens de gesprokenen meer verantwoordelijkheidsgevoel over het dorp, waardoor meer (toekomstgerichte) initiatieven kunnen ontstaan. De gemeente mag wel toezicht houden op het groter geheel, maar over de invulling van de taken zelf moeten de burgers meer zelf kunnen beslissen (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- Het moet niet alleen bij praten blijven, maar ook zwart op wit staan wat de bewoners kunnen doen en welke faciliteiten ze ter beschikking hebben. *“Als de gemeente echt wil dat we meer zelfverantwoordelijkheid gaan nemen dan moet er in nauw overleg kunnen worden bepaald welke maatregelen we kunnen nemen en niet weggestuurd worden met antwoorden als: ‘Leuk initiatief, maar we hebben helaas geen budget meer en verder ook geen andere middelen’. Dan moet je als gemeente wel iets concreets doen”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- De bewoners geven aan dat de gemeente juist meer maatgericht moet werken. ‘Ieder dorp is anders, heeft andere wensen en de mate van zelfredzaamheid is verschillend’, werd er vaak gezegd door de gesproken bewoners.
- Bewoners eerder in het proces betrekken en serieuzer nemen bij bepaalde zaken omtrent de ontwikkelingen van het dorp.
- Waarborging van continuïteit van dorpscontactpersonen. Voor het hebben van een goed klimaat voor burgerinitiatieven benadrukken de bewoners dat continuïteit binnen de gemeente van belang is, waardoor het meteen duidelijk is met wie ze contact kunnen opnemen binnen de gemeente over bepaalde zaken (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- Op gebied van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen zien de dorpsbewoners graag dat de gemeente dorpen stimuleert om samenwerking tussen verschillende buurtschappen of verenigingen te bevorderen en ze daarin vervolgens in te begeleiden. De gemeente kan hierop een coördinerende regiefunctie pakken, waarbij ze zich richt op dorpsoverschrijdende burgerinitiatieven (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

- Meer waardering uitdragen aan initiatiefnemers en successen vieren draagt bij om burgerinitiatieven te stimuleren in kernen. Volgens de bewoners moeten mensen op korte termijn resultaat zien, of een keer vieren dat iets succesvol tot stand is gekomen, dan weten ze ook waar ze het voor doen en wat er allemaal mogelijk is. Op dit moment hebben enkele bewoners negatieve ervaringen met de gemeente omtrent totstandkoming van bepaalde initiatieven. Ook voelt men zich als actieve dorpsbewoners veel niet voldoende gewaardeerd. Dit komt voornamelijk doordat het contact met de gemeente te afstandelijke is (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- Niet (altijd) denken dat ambtenaren het beter weten dan de dorpsbewoners. Wat de bewoners aangeven is dat er veel actieve mensen de laatste jaren zijn afgehaakt. Dat komt voornamelijk omdat veel projecten te lang duren, afspraken niet worden nagekomen of mensen zich niet serieus genomen hebben gevoeld. Daarnaast worden een aantal projecten niet teruggekoppeld, of blijven liggen waar verder niets mee wordt gedaan. Dit leidt volgens de bewoners tot een negatieve stimulans onder initiatiefnemers. Een aantal dorpsbewoners werd hierdoor ook cynischer om iets te willen ondernemen. Daarnaast willen mensen resultaat zien op termijn (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- Inflexibel zijn bij het maken van afspraken met initiatiefnemers. Daarnaast ervaren initiatiefnemers ervaren dat ze overal achteraan moeten zitten en zaken snel geregeld willen hebben. Dat is een belangrijke reden dat het vaak mis gaat ten aanzien van het stimuleren van burgerinitiatieven, omdat vrijwilligers niet alle tijd hebben (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013). *“Veel zaken moeten overdag worden geregeld, terwijl wij ook gewoon een baan overdag hebben, en vaak alleen begin van de avond kunnen. Ik heb vaak aangegeven dat we vaak pas om 4 of 5 uur kan. Maar plannen het dan vaak in zoals zij het willen. De gemeente moet dus flexibeler worden in het maken van afspraken als het gaat vrijwilligers en burgerinitiatieven”* (Willemsen, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- Het behoud van het Dorpshuis als ontmoetingsplek wordt als essentieel belang gezien voor de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Dat geldt ook voor de basisschool. Als de basisschool moet sluiten dan haalt men in de ogen van de dorpsbewoners het hart uit de gemeenschap en het dorp omdat het ook de toekomstige gebruikers zijn van het dorpshuis. De bewoners vinden dat de gemeente de waarde van gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen meer moet waarderen (Smallegoor, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- Men geeft men aan dat het vooral van belang is om een aantrekkelijke dorp te worden voor diverse groepen bewoners, ook voor de jongeren. Men constateert dat jongeren veelal geen mogelijkheid hebben om zich te kunnen vestigen in het dorp omdat de woningen te duur zijn. Zonder goedkopere woningen wordt verwacht dat jongeren wegtrekken en er minder aanwas zal zijn voor een gemeenschapscentrum, waardoor deze financieel in het gedrang komt. De bewoners vinden dat de toekomstbestendigheid van een gemeenschapsvoorziening begint bij het hebben van een evenwichtige gemeenschap op langere termijn. Binnen deze gemeente wordt krimp gesignaleerd. Daarom is het volgens de bewoners van belang dat hier zo goed mogelijk mee om wordt gegaan, want anders komt ook de toekomstbestendigheid van gemeenschapsvoorzieningen in gedrang (Kuiper, persoonlijke communicatie, 29-05-2013).
- De bewoners van alle kernen van de gemeente Apeldoorn geven aan dat door financiële ondersteuning projecten sneller door initiatiefnemers kan worden uitgevoerd. Met een kleine bijdrage vanuit de gemeente kunnen inwoners al projecten (succesvol) uitvoeren. Men geeft aan dat zij dat zelfs goedkoper dan dat de gemeente het zou laten doen.

4.3 Well (Gemeente Maasdriel, Gelderland)

“Een goed burgerparticipatieklimaat is wel van belang. Want als dat er al niet is, dan mogen ze niet in één keer verwachten van dorpsbewoners dat ze opeens zelfredzaam worden, en alles maar zonder financiële middelen kunnen” (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Well is een klein kern in de gemeente Maasdriel, ten noorden van Den Bosch. Het dorp heeft jarenlang liggen slapen op gebied van het ondernemen van burgerinitiatieven om om te gaan met de toekomstige ontwikkelingen in het dorp. Een aantal jaren geleden werd het dorp wakker geschud toen de gemeente bekend maakte dat het dorps huis per januari 2015 zou sluiten omdat er geen subsidie meer naar toe zou gaan. Het bestuur van de dorps huisstichting in Well is daarom bezig met de realisatie van een bedrijfsplan voor het behoud van de dorps huisfunctie. Volgens de bewoners van Well is er binnen het dorp een grote saamhorigheid en is

een dorps huis van belang voor de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Echter geven de gesproken bewoners aan dat er meer burgerinitiatieven mogen worden genomen en men gezamenlijk naar de toekomstige ontwikkelingen mag kijken. De dorps raad, die een aantal jaren geleden is ontstaan, en deels nog in oprichting is, moet daarbij een belangrijke partij en aanzet in zijn. Daarbij geeft men wel aan dat in het dorp veel afhangt van een vaste kleine groep actieve burgers die de kar trekken. Hierdoor is het moeilijk om voor verenigingen, zoals de dorps raad, actieve dorps leden te vinden.

Bij de casus Well is gesproken met:	
Ad Robbemondt	Voorzitter Dorpsraad Well & Voorzitter Stichting Dorps huis Well
Henk de Koning	Bestuurs lid Dorps raad Well
René Smits	Wethouder gemeente Maasdriel

4.3.1 Well: Achtergrond en kenmerken

Well is een klein dorp in de gemeente Maasdriel, gelegen aan de noordzijde van de Maas. Tot 1 januari 1999 behoorde het dorp tot de gemeente Ammerzoden. Door de centrale ligging in Nederland, aan de A2, het spoor en de rivieren de Maas en de Waal, heeft het vele mogelijkheden voor bedrijvigheid en voor landelijk wonen. Het ligt op korte afstand van diverse grote steden, zoals Den Bosch. Maasdriel omvat 11 dorpen en kleine kernen. Kerkdriel is de grootste kern binnen de gemeente, Well is één van de kleinere kernen met ruim 1.000 inwoners (1 januari 2013). Het dorp heeft voor een kleine kern nog een aantal belangrijke basisvoorzieningen. De Nederlands-Hervormde kerk, het dorps huis en de christelijke basisschool vormen het religieuze, culturele en onderwijskundige centrum van het dorp (Wittenbols, 2013). Verder heeft het dorp nog een voetbalvereniging met bijna 300 leden, een Oranjevereniging, muziekvereniging, korfbalvereniging, k.v. de Maaskanter en een vrouwenvereniging (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013; Wittenbols, 2013). Echter is in Well de laatste decennia het overgrote deel van de middenstand verdwenen (Wittenbols, 2013). Het dorp heeft daarom geen echte winkelvoorzieningen meer. De busverbinding met de omliggende steden en dorpen, zoals plaatsen Ammerzoden, Hedel en 's-Hertogenbosch, is volgens de bewoners ruim voldoende. *“We hebben geen winkels in Well. Dat komt hoofdzakelijk doordat we heel dicht tegen Ammerzoden aanliggen op zo'n 2 kilometer, en daar ligt een redelijk winkelcentrum. Voor een groter winkelcentrum zijn we meer aangewezen op Zaltbommel. Den Bosch ligt ook redelijk in de buurt op 12 kilometer afstand. Daar zitten de voorzieningen van een hoger niveau. De bus gaat hier elk uur naar toe”* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Het dorp Well typeert zich als een dorp dat op zichzelf staat. Het dorp heeft zijn eigen identiteit en uitstraling (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). In het dorp zijn echter geen uitgaansvoorzieningen en voor het uitgaansleven zijn de jongeren aangewezen op het naburige Amerzoden (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Well

In Well is een grote sociale samenhang, waarbij men zich echt kan identificeren als Wellenaar. *“De mensen voelen zich wel echt Wellenaren, hebben een sterke binding, een eigen identiteit en een saamhorigheidsgevoel”* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De bewoners vinden dat in algemene zin het dorp vitaal is op gebied van het verenigingsleven. De saamhorigheid onder de verenigingen wordt ook als redelijk goed ervaren. De samenwerking tussen de verenigingen probeert Robbemondt, als voorzitter van de Oranjevereniging, Stichting het Dorps huis en dorps raad Well te stimuleren en te motiveren. Daarin heeft de dorps raad een verbindende rol vindt men. Echter hangt teveel af van een selecte groep actieve bewoners die de kar moeten trekken voor bepaalde initiatieven of verenigingen. Dat is veelal de zelfde groep mensen. *“Er heeft hier heel lang de gedachte gespeeld: ‘Zolang het hier maar goed gaat is het allemaal wel prima’. Waarbij te weinig naar de toekomst wordt gekeken”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Men ervaart dat het moeilijker wordt om nieuwe vrijwilligers te vinden, vooral bestuurs leden. Daarnaast vindt men dat er veel meer (grootschalige) burgerinitiatieven ter verbetering van de leefbaarheid tot stand mogen komen. *“Ten aanzien van zaken omtrent de algehele toekomstvisie van het dorp, en richten op toekomstbestendigheid, is het op gebied van burgerinitiatieven nog beperkt. Daar is het moeilijk voor om vrijwilligers voor te vinden”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

In 2010 werd de definitieve versie van het dorpsplan van Well en Wellseind gepresenteerd. Onder begeleiding van de VKK hebben de dorpsraad in oprichting, andere dorpsbewoners en partijen het dorpsplan gerealiseerd (VKK Gelderland et al., 2010). In het dorpsplan dat een aantal jaar geleden is gerealiseerd staan een aantal wensen om de leefbaarheid van Well wel te verbeteren met diverse initiatieven, deze komen echter nog niet voldoende tot stand geven de bewoners aan. (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). *“Daar mag meer initiatief voor worden genomen om wat plannen te realiseren die daar in staan”* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Ten tijde dat er in Well het dorpsplan werd opgezet werd ook getracht om een dorpsraad op te richten, samen met de VKK, en met ondersteuning van de gemeente. De gemeente wilde namelijk dat er dorpsraden kwamen in de kleine kernen (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Toen eenmaal het enthousiasme was gecreëerd om de dorpsraad op te richten, ging men zich inschrijven bij de VKK en was men van plan om naar de notaris te gaan om de statuten vast te leggen. Maar op dat moment nam opeens de volledige nieuwe gemeenteraad het besluit om de geldkraan voor alle dorpsraden dicht te draaien. Hierdoor is de dorpsraad eigenlijk niet helemaal opgericht, omdat men geen steun meer had vanuit de gemeente en geen subsidie kreeg als dorpsraad. Robbemondt wilde daarom stoppen met de dorpsraad. Een ander bestuurslid vond echter dat men wel door moest gaan met de vorming van de dorpsraad omdat dit van belang is voor de toekomst van het dorp. Daarom is men actief op zoek gegaan naar nieuwe bestuursleden om de dorpsraad nieuw leven in te blazen. Tot de nieuwe dorpsraad gevormd is blijft Robbemondt voorzitter (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

In Well heeft men jarenlang nauwelijks leefbaarheidsproblemen ervaren omdat voorzieningen niet dreigden te verdwijnen. Wel is de middenstand verdwenen, maar is er een goede bereikbaarheid met de grotere kernen in de omgeving. Op dit moment heeft het dorp verschillende verenigingen en een aantal basisvoorzieningen zoals de school en het dorpshuis met op dit moment nog voldoende aanwas. De voetbalvereniging heeft ruim 300 leden (op ruim 1000 inwoners) (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De meeste bewoners van Well verwachten op middellange termijn niet echt sterk de gevolgen van krimp te ondervinden, vanwege een goede ligging. Wel krijgt het dorp steeds meer te maken met vergrijzing (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Uit prognoses blijkt namelijk wel dat de bevolking van gemeente Maasdriel (licht) zal krimpen (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

Eind 2012 is er verandering gekomen in de beleving van de dorpsbewoners van Well ten aanzien van de leefbaarheid en de toekomst van het dorp. Toen werd door de gemeente besloten dat het dorpshuis per 1 januari 2015 zou sluiten. Het dorp werd toen pas wakker geschud. *“Daarvoor heeft het dorp bijna 15 jaar lang geslapen en is niet gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Het besluit is inmiddels teruggedraaid. *“Dat komt omdat wij als bestuur heel actief hebben gezorgd en hebben gelobbyd dat het niet zou sluiten”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De bewoners vinden dat als het dorpshuis zou verdwijnen dit een negatief effect heeft op de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Men vindt het dorpshuis het ‘hart’ van het dorp en belangrijk als ontmoetingsplek voor ouderen (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013; Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Het dorpshuis staat financieel onder druk en is op dit moment niet toekomstbestendig. Op dit moment is stichting dorpshuis, samen met haar verenigingen en bewoners aan het kijken welke mogelijkheden er zijn om het dorpshuis in stand te houden, en hoe dat kan worden gerealiseerd. Daarbij is er nog niet specifiek uitgesproken hoe het nieuwe dorpshuis vorm moet krijgen. Men wil eerst kijken hoe men het dorpshuis op termijn in stand kan houden. Men zit nog in een oriënterende fase. Daarom kan nog niet concreet gesproken worden van een burgerinitiatief (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

4.3.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

Binnen de gemeente Maasdriel vindt er sinds een aantal jaren wel een culturomslag plaats waarbij meer wordt gekeken naar burgerinitiatieven in het algemeen, maar ook naar de (actieve) rol van burgers die van belang is voor toekomstbestendige dorpen en de daarbij horende instandhouding van de leefbaarheid en vitaliteit. Men is nog steeds bezig met de culturomslag. *“Wij zijn nog constant bezig met de culturomslag om beter met burgerinitiatiefnemers te kunnen meedenken. We vinden steeds meer dat je niet alleen maar ‘nee’ moet verkopen aan initiatiefnemers. Als een burger naar de gemeente komt en hij wil een initiatief ondernemen, dan moet je als gemeente wel de wet- en regelgeving aanhouden, maar ook dat er gekeken gaat worden, wanneer het niet direct (wettelijk) kan wat voor andere mogelijkheden er wel zijn om tegemoet te komen aan het idee van de burger”* (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). Volgens Smits heeft het ontstaan van succesvolle burgerinitiatieven veelal te maken met goede communicatie. Daarbij hoort ook dat de gemeente op de hoogte blijft van wat er in de dorpen speelt en initiatief vroegtijdig signaleert. Het is ook van belang dat ambtenaren snappen en aanvoelen wat er speelt onder de initiatiefnemers (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

In 2007 is de visie ‘Maasdriel 2020’ gerealiseerd. Daar is onder andere de leefbaarheid in kleine kernen prominent naar voren gekomen en heel breed is uitgezet. Hierbij zijn veel dorpsbewoners, verenigingen en maatschappelijke organisaties, betrokken geweest. De burgers worden hierbij steeds meer betrokken bij de besluitvorming, en de gemeente wil zich ook meer richten op burgerinitiatieven. Echter hebben de bezuinigingen, die er de laatste jaren zijn geweest, veel invloed gehad op het beleid van de gemeente. *“Toen de crisis in 2009 kwam hebben we geconcludeerd dat het plan veel te ambitieus was dus moesten we de plannen wel bijstellen. Dat wil niet zeggen dat we die visie van destijds niet omarmen, maar de visie is wel aangepast omdat je*

de doelstelling die je had met de termijnen die er in stonden niet toereikend waren omdat het financieel niet haalbaar was. We willen bijvoorbeeld nog steeds burgerinitiatieven in dorpen intensief ondersteunen. Alleen zijn de financiële middelen daarvoor beperkter geworden” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

Over het algemeen vindt dat gemeente dat er de laatste jaren binnen de gemeente een beter klimaat is ontstaan voor participatie en het ontstaan van burgerinitiatieven, maar dat dit wordt bemoeilijkt door de bezuinigingen. De financiële middelen zijn hierbij namelijk van belang. Daarbij geeft Smits aan dat de gemeente nu redelijk toegankelijk is, maar dat het wel altijd beter kan. *“We kunnen als gemeente intensiever inzetten om nog meer het echte gesprek met de mensen aan te gaan. Maar ik vind dat hier binnen Maasdriel altijd wel de bereidheid is om mensen hier te ontvangen en er mee te praten. Maar het is op sommige momenten ook wel eens lastig, omdat bepaalde dingen niet kunnen. Dan moet je aan de ene kant wel goed luisteren, en aan de andere kant ook duidelijk zijn wat wel kan of niet kan. Daar liggen regelmatig fricties richting de ambtenaren, omdat die heel duidelijk zijn in datgene wat niet zou kunnen, maar de burgerinitiatiefnemer daar juist andere ideeën over hebben. Het is natuurlijk altijd mensenwerk, en mensen verstaan elkaar niet altijd 100%” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* De manier waarop de ambtenaren omgaan met initiatieven of contact hebben met dorpsbewoners verschilt per ambtenaar. Dat kan in bepaalde gevallen soms goed lopen waarbij burgerinitiatiefnemers een bepaald nieuw inzicht en advies hebben gekregen waarop het wel kan worden gerealiseerd. De gemeente Maasdriel probeert tevens vaker in contact te komen met bewoners en in te zetten op burgerinitiatiefbeleid. Zo heeft het B&W één keer per jaar dorpsbezoeken. *“Dat is dan vaak een hele middag om er rond te kijken en de sfeer te proeven. Maar ook om een duidelijk beeld te krijgen wat er leeft” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Vanuit zijn functie als wethouder met het accommodatiebeleid in zijn portefeuille is hij een aantal keren naar het dorps huis in Well geweest. *“Achter het bureau kunnen we veel doen. Maar als we de situatie niet goed kennen, en de dorpsbewoners kunnen de trotsheid van de eigen kern niet laten zien, dan proeven we als wethouder of ambtenaren ook niet wat bepaalde zaken echt in dorpen betekenen. Essentieel in dit verhaal is dat je niet alleen in de ivoren toren zit” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).*

Wethouder Smits is ook gevraagd over de perikelen die volgens de bewoners een paar jaar na de gemeentelijk herindeling is ontstaan en wat daar de verklaring voor kan zijn. Smits: *“Het waren eerst vijf gemeenten en die moesten samenvoegen. Op dat moment heb je ook verschillende culturen in één pand zitten. Daar gaat natuurlijk wat tijd overheen voordat het helemaal weer begint te lopen. Politiek gezien is er daarbij wat reuring ontstaan omdat er partijen werden buitengesloten. Dat heeft ook geleid tot een aantal rapporten, maar ook het aftreden van wethouders of waarnemende burgemeesters” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Volgens Smits kunnen dergelijke interne zaken binnen de gemeente elementen zijn waardoor er in het verleden weinig werd gedaan om actief een cultuuromslag te realiseren binnen de gemeente ten behoeve van burgerinitiatieven en burgerparticipatie.

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

De gemeente vindt dat door inzet van specifieke beleidsinstrumenten het nemen van burgerinitiatieven makkelijker kan worden gemaakt. Maar daarbij geldt ook dat een goede communicatie en een open blik van belang is. *“Een leefbaarheidsregisseur, of een vaste dorpscontactpersoon, kan op sommige momenten het verschil maken. Maar dan moet die ambtenaar wel die blik hebben naar buiten en ‘out of the box’ denken. Daarin moet je ook een stukje begrip tonen, maar ook begrip kweken voor de andere situatie. Als je dat met elkaar kunt bereiken kun je ook kijken waar de gemeenschappelijk doelen liggen en hoe je die samen kunt bereiken” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Vanuit de gedachte om meer te richten op burgerinitiatieven en dorpsbewoners te betrekken bij de besluitvorming kwam de oprichting van dorpsraden naar voren, omdat deze de vaste gesprekspartners voor de gemeente konden worden. In een aantal dorpen zijn wel dorpsraden opgericht en die kunnen aanspraak maken op een subsidie. *“We willen een dorpsraad wel echt in de toekomst gebruiken als aanspreekpunt als we iets willen weten of nodig hebben als gemeente” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Echter hebben de bezuinigingen gezorgd dat bijvoorbeeld de dorpsraad in Well niet volledig tot stand is gekomen. Hierdoor is de dorpsraad niet in alle gevallen volledig afgemaakt, zoals ook in Well het geval was. *“Daar is wel een dorpsraad in oprichting, maar die hebben nog niet een definitieve vervolgstap hebben gemaakt om een definitieve dorpsraad te worden, in formele zin dan” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Daarnaast heeft de gemeente ook een participatieraad ingesteld om ook de betrokkenheid van de burgers te vergroten. Die is ingesteld in het kader van de WMO en die de belangen van de burgers daarin behartigt. Dat is een groep burgers die eigenlijk het beleid nog een keer goed bekijken wat er anders kan ten aanzien van de specifieke doelgroep (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). In het verleden was er ook een leefbaarheidsregisseur, maar die is wegbezuinigd. *“Dat is puur een keuze geweest die de dorpsraad destijds heeft gemaakt vanwege de beperkte financiële middelen” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).* Deze leefbaarheidsregisseur was bezig om vorm te geven aan bijvoorbeeld de dorpsraden en burgerinitiatieven.

Verder heeft de gemeente geen specifiek subsidiebeleid opgesteld voor burgerinitiatieven of leefbaarheid. Dorpsbewoners of initiatiefnemers kunnen wel gewoon in aanmerking komen voor het normale subsidiebeleid als men bepaalde initiatieven hebben die gericht zijn op de leefbaarheid van het dorp. *“Dan wordt er gekeken of ze aan alle voorwaarden en eisen voldoen, dan kan ook de subsidie gehonoreerd worden. Dat betekent met name, dat staat ook in onze subsidievoorwaarde, dat als er in een kern het één en ander georganiseerd wordt wat algemeen toegankelijk is voor de mensen die daar bij betrokken zijn, en het is een gebeurtenis of activiteit die gericht is op de versterking van de saamhorigheid, dan kan daar subsidie voor worden*

aangevraagd. Het gaat dan wel om de maatschappelijke doelstelling van de initiatieven” (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). Versoepeling van regelgeving blijft lastig omdat veel regels zijn vastgesteld om te handhaven en aan te toetsen. De gemeente gaat niet als er burgerinitiatieven komen de regels loslaten. Dat kan volgens hem gewoon niet. Maar men probeert wel de procedures waar kan minder complex te maken en snel te reageren op vergunningaanvragen van initiatiefnemers (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

De gemeente heeft qua bewustwording creëren onder de bewoners van de kleine kernen betreft de toekomstige ontwikkelingen van voorzieningen en verenigingen tot op heden nog niet veel gedaan. Wel zijn er een aantal bijeenkomsten georganiseerd voor verschillende verenigingen binnen de gemeente waar het onderwerp krimp naar voren werd gebracht. *“Dan zie je dat mensen eigenlijk niet willen geloven dat er krimp gaat plaats vinden hier. In een aantal kernen gaat dat hier zeker plaatsvinden. De kernen willen vaak alleen dat er meer gebouwd gaat worden voor de eigen bevolking”* (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). De gemeente verwacht dat de bevolkingskrimp in deze regio minder sterk zal zijn dan in de landelijke grensgebieden. Dat komt vooral door de goede verbinding met de grote snelweg A2. Maar volgens Smit heeft niet ieder dorp daar profijt van. *“Daarom willen we het bewustzijn van de krimp tijdens bijeenkomsten of gesprekken wel creëren, maar is wel moeilijk om dat bij mensen tussen de oren te krijgen. Daarnaast probeert de gemeente de verschillende verenigingen te attenderen om samenwerkingen binnen het dorp om zo de verenigingen en voorzieningen in stand te kunnen houden”*(Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). De gemeente probeert de verenigingen ook te wijzen op slimme combinaties voor toekomstbestendige voorzieningen. *“We proberen de mensen duidelijk te maken dat als je de handen ineen slaat meer mogelijkheden hebt. Dan hoeft je misschien maar één accommodatie in stand te houden”*(Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

Het accommodatiebeleid is op dit moment een vrij zakelijke benadering hoe je bepaalde voorzieningen kunt behouden in de betreffende kernen, waarbij het thema leefbaarheid en vitaliteit prominent in beeld is. De gemeente vindt het hebben van ontmoetingsplek in kleine kernen, zoals een dorps huis, belangrijk. De gemeente is daarom tegenwoordig meer aan het richten op de toekomstbestendigheid van voorzieningen en inventariseert wat er nu is op gebied van voorzieningen. De gemeente heeft echter geen specifieke of extra middelen en instrumenten hiervoor ter beschikking gesteld. Voor dergelijke grootschalige initiatieven stelt de gemeente Maasdiel, waar nodig, wel ambtelijke adviseurs ter beschikking. De bewoners kunnen ook andere ondersteuning krijgen. Daarnaast kan de gemeente ook externe adviesbureaus inhuren. De gemeente Maasdiel werkt onder andere samen met de Vereniging van Klein Kernen (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). Tevens kijkt de gemeente daarbij ook of men een bepaalde financiële bijdrage kan leveren voor de initiatiefnemers. *“We zijn als gemeente best genegen om te kijken naar de mogelijkheden die er dan zijn, en daar een stukje bijdrage aan te leveren ter stimulering om het initiatief tot concrete uitvoering te brengen. Maar dat doen we alleen als de initiatiefnemers ook veel inzet tonen”* (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). Binnen de gemeente zijn echter geen vaste specifieke financiële bijdragen ter beschikking gesteld voor de totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarbij speelt volgens Smits de gemeentepolitiek een grote rol, omdat veelal de gemeenteraad en B&W bepaalt waaraan bepaalde budgetten ter beschikking worden gesteld. De gemeente kan bij goedkeuring bouwkosten en kapitaallasten betalen. De gemeente verstrekt echter geen structurele subsidies meer aan instandhouding van dergelijke gemeenschapsvoorzieningen (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

Gemeentelijke visie op vitaliteit van het dorp

De gemeente vindt dat de laatste tijd er wel meer initiatief komt vanuit Well en dat men ook actief bezig is om het dorps huis in stand te houden. *“De stichting van het dorps huis vroeg een extra subsidie aan omdat ze het niet konden bolwerken, toen hebben wij als college gezegd dat dat goed was. Maar hebben toen wel gezegd dat ze maar voor drie jaar extra subsidie zouden krijgen om zich staande te kunnen houden, afkomstig van de onderhoudspot. Dat betekende wel dat er geen onderhoud kon worden gedaan aan het gebouw en dat het dorps huis na 3 jaar zou dan wel het gebouw sluiten. Dat wilde het dorp dus niet en toen is er het initiatief vanuit de stichting van het dorps huis ontstaan om een ander oplossing daar voor te zoeken”* (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013). Hiervoor was er vanuit het dorp nog niet intensief ingezet om het dorps huis te behouden. Smits geeft aan dat het vaker gebeurt dat als er een soort shockeffect is, als iets dreigt te gaan sluiten bijvoorbeeld, dat er dan iets in het dorp begint te leven (Smits, persoonlijke communicatie, 21-08-2013).

4.3.3 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

De bewoners geven meerdere malen aan dat het contact een aantal jaren als zeer matig werd bevonden en er eigenlijk nauwelijks tot geen samenwerking was. De verhouding tussen de gemeente en het dorp Well is voor lange tijd als onvoldoende ervaren. Dat geldt voor zowel het ambtelijke apparaat als de gemeenteraad en B&W. Dat heeft volgens de bewoners voornamelijk te maken gehad met de gemeentelijke herindeling en een interne strijd binnen de gemeente. *“De gemeente Maasdiel heeft een slechte reputatie gekregen in Nederland een aantal jaren geleden toen veel interne strijd was in de gemeenteraad. Toen is zelfs een burgemeester opgestapt. Dat geeft natuurlijk geen goed beeld naar de burgers toe”*(De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Daarnaast vindt men dat er geen korte lijntjes meer zijn zoals dat in het verleden was omdat de afstand tot de gemeente te groot is geworden. *“Voor de gemeentelijke fusie lag het gemeentehuis een paar kilometer hier vandaan. We hadden toen hele korte lijntjes met de gemeente. Als we iets wilden regelen dan ging je*

gewoon even snel naar het gemeentehuis. Nu staat het gemeentehuis in Kerkdriel, dat 12 kilometer hier vandaan ligt”(De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Men denkt dat hierdoor ambtenaren soms helemaal niet op de hoogte zijn wat er in de kleine kernen speelt. Sinds korte tijd ervaart men pas een verbetering omtrent verhouding tussen de gemeente en de kleine kernen. Sinds de laatste bijeenkomst in het dorps huis dat ook ging over het dorps huis, waarbij de gemeente aanwezig was, is men wel positiever geworden. Het verschil met een aantal jaar geleden is dat enkele gemeenteambtenaren en wethouders naar meer contact hebben met het dorp. Hiervoor heeft men ervaren dat de gemeente minder aandacht had voor de kleine kernen. Volgens de bewoners ligt de positievere houding van tegenwoordig ook aan een wethouder die zich positiever gedraagt tegenover de initiatiefnemers, en uitdraagt dat hij het waardeert dat bewoners actief bezig zijn met onder andere de instandhouding van het dorps huis. Deze waardering is geuit door bijvoorbeeld het besluit om het dorps huis te sluiten te herroepen, vanwege de inzet van een aantal actieve dorpsbewoners (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). In het verleden was vanuit de initiatiefnemers geen vertrouwen in de gemeente omdat de gemeente nauwelijks vragen van burgerinitiatieven oppakten. *“We hadden het gevoel dat er niet goed genoeg naar ons werden geluisterd, of werden niet of nauwelijks gefaciliteerd”* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

4.3.4 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De bewoners is gevraagd of men het gevoel heeft dat de gemeente een positief klimaat creëert voor burgerparticipatie binnen de gemeente en specifiek gericht op Well. De minder slechte verhouding in het verleden had volgens de bewoners een negatieve invloed op het klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Door politieke dwalingen binnen de raad en het B&W vindt men dat aandacht voor de kleine kernen en burgerparticipatie is vergeten. De bewoners vinden dat de gemeente nu pas wakker is geworden om wat meer te kijken naar de kleine kernen, en bewoners zelfredzamer maken en initiatieven te stimuleren. Ze zien de laatste jaren hierin dus wel verbetering. Dat is volgens de bewoners te verklaren doordat de kleine kernen nu steeds meer problemen krijgen. Maar ook dat er een bepaalde cultuuromslag gaande is onder de ambtenaren om daar wat meer op te richten. De bewoners willen dat de gemeente de bewoners eerder betreft bij het besluitvormingsproces. *“Tegenwoordig krijgen we meer de indruk dat men het anders wilt doen. Dus echt naar de dorpsbewoners willen gaan luisteren en wat meer aandacht gaan hebben voor de dorpsbewoners en de dorpsraden”*(De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De gesproken bewoners vinden dat de gemeente op faciliterend gebied jarenlang niets tot nauwelijks heeft gedaan om burgerinitiatieven te stimuleren. Maar ook is er geen vast contactpersoon binnen de gemeente waar men als initiatiefnemer direct terecht kan. Ook al ervaart men tegenwoordig een verbetering voor het burgerparticipatieklimaat, toch heeft men kritische opmerking naar de nieuwe (huidige) gemeenteraad toe. Dat is dat ze de dorpsraad van Well niet meer (financieel) wilden ondersteunen. De bewoners betreuren dit omdat men daarmee de burgerparticipatie van Well niet stimuleert. Want de dorpsraad (in oprichting) kreeg en krijgt hierdoor geen financiële middelen om iets te ondernemen (Robbemondt, pers. communicatie, 30-07-2013).

De bewoners vinden dat de gemeente de bewoners onvoldoende bewust heeft gemaakt van de toekomstige ontwikkelingen. *“Op gebied van leefbaarheid en vitaliteit te waarborgen in de kernen heeft de gemeente ook tekort geschoten, ze waren veel te afstandelijk”* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De bewoners denken dat deze bewustwording van belang is voor kleine kernen om meer in te zetten om te anticiperen op de toekomstige ontwikkelingen. De gemeente had actiever mogen aangeven wat de ontwikkelingen voor de toekomst van Well zullen zijn. Daarnaast vinden de bewoners dat de gemeente te laat en onvoldoende heeft gekeken naar de toekomstbestendigheid van gemeenschapsvoorzieningen. Maar sinds kort wil de gemeente zich daar samen met de bewoners wel wat meer op gaan richten. Men heeft ook een kritische kanttekening voor het plotselinge besluit van de gemeente voor de sluiting van het dorps huis. Men vindt dat de gemeente ook van te voren het stichtingsbestuur van het dorps huis had kunnen inlichten en dat de gemeente minder afwachtend moet zijn. *“Als men een aantal jaren geleden had gezegd dat het dorps huis misschien moet sluiten, dan hadden we daar ook eerder op kunnen inzetten om hier oplossingen voor te vinden”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Wel heeft een wethouder het stichtingsbestuur uitgenodigd om te kijken naar een ‘good practise’ voor een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De minder positieve verhouding in het verleden had volgens de bewoners een negatieve invloed op het klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Men vindt het wenselijk als de gemeente bewoners eerder bij het besluitvormingsproces betreft en luistert de dorpsbewoners. Financiering en instelling van dorpsraden kan voor verbetering van burgerparticipatie helpen. Daarnaast vindt men het van belang dat de gemeente bewoners bewust maakt van de toekomstige ontwikkelingen. Dat moet al vroegtijdig gebeuren niet en niet reactief, omdat bewoners dan vroegtijdig zelf oplossingen kunnen zoeken. Het laten zien van ‘good practices’ kan initiatiefnemers inspiratie opleveren om te kijken naar toekomstbestendige oplossingen voor instandhouding van voorzieningen.

4.3.5 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

De bewoners vinden dat de gemeente nog een belangrijke bijdrage kan leveren voor het ontstaan van burgerinitiatieven en het creëren van een klimaat voor burgerparticipatie. Men vindt dat er namelijk eerst een goed klimaat moet ontstaan voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven in kleine kernen binnen deze gemeente om te komen tot een burgerinitiatiefrijke dorp, waarna vervolgens kan worden gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen. *“Een goed*

burgerparticipatieklimaat is van belang. Want als dat er al niet is, dan mogen ze niet in één keer verwachten van dorpsbewoners dat ze opeens zelfredzaam worden, en alles maar zonder financiële middelen kunnen"(De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Voor het verbeteren van het burgerparticipatieklimaat binnen de gemeente Maasdriel vinden de bewoners dat de gemeente eerder met bewoners van de kleine kernen in gesprek moeten gaan en moeten betrekken bij de besluitvorming betreft toekomstige ontwikkelingen die samenhangen met de leefbaarheid, vitaliteit en voorzieningen van het dorp. De burgerparticipatie in de gemeente Maasdriel wordt door de gesproken bewoners van Maasdriel als laag ervaren. De dorpsraad (in oprichting) vindt dat de gemeente duidelijker moet zijn wat men met de dorpsraad wilt. Men wenst dat de gemeente een grotere verantwoordelijkheid biedt aan dorpsraden. De laatste jaren is daar een verbetering in te vinden doordat enkele ambtenaren/wethouders eerder contact opnemen met de verenigingen en actieve dorpsbewoners (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

De dorpsbewoners zijn van mening dat burgerinitiatieven vanuit bewoners zelf moeten ontstaan, en zelf een grote verantwoordelijkheid hebben. Echter heeft men de gemeente nodig voor de realisering van bepaalde initiatieven. De bewoners vinden primair dat een ondersteunende rol van de gemeente van belang is, maar dat voor de uitvoering van bepaalde (grootschalige) initiatieven de faciliterende rol van belang is. Veel initiatiefnemers hebben beperkte financiële middelen om initiatieven te kunnen uitvoeren. De ondersteunde rol is vooral gericht op advisering die initiatiefnemers op weg kunnen helpen tot een concrete uitvoering. De wenselijke ondersteunende rol betekent volgens de bewoners ook dat bepaalde gemeenteambtenaren in contact moeten blijven met bewoners of verenigingen van kleine kernen, ook al komt er niet direct vraag vanuit het dorp. De gemeente moet tevens veel meer uitdragen dat ze open staat voor burgerinitiatieven en men ze graag wil helpen om het initiatief tot een succes te brengen. Tevens moet er een cultuurverandering komen binnen het ambtelijke apparaat waarbij meer pro-actief mee wordt gedacht met burgerinitiatiefnemers. Op deze manier wordt verwacht dat de totstandkoming van bepaalde initiatieven minder complex en tijdrovend wordt. De gemeente moet zich daarbij zichtbaarder en herkenbaarder opstellen en goed luisteren naar wat de bewoners voor wensen hebben. Maar ook actiever inventariseren welke initiatieven en plannen er spelen in de dorpen en daar directer op anticiperen (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Daarnaast vindt men het belang dat de gemeente feedback blijft geven als men op de hoogte is van bepaalde initiatieven of over dorpsplannen waar men nauw betrokken bij is geweest. De gemeente kan ook initiatiefnemers begeleiden als men merkt dat daar behoefte naar is. De signalering van burgerinitiatieven en hier op inspelen gebeurt nog te weinig. *"De dorpsraad in oprichting is destijds deels gefaciliteerd door de gemeente. Maar daarna begint het eigenlijk pas. Als gemeente moet je dan kijken hoe ze ons daar als het waren in kunnen begeleiden, hoe we naar een einddoel kunnen komen"*(Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Bovendien vinden de bewoners dat de gemeente ook meer een rol moeten hebben als verbindende factor tussen verschillende (commerciële) organisaties, verenigingen en andere instanties. *"Dat is gewoon heel belangrijk om gezamenlijk te komen tot oplossingen voor het behoud van de leefbaarheid in de kleine kernen"* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Het dorpshuis in Well is in beheer van de dorpshuisstichting. De gemeente betaalt enkele subsidies aan het dorpshuis, en verder is het gebouw ook van de gemeente. Door het besluit van de gemeente om het dorpshuis te sluiten, zijn de bewoners van Well wakker geworden om er voor te zorgen dat het dorpshuis blijft bestaan. De gemeente de bewoners nooit van tevoren geattendeerd op een eventuele sluiting van het dorpshuis, en is men nooit bewustgemaakt om te kijken naar de toekomstbestendigheid van het dorpshuis. De bewoners vinden dat de communicatie van de gemeente betreft de sluiting van het dorpshuis gebrekkig is geweest. In de toekomst hoopt hij daarom dat de gemeente haar communicatie richting bewoners en verenigingen verbeterd, en vroegtijdig informeert. Stichting Dorpshuis heeft zelfs vanuit de krant moeten lezen dat het dorpshuis per 2015 dicht zou gaan. De bewoners vinden daarnaast dat ze op dit moment nog niet actief geadviseerd of begeleidt bij de totstandkoming van het duurzaam behoud van het dorpshuis. In algemene zin vinden de bewoners dat de gemeente te weinig oog heeft voor transitie omtrent (gemeenschaps)accommodaties in kleine kernen. *"We hebben het gevoel dat wij onszelf moeten gaan redden door te fuseren. In principe kan dat bij bepaalde voorzieningen of faciliteiten ook wel, maar dan moet er vanuit de gemeente wel een bepaalde begeleiding, advies of facilitering komen zodat we dat op een goede manier kunnen realiseren. Maar dat gebeurt gewoon niet"* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Op dit moment wordt de stichting van het dorpshuis wel geïnformeerd door een externe partij, de Federatie Gelderse Dorpshuizen (FGD). *"Als stichting dorpshuis zijn wij lid van de Federatie Gelderse Dorpshuizen, we hebben daar ook externe adviseur van toegewezen gekregen. Deze adviseur is nu in gesprek met de gemeente, en in onderhandeling. Die heeft de gemeente ook wakker geschud"* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Over het algemeen vinden de dorpsbewoners dat de gemeente bij dergelijke initiatieven een intensievere pro-actief ondersteunde rol moeten spelen. De faciliterende rol is van urgent belang is voor zowel de stimulering als de uitvoering van dergelijke grootschalige initiatieven. Daarbij denken de bewoners voor de uitvoering aan een bepaalde co-financiering, waarbij de gemeente samenwerkt met de initiatiefnemers. De gemeente stimuleert wel om te kijken naar mogelijke zakenpartners voor het dorpshuis. Bijvoorbeeld thuis- en jeugdzorgpartners, om daar initiatieven mee op te pakken en daar vanuit ook financiering te genereren om iets op te zetten. Dat helpt volgens de dorpsbewoners wel om meer een concrete invulling te geven aan het plan voor het duurzaam behoud van het dorpshuis. Daarnaast hoopt men dat er enkele ambtenaren ter beschikking worden gesteld om gezamenlijk te kijken naar financieringsmogelijkheden

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: Over het algemeen vinden de bewoners dat de gemeente een belangrijke bijdrage kan leveren voor het klimaat van burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Ten behoeve van de burgerparticipatie kan de gemeente de bewoners eerder betrekken bij de besluitvorming omtrent toekomstige ontwikkelingen omtrent leefbaarheid, vitaliteit en voorziening die gaan spelen in het dorp. Daarbij hoopt men op een grotere rol en verantwoordelijkheid van de dorpsraad (en het dorp). Daarnaast vindt men een pro-actieve rol wenselijk, waarbij de gemeenteambtenaren de initiatiefnemers adviserend ondersteunt. Voor de uitvoering hopen de bewoners op meer faciliterende mogelijkheden vanuit de gemeente. De communicatie is daarnaast een aandachtspunt voor de gemeente volgens de bewoners. Hiervoor is een cultuuromslag nodig waarbij ambtenaren kijken naar de mogelijkheden van initiatieven en de initiatiefnemers daarbij helpt en begeleidt waar nodig. De bewoners vinden dat de gemeente de bewoners eerder mag attenderen op bepaalde toekomstbestendige ontwikkelingen. Maar ook initiatieven stimuleert om tot uitvoering te kunnen komen.

Beleidsinstrumenten voor ontstaan van burgerinitiatieven

Financieel

De bewoners vinden het prima als bepaalde zaken op de burgers worden afgeschoven, als men daarvoor wel geldelijke middelen ter beschikking krijgt gesteld om initiatieven te kunnen uitvoeren. Dorpsbewoners willen wel initiatieven ondernemen, maar dan moet er ook wat tegenover staan (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De bewoners weten ook dat de gemeente tegenwoordig niet veel financiële mogelijkheden heeft om alles financieel te kunnen faciliteren, vanwege de bezuinigingen. Maar de bewoners vinden dat de gemeente wel iets kan en in bepaalde gevallen moet faciliteren om bepaalde initiatieven tot uitvoering te laten brengen. *“Als bewoners ervaren we nu dat de gemeente zegt dat als wij een initiatief willen nemen, we zelf maar sponsoren moeten zoeken om onze broek overeind te houden. Of dat we zelf het Oranjefonds of andere stichtingen aan te schrijven om zo geld binnen te krijgen”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Hierbij is het volgens de bewoners van belang dat de gemeente zelf ook actief kijkt naar slimme financieringsoplossingen. De bewoners vinden daarnaast dat de gemeente zowel voor de stimulering als de uitvoering van deze grootschalige initiatieven met een bepaalde financiering komt, waarbij de dorpsbewoners het dorpshuis duurzaam kunnen realiseren en hierdoor in stand kunnen houden, omdat de initiatiefnemers zelf namelijk beperkte financiële middelen hebben. Als de initiatiefnemers een grote lening moeten nemen voor het investeringsbedrag kan dit drukken op de toekomstige exploitatie van het dorpshuis, wat op termijn weer voor problemen kan zorgen. Daarbij denken de bewoners voor de uitvoering aan een bepaalde co-financiëring, waarbij de gemeente samenwerkt met de initiatiefnemers (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen (gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen):

(Start)subsidies voor burgerinitiatieven: De bewoners vinden het wenselijk als de gemeente substantiële (start)subsidies kan doen voor initiatieven die ten behoeve zijn van de vitaliteit en leefbaarheid van kleine kernen. De gemeente moet niet bij elk initiatief zeggen dat ze geen budget hebben. Als initiatiefnemers een plan hebben, maar niet genoeg financiering hebben, dan vindt men dat de gemeente wellicht het verschil kan betalen. In het verlengde hiervan hoort wel dat de gemeente voor het verstrekken van dergelijke subsidies geen strenge sancties moeten stellen, omdat initiatiefnemers graag vrijheid willen behouden voor de planvorming van het initiatief. De dorpsraad wilt een dorpswebsite maken waarop alle verenigingen en bewoners kunnen zien wat er leeft in het dorp en dorpsraad zich mee bezighoudt. Op deze manier hoopt men ook de vitaliteit in het dorp te vergroten, en meer (digitale) verbindingen met elkaar aan te gaan. Voor de ontwikkeling van een dorpswebsite krijgt de dorpsraad maar € 500,-. Dit wordt als te weinig gezien, omdat het beheer en realiseren van een website veel meer kost (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Subsidie voor opstellen van business-plan/haalbaarheidsplan voor toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: De stichting van het dorpshuis heeft afgesproken met de gemeente dat ze zich samen bezig gaan houden met het maken van een businessplan. De gemeente betaald de helft van de kosten mee voor het businessplan. Deze soort co-financierende startsubsidie helpt de initiatiefnemers op weg om concrete plannen te kunnen maken.

Co-financiering voor realisering toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening: De bewoners vinden ook niet dat de gemeente in dergelijke gevallen alles moet betalen, de bewoners willen zelf ook op zoek gaan naar financieringsmogelijkheden. Maar de wens is wel, dat als er een dergelijk initiatief is en de initiatiefnemers komen tekort, dat de gemeente dan het verschil kan betalen. De gemeente kan bijvoorbeeld afspreken met de initiatiefnemers of de stichting van het dorpshuis dat de gemeente een bepaald budget ter beschikking heeft voor de verbouwing of vernieuwing. Maar omdat daar wellicht niet alles mee kan worden gefinancierd, kunnen de dorpsbewoners kijken wat ze extra kunnen doen, bijvoorbeeld op gebied van vrijwilligers werk (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

(Dorps)budget voor dorpsraden: Bij de totstandkoming van de dorpsraad zou de dorpsraad in oprichting wel een bepaald budget krijgen. Maar later is dit weer teruggedraaid door het nieuwe college. Men vindt dit budget wel van belang, omdat de dorpsraad zonder financiering ook niets concreet kan realiseren. Dat moet volgens de bewoners wel een proportioneel budget zijn waar men ook iets concreet mee kunnen uitvoeren om de leefbaarheid te verbeteren. Dat hoeft volgens de dorpsraad geen tienduizenden euro's te zijn. Maar met een eenmalige startsubsidie van € 750,- (waar over gesproken wordt met de gemeente) kan de dorpsraad bijna niets realiseren geeft men aan. Daarnaast wordt verwacht dat met een bepaald vastgesteld *dorpsbudget* het ondernemen van initiatieven en de zelfredzaamheid kan stimuleren. *"Met een bepaald vastgesteld budget ten behoeve van de leefbaarheid dat aan de dorpsraad wordt gegeven kan wellicht wel helpen om de zelfredzaamheid in het dorp te vergroten. Want met een bepaald budget creëer je denk ik ook meer verantwoordelijkheid over het dorp"* (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Korting op leges/verlaging BTW: De bewoners vinden dat voor verenigingen of voor initiatiefnemers die wat willen organiseren ten behoeve van de leefbaarheid korting moeten krijgen op de legeskosten of andere zaken waardoor de financiële lasten voor de initiatiefnemers voor een gedeelte al wordt ontnomen, zonder dat de gemeente direct hoeft te investeren. Het betalen van legeskosten kan soms wel enkele honderden euro's kosten. Maar ook het verlagen van de BTW voor bepaalde initiatieven kan daar aan bijdragen. Op deze manier wordt het voor initiatiefnemers ook (financieel) makkelijker om initiatieven of evenementen te organiseren die de leefbaarheid en de vitaliteit in het dorp versterken (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Subsidiëring stichtingskosten: Subsidiëring van de stichtingskosten om als initiatiefnemers een officiële stichting te worden is wenselijk. *"Als initiatiefnemers een stichting willen worden kost dit de bewoners een paar honderd euro omdat de notaris hier voor betaald moet worden. Dit is voor initiatief al een eerste (financiële) drempel waar men over heen moet"* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Communicatief

De bewoners vinden communicatieve instrumenten van belang voor het ontstaan van succesvolle initiatieven en het creëren van bewustwording van toekomstige ontwikkelingen. Vooral het pro-actief aanbieden van advies aan initiatiefnemers gedurende het totstandkomingproces van complexe burgerinitiatieven is wenselijk. De bewoners vinden namelijk dat de gemeente bepaalde expertise heeft die men kan inzetten om de totstandkoming te vergemakkelijken. Ambtenaren kunnen volgens de bewoners de initiatiefnemers veel praktisch advies geven waardoor het ondernemen van initiatieven minder complex wordt, bijvoorbeeld op gebied van regelgeving en financieringsmogelijkheden. In algemene zin vindt men het hebben van een regelmatige en goede communicatie tussen de gemeente en bewoners van belang. Dat kunnen ambtenaren, raadsleden of wethouders zijn. Door het contact te intensiveren kan het vertrouwen in beiden worden vergroot en zullen bewoners ook eerder geneigd zijn om iets te willen ondernemen ten behoeve van de vitaliteit en leefbaarheid van het eigen dorp. Bij de gewenste communicatie is het van belang dat de gemeente vaker directer communiceert met de bewoners/verenigingen en naar de kleine kernen zelf toe gaan. Dan weet de gemeente ook welke initiatieven er leven en wat de wensen zijn van dorpsbewoners. De bewoners denken echter dat de gemeente op dit moment wellicht niet genoeg mankracht daar voor heeft om dergelijke initiatieven te kunnen ondersteunen omdat dat ook weer samenhangt met financiële mogelijkheden. Zo zijn al een aantal communicatieve instrumenten wegbezuinigd (zoals de dorpscoördinator) (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen (gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen):

Instellen van dorpsraden: Dorpsraden dragen bij aan de burgerparticipatie van kleine. Op deze manier worden kleine kernen minder ondergesneeuwd ten aanzien van de gemeente politiek. De gemeente vindt en vond dat de kleine kernen een dorpsraad moeten hebben en hebben dat een aantal jaar geleden ook gestimuleerd. Bewoners vinden het van belang dat er dorpsraden zijn. Men hoopt dat de gemeente dit blijft stimuleren (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Dorpscontactpersoon/dorpsondersteuner: De bewoners geven aan dat er binnen de gemeente Maasdriel geen vast dorpscontactpersoon aanwezig is. Men vindt dit wel van belang omdat initiatiefnemers op deze manier sneller kunnen worden geholpen en met de juiste personen binnen de gemeente in contact kunnen worden gebracht. In het verleden waren de lijntjes met de gemeente korter en was de drempel om bepaalde afspraken te maken minder groot dan nu. Met dit communicatieve instrument hopen de bewoners dat de lijntjes hierdoor weer korter worden. Er is grote behoefte aan het hebben van dergelijke dorpscontactpersonen. Hiermee verwacht men dat de samenwerking tussen gemeente en bewoners/initiatiefnemers van kleine kernen geïntensiveerd kan worden. Deze kan tevens de initiatiefnemers begeleiden waar nodig en ook de dorpsbewoners kan stimuleren om initiatieven te ondernemen. De dorpscontactpersoon kan de initiatiefnemers in contact brengen met verschillende ambtenaren die hen kan adviseren op gebied van regelgeving, vergunningen en bestemmingsplannen. Maar ook op gebied van subsidieregelingen of de aanvragen hiervan (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013; Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Plaatselijk gemeenteloket voor dorpsbewoners/initiatiefnemers: De bewoners stellen voor om een soort plaatselijk gemeenteloket te realiseren in bijvoorbeeld de basisschool waar de bewoners een aantal keren in de week informatie en vragen kunnen stellen. Maar ook die initiatiefnemers of actieve bewoners een 'zetje' kunnen geven (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Inzet van een deskundige ambtenaar: De bewoners vinden het wenselijk als een deskundige ambtenaar bewoners informeert over de toekomstige ontwikkelingen en actiever maakt om zich wat meer te richten op toekomstbestendigheid van voorzieningen. Wat men hoopt is dat een ambtenaar ter beschikking kan worden gesteld om gezamenlijk met de initiatiefnemers te gaan kijken wel slimme combinaties en financieringsmogelijkheden er zijn voor het duurzaam in stand houden van het dorps huis. Maar ook een ambtenaar die in samenwerking met de initiatiefnemers gaat kijken hoe een initiatief een kans van slagen heeft. Dus kijkt naar de mogelijkheden, en niet naar onmogelijkheden (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Instellen van een externe adviseur: Een adviseur van een externe partij, Spectrum Gelderland CMO, is door de gemeente benaderd om een ambtenaar van het accommodatiebeleid te ondersteunen en te kijken welke partners er kunnen worden gevonden voor het dorps huis. Deze externe partij heeft veeleexpertise op terrein van maatschappelijke participatie en gemeenschapsvoorzieningen. De bewoners vinden het positief dat dit gebeurt omdat deze partij dorpsraden en initiatiefnemers kan ondersteunen gedurende het totstandkomingsproces van grootschalige en complexe initiatieven (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Organiseren van informatieve bijeenkomsten over toekomstige ontwikkelingen en oplossingsrichtingen: Hiermee kan het organiseren van bepaalde informatieve avonden/bijeenkomsten het bewustzijn onder verenigingen en dorpsbewoners worden vergroot om meer te kijken naar de toekomst van het dorp en daar vroegtijdig op in te zetten (Robbemondt, pers. communicatie, 30-07-2013).

Juridisch/regelgevend

Over het algemeen denken de dorpsbewoners dat flexibele regelgeving kan helpen om de totstandkoming van burgerinitiatieven minder complex en moeilijk te maken. Hierbij is ook advies omtrent regelgeving van belang want de initiatiefnemers weten niet altijd waar men op moet letten en welke speciale regels er gelden voor verenigingen en vrijwilligersorganisaties. Te denken valt aan de juridische voordelen waarop bepaalde verenigingen of stichtingen beroep kunnen doen. Men verwacht dus dat de gemeente actiever gaat kijken wat de juridische mogelijkheden zijn en niet alleen kijkt naar de juridische onmogelijkheden. Hierbij hoort in bepaalde gevallen ook verruiming van de (wettelijke) kaders waarin dat mogelijk is. De bewoners vinden namelijk dat als bewoners of initiatiefnemers iets willen organiseren of realiseren ten behoeve van leefbaarheid of de vitaliteit van het dorp de gemeente niet juridisch moeten 'tegenwerken' aangezien er geen commerciële belangen spelen (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). Daarnaast hoopt de dorpsraad op concrete afspraken met de gemeente over wat de rol is van de dorpsraad over bepaalde zaken die in het dorp (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013; Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen (gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen):

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen/vergunningen): De bewoners hopen dat als er een initiatief komt, de gemeente er alles aan doet om de regelgeving, binnen de wettelijke kaders, te versoepelen en procedures te versnellen zodat het voor de initiatiefnemers ook minder complex wordt. Maar ook helpt bij de bestemmingsplanwijziging voor bijvoorbeeld de komst van het 'nieuw' dorps huis (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). De gemeente kan op juridisch gebied de bewoners al tegemoet komen door het versoepelen van de regelgeving omtrent vergunningen voor het organiseren van evenementen en activiteiten.

Dorpsraadconvenant: De dorpsraad in oprichting hoopt op een convenant met de gemeente waarin men hoopt op meer verantwoordelijkheid en een grotere rol. Echter is op dit moment nog geen convenant vastgesteld met de gemeente waarin juridisch bindende afspraken staan waarin de dorpsraad (in oprichting) echt de officiële gesprekspartner van de gemeente is. Met de komst van een convenant voelt men zich serieuzer genomen worden door de gemeente en ontstaat er meer duidelijkheid (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013; Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Het Dorpsplan: Het dorpsplan heeft er voor gezorgd dat de toekomstvisie van het dorp duidelijk werd en een aantal burgerinitiatieven naar voren kwamen. Dit is volgens de bewoners een belangrijke aanzet geweest om te komen tot initiatieven die zich richten op toekomstige ontwikkelingen om de leefbaarheid en vitaliteit te waarborgen. Echter leidt het dorpsplan in Well nog niet direct tot concrete initiatieven. Zoals de bewoners regelmatig zeggen: 'Het dorpsplan is pas het begin, daarna begint het pas echt'.

4.3.6 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- De bewoners vinden het van belang dat de gemeente meer waardering toont aan initiatiefnemers of de dorpsraden. Dat kan de gemeente al doen door vaker naar de dorpen te komen en interesse toont in zaken/initiatieven die er spelen. Ook door op een positieve manier te communiceren met de bewoners, waarbij meer in kansen wordt gedacht dan in moeilijkheden. Daarbij is het van belang dat bepaalde, al bestaande initiatieven positieve aandacht verdienen en mogen worden gevierd. Als bewoners meer waardering, motivatie en positieve energie krijgen vanuit de gemeente en bepaalde initiatieven in samenwerking met gemeenten lukken dan kunnen mensen er misschien sneller voor kiezen om een trekkersrol op zich te nemen om grotere burgerinitiatieven te nemen (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013). *“Als gemeente moet je initiatiefnemers positieve energie meegeven. Wanneer burgers de figuurlijke ‘aai over de bol’ krijgen, krijgen ze ook een wat positiever beeld naar de gemeente toe. Maar als de gemeente een houding heeft: ‘Ho, niet bij ons komen’, dan is dat niet bevorderend om iets te ondernemen”* (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).
- Flexibel omgaan met afspraken met initiatiefnemers. Op die manier uit men ook een bepaalde waardering naar de initiatiefnemers toe. De bewoners ervaren dat het soms weken duurt voordat concrete afspraken kunnen worden gemaakt en tevens veelal op tijden wanneer vrijwilligers niet kunnen i.v.m. werk. Dit kan er toe leiden dat dit bewoners weerhoudt om een bestuursfunctie of een trekkersrol op zich te nemen (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).
- Ten aanzien van de bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen in Well vinden de bewoners dat de gemeente meer (informatieve) openheid moet tonen (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- In algemene zin wordt veracht dat ambtenaren niet altijd maar moeten denken: ‘De mensen komen wel als ze iets willen’. De gemeenteambtenaren mogen ook zelf wat meer naar de dorpen toe gaan, of iets ondernemen om te peilen wat er leeft, of wat er aan de hand is. Oftewel, pro-actief meedenken. De bewoners vinden dat als de gemeente niets meer hoort van een dorp, of dorpsraad, nog steeds de verantwoording moeten nemen om te vragen of te peilen waarom iets niets loopt of waar de gemeente nog mee kan helpen (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).
- De gemeente moet geen gemeentelijke wensen opleggen. Hiermee samengaan moet zorgvuldig om worden gegaan met uitspraken die men doet ten aanzien van het eventueel fuseren van bepaalde verenigingen/voorzieningen in dorpen. Dit kan namelijk gevoelig liggen voor bepaalde verenigingen omdat de meeste verenigingen het gevoel van autonomie van belang vinden. Bepaalde visies van de gemeente moeten niet worden opgelegd door de gemeente, dit kan soms averechts werken. De gemeente kan beter in goed overleg de verschillende bewoners informeren over de mogelijkheden en voordelen van een eventueel multifunctioneel gebouw.

Overige conclusies en hypothesen

- De bewoners vinden het dorpshuis het ‘hart’ van het dorp en vinden het een belangrijke ontmoetingsplek voor de dorpsbewoners. Op sociaal gebied heeft het weggaan van het dorpshuis enorme gevolgen voor het dorp, vooral voor de ouderen (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).
- Volgens de gemeente willen veel bewoners niet geloven dat er krimp gaat plaats vinden in de gemeente. In een aantal kernen gaat dat zeker plaatsvinden. De kernen willen vaak alleen dat er meer gebouwd gaat worden voor de eigen bevolking. Over het algemeen denken de mensen nog dat er alleen maar groei is, omdat er nog steeds wel redelijk wat kinderen worden geboren, en denken dat al die kinderen wel in de dorpen willen blijven wonen. Maar de toekomstige generatie heeft veelal andere gedachten en zijn eerder geneigd om in de grotere dorpen of steden te gaan wonen.
- De gemeentelijke instabiliteit zorgt voor een negatieve invloed op het klimaat van burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Deze instabiliteit in de gemeente kan deel worden ontleent aan de gemeentelijke herindeling van een aantal kleine gemeenten (Robbemondt, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).
- Een externe partij die dorpsbewoners ondersteunt is volgens de bewoners zeer wenselijk. De bewoners geven aan dat vooral de VKK de bewoners goed hebben ondersteunt bij de totstandkoming van de dorpsraad en de dorpsvisie, en hebben gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen. (De Koning, persoonlijke communicatie, 30-07-2013).

Fase 2-kernen: Proces om te tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

4.4 Braamt (Gemeente Montferland, Gelderland)

“Over het algemeen denk ik dat er binnen deze gemeente volop de bereidheid is om initiatiefnemers en dorpsraden te helpen en te ondersteunen” (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). “Maar dat hoort tegenwoordig denk ik ook gewoon bij ons werk als gemeenteambtenaren” (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Braamt is gelegen in de gemeente Montferland. Een aantal jaren geleden is in de toekomstvisie Braamt 2012-2025, welke de Dorpsraad Braamt heeft gemaakt, de wens naar voren gekomen voor een eventuele bouw van een Kulturhus in Braamt. Op deze manier beoogd men zo goed mogelijk om te gaan met de toekomstige ontwikkelingen waardoor het dorp ook in de toekomst leefbaar en vitaal blijft. Op dit moment (2013) zit men in het beginfase en is men aan het kijken hoe de realisering van het Kulturhus, als toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, tot stand kan komen. Hierbij is men in gesprek met de gemeente Montferland, zijn al een aantal bijeenkomsten geweest is er een onafhankelijke adviseur ingehuurd om de totstandkoming meer vorm te geven en concreter te maken.

Bij de casus Braamt is gesproken met:	
Aadje Muijsken	Voorzitter Dorpsraad Braamt
Geert Heesen	Penningmeester Dorpsraad Braamt
Ellen Van Hierden	Coördinator kleine kernen, gemeente Montferland
Toon Masselink	Beleidsmedewerker op gebied van wonen, welzijn, zorg en sport voor de gemeente Montferland

4.4.1 Braamt: Achtergrond en kenmerken

Braamt is een echt Achterhoeks plattelandsdorp, gelegen in de gemeente Montferland. Gemeente Montferland is een relatief jonge gemeente die is ontstaan door de gemeentelijke herindeling (2005) van de gemeenten Bergh en Didam (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De gemeente Montferland bestaat uit veel kleine dorpen en gehuchten, waarvan 's-Heerenberg en Didam de grootste plaatsen zijn. Braamt is met haar 1.040 inwoners één van de kleinere kernen (Gemeente Montferland, 1 januari 2013). Bekend is vooral recreatieplas Stroombroek. Deze trekt veel toeristen naar het gebied, waardoor er een groot aantal toeristische trekpleisters te vinden zijn, zoals Het Land van Jan Klaassen, een pretpark voor kinderen, Markant Outdoorcentrum, Waterskibaan Stroombroek en Bungalowpark Landal Stroombroek (Dorpsraad Braamt, 2013). Het dorp heeft verder een supermarkt, een snackbar en een slijterij. De klandizie van deze voorzieningen worden grotendeels overeind gehouden door de mensen van het bungalowpark Stroombroek dat aan de rand van het dorp gevestigd is. Daarom kan gezegd worden dat Braamt een breed pakket aan basis- en recreatieve voorzieningen heeft (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Voor andere voorzieningen, zoals grootschalige detailhandel, een middelbare school, (kleding)winkels en het ziekenhuis is Braamt aangewezen op de stad Doetinchem. Braamt ligt op ongeveer 6 kilometer van het centrum van Doetinchem (Dorpsraad Braamt, 2013). Braamt heeft een basisschool, die op dit moment voldoende capaciteit heeft voor het aantal kinderen van Braamt. Daarnaast heeft men een dorpshuis die overdag gebruikt wordt als dagbesteding voor ouderen, bijvoorbeeld een kaartclub, en wordt hiervoor gehuurd door welzijnsorganisatie Welkom. In de avonden vinden verschillende verenigingen onderdak, zoals een muziekvereniging, schutterij en een toneelvereniging. Tevens wordt het gebouw multifunctioneel gebruikt door de lagere school die er een gymzaal heeft. Daarnaast heeft het dorp een voetbalvereniging en een actieve carnavalsvereniging (Dorpsraad Braamt, 2010). Verder is er nog een katholieke kerk waar nog getrouwd en gerouwd wordt (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Braamt kent geen industrie, er zijn wel ruim 40 ondernemers. De economische bedrijvigheid is meer gericht op toeristen (Dorpsraad Braamt, 2012).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Braamt

Braamt is te typeren als een hechte en open gemeenschap, waarbij het opvallend is dat veel bewoners die nu in Braamt wonen oorspronkelijk uit een ander dorp komen. De bewoners vinden gekeken naar het verenigingsleven en het aantal activiteiten die er worden georganiseerd het dorp wel actief en vitaal. Braamt kenmerkt zich namelijk door een rijk verenigingsleven. *“We hebben zo'n 19 verenigingen. Dat is voor een dorp met ongeveer 1000 inwoners erg veel!”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Te denken valt aan het organiseren van de kermis. Maar ook de carnavalsvereniging, de Kivada en het Gilde organiseren veel activiteiten. Ook zijn er diverse muziek- en toneeluitvoeringen. *“Binnen Braamt is er altijd wel een vaste groep die altijd actief is, en initiatieven neemt. Die zitten ook in de verschillende verenigingen, en zijn zeg maar de kartrekkers binnen de verenigingen en het dorp”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Echter geeft men aan dat, als specifiek gekeken wordt naar het nemen van grootschalige burgerinitiatieven ten behoeve van de leefbaarheid en het anticiperen op de gevolgen van krimp, er nog te weinig gebeurt. Daarnaast mogen verenigingen nog intensiever met elkaar samenwerken (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Braamtaren zijn ten aanzien van initiatieven in een bepaalde mate sceptisch. *“Men is soms wat sceptisch over totstandkoming van bepaalde burgerinitiatieven. Dat komt denk ik*

omdat er al vaak iets is geprobeerd door bepaalde bewoners om de leefbaarheid in het dorp te verbeteren wat niet van de grond is gekomen, waardoor men er wat negatiever tegenover staat. Ik denk wel dat dit kwam doordat men tegengewerkt werd door de gemeente. Maar ook deels door de verenigingen en bewoners, want onder elkaar is men wel wat behoudender. Als dorpsraad probeer je dat natuurlijk wel meer te stimuleren” (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De bewoners verklaren deze beperkte zelfredzaamheid voor het gezamenlijk nemen van dergelijke initiatieven deels doordat de bewoners van Braamt een typische Achterhoekse mentaliteit hebben, waarbij men een wat afwachtende houding heeft. Maar volgens de gesproken personen komt de totstandkoming van samenwerking en burgerinitiatieven ten behoeve van de leefbaarheid van Braamt wel steeds meer op gang. Daarnaast worden de verenigingen ook steeds minder behoudender en kijken wat meer naar de toekomstige ontwikkelingen. “We hebben onlangs een avond georganiseerd voor de verenigingen om toch meer met elkaar samen te werken. Te denken valt aan een gemeenschappelijke agenda of het accommodatiebeleid, omdat we soms ook horen dat er ruimte te kort is. We willen ook een verenigingsraad oprichten, dat komt nu gelukkig voor elkaar”(Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Een aantal jaar geleden zou de (oude) dorpsraad van Braamt ophouden te bestaan. Vlak voordat men de dorpsraad wilde opheffen, kwam er een noodoproep voor nieuwe bestuursleden. De huidige 5 bestuursleden van de dorpsraad hadden daarop gereageerd omdat men de dorpsraad belangrijk vindt voor de toekomst van het dorp en er nog meer te halen valt uit het dorp. Volgens Muijsken betekent dat niet dat er meer verenigingen en voorzieningen moeten komen, maar dat wat er is, anders en toekomstbestendig ingericht moet worden, en het verenigingsleven in Braamt bruisend blijft. Tevens stonden er wat voorzieningen op de nominatie die wellicht verdwijnen, daar wil deze nieuwe dorpsraad ook op inzetten dat deze niet verdwijnen (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Volgens Heesen ontbreekt er binnen Braamt wel een voorziening specifiek voor jongeren. Als deze er volgens hem zou komen, kan dit de leefbaarheid, vooral voor de jongeren, aardig verhogen (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Om vroegtijdig te anticiperen op leefbaarheidsproblemen en de krimp is in 2009 de dorpsvisie/dorpsplan gemaakt. Men denkt dat de krimp negatieve gevolgen kan hebben voor het dorp. Te denken valt aan het sluiten van de winkel en de basisschool. Dit heeft weer invloed op de aantrekkingskracht, de vitaliteit en leefbaarheid van het dorp. Het inwonertal van Braamt is de laatste jaren redelijk stabiel gebleven. Voordat het spookbeeld van krimp opdoemt, wil de dorpsraad samen met andere verenigingen en bewoners de krachten bundelen. Daarom heeft de dorpsraad in 2009 de dorpswerkgroep Leefbaarheid Braamt ingesteld. Deze werkgroep kreeg als taak een dorpsplan te schrijven voor Braamt, met daarin een toekomstvisie voor de komende 10 tot 15 jaar. Het dorpsplan gaf de bewoners de mogelijkheid om mee te denken en mee te praten over hoe men vindt dat Braamt er in de toekomst uit zou moeten zien. De gemeente heeft hierbij de dorpsraad en de bewoners de ruimte gegeven met een luisterend oor en een budget om een dorpsplan of de toekomstvisie te gaan maken met deskundige hulp van de Vereniging Kleine Kernen Gelderland (VKK) (Dorpsraad, 2010).

Volgens de dorpsraad is het niet realistisch te veronderstellen dat alle verenigingen over 15 jaar nog een bloeiend bestaan zullen leiden als er niets gebeurd. Volgens hen zijn er wel mogelijkheden om de kans hierop te vergroten. De dorpsraad van Braamt merkt de laatste jaren een aantal problemen ten aanzien van voorzieningen, accommodaties en verenigingen. Bijna alle verenigingen zitten met een beperkte aanwas van nieuwe leden en het aantal vrijwilligers dat terugneemt. “Vanuit die gedachte zou dus een Kulturhus een oplossing van kunnen zijn, zodat er in de toekomst ook die voorzieningen en verenigingen kunnen blijven bestaan” (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Voor een stabiel verenigingsleven moet je volgens de bewoners ook voldoende aanwas hebben van jeugd, wat weer van belang is voor de basisschool. De bundeling van krachten door de oprichting van een verenigingsraad is één van de oplossingen waar de dorpsraad zich ook actief op in heeft gezet. Deze verenigingsraad kan de belangen van de verschillende verenigingen behartigen, een toekomstplan ontwikkelen voor de opleiding van bestuurders en vrijwilligers en de regionale samenwerking bevorderen. Verder kan de raad de agenda's van verschillende verenigingen op elkaar afstemmen. Deze verenigingsraad is als het ware de overkoepeling van alle verenigingen binnen Braamt (Dorpsraad Braamt, 2010; Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). “Op deze manier proberen we de samenwerking in het dorp te stimuleren. Dat is echt een stuk toegevoegde waarde voor de leefbaarheid in het dorp, en een manier om gezamenlijk te kijken naar de toekomstige ontwikkelingen” (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

4.4.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

In 2005 is de gemeente Montferland tot stand gekomen door een fusie tussen de gemeenten Didam en Bergh. Sinds een aantal jaren is er een echt omslagpunt binnen de gemeente gaande waarbij men steeds meeraandacht heeft voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven in kleine kernen, waarbij het wijk- en kerngericht werken de aanzet is geweest. De gemeente Montferland probeert bij dergelijke zaken een steeds meer pro-actievare houding aan te nemen ten aanzien van de dorpsraad en initiatiefnemers. “Wat we merken is dat over het algemeen de wijk- en dorpsraden binnen deze gemeente ook vinden dat de gemeente Montferland pro-actiever is geworden de laatste jaren, en ook meer en eerder naar de dorpen toe komt met bepaalde zaken. Eerder was het dat de gemeente een plan had gemaakt en toen naar de dorpsraad gingen om dat te laten zien, en om advies te vragen, maar eigenlijk was het plan dan al helemaal klaar. Wat wij daarom meer doen is om dorpsraden en dorpsbewoners in het voortraject te betrekken voor bepaalde zaken betreft het dorp” (Van Hierden, persoonlijke

communicatie, 25-06-2013). Het gemeentelijke beleid richt zich er steeds meer op dat dorpsbewoners hoger op de participatieladder komen te staan bij bepaalde zaken. Bij sommige beleidzaken mogen de dorpsraden meebeslissen over een aantal zaken in het dorp (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Ten aanzien van burgerinitiatieven vindt de gemeente dat initiatieven vooral van onderaf moeten komen. *“Wij zetten bijvoorbeeld geen regisseur in vanuit de gemeente, die dat op die manier probeert te stimuleren, of de aanzet er toe geeft. Dat moet echt vanuit het dorp zelf komen”* (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente probeert, als de initiatiefnemers zelf contact opnemen met de gemeente, wel mee te denken over hoe men kan ondersteunen. De gemeente kijkt daarbij steeds meer naar de mogelijkheden van bepaalde initiatieven, maar legt initiatiefnemers ook uit waarom bepaalde plannen niet realistisch uitgevoerd kunnen worden. *“Over het algemeen denk ik dat er binnen deze gemeente volop de bereidheid is om initiatiefnemers en dorpsraden te helpen en te ondersteunen”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). *“Maar dat hoort tegenwoordig denk ik ook gewoon bij ons werk als gemeenteambtenaar”* (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

De gemeente Montferland vindt dat ze een voldoende klimaat hebben gecreëerd voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Daarbij vindt men dat er een cultuuromslag heeft plaatsgevonden waardoor ook de communicatie met dorpsbewoners en initiatiefnemers verbeterd is. Deze cultuuromslag heeft volgens de gemeente een positieve invloed op het klimaat voor de totstandkoming van burgerinitiatieven. Dat houdt concreet in dat ambtenaren de burgers actiever adviseren op welke manier een bepaald initiatief een kans van slagen heeft. Maar ook duidelijk uitlegt waarom iets bijvoorbeeld niet kan. Daarnaast wilt de gemeente er voor zorgen dat initiatiefnemers sneller geholpen worden met bepaalde vragen. *“Er werken hier 250 mensen. Soms hoor je ook wel verhalen in andere gemeenten dat je wel eens van het kastje naar de muur wordt gestuurd. Dat willen wij hier niet doen. Als een burger een vraag heeft, dan moet daar gewoon snel en fatsoenlijk antwoord opkomen. Door de instelling van de wijk- en dorpsraden, waar wij regelmatig contact mee hebben, proberen wij ook de lijntjes korter te houden. Als ze via mij een vraag stellen, dan is het voor mij heel makkelijk om die vraag bij de juiste personen te leggen. Dat is voor mij vaak maar één telefoontje”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente Montferland is van mening dat men een goede verhouding heeft met Braamt, maar ook met andere dorpen in de gemeente. De gemeente vindt het ook van belang dat de gemeente en dorpsbewoners met elkaar in gesprek zijn en blijven. *“Veel dorpsraden zijn zich bewust dat als ze bepaalde vragen hebben ze bij ons terecht te kunnen. Wij proberen ook binnen de gemeente steeds meer mee te denken met de bewoners”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Van Hierden komt zelf regelmatig langs bij dorpsraden. Dat is een aantal keer per jaar. Als voorwaarde heeft de gemeente dat ze minimaal 3 keer per jaar de dorps- en wijkraden allemaal zien. *“Braamt zie ik dan wel wat vaker. Maar dat komt ook omdat ze ook bij bijeenkomsten van de gemeente komen over bepaalde beleidzaken. Dan zie ik ze ook, en praat ik ook wel eens met ze”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

Voor het creëren van een klimaat van burgerparticipatie en burgerinitiatieven en participatie heeft vooral het beleidsmatig inzetten op wijk- en kerngericht werken en het instellen van de dorpsraden een belangrijke bijdrage hierop geleverd. Het wijk- en kerngericht werken is in de gemeente Montferland in 2005 al begonnen. Daarbij wordt er meer maatgericht gewerkt per kern of wijk. Dat werkt volgens de gemeente toen heel goed waarbij meer specifieke aandacht is voor kernen en wijken. Hiermee samenhangend zijn destijds ook de wijk- en dorpsraden eigenlijk officieel in het leven geroepen en opgestart. Maar er waren altijd al wel enkele kernen een soort van dorps- en belangenorganisatie. In 2011 waren alle wijk- en dorpsraden bij een bijeenkomst, waar ook het college van B&W aanwezig was. Toen is een convenant gesloten. Daarin kwam naar voren dat de gemeente meer wil inzetten op wijk- en kerngericht wil werken in samenwerking met de wijk- en dorpsraden. De dorpsraden worden sindsdien eerder betrokken om de gemeente te adviseren of mee te beslissen. De dorpsraden worden door de gemeente als belangrijk instrument gezien voor bevordering van de burgerparticipatie maar ook voor het stimuleren van burgerinitiatieven in de kleine kernen. De gemeente heeft geen regels opgesteld over hoe de dorpsraden tot stand moesten komen. Daar zijn de dorpsraden vrij in. Willen de dorpsraden financiële ondersteuning vanuit de gemeente krijgen dan moeten ze wel aan enkele voorwaarden voldoen (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Daarnaast ervaart de gemeente dat de dorpsraden het prettig vinden dat er een vast dorpscontactpersoon binnen de gemeente aanwezig is. De dorpscontactpersoon is binnen deze gemeente de verbindende factor tussen enerzijds de dorpsraden en anderzijds de gemeente. Hierbij is de voornaamste taak het leggen van contacten tussen beide partijen en het coördineren van vragen en initiatieven van de dorpsbewoners. Op deze manier wil de gemeente de lijntjes kort houden tussen burger en de gemeente (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Bij kleinschalige initiatieven kan de gemeente bepaalde financiële bijdragen doen, maar kan hierbij ook op andere manieren de initiatieven faciliteren, bijvoorbeeld door het benodigde materiaal te leveren. Echter heeft de gemeente niet direct bepaalde startsubsidies voor burgerinitiatieven. De gemeente kan wel bij bepaalde aanvragen deze financiële startsubsidies bieden, maar er niet een vast budget voor initiatieven. *“Wij hebben vanuit wijk- en kerngericht werken een budget dat wij per wijk- en dorpsraad ter beschikking kunnen stellen. Maar dat is meer voor dekking van de onkosten die men maakt. Dus voor de huur van de ruimte, koffie en thee, printkosten, giften bij afscheid. Maar niet qua uren die mensen er in stoppen. Wat wel gebeurd is dat wij ze een financiële bijdragen kunnen leveren voor het maken van een dorpsplan”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Voor het wijk- en kerngericht werken heeft de gemeente echter niet een groot financieel budget. *“Als je dat moet*

verdelen over alle 20 wijk- en dorpsraden, dan blijft er heel weinig over. Daar kan je dan eigenlijk niets mee. Dan heb je zeg maar op jaarbasis een paar duizend euro ter beschikking, per wijk. Bijvoorbeeld maar 3.000 euro. Maar geen grote budgetten, want dat geld is er gewoon niet. Maar kijken wel waar we bijvoorbeeld extra financiën vandaan kunnen halen, vanuit de overige gemeentelijke budgetten”(Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente Montferland wilt in de toekomst een pilot doen met een soort dorpsbudget. Er moet nog wel gekeken worden naar de concrete invulling hiervan. Op communicatief faciliterend gebied kunnen dorpsraden artikelen aanleveren voor de gemeentepagina, over bepaalde zaken die ze gedaan hebben, nog willen doen, of onder de aandacht willen brengen. Daarbij heeft men ook de mogelijkheid om nieuwsbrieven kosteloos via de gemeente te laten drukken. *“Dat kan over alles gaan. Van een uitnodiging van een openbare vergadering, oproep voor nieuwe bestuursleden tot opening van een park. Dat is dus heel divers”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

De gemeente probeert wel bewustzijn te creëren in de kernen betreft de toekomstige ontwikkelingen. In het kader van de krimp heeft de gemeente bijeenkomsten georganiseerd met verenigingen, welzijnsorganisaties en met de wijk- en dorpsraden om mensen wel bewust te maken wat dat voor de gevolgen heeft voor de voorzieningen, of gaat betekenen. *“Daar werd toen wel heel wisselend op gereageerd door verenigingen en inwoners. Wat op dit moment een hot-item is in dit kader, zijn de basisscholen in kleine kernen. Daar is de reactie ook heel wisselend op. Het merendeel zegt dat een school gewoon hoort in een dorp. Omdat je anders het hart uit het dorp gehaald. Dat zijn wel lastige punten. Maar dat komt nu wel op ons af nu”* (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente merkt dat steeds meer dorpsraden en verenigingen zich er van bewust zijn dat bepaalde ontwikkelingen op zich af komen en daar op proberen te anticiperen.

De gemeente denkt dat een aantal voorzieningen in de toekomst wellicht onder druk komen te staan. In dat kader denkt de gemeente dat het van urgent belang is dat verenigingen bij elkaar gaan zitten om te kijken wat je samen kunnen doen, door bijvoorbeeld ruimtes te delen. Daarbij probeert de gemeente verenigingen/initiatiefnemers er wel op de te wijzen dat toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, zoals Kulturhusen, alleen maar tot stand komen door een goede samenwerking van onderaf. Echter heeft de gemeente geen specifieke beleidsinstrumenten voor burgerinitiatieven die kunnen leiden tot een TGV. *“Helaas hebben wij hiervoor niet specifieke instrumenten voor, maar er komt steeds meer besef dat we dat misschien wel moeten hebben. Dat besef komt steeds meer, ook door de krimp en ontgroening en voorzieningen onder druk staan”* (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente vindt dat dergelijke initiatieven primair vanuit het dorp moeten ontstaan. Maar de gemeente probeert wel clustering en samenwerking van bepaalde voorzieningen/verenigingen te stimuleren. Die samenwerking komt volgens de gemeente in de dorpen nog te weinig tot stand (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). De gemeente kan, als men de gemeenschappelijke meerwaarde van dergelijke initiatieven inziet, bestaande uren van ambtenaren inzetten om met de initiatiefnemers mee te denken en ze te helpen bij bijvoorbeeld provinciale subsidieaanvragen. Maar ook bij advisering op gebied van bestemmingsplannen of vergunningaanvragen. Soms worden er bij grootschalige burgerinitiatiefprojecten gemeentelijke projectleiders aangesteld. De gemeente denkt dat dit wellicht later in het proces ook voor Braamt een instrument kan zijn die kan worden ingezet om een positieve bijdrage te hebben op totstandkomingsproces van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Daarnaast kan de gemeente bestaande subsidiestromen gebruiken voor de realisering van een Kulturhus door hier creatief mee om te gaan. Op deze manier probeert de gemeente toch een bepaalde investering te doen in deze initiatieven (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Ten slotte probeert de gemeente er alles aan te doen dat regels en procedures niet te ingewikkeld worden gemaakt. Omdat anders bijna niemand meer een initiatief van de grond krijgt omdat ze het niet begrijpen hoe het in elkaar steekt en te complex is (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief

Op de vraag of het een mogelijkheid is dat het Kulturhus kan worden gerealiseerd (met gemeentelijke investeringskosten) wilt de gemeente nu nog geen antwoord op geven omdat het initiatief nog in de beginfase zit. Wel geeft Masselink aan dat het soms ook voor een gemeente goedkoper kan zijn om te investeren in een realisering van een gemeenschappelijk gebouw voor verschillende verenigingen, dan in allerlei losse gebouwen. Maar daar moet volgens de gemeente in Braamt nog goed onderzoek naar worden gedaan (Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Wel vindt de gemeente dat de initiatiefnemers in Braamt een goede voorbereiding hebben, omdat ze al aan het kijken zijn wat de mogelijke invulling kan zijn, wie er bij betrokken kunnen worden en hoe ze het wellicht kunnen realiseren. Dat toont volgens de gemeente aan dat ze serieus bezig zijn, en ook als burgers zelf het initiatief en voortouw nemen. *“Dat is al een heel stuk meer dan dat ze zeggen: ‘Wij hebben een idee. Gemeente wat gaan jullie nu voor ons doen?’. Als je een goede voorbereiding hebt, en dan vervolgens naar de gemeente komt, met een goed uitgewerkt en doordacht plan, dan komt het ook van twee kanten. Als Braamt dan aangeeft wat zij zelf kunnen, en wat ze dan nog nodig hebben, dat de gemeente dan wel echt welwillend is om te praten over wat de mogelijkheden verder nog zijn, en wat de gemeente kan bijdragen. Gezamenlijk kijken wat er mogelijk is, is denk ik gewoon het belangrijkste om te doen gedurende het proces”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Van Hierden geeft verder aan dat een grote financiële investering die een gemeente kan doen vaak een politieke kwestie is om over te beslissen. *“Maar als het een breed gedragen initiatief is, waar de gemeente ook baat bij heeft, dan zal er serieus gekeken worden wat de financiële mogelijkheden zijn”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

4.4.3 Toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in oprichting

In 2009 werd de eerste wens geuit voor de realisering van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in het dorp. *“Tijdens het maken van het dorpsplan was het de roep van de bevolking om hier mee aan de slag te gaan”*(Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Sinds 2013 heeft de nieuwe dorpsraad het plan voor de realisering van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening verder opgepakt, omdat steeds meer tot het besef begon te komen dat een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening van belang is voor de toekomstbestendigheid van het dorp en haar verenigingen. Door het onder één dak brengen van voorzieningen en verenigingen, probeert men de voorzieningen te waarborgen. *“Om faciliteiten en voorzieningen die er zijn te kunnen behouden, moeten we meer denken in termen van gezamenlijke aanpak, bundeling van krachten en voorzieningen”* (Dorpsraad, 2010). Dit gaf voor de dorpsraad daarom een eerste aanleiding om te kijken naar een multifunctionele gemeenschapsvoorziening in Braamt. De dorpsraad denkt hierbij niet aan nieuwbouw maar aan een verbouw en uitbreiding van het bestaande dorpshuis (Dorpsraad Braamt, 2010). Het moet het kloppend hart en de centrale ontmoetingsplek van het dorp worden waar verenigingen terecht kunnen, waar plaats is voor ouderensoos, een jeugdhonk, kinderopvang, gymnastiekzaal, een bibliotheek en de basisschool. Ook moet het beschikken over hoogwaardige faciliteiten om evenementen op te zetten voor het gehele dorp (Dorpsraad Braamt, 2010). *“We willen graag naar een voorziening volgens een Kulturhus-model, waarin alle verenigingen en organisaties gebruik van kunnen maken en activiteiten en feesten kunnen plaatsvinden. We willen meer faciliteiten en voorzieningen kunnen aanbieden aan de Braamtenaren in één gebouw”*(Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Volgens de bewoners is vooral de exploitatie van het verenigingsleven en activiteiten een probleem, en zal in de toekomst veel meer onder druk komen te staan. Door te werken volgens een Kulturhus-model, wil men dezelfde activiteiten ook in de toekomst exploitabel houden doordat er meer gedeeld wordt en er commerciële voorzieningen komen. De bewoners denken dat op deze manier een gezonde exploitatie gewaarborgd blijft (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). *“Een groot voordeel is de bundeling van verenigingen en het efficiënt gebruik van een dergelijk gebouw waardoor kostenbesparing aan de orde is, zowel bestuurlijk als qua exploitatie heeft dit grote voordelen”* (Dorpsraad, 2010). Een achterliggend aanleiding was dat de Olde Boerderije (zalencentrum/café) in Braamt gesloten is en al lange tijd leeg staat, en wellicht wordt afgebroken. De bewoners geven aan dat dit een goede voorziening was voor het organiseren van festiviteiten en activiteiten, zoals de kermis, carnaval of trouwfeesten. Hierdoor heeft het dorp ruimte tekort voor diverse activiteiten, een Kulturhus kan dit probleem oplossen. Daarvoor is wel het hebben van een horecavergrunning van belang.

De initiatiefnemers denken dat voor een succesvolle totstandkoming het namelijk van belang is dat er eerste meer draagvlak wordt gecreëerd onder de verenigingen en de bewoners. De dorpsraad is zich daarvan goed bewust. *“Sommigen verenigingen zijn slecht gehuisvest en hebben slechte faciliteiten. Daarom is het urgent om nu het bestaande dorpshuis aan te passen en uit te breiden volgens de Kulturhus-gedachte. Daarbij hoort moeten we vooral zorgen dat we de neuzen de zelfde kant op de krijgen”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Volgens de dorpsraad is vooral de oprichting van de verenigingsraad van belang om de neuzen dezelfde kant op te krijgen. Volgens Heesen is dit stap één in het totstandkomingsproces. *“Als verenigingsraad kun je een goede invulling geven aan het vermeerderen van draagvlak binnen het dorp, want samen sta je sterker als verenigingen. Als al die verenigingen zich bundelen heb je ook meer draagvlak en kun je ook zo'n plan makkelijker op tafel leggen”*(Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Daarnaast denkt men dat er al aardig draagvlak is gecreëerd omdat het de wens van de bewoners was om een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te realiseren. Ook is er al een vergadering hierover geweest waar positief op werd gereageerd. Maar ook vindt men het van belang dat er draagvlak wordt gecreëerd bij de gemeente, omdat men deze in de toekomst nodig heeft. Daarom vinden daar ook al diverse gesprekken mee plaats (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

De initiatiefnemers geven aan dat het initiatief nog echt in de beginfase zit. *“Het moet ook nog verder worden uitgewerkt. Want er is nog niets concreets vastgesteld over hoe het Kulturhus er uit moet zien en hoe het gefinancierd wordt”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De dorpsraad wil nu kijken wat de mogelijkheden zijn in het dorp op gebied van centrale faciliteiten voor verenigingen middels onderzoeken, rekening houdend met bestaande gebouwen. Hierbij heeft men al overleg gehad met de gemeente Montferland en een extern adviesbureau. *“We hebben al een inventarisatie gedaan van alle accommodaties die er binnen Braamt zijn. Hierbij hebben we ook gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Het externe adviesbureau, Elanexpertise, dat de dorpsraad heeft ingehuurd stelt een expert ter beschikking die samen met de bewoners gaat kijken wat er mogelijk is in het dorp en begeleidt ook deels het proces. Deze adviseur geeft aan dat de initiatiefnemers intensief bezig zijn met het creëren van draagvlak. Zo vinden er steeds meer gesprekken plaats tussen verenigingen onderling of met de gemeente over het burgerinitiatief. Op initiatief van de dorpsraad zijn diverse mogelijke partners uitgenodigd voor een bijeenkomst. Daarbij heeft de externe adviseur een aantal opties en mogelijkheden doorgenomen met de bewoners. Tevens is toen besloten om een verenigingsraad op te richten in overleg en respect voor elkaars 'eigen identiteit' te komen tot een TGV (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013).

Het belang en meerwaarde van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

In de vorige paragraaf is al een aantal keren aangegeven waarom men het van belang vindt dat er een vorm van een Kulturhus wordt gerealiseerd in Braamt. Dat zijn onder andere dat men denkt dat op deze manier betere faciliteiten/voorzieningen kan worden aangeboden, de exploitatie in de toekomst gewaarborgd blijft en men hiermee anticipeert op de toekomstige

ontwikkelingen, zoals de afname van het aantal leden en vrijwilligers. Als aanvulling hierop is ook gevraagd in welke mate deze toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening van belang is voor de leefbaarheid en vitaliteit van Braamt in de toekomst. Men vindt dat op langer termijn een centrale plek een voorwaarde en van levensbelang voor het voortbestaan van de gemeenschap en de saamhorigheid van het dorp. Men verwacht dat vitaliteit en leefbaarheid wordt vergroot met een dergelijke voorziening in het dorp. *“Voor de saamhorigheid van het dorp kan een Kulturhus een meerwaarde hebben omdat je elkaars krachten kan bundelen”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De dorpsraad geeft meerdere malen aan dat ze willen dat ouderen langer in het dorp kunnen blijven wonen, en actief kunnen blijven deelnemen. Hier kan een Kulturhus aan bijdragen. *“De mensen die nu kiezen voor een dorp zoals Braamt, vinden een goed verenigingsleven van belang. Dus als het dorpshuis verdwijnt dan moeten mensen naar een andere dorp om de zelfde activiteiten te kunnen doen. Dat is vooral voor ouderen een probleem, omdat deze minder mobiel zijn”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

(Externe) faal en succesfactoren totstandkoming van het burgerinitiatief

De bewoners geven aan dat er op dit moment nog weinig tot nauwelijks faalfactoren in het proces te onderscheiden zijn. Men geeft hierbij aan dat ze wel in de beginfase zitten en daarom nog niet weten hoe het in het vervolg gaat verlopen. De initiatiefnemers denken dat het creëren van draagvlak binnen het dorp gaat lukken. Wel wordt verwacht dat het plan wellicht op financieel gebied gaat stranden, vanwege de beperkte financiële mogelijkheden van verenigingen, gemeente Montferland en provincie Gelderland (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De gemeente vindt dat Braamt goed is gestart aan het initiatief omdat de dorpsraad eerst van onderaf draagvlak probeert te creëren. Tevens is men positief over het inhuren van het externe adviesbureau. *“Men probeert alle verenigingen te verbinden en de neuzen de zelfde kant op te krijgen. Dit vinden wij als gemeente een belangrijke ontwikkeling. We denken ook dat het een voordeel is dat ze een externe, professionele, partij er bij hebben gehaald. Op deze manier bereik je ook eerder resultaten, omdat een extern adviesbureau veel ervaring heeft op gebied van totstandkoming burgerinitiatieven die leiden tot gemeenschapsvoorzieningen. Een ander voordeel is dat een onafhankelijk iemand er bij betrokken is, omdat je te maken hebt met verschillende partijen en verenigingen, waardoor er ook een neutrale speler in het geheel is”* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013). Een goede voorbereiding is volgens de gemeente en extern adviesbureau Elan Expertise een belangrijke voorwaarde om te komen tot een succesvol burgerinitiatief. Dat doen ze op dit moment ook in Braamt omdat men al serieus kijkt wat de invulling kan zijn, wie er bij betrokken kan worden en hoe ze het kunnen doen (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013; Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

4.4.4 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kernen

De algemene verhouding met de gemeente wordt redelijk goed bevonden door de inwoners van Braamt. De inwoners geven aan dat de gemeente open staat om samenwerking met de dorpsbewoners en initiatiefnemers aan te gaan. Wel geeft men aan dat dit meer komt door het initiatief van de dorpsraad dan door de gemeente zelf. Ze vinden dat de gemeente over het algemeen minder initiatief neemt om te praten met bewoners van het dorp of de dorpsraad. *“Wij nodigen bijvoorbeeld wethouders uit, dan komen ze meestal wel. Maar meestal ligt het initiatief bij ons. Maar op zich ben ik over de contacten met de gemeente redelijk tot goed tevreden”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De dorpsraad, als initiatiefnemer voor de realisering van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, heeft vooral veel contact met de vaste contactpersoon, Ellen van Hierden, binnen de gemeente. Dit wordt als zeer wenselijk gezien omdat de lijntjes op deze manier kort zijn. Ook wordt de dorpsraad om de zoveel tijd uitgenodigd om te praten over een aantal zaken omtrent de leefbaarheid van het dorp en (eventuele) ontwikkeling van het Kulturhus. Daarnaast ondersteunt de vaste contactpersoon binnen de gemeente de verenigingen en de dorpsraden bij diverse zaken. *“Die komt op de vergaderingen en neemt verschillende vragen mee naar de gemeente. Dat vinden wij heel erg goed. Kleine dingen worden vaak meteen opgepakt. Op dit moment zijn we nog volop bezig met het totstandkomingsproces. We zijn met de huidige dorpsraad pas een jaar bezig. We hebben op zich een goed contact met de gemeente. Op de vergaderingen die de dorpsraad organiseert komen ook wel eens ambtenaren van de gemeente langs”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Daarnaast geven de bewoners aan dat ze ook contact hebben met drie wethouders hebben (waaronder de wethouder van financiën en sociale zaken). Deze wethouders zijn volgens de bewoners belangrijk voor de totstandkoming/realisering van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening en vind met de gemeente op dit moment voldoende overleg plaats met diverse wethouders en een aantal ambtenaren. *“Daar hebben we gelukkig nu wel openingen in om wat voor te leggen en wat te vragen”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De bewoners hebben ook aantal kritische noten ten aanzien van de samenwerking en verhouding met de gemeente. Men vindt de gemeente in veel zaken nog wel te bureaucratisch, waarbij men bepaalde procedures te lang vindt duren. *“Het is niet altijd een gemeente die blaakt van het nemen van initiatief naar de dorpen zelf toe, en daarbij altijd de ‘meewerkendheid’ biedt. In de gemeenteraad zitten ook raadsleden die te bureaucratisch zijn en niet meedenken met ons als dorp”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Volgens de bewoners de houding per raadslid verschillend. Met twee raadsleden die in Braamt wonen is veel contact en staan welwillend tegenover samenwerking met burgerinitiatiefnemers in het dorp. De bewoners vinden dat er meer raadsleden vaker naar de dorpen mogen komen en met de dorpsraden moet praten over zaken aangaande de leefbaarheid en de toekomst.

4.4.5 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De dorpsraad vindt dat de gemeente Montferland over het algemeen een klimaat voor burgerparticipatie en totstandkoming van burgerinitiatieven heeft gecreëerd. Dit is volgens hen ook voor een gedeelte beleidsmatig vastgelegd, zoals bij wijk- en kerngericht werken beleid. Tevens ervaart men dat de gemeente zich meer richt op burgerparticipatie en burgerinitiatieven in

de kernen. Daarbij wordt ook meer maatgericht gewerkt, waardoor er aandacht is voor de eigen kracht van de kernen. Daarnaast vindt men dat de gemeente steeds beter probeert om te gaan met burgerinitiatieven door meer mee te denken met bewoners/initiatiefnemers en te richten op de zelfredzaamheid van de dorpen. Maar de gemeente mag burgerinitiatieven wel wat meer stimuleren door dit uit te dragen met concrete middelen. De bewoners vinden het prettig dat het in bepaalde beleidsstukken is vastgesteld, omdat je dan als dorpsraad ook een aantal uitgangspunten/zekerheid hebt. Dat heeft vooral te maken met de inspraak en beslissingsbevoegdheid van de dorpsraden. De dorpsraad ziet hier zeker de laatste jaren positieve veranderingen in. Daarnaast heeft de gemeente in 2005 ook de totstandkoming van dorpsraden gestimuleerd. Dat draagt volgens de bewoners bij aan een goed klimaat voor burgerparticipatie. De dorpsraad is ook in gesprek met de gemeente om bij bepaalde zaken stappen te maken op de participatieladder. *“Dit houdt in dat wij over bepaalde zaken als dorpsraad mogen beslissen wat er moet gebeuren. De gemeente moet dat dan wel toetsen, maar wij zijn als dorpsraad leidend en de gemeente volgend”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). In algemene zin vindt de dorpsraad dit goed, maar geeft wel aan dat ze niet bij elk probleem deze rol op zich wil nemen, aangezien ze geen politieke partij zijn en dus niet zijn gekozen.

De geïnterviewden geven aan dat de bewoners van Braamt nog niet genoeg bewust zijn gemaakt van de negatieve gevolgen die de krimp met zich mee zal brengen. Dit leeft nog te weinig onder de bewoners. Daarbij heeft de gemeente de dorpsraad nauwelijks bewust gemaakt om actief te kijken naar de toekomstbestendigheid van het dorp. De Vereniging van Kleine Kernen heeft dat wel gedaan door het organiseren van een bijeenkomst over de leegloop van dorpen en verenigingsleven. De gemeente wel de cijfers die de Vereniging Kleine Kernen ter beschikking heeft over de toekomstige ontwikkeling door aan de dorpsraden. Men denkt dat het creëren van bewustzijn onder bewoners zou kunnen helpen om meer initiatieven te stimuleren die gericht zijn op de instandhouding van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen. Want de dorpsraad denkt dat in de toekomst steeds meer voorzieningen onder druk komen te staan. Daarbij is het wenselijk dat ze samen met de dorpsraden op zoek gaan naar slimme oplossingen voor een toekomstbestendig dorp. Maar de bewoners denken dat het bewustzijn vaak pas echt op gang komt als iets dreigt te verdwijnen. *“Pas als iets echt dreigt te verdwijnen, realiseert men zich pas echt wat de gevolgen zijn. Zoals een sluiting van een school of de supermarkt”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De opstelling van de dorpsvisie was volgens de bewoners een goed middel om te kijken naar de toekomst van het dorp (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De gemeente heeft de werkgroep van de dorpsvisie een bepaald budget gegeven voor de realisering van de dorpsvisie. De deskundige hulp is voornamelijk gekomen vanuit de Vereniging Kleine Kernen Gelderland (Dorpsraad, 2009).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De dorpsraad vindt dat de gemeente Montferland over het algemeen wel een klimaat voor burgerparticipatie en totstandkoming van burgerinitiatieven heeft gecreëerd. Men geeft aan dat dat ook voor een gedeelte beleidsmatig is vastgelegd. Te denken valt aan het wijk- en kerngericht werken. Daarnaast probeert de gemeente ook steeds beter om te kunnen gaan met burgerinitiatieven door vooral meer mee te denken met bewoners/initiatiefnemers. Maar de gemeente mag burgerinitiatieven wel wat meer stimuleren door dit uit te dragen met concrete middelen. De bewoners vinden verder dat de gemeente de bewoners niet voldoende bewust heeft gemaakt van de negatieve gevolgen die de krimp met zich mee zal brengen, maar ook om te kijken naar de toekomstbestendigheid van het dorp. Het creëren van bewustzijn onder bewoners kan bijdragen om initiatieven te stimuleren die gericht zijn op de instandhouding van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen.

4.4.6 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

De bewoners vinden dat initiatieven vooral uit het dorp zelf moeten ontstaan en voor draagvlak binnen het dorp en verenigingen moeten zorgen. Maar de gemeente heeft volgens de bewoners nog wel een aantal belangrijke rollen en taken voor het ontstaan van burgerinitiatieven ten behoeve van de leefbaarheid/vitaliteit van de kern. De bewoners vinden dat de gemeente nog een adviserende/meedenkende rol heeft bij burgerinitiatieven. De bewoners vinden dat de gemeente proactiever mag meedenken bij bepaalde initiatieven. De gemeente neemt op dit moment nog beperkt zelf initiatief om zelf contact op te nemen met de bewoners van het dorp en de dorpsraad. De bewoners verwachten dat de gemeente een proactieve houding naar de initiatiefnemers toe neemt (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Gemeentebestuurders of raadsleden mogen vaker uit eigen initiatief naar de dorpen en bepaalde initiatiefnemers toe gaat. *“Laat wat meer zien dat je er als gemeente er voor de burgers bent”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De bewoners vinden het namelijk van belang dat dorpsraden en bewoners makkelijk contact kunnen nemen met de gemeente en daarbij snel antwoord kunnen krijgen op vragen. Waarbij de lijntjes tussen dorpsbewoners/initiatiefnemers korter worden en duidelijk wordt waar en terecht kan men bepaalde vragen. Als er eenmaal contact is gelegd met de gemeente en de gemeente constateert dat bewoners concreet bezig zijn met een initiatief en hierbij om hulp wordt gevraagd, vinden de bewoners het van belang dat de ambtenaren voldoende mogelijk meedenken met de initiatiefnemers. Hierbij kan de gemeente een luisterend oor zijn, maar ook nuttige informatie verstrekken over de betreffende zaken. Tevens draagt het bij als de gemeente meer waardering uit naar initiatiefnemers en dorpsraden. Men vindt het communicatieve instrumentarium van groot belang voor het verbeteren van het klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven, maar ook om initiatieven te stimuleren. Hierbij is ook het hebben van veel positieve communicatie met elkaar van belang. Zo vindt men het wenselijk dat men nauw contact heeft met enkele wethouders/ambtenaren en de dorpscontactpersoon. Door het directe contact hoeft men niet lang te wachten op beantwoording van bepaalde vragen. Dit kan de totstandkoming van initiatieven versnellen en vergemakkelijken. Er zijn nog een aantal belangrijke verbeterpunten. De gemeente mag burgerinitiatieven meer stimuleren door dit uit te dragen met

concrete middelen (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013; Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Voor de uitvoering van de bepaalde initiatieven is de faciliterende rol van belang. Daarnaast blijft (financiële) facilitering van burgerinitiatieven ook urgent om initiatieven te stimuleren. Het kunnen realiseren van initiatieven komen altijd uit op een financieel haalbaar plan. De dorpsraad heeft zelf niet veel budget ter beschikking om bepaalde zaken te realiseren, dat geldt ook voor de verschillende verenigingen. Daarom verwachten de bewoners dat de gemeente ook in de toekomst (substantieel) blijft investeren (middels subsidies) in bepaalde initiatieven. De bewoners zijn zich echter bewust van het feit dat de gemeente steeds minder financiële mogelijkheden hebben. *“We maken als dorpsraad ons wel steeds meer zorgen over de financiën die we in de toekomst willen inzetten voor de uitvoering van initiatieven die we realiseren in Braamt. Want ik denk dat dat gewoon minder wordt”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Beleidsinstrumenten

Financieel

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Subsidie voor grootschalige/complexere initiatieven: Voor een grotere financiering voor grootschalige burgerinitiatieven is de gemeente minder snel bereid om daar budget voor vrij te maken. Hiervoor mag de gemeente volgens de bewoners meer budget voor vrij maken. Gevraagd is of men vindt dat de gemeente een groot dorpsbudget ter beschikking moet stellen aan de dorpsraad om ontwikkelingen ten behoeve van de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. De bewoners vinden dat er niet per se een groot dorpsbudget per kern moet worden verstrekt per jaar. Maar dat als er eenmaal een bepaald grootschalig initiatief is, zoals de realisering van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, de gemeente wel bereid moet zijn om financiële bijdrage daarvoor beschikbaar te stellen (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Subsidie voor kleinschalige initiatieven: Voor kleinschalige initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid in dorpen stelt de gemeente voldoende budget ter beschikking. Initiatiefnemers kunnen hier kleine subsidiebedragen voor aanvragen.

Stimuleringssubsidies initiatieven: De bewoners geven aan dat stimuleringssubsidies voor initiatieven kunnen helpen om bewoners te stimuleren om initiatieven te nemen die gericht zijn op de verbetering van de leefbaarheid/vitaliteit.

Subsidie voor dorpsvisie: De dorpsvisie was volgens de bewoner een goed middel om te kijken naar de toekomst van het dorp. De gemeente heeft hiervoor budget ter beschikking gesteld om dit te kunnen financieren (Dorpsraad, 2009).

Communicatief

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Dorpscontactpersoon: De gemeente Montferland heeft een dorpscontactpersoon in dienst, die ook het vaste contactpersoon is van de dorpsraden binnen de gemeente. De bewoners geven diverse malen aan dat het hebben van een dorpscontactpersoon een belangrijke bijdrage kan leveren op het ontstaan van initiatieven, maar ook bijdraagt aan verbetering van het klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven. Op deze manier worden de lijntjes kort gehouden en heeft men direct contact met iemand binnen de gemeente die bepaalde vragen kan voorleggen aan andere ambtenaren. Deze dorpscontactpersoon is de verbindende factor tussen enerzijds de dorpsraden en anderzijds de gemeente, waarbij deze vooral een coördinerende rol heeft en mensen/partijen met elkaar in contact brengt (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Inzet van een deskundige ambtenaar: De bewoners vinden de inzet van een deskundige ambtenaar bij bepaalde (complexere) initiatieven urgent. Deze kan advisering geven op gebied van bijvoorbeeld regelgeving en bestemmingsplannen en in samenwerking met de initiatiefnemers kijken hoe men kan komen tot een tot een sluitende financiering.

Dorpscoach: Verschillende dorpsbewoners van Braamt hebben wel eens geopperd dat een dorpscoach kan werken voor Braamt. Deze dorpscoach stimuleert bewoners van een specifieke kleine kern om initiatieven te nemen, en helpt ze direct hierbij. Deze heeft intensieve contact mee een specifieke kern (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen/vergunningen): Bepaalde regelgeving moet volgens de geïnterviewden flexibeler worden. Men vindt dat initiatiefnemers vaak gebonden zijn aan (te strenge) regelgeving die de totstandkoming moeilijker en complexer maakt en veel tijd kost. Dit kan zorgen voor demotivering van de initiatiefnemers (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013; Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Instellen van dorpsraden/sluiten covenant dorpsraden: De gemeente heeft sinds 2005 de totstandkoming van dorpsraden gestimuleerd. Dat draagt bij aan een goed klimaat voor burgerparticipatie. Bewoners vinden het daarnaast belangrijk dat de

rol van de dorpsraden ook middels een soort convenant is vastgelegd. Hieruit komt vooral naar voren dat de gemeente samen met de wijk- en dorpsraden wijk- en kerngericht wilt werken. De dorpsraden worden sindsdien steeds eerder betrokken om de gemeente te adviseren of mee te beslissen (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Wijk- en kerngericht werken: De gemeente heeft met het ingezette wijk- en kerngericht werken beleid steeds meer aandacht voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven in de kernen. Hierdoor wordt ook meer maatgericht gewerkt, waardoor er meer aandacht is voor de eigen kracht van de kernen. Dit wordt als zeer wenselijk ervaren door de bewoners.

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: Volgens de bewoners heeft de gemeente een aantal belangrijke rollen en taken aangaande het ontstaan van burgerinitiatieven ten behoeve van de leefbaarheid/vitaliteit in kernen. Men vindt dat de gemeente een adviserende rol moet hebben bij burgerinitiatieven. Maar men moet dan wel pro-actiever meedenken met de initiatiefnemers en zelf meer initiatief nemen door actiever contact op te nemen met initiatiefnemers (pro-actieve houding). Men vindt vooral het communicatieve instrumentarium van belang. De dorpscontactpersoon speelt, als beleidsinstrument, een grote rol hierin omdat daardoor de lijntjes tussen dorpsbewoners en de gemeente korter worden en vragen sneller beantwoord worden. De faciliterende rol is ook van belang omdat de bewoners veelal zelf beperkte middelen hebben. Voor de uitvoering van grootschalige initiatieven is een substantiële bijdrage gewenst.

4.4.7 (Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV

Betreffende de totstandkoming van de TGV vinden de bewoners dat er op dit moment voldoende overleg plaatsvindt met de gemeente. Zo is er regelmatig contact met verschillende wethouders, de dorpscontactpersoon en enkele ambtenaren. Dit zijn vooral oriënterende gesprekken, waarbij overleg plaatsvindt over de mogelijkheden. De rol van de gemeente is op dit moment vooral gesprekspartner, waarbij ze een adviserende rol heeft naar de dorpsraad/initiatiefnemers toe wat als wenselijk wordt gezien. Ook heeft de gemeente een positieve houding ten aanzien van het burgerinitiatief. *“Ik heb wel het gevoel dat we de steun van de gemeente hebben. Maar soms mogen ze dat nog wat meer tonen”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De gemeente was aanwezig op de vergadering/bijeenkomst over de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in Braamt. Dit geeft volgens de bewoners wel aan dat ze interesse tonen in wat de dorpsraad en verenigingen in het dorp willen realiseren. In dit geheel speelt ook de dorpscontactpersoon binnen de gemeente Montferland een belangrijke rol (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

In de beginfase vinden de bewoners het vooral van belang dat de gemeente pro-actief meedenkt over de totstandkoming van het Kulturhus. Hierbij is het vooral van belang dat de gemeente de initiatiefnemers adviseert over waar ze op moeten letten gedurende het totstandkomingsproces. In een latere fase kan samengewerkt worden in een projectgroep (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). *“De ambtenaren moeten echt met ons blijven meedenken. Want het is wel vaak dat we antwoorden, informatie of advies zelf uit de ambtenaren of wethouders moeten trekken. Als wij een vraag hebben krijgen we uiteindelijk vaak wel antwoord. Maar je kunt als gemeente zijnde ook anticiperen op vragen of problemen die zouden kunnen komen, en dan alvast een antwoord geven”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Deze pro-actieve houding kan de gemeente ook laten zien door het tonen van ‘good practises’ waaruit men lering kan trekken en inspiratie mee kunnen op doen. *“De gemeente mag in een volgend stadium actiever worden om ons te wijzen op mogelijkheden voor een realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De dorpscontactpersoon, wethouders en ambtenaren kunnen de initiatiefnemers informeren en adviseren over subsidies, bestemmingsplannen en slimme combinaties voor een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De initiatiefnemers geven daarbij meerdere malen aan dat een faciliterende rol, middels een financiële investering van de gemeente, van groot belang is voor de realisering van een Kulturhus. Een faciliterende rol middels het doen van investeringen of startsubsidies verstrekken is volgens de initiatiefnemers nodig voor de realisatie van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De verbouwing van oude dorpshuis kost veel geld en dat kunnen de verenigingen niet alleen betalen, zelfs als men actief op zoek gaat naar sponsors/externe subsidies (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). *“Wij zijn de initiatiefnemers en moeten de kar trekken. Maar de gemeente moet ons wel zo goed mogelijk faciliteren. Waarbij ze ons kunnen helpen hoe we iets kunnen oplossen”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Samenvatting (wenselijke) rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: Aangaande de totstandkoming van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening vinden de bewoners dat er op dit moment voldoende overleg plaatsvindt met de gemeente. De gemeente heeft een positieve houding naar het initiatief toe. De initiatiefnemers verwachten in een later stadium dat de gemeente pro-actieve gaat meedenken/samenwerken met de initiatiefnemers. Hierbij is vooral een adviserende en faciliterende rol gewenst. De facilitering betreft vooral een investering voor de verbouw/uitbreiding van het oude dorpshuis tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

Beleidsinstrumenten

Financieel

Een faciliterende rol middels het doen van investeringen of startsubsidies verstrekken is volgens de initiatiefnemers nodig voor de realisatie van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Hierbij wordt vooral gedacht aan investeringskosten voor de bouw van het Kulturhus waaraan de gemeente een belangrijke bijdrage in kan doen. Volgens de bewoners is hier echter nog

niet veel over gesproken met zowel de gemeente als bewoners. *“Wat voornamelijk het belangrijkste is dat wij een groep actieve initiatiefnemers hebben die de kar trekken. Deze kunnen andere verenigingen en bewoners wel enthousiasmeren en aan zich te binden om mee te doen. Maar waar het uiteindelijk om draait is financiering voor de uitvoering. Als de gemeente ons een grote financiële investering kan doen, dan zorgen wij er voor dat het Kulturhus gebouwd gaat worden waar iedereen gebruik van kan maken. Daarna zorgen wij ook voor de exploitatie van het gebouw, dat deze goed in orde is”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De bewoners willen immers zelf wel intensief (samen met het externe adviesbureau) op zoek gaan naar externe fondsen en subsidies. Maar denken dat dit zonder gemeentelijke financiering niet genoeg zal zijn. Heesen vindt dat het financiële aspect echter hierin vrij onzeker is, omdat de gemeente volgens hem niet snel meer investeert in dergelijke projecten vanwege de beperkte financiële middelen die de gemeente heeft. Daarom hopen de initiatiefnemers dat de gemeente samen met de initiatiefnemers gaat kijken waar nog andere financieringsmogelijkheden liggen. *“Daar valt of staat de kans van slagen van het initiatief gewoon mee”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De initiatiefnemers hopen dat de gemeente intensiever gebruikt maakt van haar netwerk om te kijken hoe het initiatief wel de benodigde financiële middelen kan krijgen. *“Gemeenteambtenaren of wethouders kunnen bijvoorbeeld zeggen: ‘Kijk eens naar dit fonds, of bij de provincie bij die afdeling kunnen jullie wellicht terecht’. Wellicht hebben ze ergens al bepaalde ingangen en kunnen ze ons introduceren om makkelijker aan financiële middelen te kunnen komen”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Ook vindt men dat de gemeente moet kijken hoe ze slimme financieringscombinaties kan maken binnen het bestaande gemeentelijke budget (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De gemeente geeft aan welwillend te staan om te praten over mogelijke gemeentelijke bijdrage. Echter wordt over grote financiële bedragen veelal beslist door de politiek/gemeenteraad. *“Maar als het een breed gedragen initiatief is, waar de gemeente ook baat bij heeft, dan zal er serieus gekeken worden wat de financiële mogelijkheden zijn* (Van Hierden, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Startsubsidie voor initiatieven die richten toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: Startsubsidies kunnen ook bijdragen aan de totstandkoming van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

(Co)financiering bouw van accommodaties door gemeente: De bouwkosten van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening kost volgens de dorpsbewoners veel geld en dit kunnen de verenigingen/partijen in het dorp niet alleen betalen. Een gemeentelijke investering voor de (ver)bouwkosten worden daarom van urgent belang geacht. Volgens de initiatiefnemers loopt de realisering vast als de gemeente de totstandkoming niet mede financiert. De bewoners gaan zelf ook kijken wat ze zelf kunnen financieren, dus gedacht wordt aan een co-financiering een deel investeren en een bepaalde subsidie hebben verkregen van de provincie Gelderland, en men komt dan tekort. Dan hopen de initiatiefnemers dat de gemeente het tekort wilt financieren. Als de bewoners Dus De initiatiefnemers zijn zich wel bewust dat een grote investering vanuit de gemeente en de provincie tegenwoordig moeilijker wordt gedaan.

Financiering extern adviesbureau: De bewoners geven aan dat het hebben van een extern adviesbureau, vooral in de beginfase erg helpt. In dit geval wordt dit bureau gefinancierd door de provincie, niet door de gemeente Montferland. Maar volgens de bewoners kan het zeker helpen als een gemeente dit voor andere dergelijke initiatieven financiert, omdat deze advisering een grote bijdrage levert (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Garantstelling financiering: De initiatiefnemers vinden het ook wenselijk dat de gemeente een bepaalde garantstelling doet voor aantal jaren (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Communicatief

De bewoners denken dat zeker in het vervolgproces de gemeente op adviserend gebied een grote rol kan spelen. Vooral advisering op gebied van bestemmingsplannen en financiering is van belang. Daarnaast kan ook worden gedacht aan expertise op gebied van slimme combinaties op gebied van financiering, maar ook bouwtechnisch. *“Wat kan zeker een bijdrage kan hebben zijn tips en adviezen met betrekking tot mogelijke subsidiepotjes. Maar ook technisch gezien voor wat betreft het ontwerp en de multifunctionele inrichting gericht op de toekomst”* (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Op gebied van advisering heeft vooral Elanexpertise, als onafhankelijke adviseur, in de beginfase een belangrijke rol. Volgens Bekker, die als externe adviseur nauw betrokken is bij het totstandkomingsproces, Deze wordt gesubsidieerd door de Provincie. Zowel de bewoners als de gemeente Montferland geven aan dat dit het proces en de totstandkoming ten gunste komt door de vele ervaring van de expert op gebied van totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen die leiden tot bijvoorbeeld een Kulturhus of MFA. Deze heeft hierin verschillende rollen. Zo legt de externe expert verbindingen met verschillende netwerken, om samenwerking te bevorderen, het bereik te vergroten en tot het nemen van meer initiatief binnen het dorp. Tevens ondersteunt, inspireert en adviseert de expert de burgerinitiatiefnemers om het initiatief tot een succes te maken (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013; Elan Expertisecentrum, 2013). *“Daarbij hebben we veel hulp van Elan en Spectrum om te kijken waar andere financieringsmogelijkheden vandaan kunnen worden gehaald”* (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). De dorpscontactpersoon speelt in de beginfase een belangrijke rol. Daarnaast hopen de bewoners dat in een latere fase het contact intensiever gaat worden, waarbij meer wordt samengewerkt (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Deskundige ambtenaar: In een later stadium vinden de initiatiefnemers het van belang dat er een aantal deskundige ambtenaren ter beschikking worden gesteld die kennis hebben op gebied van subsidie- en financieringsmogelijkheden. Maar ook ondersteuning kunnen bieden bij ambtelijke procedure en kunnen helpen bij het maken van de plannen voor een gezonde exploitatie van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Een dorpscontactpersoon: In dit geheel speelt ook de dorpscontactpersoon vooral in de beginfase een belangrijke rol. Hierbij geven de initiatiefnemers aan dat ze goede gesprekken hebben gehad over het initiatief met de dorpscontactpersoon. De dorpscontactpersoon, is als soort afgevaardigde van de gemeente, ook wel eens bij de vergaderingen van de dorpsraad.

Vaste projectondersteuner: De initiatiefnemers geven aan dat over een paar jaar (in gevorderd stadium) een vaste projectondersteuner kan bijdragen aan de totstandkoming en uitvoering van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Deze vaste projectondersteuner kan direct de initiatiefnemers ondersteunen en kan coördineren gedurende het gevorderde totstandkomingsproces (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Juridisch/regelgevend

De initiatiefnemers hebben expertise nodig van de gemeente op gebied van wet- en regelgeving in een later stadium van de planvorming. De initiatiefnemers hopen dat op langer termijn de gemeente op dit gebied actief met de initiatiefnemers gaan meedenken en hierbij zo flexibel mogelijk omgaan met de regelgeving en helpen bij de vergunningaanvragen. Het zou hierbij wenselijk zijn als de gemeente de grenzen opzoekt binnen de wettelijke kaders.

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen): De initiatiefnemers vinden het wenselijk dat de gemeente flexibel omgaat met regelgeving betreft de (ver)bouw van het dorpsshuis en de eventuele aanpassing van het bestemmingsplan. Het zou hierbij wenselijk zijn als de gemeente de grenzen opzoekt binnen de wettelijke kaders. De bewoners denken dat ze op termijn te maken krijgen met complexe en moeilijke procedures en willen daarbij medewerking van de gemeente. De bewoners benadrukken dat de gemeente de initiatiefnemers niet met ellenlange procedures moet opzadelen. Het totstandkomingsproces van een dergelijk initiatief duurt al lang genoeg vindt men (Heesen, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). *“Vooral bij de procedures omtrent vergunningaanvragen en het bestemmingsplan kan de gemeente een goede rol spelen om dit makkelijker te maken, waardoor er motivatie blijft onder initiatiefnemers”*(Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Versoepeling regelgeving omtrent horecaverunning: Men hoopt dat de regelgeving met betrekking tot de mogelijke toekomstige activiteiten die er gehouden kunnen gaan worden flink versoepeld wordt. Hierbij vindt men dat vooral het (makkelijk) verstrekken van een horecaverunning kan helpen om het Kulturhus ook op langer termijn exploitabel te kunnen maken. Want een gezonde exploitatie is deels ook afhankelijk van barinkomsten die kunnen worden gegeneerd.

4.4.8 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- Volgens extern adviesbureau Elanexpertise moet de gemeente aandacht hebben voor de autonomie en identiteit van verenigingen een belangrijk aspect bij de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is. Want dat kan een behoorlijk onderhuids struikelblok zijn. Aantasting van 'verworven rechten' en autonomie kan als verlies ervaren worden. Mensen zetten dan bijvoorbeeld bij iedere voorgestelde verandering de hakken in het zand. *“Het accommodatiebeleid wordt te vaak als vooral een technisch proces gezien terwijl juist het sociaal-agogische component succes en falen veroorzaakt”* (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013). Om dit te voorkomen zijn daarom behoedzame stappen nodig. Verstand (het is verstandig om samen te werken) en het gevoel (de 'ander' is bedreigend) moeten bij elkaar komen. Daarom moet eerst zorgvuldig van onderaf draagvlak worden gecreëerd, want het sociale aspect binnen het dorp is van groot belang voor de kans van slagen. Daarom moet de gemeente volgens haar juist tijd, ruimte en middelen geven om dit proces goed te laten verlopen. Tijd bieden: omdat veranderingsprocessen dat nodig hebben om draagvlak te hebben en te houden. Ruimte bieden: geen deadlines en beslissingen die zaken forceren, wel kaders stellen waarbinnen mogelijkheden en opties kunnen worden besproken. Middelen bieden: geld voor ondersteuning en onderzoek. Bijvoorbeeld een extern adviesbureau financieren.
- Als gemeente aanvoelen wanneer hulp, overleg, advies nodig is. Dat kan per fase anders zijn maar communicatie en gevoel van partnerschap zijn hierin heel belangrijk. De ondersteuning die Braamt nu krijgt heeft tot deze stappen geleid. Ze waren al een jaar bezig en zoekende betreft het initiatief. Daaruit blijkt dat je mensen niet moet laten zwemmen maar ze richting potentiële adviseurs, andere dorpen en dorpsraden moet verwijzen om hen te inspireren en ideeën op te

doen. *“Dorpsbewoners kunnen veel zelf, maar hebben soms hulp nodig. Voorkom als gemeente dat ze gaan 'zwemmen', wees duidelijk over wat kan, investeer waar mogelijk en communiceer positief en inspirerend”* (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013).

- Het is vooral in de beginfase, waarbij wordt nagedacht over wat de initiatiefnemers willen gaan doen om te komen tot een realisering van een duurzame voorziening handig dat de gemeente aanschuift. Het is dan van belang dat al in een vroeg proces duidelijk wordt wat de gemeente wilt doen, wat er mogelijk is en wat initiatiefnemers zelf bijdragen (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013).
- Men geeft aan dat het flexibel omgaan met afspraken door de gemeente praktisch en wenselijk is voor de initiatiefnemers. Dat kan altijd helpen, vooral voor mensen die overdag moeten werken (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).
- Gemeenteambtenaren doen er goed aan om vaker naar de dorpen toe te gaan en zelf ook contact opnemen met initiatiefnemers en de dorpsraad (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).
- Blijvend waardering uitspreken voor de vrijwillige initiatiefnemers. *“Het is van belang dat de gemeente ook waardering uitspreken voor de tijd die mensen er kosteloos in investeren”* (Bekker, persoonlijke communicatie, 22-07-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- De gemeente moet niet meteen nee zeggen als bepaalde initiatieven komen. Maar vooral uitleggen waarom iets niet kan, en hoe het wellicht wel kans van slagen kan hebben (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).
- De gemeente moet niet de bewoners bepaalde verantwoordelijke taken willen opleggen of willen bieden over zaken waar men niets mee heeft, of zelf niet mee zijn gekomen. (Dorpsraad Braamt vindt bijvoorbeeld dat het hondenpoepbeleid een taak is van de gemeente, omdat men vindt dat de dorpsraad niet als een soort ‘rechter’ moet fungeren (Muijsken, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- Een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is van groot belang voor het dorp Braamt. De initiatiefnemers geven een aantal belangrijke argumenten hiervoor. Dat zijn onder andere dat men denkt dat op deze manier betere faciliteiten/voorzieningen kan worden aangeboden, de exploitatie in de toekomst gewaarborgd blijft en men hiermee anticipeert om te toekomstige ontwikkelingen, zoals de afname van het aantal leden en vrijwilligers. Daarnaast geven de bewoners aan dat een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening van levensbelang is voor het dorp en dit de saamhorigheid kan vergrootten en ouderen langer actief kunnen deelnemen in het dorp.
- De bewoners geven aan dat bewustzijn onder de bewoners in het dorp, over dat er gezamenlijk moet worden ingespeeld op de toekomstige (negatieve) ontwikkelingen, pas echt op gang zal komen als iets dreigt te verdwijnen. Op dat moment realiseren mensen zich pas wat de gevolgen zijn van bepaalde ontwikkelingen als daar nu niets aan wordt gedaan, of gezamenlijk als dorp op wordt ingespeeld. Zoals een sluiting van een school of een supermarkt.
- Volgens de dorpsraad blijft jeugd bij het verenigingsleven betrekken een belangrijke prioriteit om te voorkomen dat verenigingen en clubs ten onder gaan aan vergrijzing. *“Samenwerking met de basisschool is een goed aanknopingspunt, want op deze manier kun je kinderen vroegtijdig met verenigingen in contact brengen. Daarnaast is het belangrijk om jongeren enthousiast te maken en op te leiden voor bestuursfuncties”*(Dorpsraad Braamt, 2010).
- Samenwerking met naburige clubs of verenigingen is soms van belang om verenigingen in stand te houden. Een aantal verenigingen in Braamt werkt al samen met naburige clubs of verenigingen. *“Verenigingen die minder plaatsgebonden zijn, kunnen ook overwegen om de samenwerking met naburige clubs of verenigingen te zoeken om het hoofd boven water te houden”* (Dorpsraad Braamt, 2010)
- Bij gesprekken met voetbalverenigingen praat de gemeente met diverse besturen, waarbij men merkt dat vooral de oudere generatie zegt: ‘komt niet aan de voetbalclub, want dat is de ziel van het dorp’. Jongeren kijken daar volgens de gemeente heel anders tegen aan. *“Want die vinden dat voorzieningen gewoon betaalbaar en functioneel moeten zijn”*(Masselink, persoonlijke communicatie, 25-06-2013).

4.5 Wolfheze (Gemeente Renkum, Gelderland)

“Als initiatiefnemers willen we wel het meeste doen, maar wij zijn ook maar vrijwilligers. Bij de gemeente zitten beroepskrachten met de juiste expertise voor bepaalde zaken”(De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

De dorpsbelangenvereniging van Wolfheze heeft een aantal jaren geleden de wens geuit om het verouderde dorps huis te transformeren tot een aantrekkelijke gemeenschapscentrum. Men wil het oude dorps huis uitbreiden en verbouwen en daarnaast wil men dat er meer verenigingen in het gebouw komen. Men hoopt er daarbij op dat er meer mogelijk wordt om activiteiten te organiseren en te ondernemen. Hierdoor wordt getracht dat het gebouw een gezonde exploitatie krijgt en op deze manier wil men waarborgen dat er op langere termijn een belangrijke ontmoetingsfunctie in de kern blijft bestaan. De dorpsbelangenvereniging is daarom samen met de beheerder van het dorps huis aan het oriënteren en inventariseren wat er mogelijk is. Ook is men in gesprek

met de gemeente Renkum om te kijken wat de mogelijke ondersteuning vanuit de gemeente kan zijn. Men probeert ook draagvlak te creëren onder de verenigingen en dorpsbewoners. Het initiatief staat nog in de kinderschoenen maar begint zich steeds meer te ontwikkelen tot een concreet plan. Echter verwacht men dat de realisatie van het burgerinitiatief moeilijker complex wordt, mede door de gemeentelijke bezuinigingen.

Bij de casus Wolfheze is gesproken met:	
Martin de Graaff	Voorzitter dorpsbelangen Wolfheze & voorzitter dorpsplatform Wolfheze
Marcel Rowaan	Beheerder dorps huis ‘De Burcht’
Ben Lampe	Beleidsmedewerker team samenleving, Gemeente Renkum

4.5.1 Wolfheze: Achtergrond en kenmerken

Wolfheze is een dorp dat ligt aan de zuidrand van de Veluwe, in de ‘groene’ gemeente Renkum. Het dorp telt ongeveer 1500 inwoners (Stadindex, 2012) en is daarmee het op één na kleinste dorp van de gemeente Renkum, dat in totaal bestaat uit zes kleine tot middelgrote dorpen. Oosterbeek, Doorwerth, Heelsum, Heveadorp en Renkum zijn de andere vijf dorpen. De bewoners typeren Wolfheze als een soort forensendorp, die zich verder kenmerkt als een rustig idyllisch dorpje (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Wolfheze heeft een aardig voorzieningenaanbod die veel kleine kernen van deze grootte niet hebben. Er zijn drie zorginstellingen, een treinstation, een camping, een actief verenigingsleven, twee snelwegen in de nabijheid, een basisschool, een zorgboerderij en één stations(dorps)winkel. Verder heeft het dorp een voetbal- en tennisvereniging en een dorps huis naast de kerk. Wolfheze heeft tevens een rijk en divers verenigingsleven. *“We hebben 13 á 14 verenigingen die zich met sport en sociaal-culturele zaken houden. Het merendeel vindt in het dorps huis plaats. Maar we hebben ook een aantal gymzalen in het dorp, daar zitten vooral de sportverenigingen zoals de volleybalclub. De sportverenigingen maken gebruik van de gymzaal bij de Beatrix basisschool, een ander deel maakt gebruik van de sportzaal op het terrein van Pro Persona”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Met name dankzij de geestelijke gezondheidszorginstelling Pro Persona (voorheen de Gelderse Roos) kent Wolfheze een aantal unieke voorzieningen zoals een openluchttheater, een zwembad en een Medisch Centrum. Pro Persona is eigenlijk als een dorp in een dorp te beschouwen. Door deze geestelijke gezondheidszorginstelling is Wolfheze ook wat meer op de kaart gezet omdat heel veel mensen daar werkten of werken. De dorpsbewoners mogen ook van een aantal voorzieningen van Pro Persona gebruik maken. Winkelvoorziening-gebied heeft het dorp alleen een stationswinkel. Deze kan niet gezien worden als een complete supermarkt, maar alleen voor dagelijkse boodschappen. *“We zijn een kleine dorp, daar kun je geen volwaardige supermarkt voor open houden. Maar we zitten 10 kilometer van Arnhem af en zo’n 4 á 5 kilometer van Doorwerth, Renkum en Oosterbeek waar je aardig wat voorzieningen hebt en waar de bewoners veel gebruik van maken”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Wolfheze

Wolfheze is te typeren als een actief dorp met een rijk verenigingsleven. Op gebied van het verenigingsleven organiseren de bewoners veel activiteiten en werken veel verenigingen samen. De bewoners zijn als bovengemiddeld actief en zelfredzaam te beschouwen. De dorpsbelangenvereniging van Wolfheze heeft een groot draagvlak binnen het dorp, ongeveer 75% van de Wolfhezenaren is namelijk lid. Dorpsbelang Wolfheze is volledig vanuit het dorp tot stand gekomen en georganiseerd en heeft een gekozen bestuur. De vereniging behartigt de algemene belangen van de inwoners van het dorp Wolfheze. Daarnaast heeft de gemeente een aantal jaren geleden het dorpsplatform Wolfheze ingesteld. Het Dorpsplatform, als forum, is het overlegorgaan voor bewoners, gemeente en instellingen en een zelfstandige, ongebonden samenwerkingsorganisatie (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Het Dorpsplatform en haar deelnemers zijn vooral gericht op deelnamebevordering en zeggenschap van bewoners, participatie van bewoners en samenwerking tussen bewoners, gemeente en instellingen te bevorderen (Dorpsbelang Wolfheze, 2013). Het bestuur van Dorpsbelang Wolfheze vormt samen met de gemeentelijke dorpsmanager en de dorpsopzichter, de gebiedsagent, de woonconsulent en de buurtwerker het Dorpsplatform. *“De gemeente is destijds zo verstandig geweest dat ze de dorpsbelangen van Wolfheze ook in het*

dorpsplatform hebben betrokken, omdat wij een gekozen bestuur hebben” (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Er zijn een aantal duidelijke verschillen tussen het Dorpsplatform en Dorpsbelang Wolfheze. Het Dorpsbelang heeft bijvoorbeeld leden en het Dorpsplatform niet. De leden van Dorpsbelang betalen contributie en het Dorpsplatform krijgt een beperkte doeluitkering van de gemeente. Ook is het Dorpsbelang autonoom in zijn besluiten en het Dorpsplatform werkt veelal binnen het bestaande beleid van de gemeente. Dorpsbelang Wolfheze is betrokken bij zaken die gaan over: de realisatie van een dorpsplein vlak bij het station, de realisatie van een dynamisch Kulturhus in Wolfheze, belangenverdediging ten aanzien van de geluidsoverlast in de omgeving en omtrent de zorg en de WMO (Dorpsbelang Wolfheze, 2013).

Daarnaast wordt ook gekeken naar de toekomstbestendigheid van het dorp, waarbij samenwerking tussen verenigingen wordt gestimuleerd. *“De mensen organiseren hier behoorlijk veel in het dorp. We hebben in november 2011 een bijeenkomst gehouden voor alle clubs en verenigingen om zich hier te presenteren, wat de problemen zijn en dat herkenbaar te maken aan elkaar. Zoals het tekort van vrijwilligers”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Door de dorpsbelangen en actieve dorpsbewoners zijn in het verleden diverse plannen en visies gemaakt betreffende het behoud van voorzieningen, de leefbaarheid en vitaliteit in het dorp. Dat heeft ook bijgedragen aan de eensgezindheid binnen het dorp. De website van Dorpsbelang Wolfheze, www.dorpsbelangwolfheze.nl, kan gezien worden als de centrale dorpswebsite. Dit draagt volgens de bewoners bij aan de eensgezindheid en saamhorigheid binnen het dorp en biedt veel informatie omtrent ontwikkelingen en activiteiten in het dorp (Rowaan, pers. communicatie, 10-07-2013).

De bewoners geven aan dat het prettig wonen is in Wolfheze en men een het een leefbaar dorp vindt om in te wonen. Voor een dorp van deze grootte vindt men dat er een voldoende voorzieningenaanbod is om in deze leefbaarheid te voorzien. Echter staan wel een aantal voorzieningen onder druk. Te denken valt aan dorpshuis ‘de Burcht’. Het dorpshuis staat namelijk financieel onder druk. Men wilt daarom een toekomstbestendig gemeenschapscentrum (Kulturhus) realiseren. Daarnaast kwam voetbalvereniging s.v. Wodanseck een aantal jaren geleden in de problemen toen de sportnota in deze gemeente werd gepresenteerd door de gemeente. De gemeente wilde volgens de gesproken personen het liefste dat de voetbalvereniging hier vertrok en met een voetbalclub uit Renkum of Oosterbeek zou gaan fuseren. Dit vonden de dorpsbewoners onwenselijk. *“De voetbalvereniging heeft hier veel meer een sociale functie in het dorp dan alleen maar een voetbalvereniging. Ze hebben ook een kantine waar de club allerlei activiteiten organiseert en dingen onderneemt”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De voetbalclub heeft daarom een aantal jaren geleden met de gemeente afgesproken dat ze zichzelf op termijn gaan redden voor wat betreft het onderhoud en een aantal belangrijke taken op zich nemen (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Tegenwoordig hebben veel verenigingen en voorzieningen het allemaal redelijk moeilijk om in stand te blijven, doordat het aantal leden afneemt. De bewoners geven aan dat het tegenwoordig ook moeilijker is om actieve vrijwilligers te krijgen voor verenigingen dan voorheen (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Een aantal jaren geleden is een dorpscafé verdwenen, waar de jeugd van Wolfheze vaak in het weekend heen ging. De bewoners vinden dat er voor de jeugd en jongeren te weinig te doen is in het dorp. Voor deze doelgroep mag volgens de bewoners meer gecreëerd worden zodat het voor hen de leefbaarheid ook wordt verbeterd in het dorp (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Begin 2013 verdween ook de kinderopvang in het dorp doordat een commerciële partij daar niet meer mee door wilde gaan. Op dit moment heeft zowel het dorpshuis als de dorpsbelangen een plan opgepakt om dat in het dorpshuis/toekomstbestendige gemeenschapscentrum te implementeren (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). *“Als je kinderopvang in het dorp hebt zullen deze kinderen ook sneller naar de plaatselijk basisschool gaan. Het leerlingenaantal van de school moet namelijk rond de 100 kinderen blijven zitten om te kunnen blijven voortbestaan”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Al bij al zit het dorp volgens de bewoners net op de grens van een aantal voorzieningen om leefbaar te blijven. Alleen moet dan nog wel op een aantal zaken worden ingezet om deze voorzieningen in stand te houden. Dat geldt voornamelijk voor het dorpshuis (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

4.5.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

Sinds een aantal jaren is er een culturomslag binnen de gemeente Renkum te vinden waarbij men meer aandacht heeft voor burgerparticipatie en (het stimuleren van) burgerinitiatieven in kleine kernen. De grootste trend daarbij is dat de gemeente meer maatgericht wil werken per kern. Dat komt voort uit het wijk- en kerngericht-beleid werken waar de gemeente nu op in zet. De laatste jaren is de gemeente het beleid hierop steeds concreter aan het uitzetten. Daarnaast is de veranderde culturomslag ook te verklaren door het nieuwe Wmo-beleid. Middels de kanteling van het Wmo-beleid wilt men de verantwoordelijkheid van bepaalde zaken terugleggen bij de samenleving. *“Op gebied van wijk- en kerngericht werken, en het creëren de onderwerpen zelfredzaamheid en burgerinitiatieven zijn we als gemeente nog volop bezig dit van de grond te krijgen en vorm te geven. Dat proberen over een tijd ook uit in verschillende kernen. Op een paar plekken is het zelfs al gestart. Dit komt voornamelijk voort vanuit het kader van de kanteling van de Wmo en het wijk- en kerngericht-werken. Daar willen we namelijk steeds meer naar toe. Alles moet daarbij per wijk en dorp worden georganiseerd om beter aan te kunnen sluiten op de vraag van bewoners. Daarbij hoort ook het benutten van de eigen kracht van burgers. Via dit beleid krijgen we daarom veel te maken met het onderwerp burgerinitiatieven in kleine kernen”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Binnen de gemeente Renkum is vooral Team Samenleving aan het kijken hoe burgerinitiatieven van onderaf kunnen worden

gestimuleerd. *“Daarin is het de kunst dat wij als gemeente een afweging proberen te maken. Want je wilt iets doen opkomen, maar je wilt het als gemeente niet opleggen. Je gaat enerzijds vraaggericht werken, maar anderzijds betekend dat niet als je als iemand een vraag heeft wij maar die vraag meteen honoreren. Het is niet: ‘U vraagt, en wij dragen’. Heel veel beleid is nu nog algemeen. En je gaat met wijkgericht werken veel meer kijken wat er per wijk nodig is. Daar ga je dan op in zetten”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

De gemeente probeert dus wel steeds meer met de bewoners en initiatiefnemers gesprekken te voeren, en adviezen te geven en mee te denken over het desbetreffende initiatieven. *“We willen met het maatgericht werken wel wat meer richten om ook aandacht te hebben voor bewustwording en het stimuleren van burgerinitiatieven”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De gemeente Renkum heeft de komende jaren echter minder financiële middelen ter beschikking om in te zetten en te gebruiken voor het stimuleren en investeren in burgerinitiatieven. Daarbij stelt Lampe (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) dat gemeenten meer moeten doen met minder financiële middelen. Dat komt voornamelijk door de decentralisatie van de jeugdzorg of AWBZ-begeleiding dat alleen wordt overgedragen op gemeenten, maar hier minder financiële middelen voor krijgen dan voorheen.

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

De gemeente vindt dat men heeft geprobeerd om een klimaat te creëren voor burgerinitiatieven en een goede verhouding heeft met alle kleine kernen binnen de gemeente. Dat probeert men ook te stimuleren. Lampe (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) refereert vooral aan het stimuleren van het opzetten van de verschillende dorpsplatforms binnen de gemeente om zo dorpen meer betrekken bij het besluitvormingsproces en kortere lijntjes tussen de gemeente en de kernen te realiseren. De gemeente heeft echter niet veel financiële middelen (subsidies) om grootschalige burgerinitiatieven te stimuleren, dat geldt ook voor initiatieven die moeten leiden tot een TGV. Anderzijds probeert de gemeente wel actief de buurt- of dorpskracht te stimuleren, maar dat blijkt in de praktijk moeilijk. *“Daarvoor moet je als gemeente actiever op buurtniveau netwerken vormen en kijken wie er allemaal al actief zijn, welke organisaties al betrokken zijn en daarin samenwerking met elkaar afspreken. Dat is de beweging die we met elkaar hebben ingezet in het kader van de kanteling. Dat zal de komende jaren steeds verder worden doorgevoerd. Daar zijn we nu eigenlijk nog steeds een beetje zoekende in hoe we dat gaan doen. Dus de huidige vormen hoe we burgerinitiatieven ondersteunen, dat is er nu, maar dat gaat wel grotendeels er uit. We gaan er iets nieuws voor in de plaats brengen. Hoe het er precies er uit komt te zien weten we nog niet helemaal goed”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De gemeente wilt in de toekomst een meer coördinerende rol hebben. De gemeente neemt daarbij niet de ‘touwjes in handen’ en stelt geen strakke kaders, maar houdt wel het overzicht op het geheel. De gemeente wilt hierbij de bewoners de verantwoordelijkheid laten nemen en initiatieven laten ondernemen. Dat probeert de gemeente op diverse manieren te faciliteren. De gemeente Renkum ziet dorpsbewoners/burgers en de gemeente tegenwoordig als gelijkwaardige samenwerkingspartners die samen de leefbaarheid en vitaliteit in de kleine kernen moeten waarborgen. *“We leven in een netwerksamenleving. We gaan dingen niet meer opleggen, maar je gaat proberen een netwerk te vormen om samen tot afspraken te komen en te kijken wie wat gaat doen. De gemeente voert hierin een coördinerende rol, omdat die ook belang heeft dat in het algemeen de leefbaarheid van de dorpen worden bevordert en daarbij de partijen samen aan tafel brengt om daar samen afspraken over te maken. Dus een soort procesrol heeft”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

De gemeente Renkum zet een aantal beleidsinstrumenten die een bijdragen kunnen hebben op het klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven. De gemeente geeft aan dat door de bezuinigingen de inzet van dergelijke instrumenten onder druk komt te staan en op financieel gebied hier minder in kan investeren. Op communicatief gebied is er binnen de gemeente Renkum soort dorpsmanager aanwezig. Deze wordt meer ingezet als dorpsmanager van de verschillende dorpsplatforms. *“Dat wordt ondersteunt vanuit het dorpsmanagement hier. Die platforms vergaderen over knelpunten en problemen in de dorpen die ze dan weer doorspelen aan de gemeente. Dat wordt op dit moment nog ondersteunt. Want eigenlijk past dat ook niet meer in de visie van de gemeente dat we ook meer willen terugtreden en aan de eigen verantwoordelijkheid over willen laten van de bewoners”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Daarnaast geeft de gemeente aan dat als initiatiefnemers met bepaalde vragen komen er meestal wel ambtenaren met een bepaalde expertise bereid zijn om de initiatiefnemers te ondersteunen en te adviseren. Een gemeentelijke adviseur, bijvoorbeeld een ambtenaar van vergunning en handhaving, kan initiatiefnemers ondersteunen en helpen omtrent wet- en regelgeving. Ambtenaren hebben namelijk een aantal uren ter beschikking voor bepaalde grootschalige initiatieven (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). *“Daar hebben we als gemeente wel aandacht voor. Maar dan moet het dorp dat zelf aangeven dat ze dat willen. Het is gewoon binnen deze gemeente dat we minder subsidie kunnen verstrekken, maar wel meer advisering en ondersteuning van initiatieven als daar de vraag van de initiatiefnemers zelf vandaan komt”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

De gemeente stelt verder geen dorpsbudget beschikbaar, maar ken wel het zogenoemde Buurt Actief Cheque om kleinschalige initiatieven te stimuleren en financieel te ondersteunen als men bijvoorbeeld een feest of een speeldag in de buurt of wijk wilt organiseren. Verder worden aan de dorpsplatforms subsidies verstrekt, maar dat zijn geen grote bedragen. Deze kunnen ze uitgeven aan knelpunten die ze signaleren in de dorpen. Dat budget verschilt per dorpsplatform, want het is inwonersafhankelijk. *“Voor Wolfheze is dat niet zoveel, die krijgen in totaal bijna € 2500,- omdat ze een kleine kern zijn”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Verder betaald de gemeente de welzijnsorganisatie Solidez, die subsidiëren

weer bepaalde sociaal-culturele activiteiten en bepaalde dorpshuizen (niet die van Wolfheze). *“We hebben dorpshuizen in Oosterbeek, in Doorwerth en Heersum. Die zijn alle drie van Solidez. Die subsidiëren wij weer als gemeente en krijgen ongeveer € 400.000 per jaar om die 3 dorpshuizen te runnen, het beheer te betalen en sociaal-culturele activiteiten te organiseren. Vanuit die dorpshuizen zijn weer buurtopbouwwerkers die in die dorpen buurtinitiatieven stimuleren. Dat gebeurt best veel”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Op gebied van flexibele regelgeving voor burgerinitiatieven is het moeilijk voor de gemeente omdat men grotendeels te maken heeft met landelijke wet- en regelgeving. *“We hebben vaak te maken met landelijke wettelijke voorschriften. Daar kunnen we niet veel aan veranderen. Op gebied van horecavergunningen kunnen gemeenten tegenwoordig wel wat meer zelf bepalen, waardoor we zelf de keuze kunnen maken hoe strikt we daar in willen zijn”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

De gemeente is ook gevraagd wat men specifiek doet of kan doen ten aanzien van de totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarbij gaf men aan dat men graag wil dat er voor elke kern een gemeenschapsvoorziening die bijdraagt aan de leefbaarheid, sociale cohesie, ontmoeting en vitaliteit van het dorp. *“Dat past ook allemaal goed binnen het uitgangspunt van het WMO-beleid”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Tegelijkertijd is er sprake van dat de gemeente veel moet bezuinigen, dus dat er op financieel faciliterend gebied een terugtrekkende beweging gaande is, Dat geldt volgens de gemeente helaas ook voor initiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Maar de gemeente probeert wel de middelen en instrumenten in handen van de initiatiefnemers te geven, welke in de mogelijkheid van de gemeente ligt, of probeert de initiatiefnemers op een bepaalde manier te ondersteunen zodat ze het verder zelf kunnen oppakken. Voor dergelijke initiatieven zijn geen specifieke instrumenten ter beschikking gesteld. De gemeente geeft aan dat een aantal jaren geleden de provincie Gelderland in dergelijke initiatieven heeft geïnvesteerd en haar beleid daar op heeft gevoerd. Als gemeente heeft men daarvoor een aantal jaren geleden ook bijdrage gehad van de provincie Gelderland voor de totstandkoming van Kulturhuzen in de gemeente Renkum. Maar men heeft dat als gemeente niet direct uitgegeven aan de bouw van een Kulturhus, maar meer besteed aan het Kulturhus-concept, waarbij het meer ging om de gezamenlijke programmering en de samenwerking van verschillende organisatie te stimuleren. De gemeente weet dat er bij de provincie Gelderland nog steeds een bepaalde subsidieregeling voor dergelijke projecten is en daar nog gedeeltelijk in investeert. Maar men vindt dat de initiatiefnemers daar zelf de aanvragen voor moeten doen en dat het echt vanuit het dorp zelf moet komen. *“Maar als ze daar een keer een vraag over hebben of advies over willen hebben, dan kunnen ze gerust hier aankloppen en dan willen wij wel helpen”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Lampe geeft verder aan dat het ook vooral aan de (gemeentelijke)politiek is om bepaalde doelen te stellen en wat zij voor de komende jaren belangrijk vindt. Als de gemeente politiek beslist dat er meer budget naar dergelijke burgerinitiatieven gaat, dan kan dit ook sneller worden gerealiseerd (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Men denkt dat de krimp in de gemeente Renkum mee zal vallen, maar men verwacht wel een sterke vergrijzing. *“De krimp zal hier meevallen omdat we niet in een plattelandsgemeente zijn. We zitten tussen Wageningen en Arnhem in. De problematiek van leefbaarheid van kleine kernen, de instandhouding van voorzieningen en de leegloop van kernen heeft in de landelijke gebieden een iets andere dynamiek dan hier in deze gemeente”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Anderzijds bagatelliseert de gemeente Renkum de toekomstige ontwikkelingen niet, waarvan de krimpproblematiek een onderdeel van is. *“Gemeente Renkum is een voorbeeld voor andere Gelderse gemeenten waar het gaat om acceptatie van het teruglopend aantal inwoners”*. Dat zei commissaris van de koningin Clemens Cornielje in 2009 in een raadsvergadering die een werkbezoek aan de gemeente afsloot (De Gelderlander, 2009).

Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief

De gemeente vindt dat Wolfheze een actief dorp is, waarbij vooral de dorpsbelangen van Wolfheze Dorpsbelangen als een groot voorbeeld binnen deze gemeente wordt gezien aangezien men een grote aanhang heeft en gezien wordt als *een goede gesprekspartner voor de gemeente Renkum*. De gemeente is daarnaast positief over het burgerinitiatief dat men in Wolfheze wil ondernemen. *“Wat ze nu doen in Wolfheze is wel een mooi voorbeeld van een burgerinitiatief, waarbij ze als het ware gaan kijken hoe ze het oude dorpshuis tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening kunnen realiseren”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Lampe verwacht dat de gemeente hen daarbij in de toekomst zal proberen te ondersteunen om zo het totstandkomingsproces makkelijker te maken. Echter wordt nogmaals benadrukt dat de financiële mogelijkheden om direct daar in te investeren beperkt zijn. De initiatiefnemers moeten daar zelf actief naar zoeken, waarbij de gemeente de initiatiefnemers kunnen adviseren omtrent financieringsmogelijkheden. Maar de gemeente benadrukt dat de gemeente nog steeds de wens heeft dat het dorpshuis een toekomstbestendig dorpshuis/Kulturhus wordt. *“Maar de manier waarop wij dat willen ondersteunen, of een bijdrage in hebben is nog wel de vraag. Dat is voor ons ook lastig omdat wij minder, tot geen financieringsmogelijkheden voor”* (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Lampe heeft een gesprek gevoerd met de initiatiefnemers uit Wolfheze. Dat was in het kader van het wijk- en kerngericht werken, maar ging ook over het huidige dorpshuis dat daar staat en deels het kijken naar de toekomstbestendigheid. Tegelijkertijd heeft de beheerder ook te maken met de gemeente in verband met vergunningen en handhaving. Daar is toen een gesprek over geweest dat ging over een (ruimere) horecaverunning voor het dorpshuis, betreft de consumpties (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

4.5.3 Toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in oprichting

In 2004 is door Dorpsbelang Wolfheze en een aantal actieve dorpsbewoners de Toekomstvisie 2015 van Wolfheze geschreven. Hier kwam toen al de wens naar voren om een Kulturhus te realiseren in het dorp. Dit Kulturhus zou gerealiseerd moeten worden middels een uitbreiding en transformatie van het verouderde en niet toekomstbestendig dorpshuis naast de kerk. Het huidige dorpshuis De Burcht is nu nog eigendom van het kerkbestuur. *“Dit dorpshuis is eigendom van de kerk die er naast staat. We zijn de kerk ontzettend dankbaar voor dat we dit gebouw mogen gebruiken als dorpshuis. Wij hebben als dorpsbelang ook onze eigen bijeenkomsten, regelmatig vergaderingen, maar ook het hele dorp proberen wij te betrekken met verschillende thema’s die spelen in het dorp. Zonder het dorpshuis hadden we hier helemaal geen plaats voor in het dorp”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Het huidige dorpshuis biedt tegenwoordig huisvesting aan tal van activiteiten en dient als ontmoetingsplek voor het dorp (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

De ambitie om een TGV te realiseren is de laatste jaren steeds serieuzer geworden omdat in 2011 het dorpshuis afgevoerd werd van de lijst van Dorpshuizen in de Gemeente Renkum. Dat is volgens de bewoners van Wolfheze zeer te betreuren, omdat dit ook op financieel gebied gevolgen zou hebben. Het dorpshuis staat mede daardoor nu financieel namelijk onder druk, is verouderd en voldoet niet aan de eisen van deze tijd. De laatste jaren wordt door de initiatiefnemers, bestaande uit Dorpsbelang Wolfheze en de beheerder van het dorpshuis, intensiever ingezet om te komen tot een concreet plan voor de totstandkoming van een TGV (in de vorm van een Kulturhus of volgens de Kulturhus-gedachte) omdat het huidige dorpshuis op termijn dreigt te verdwijnen (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De wenselijke uitgangspunten die in de Toekomstvisie 2015 werden gesteld zijn: *“In dit Kulturhus zijn een aantal gemeenschapsvoorzieningen geconcentreerd zoals een gemeenschapshuis, een kleine bibliotheek, een atelier, vergaderzaaltjes, een dokterspost en een tandartsenpraktijk. Ook de wijkagent heeft hier zijn kantoor”* (Vereniging Dorpsbelang Wolfheze, 2007). Het doel is dat hiermee op langer termijn een centrale ontmoetingsplek in Wolfheze behouden blijft en de kwaliteit en instandhouding van het verenigingsleven behouden blijft. Men hoopt daarbij ook op meer mogelijkheden voor beheer en ontplooiing van activiteiten. Het merendeel van de verenigingen en clubs die geen sport bedrijven zit al in het dorpshuis. Maar met de realisering van de TGV wil men weer nieuwe verenigingen en activiteiten aan te trekken. Het is vooral van belang dat het een duurzame exploitatie krijgt om zo niet afhankelijk te zijn van structurele subsidies of financiering vanuit de kerk. Sportverenigingen zullen waarschijnlijk niet in het nieuwe Kulturhus komen omdat deze al in diverse sportaccommodaties goed zijn ondergebracht. Echter vallen hierdoor een aantal belangrijke mogelijke partners/gebruikers van het Kulturhus af (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Wel zijn er gevorderde plannen om een speelzaal/kinderopvang in het gebouw te integreren (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Een ander achterliggende gedachte om intensiever in te zetten op een TGV is dat een dorpscafé een aantal jaren geleden is gesloten. Daar ging de jeugd ook op vrijdag en zaterdagavond naar toe. Voor de jongeren is er hierdoor geen ontmoetingsplek meer (behalve de voetbalkantine). Hier wilt men met de TGV ook op inspelen, en ruimte en activiteiten voor de jeugd aan te bieden (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Daarop is een nieuwe werkgroep gestart met vertegenwoordigers van het Dorpsbelang, De Burcht en Solidez. De werkgroep zal middels een enquête peilen welke behoefte inwoners aangaande het dorpshuis/Kulturhus (Dorpsplatform Wolfheze & Dorpsbelang Wolfheze, 2012). Op dit moment zitten de betrokken partijen in de beginfase/oriënterende fase om te kijken welke mogelijkheden er zijn om dit te realiseren. Tevens hebben de initiatiefnemers ook contact gehad met de Vereniging Kleine Kernen om advies te vragen over de totstandkoming van de TGV. De VKK heeft aangeboden om iemand vanuit het VKK in te zetten om ze daarbij te begeleiden. *“We zijn blij dat de VKK aangeboden heeft om 10 uur in te zetten voor ons. Daarbij zouden ze ons ook heel goed kunnen helpen bij dit soort zaken want dat is soms wel lastig om dat succesvol te doen. Maar dat betekent wel dat wij als initiatiefnemers onze plannen verder in orde moeten hebben. Maar dat volgt na de besprekingen met onder andere Solidez”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Sinds 2013 hebben de bewoners meer contact met de gemeente betreft de TGV. Op dit moment is er een opening gevonden door de gesprekken over het verkrijgen van een eventuele horecaverunning. *“Je mag eigenlijk heel weinig in het huidige dorpshuis op gebied van organiseren. Sommige zaken worden gedoogd, maar we hebben bijvoorbeeld niet de juist horecaverunning. Er mogen hier vergaderingen worden gehouden door onder andere de dorpsbelangen. Maar veel andere activiteiten mogen niet. Wij willen echter een ontmoetingsplek van het dorp worden waar we van alles kunnen organiseren”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Het is moeilijk om een horecaverunning te verkrijgen omdat in het dorp ook een restaurant staat. Maar de TGV en het restaurant zullen volgens de initiatiefnemers geen concurrenten van elkaar omdat men andere activiteiten aanbiedt en zich op een andere doelgroep richt. Met een horecaverunning hopen de initiatiefnemers ook wat meer aanbod voor jongeren te kunnen realiseren in het toekomstbestendige gemeenschapscentrum/kulturhus, zoals feestavonden (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). In juli 2012 heeft een overleg plaatsgevonden met de dorpsplatform-partners over toekomst van dorpshuis.

Het belang en meerwaarde van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

Het huidige dorpshuis De Burcht is binnen de dorpsgemeenschap Wolfheze reeds jaren een natuurlijke en vertrouwde locatie waar vele activiteiten centraal plaatsvinden, maar staat echter onder druk. De bewoners vinden het onwenselijk als een dergelijke voorziening op termijn verdwijnt uit het dorp omdat dit negatief effect zal hebben op de leefbaarheid en vitaliteit in Wolfheze. *“Want zonder een dergelijke voorziening heeft deze dorpskern dan bijna geen betekenis meer. Dan gaat een dorp zoals Wolfheze op gebied van leefbaarheid afzakken”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De initiatiefnemers willen daarom op termijn van het oude dorpshuis een toekomstbestendig gemeenschapscentrum maken. *“Dat is van belang zodat de functie, zoals het dorpshuis nu heeft, op langer termijn kan voortbestaan met meer en betere faciliteiten.*

Het is hier nog nu nog minder professioneel. Het ledenaantal van verenigingen neemt ook af (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Met de komst van het Kulturhus, en de plannen die men nu maakt, moet het ook in de toekomst dienen als 'de' ontmoetingsplek voor het gehele dorp, zowel voor jong als oud. Daarmee wilt men de sociale samenhang in het dorp behouden en zorgen dat het een actief dorp blijft. Hierdoor kunnen ook ouderen, die minder mobiel zijn, in de toekomst kunnen blijven deelnemen aan activiteiten in het dorp. De initiatiefnemers vinden daarnaast dat een dergelijke ontmoetingsvoorziening een belangrijke plek is voor het ontplooiën van burgerinitiatieven. Een plek biedt voor vergaderingen en bijeenkomsten die gaan over de leefbaarheid en diverse problemen in het dorp. *"Dat is gewoon belangrijk. Je ziet het al aan de grote opkomst tijdens inloopavonden en bijeenkomsten die gaan over het dorp of verenigingen. Dat er dus een plek is in het dorp waar ze hun zegje kunnen doen"* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Tevens denkt men dat door het multifunctionele gebruik ook op termijn een gezonde exploitatie kan worden gewaarborgd.

(Externe) faal en succesfactoren totstandkoming van het burgerinitiatief

Het burgerinitiatief zit pas in de beginfase, maar de wens voor een realisatie van een TGV wordt al jaren gedragen door dorpsbewoners. *"We hebben genoeg draagvlak uit het dorp voor het plan, en vanuit de verenigingen. Er zijn maar een paar bezwaarmakers hier uit de omgeving betreft de mogelijke geluidsoverlast"* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De dorpsbelangen van Wolfheze hebben daarnaast een nauwe samenwerking met de beheerder, en de stichting van het dorps huis. Dit is volgens de initiatiefnemers van belang. Op dit moment hebben de initiatiefnemers contact met de VKK. Deze heeft aangeboden om de initiatiefnemers te begeleiden en advies te geven bij de totstandkoming (in de beginfase). Dat wordt door de bewoners als zeer positief ervaren. Verder heeft men contact met de gemeente en welzijnsorganisatie over het initiatief waardoor er al vroegtijdig een opening is gemaakt voor een eventuele samenwerking tussen de diverse partijen. Een andere succesfactor is dat er in het dorp geen andere soortgelijke voorziening is die dient als centrale ontmoetingsplek. Doordat er hierdoor geen directe concurrentie is, wordt de kans vergroot dat er een TGV kan worden gerealiseerd. Door de huidige bezetting die het dorps huis nu al heeft kan worden aangetoond dat er voldoende interesse is voor een TGV. Maar door het restaurant in het dorp is het volgens de initiatiefnemers wel moeilijker om aan een horecaverunning te komen. Een belangrijke faalfactor in het geheel kunnen de beperkte financiële middelen zijn van zowel de initiatiefnemers als de gemeente Renkum, die voor dergelijke initiatieven niet veel budget heeft. Op dit moment is men aan het kijken hoe het wellicht wel financieel mogelijk kan. De initiatiefnemers geven echter aan dat het niet direct mogelijk is om het pand zelf te kopen (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013; Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

4.5.4 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

De algemene samenwerking tussen actieve dorpsbewoners en de gemeente is volgens de bewoner op bepaalde gebieden gebrekkig en onvoldoende. Men vindt namelijk dat de gemeente onduidelijk is over de rol en verantwoordelijkheid die de dorpsbelangen en het Dorpsplatform heeft betreft zaken die spelen in het dorp. Hierdoor wordt de relatie met de gemeente niet als optimaal ervaren. Ook wordt de houding van de gemeente naar actieve dorpsbewoners niet als wenselijk gezien, omdat binnen deze gemeente niet voldoende aandacht is voor burgerparticipatie in kleine kernen. De dorpsbelangen vinden ervaren dat ze bijna moeten bedelen bij de gemeente als men iets voor elkaar wilt krijgen en dan loopt men vaak klem door de politiek. Dat is volgens de bewoners niet een wenselijke houding die burgerparticipatie bevordert in de kleine kernen en samenwerking stimuleert tussen de gemeente en actieve dorpsbewoners (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Anderzijds geven de bewoners/initiatiefnemers aan dat men met bepaalde ambtenaren en het B&W redelijk tot goed contact heeft en dat men de juiste mensen om bepaalde vragen te kunnen beantwoorden snel kunnen vinden. *"Ik heb zelf een goede relatie met de burgemeester van Renkum, maar ook met enkele ambtenaren van de gemeente, en met diverse politieke partijen, verder ook met het dorpsplatform wel. Maar dat wil niet zeggen dat er echt een klimaat is voor burgerparticipatie. Dat is een heel moeilijk begrip hier"* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Ook komen bepaalde ambtenaren en wethouders regelmatig bij de vergaderingen en bijeenkomsten komen die door de dorpsbelangen wordt georganiseerd betreft leefbaarheidszaken/problemen in het dorp. Op deze manier hebben de bewoners het gevoel dat de gemeente aandacht blijft houden voor het dorpen en men serieus wordt genomen. De gemeente mag wel wat beter luisteren naar wat de bewoners over bepaalde zaken vinden en voor wensen hebben. Dat geldt voor zowel de politiek als de ambtenaren (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Wat daarnaast als prettig wordt ervaren is dat de gemeente vrij flexibel is betreft het maken van afspraken. *"De dorpsmanager, die verantwoordelijk is voor de contacten met de dorpsplatforms, kan op alle momenten van de dag wel afspreken. Ook komt deze s' avonds bij vergaderingen"* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De initiatiefnemers geven aan dat men op dit moment nog in de beginfase zit, waardoor nog veel onduidelijk is. Men hoopt dat op termijn duidelijk wordt wat de gemeente kan doen op gebied van facilitering en welke beleidsinstrumenten men daarbij kan inzetten. Er is een opening gevonden met de gemeente waarbij al enkele gesprekken hebben plaatsgevonden. Ook zijn de initiatiefnemers in gesprek met welzijnsorganisatie Solidez, die door de gemeente wordt betaald op gebied van welzijnswerk, verenigingsleven en burgerinitiatieven. Wat de bewoners ervaren is dat de aandacht en de verhouding van de gemeente en Solidez met de andere (grotere) kernen beter is te noemen dan die met Wolfheze. Op termijn willen de initiatiefnemers een plan maken waarbij gekeken wordt naar wat de gemeente en Solidez kunnen bijdragen aan de totstandkoming (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013; Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

4.5.5 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De gesproken bewoners ondervinden dat er onvoldoende een klimaat is gecreëerd voor burgerparticipatie door de gemeente is. Men ziet wel dat gemeente probeert met een aantal middelen/instrumenten dit positief te beïnvloeden, maar dit gebeurt nog niet intensief genoeg en heeft volgens de bewoners niet het wenselijke effect. Men stelt zelfs dat de aandacht voor burgerparticipatie in bepaalde mate op de schop zit. In het verleden zijn bepaalde afspraken gemaakt met onder andere de dorpsplatformen, maar worden door de gemeente onvoldoende waargemaakt. *“Er wordt te weinig gericht op burgerparticipatie door de gemeente en er te weinig ruimte gegeven wordt aan burgers en burgerinitiatieven. Daarom ervaren de meeste bewoners dat de gemeente onvoldoende een klimaat heeft gecreëerd ten behoeve van burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Ook staat er nauwelijks wat op papier over burgerparticipatie. Dus beleidsmatig wordt hier volgens ons te weinig op gericht. Daar moet je dus als gemeente ook iets aan doen”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De gemeente betreft bewoners pas in een te laat stadium bij besluitvorming aangaande het dorp. Maar vindt ondervindt men nauwelijks vervolg op advies vanuit het dorp. *“Een paar jaar geleden waren er plannen voor een nieuwe woonwijk in Wolfheze. Daar werd toen een zogenaamde klankbordgroep in het leven voor geroepen door de gemeente. Die gaven over de plannen advies. Echter werden ze later niet meer in het proces betrokken en hoorden niets meer van de gemeente”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Ook worden burgerinitiatieven te weinig gestimuleerd door de gemeente. Dat heeft volgens de bewoners grotendeels te maken dat de door de gemeente ingehuurd welzijnsorganisatie, Solidez, te weinig aandacht heeft voor het dorp. *“We voelen ons soms achtergesteld omdat de gemeente voor andere kernen welzijnsorganisatie Solidez wel hebben ingehuurd. Die ontplooid daar dan allerlei activiteiten in deze dorpen, maar doet dat hier eigenlijk te weinig”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

De gemeente heeft de laatste jaren een discussie over de rol van dorpsplatformen. Bepaalde politieke partijen zien het wel zitten dat deze meer verantwoordelijkheid krijgen, maar ook zijn er een aantal politieke partijen die dat niet zien zitten. De bewoners willen een grotere verantwoordelijkheid krijgen, met de benodigde facilitering. Over het algemeen vindt men dat er veel onzekerheid is binnen de gemeente waar de komende jaren op gaat worden ingezet. De gemeenteraad beslist grotendeels waar budget en aandacht de komende jaren naar toe gaat, maar er is nog veel onzeker over waar de komende jaren op gaat worden ingezet. Dit wordt als zeer negatief ervaren omdat er zo veel onzekerheid is bij de actieve dorpsbewoners en initiatiefnemers (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De laatste jaren ervaart men wel een positieve verandering ten aanzien van de burgerparticipatie. Zo zijn er de laatste tijd ook voorbeelden dat de gemeente bijeenkomsten heeft georganiseerd en de burgers eerder in het proces heeft betrokken. Tevens ervaart men een tendens waarbij de gemeente wel steeds meer probeert in te zetten op de zelfredzaamheid van burgers en aandacht heeft voor burgerinitiatieven, maar dat de middelen daarvoor steeds beperkter worden. *“Dat heeft denk ik voornamelijk te maken met de beperkte financiën en budgetten die daar voor aanwezig zijn, vanwege de algemene bezuinigingen”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

In het verleden had de gemeente meer aandacht voor het creëren van bewustwording onder dorpsbewoners en verenigingen betreft de toekomstbestendige ontwikkelingen in de kleine kernen. Dat heeft volgens de bewoners wederom te maken met de beperkte financiële middelen van de gemeente. De bewoners vinden dat de gemeente meer bewustwording mogen creëren in bepaalde dorpen over de toekomstbestendige ontwikkelingen. De bewoners denken dat door het verhogen van het bewustzijn mensen eerder bereid zijn om iets te ondernemen om de leefbaarheid in stand te houden. Daarentegen probeert de gemeente steeds meer een verbindende factor te zijn doordat men veel contact probeert te leggen tussen de verschillende verenigingen, om samenwerking binnen kernen te stimuleren. Dit wordt als zeer wenselijk gezien. Daarnaast zijn enkele ambtenaren en wethouders regelmatig aanwezig bij de dorpsbijeenkomsten van Wolfheze die gaan over leefbaarheidsaspecten en toekomstige ontwikkelingen. *“Alleen dan komt er vanuit de gemeente niet direct antwoord over waar ze ons kunnen bijstaan, of wat de aandachtspunten van de toekomst zijn”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De gemeente heeft de bewoners nauwelijks geattendeerd op een eventuele realisatie van een TGV. De bewoners willen dat de gemeente pro-actiever wordt betreft de bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen zoals het onder druk staan van voorzieningen en daarbij samen met de bewoners kijkt naar mogelijke oplossingsrichtingen. De initiatiefnemers zijn vooral aandachtig gemaakt voor een realisering van een TGV door een uitnodiging van de Vereniging van Kleine Kernen voor een bijeenkomst over de totstandkoming van Kulturhusen. Maar dat heeft de gemeente niet gedaan. *“Ik heb prachtige voorbeelden en ‘good practices’ gezien in Gelderland, die ook op verschillende bijeenkomsten van de VKK en de provincie gepresenteerd”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De gesproken bewoners ondervinden dat er onvoldoende een klimaat is gecreëerd voor burgerparticipatie door de gemeente is. Men ziet wel dat gemeente probeert met een aantal middelen/instrumenten dit positief te beïnvloeden, maar dit gebeurt nog niet intensief genoeg en heeft volgens de bewoners niet het wenselijke effect. Daarnaast is het van belang dat de gemeente burgers wat meer en eerder betrekken bij bepaalde zaken. Ook worden zowel kleine als grote burgerinitiatieven te weinig gestimuleerd door de gemeente en is er veel onduidelijkheid over de (toekomstige) rol en verantwoordelijkheid van de dorpsplatforms. Tevens is er ook veel onduidelijkheid over het beleid ten aanzien van burgerinitiatieven in kleine kernen wat heeft geleid tot grote onzekerheid onder burgers/initiatiefnemers. Dit wordt als onwenselijk gezien. In het verleden was meer aandacht voor het creëren van bewustzijn van de toekomstige ontwikkelingen en mogelijke oplossingsrichtingen. De bewoners

vinden het wenselijk als de gemeente de kernen hier bewuster van maakt omdat dit bewoners en verenigingen kan stimuleren om initiatieven te ondernemen om de leefbaarheid in de kernen in stand te houden. De gemeente moet hierin een pro-actieve rol nemen.

4.5.6 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

Over het algemeen vinden de bewoners dat de gemeente wat meer mag open staan voor burgerinitiatieven die er komen en pro-actief mee moeten denken met de initiatiefnemers over de mogelijkheden en eventuele aandachtspunten. Dat geldt vooral voor de grootschalige initiatieven vanwege de complexiteit en de hoge kosten die daar veelal mee gemoeid gaan. De expertise van ambtenaren is daarom zeer wenselijk. Naast een meedenkende/adviserende rol van de gemeente vindt men ook een faciliterende rol van belang om burgerinitiatieven te kunnen uitvoeren. Daarom vinden de bewoners dat de gemeente voldoende middelen ter beschikking moet hebben voor de initiatiefnemers. De bewoners geven namelijk aan dat verschillende verenigingen en initiatiefnemers beperkt financiële middelen ter beschikking hebben om grootschalige projecten tot uitvoering te kunnen brengen. Door als gemeente hier meer aandacht voor te hebben verwachten de bewoners dat er meer succesvolle initiatieven vanuit de dorpsplatforms, dorpsbelangen, de verenigingen en dorpsbewoners zullen ontstaan die gericht zijn op het verbeteren van de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Rowaan (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) vult aan met: *“Ik vindt dat de gemeente meer middelen moet bieden aan de bewoner zodat ze zelf dingen kunnen ondernemen”*.

De bewoners vinden dat de gemeente een positievere houding moet hebben als bepaalde initiatieven komen en ook zorgvuldig met initiatieven om te gaan. Dat betekent dat ambtenaren een kans-gerichte houding moeten hebben waarbij men met de initiatiefnemer meedenkt in mogelijkheden in plaats van onmogelijkheden. Daarnaast wilt men dat de gemeente beter uitlegt als iets echt niet mogelijk is en waarom het niet mogelijk is. Dat betekent volgens de bewoners dat gemeenteambtenaren soms creatief moeten meedenken met de initiatiefnemers over bijvoorbeeld bepaalde financieringsmogelijkheden. *“Om een positieve bijdrage te leveren aan burgerinitiatieven zou de overheid in haar beleid meer lijnen moeten uitzetten wat wel en niet kan. Dus aan welke voorwaarden bepaalde initiatieven moeten voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor financiering. Maar moet daarin niet betuttelend in zijn”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De bewoners geven ook aan dat de gemeente wat meer mag richten op maat- en wijk gericht werken. Op deze manier wordt er directer gericht op de door de dorpen of wijken wenselijke ontwikkelingen en wordt verwacht dat op deze manier er meer aandacht is voor de kleine kernen (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Om burgerinitiatieven meer te stimuleren kunnen gemeenten wat actiever vanuit zichzelf naar de dorpen en verenigingen toe kunnen komen. De bewoners hebben namelijk soms het gevoel dat de gemeente teveel op haar stoel blijft zitten in het gemeentehuis. Een aantal ambtenaren en raadsleden wonen regelmatig bijeenkomsten bij die initiatiefnemers of verenigingen organiseren in de kleine kernen. De bewoners vinden dat dit kan zorgen voor positieve energie om burgerinitiatieven te blijven nemen in de kleine kernen. Dit heeft vooral te maken met uitten van waardering vanuit de gemeente naar initiatiefnemers toe (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Beleidsinstrumenten

Financieel

De bewoners vinden het financiële instrumentarium belangrijk voor het stimuleren van burgerinitiatieven, maar vooral voor de uitvoering van (grootschalige) initiatieven waarvoor een grote financiering voor nodig is. De bewoners geven aan dat er weinig (start)subsidies worden verstrekt specifiek gericht op burgerinitiatieven. De bewoners geven aan dat er de laatste jaren veel bezuinigd is op gebied van burgerparticipatiebevordering. *“De financiële middelen zijn op dit moment beperkt bij de gemeente Renkum, zoals in veel gemeenten tegenwoordig het geval is”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De bewoners geven aan dat subsidiebijdragen van andere instanties ook beperkter worden.

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

(Start)subsidie voor initiatieven: De bewoners willen dat de gemeente (meer) startsubsidies ter beschikking stelt die bedoeld zijn voor burgerinitiatieven in kleine kernen. Op dit moment vindt men dat er nauwelijks subsidies voor initiatieven ter beschikking worden gesteld en dat het veelal om kleine bedragen gaat. De bewoners geven aan dat het een startsubsidie belangrijk is voor het ontplooiën van initiatieven. Maar ook een belangrijke bijdrage kan zijn voor het maken van plannen en het doen van onderzoek. De bewoners geven aan dat welzijnsorganisatie Solidez, die wordt ingehuurd door de gemeente Renkum, een paar kleine activiteiten/initiatieven binnen het dorps huis subsidieert. Dat doen ze bijvoorbeeld door te betalen voor de huur van deze activiteiten (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Buurt Actief Cheque: De gemeente zet wel de zogenoemde Buurt Actief Cheque om kleine initiatieven op buurt- en wijkniveau te stimuleren. Als een wijk een activiteit wilt organiseren kan men deze cheque aanvragen ter waarde van € 150 euro. Per jaar mogen drie cheques worden aangevraagd. *“Dat is dus maximaal € 450,-. Maar dat is eigenlijk te weinig om een vervolg te geven aan bepaalde activiteiten of initiatieven”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Dorpsplatformsubsidie: Het dorpsplatform is in gesprek met de gemeente over de financiële middelen die de dorpsplatforms

op termijn ter beschikking krijgen. De bewoners geven aan dat het voor de dorpsplatforms van groot belang is om een substantieel budget te krijgen om iets concreets te kunnen ondernemen. *“Op deze manier neem je de gemeente ook weer werk uit handen. Als de dorpsplatforms wat meer kunnen doen, dan hoeft de afdeling binnen de gemeente die zich bezighoudt met de leefbaarheid van kleinen kernen minder te doen”*(De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Op dit moment krijgt het dorpsplatform wel een financiële bijdrage van de gemeente. Dat is een standaard bedrag vanuit de gemeente, die inwonersafhankelijk is bepaald. Het dorpsplatform van de kleine kern Wolfheze krijgt daarom niet zoveel budget hiervoor. *“Met dat bedrag kunnen we al dorpsplatformbestuur kleine dingen ondernemen ten behoeve van de leefbaarheid van het dorp”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Communicatief

De dorpsbewoners vinden het communicatieve instrumentarium vooral op adviserend/expertise gebied van belang. De bewoners geven aan dat de gemeenteambtenaren bepaalde expertise in huis hebben die de initiatiefnemers op weg kunnen helpen waardoor het totstandkomingsproces minder complex wordt.

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Dorpscontactpersoon: De bewoners vinden het wenselijk als er een vast contactpersoon binnen de gemeente is die weet wat er speelt binnen de gemeente. Maar ook initiatiefnemers direct kan helpen, adviseren en eventueel middelen kan bieden om het initiatief tot uitvoering te kunnen brengen. Op deze manier worden de lijntjes met de gemeente nog korter en kan directer vragen antwoorden worden gegeven (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

(Intensievere inzet) dorpsmanager/dorpsondersteuner: Door de bewoners wordt aangegeven dat het prettig is dat er een dorpsmanager voor de dorpsplatforms is. Deze dorpsmanager wordt ter beschikking gesteld vanuit de afdeling Welzijn en is meer een vast contactpersoon van de dorpsplatformen. Maar deze mag volgens de bewoners intensiever worden ingezet als dorpsondersteuner voor de dorpen in algemene zin. *“De procesmanager wordt echter niet structureel ingezet. Deze zou eigenlijk structureel moeten worden ingezet als dorpsondersteuner per dorp die advies en ideeën kan geven aan verenigingen en initiatiefnemers”*(De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Het maken van afspraken met de dorpsmanager gaat snel en is vrij flexibel. *“De dorpsmanager komt ook s’ avonds op de vergaderingen die we organiseren”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Inzet van een deskundige ambtenaar: Over het algemeen wordt een deskundige ambtenaar wenselijk geacht om zijn/haar expertise in te zetten bij bepaalde initiatieven. De expertise kan per burgerinitiatief verschillend. De ene keer is een ambtenaar die veel weet over de diverse financieringsmogelijkheden wenselijk, een andere keer een ambtenaar die kennis heeft betreft wet- en regelgeving.

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures: De bewoners hopen dat de gemeente zorgt voor flexibele regelgeving voor burgerinitiatieven en dat de procedures voor het aanvragen van vergunningen makkelijker worden. Op deze manier wordt de totstandkoming van initiatieven minder complex. Een ambtenaar kan de initiatiefnemers daar in ondersteunen/begeleiden (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Flexibel omgaan met dorpsplatformbudget: Het dorpsplatform mag tegenwoordig niet het overgehouden budget van een jaar er voor meenemen naar het volgende jaar. Daar mag de gemeente flexibeler in worden zodat er meer budget is voor het jaar er op. Op deze manier kan het platform een aantal jaren een bepaald dorpsplatformbudget sparen om hiermee op termijn een grootschalig initiatief ten behoeve van de leefbaarheid van het dorp te kunnen financieren (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

(Nieuw) convenant met dorpsplatformen: De gemeente Renkum heeft de verschillende dorpsplatforms ingesteld. Hiervoor is destijds ook een convenant tussen de dorpsplatforms en de gemeente voor ondertekend. Deze wordt echter volgens de bewoners niet goed nageleefd. Wat volgens de bewoners kan bijdragen aan een beter klimaat van burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven is dat het convenant wat meer wordt nageleefd en er dus een nieuw convenant wordt opgesteld tussen het dorpsplatform en de gemeente waarbij de dorpsplatform meer verantwoordelijkheid en middelen krijgt om iets te ondernemen. *“Als de gemeente meer taken van de overheid krijgt, en ze kan een aantal taken afstaan aan de dorpsplatforms, zou dat in mijn ogen voor de gemeenten ook alleen maar gunstig kunnen zijn”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Wijk- en kerngericht werken: De bewoners denken dat door intensievere inzet van het wijk- en kerngericht werken er meer aandacht vanuit de gemeente komt voor initiatieven en wensen die er in de kleine kernen zijn.

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: Over het algemeen vinden de bewoners dat de gemeente meer mag open staan voor burgerinitiatieven die er komen en hierbij pro-actief moeten mee denken met de initiatiefnemers over de mogelijkheden en eventuele aandachtspunten. De expertise van ambtenaren is daarbij zeer wenselijk. Naast een meedenkende/adviserende rol van de gemeente vindt men ook een faciliterende rol van belang om burgerinitiatieven te kunnen uitvoeren. Een substantiële subsidiebijdrage is van belang voor het ontplooiën en concreet uitvoeren van (grootschalig) initiatieven. Het communicatieve instrumentarium is vooral van belang omdat initiatiefnemers en dorpsbewoners graag gebruik willen maken van de expertise die bepaalde ambtenaren in huis hebben om initiatiefnemers op weg kunnen te helpen. Hierin kunnen een vast contactpersoon van dorpen en een dorpsmanager belangrijke schakels in zijn.

4.5.7 (Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV

Het burgerinitiatief zit op dit moment nog in de beginfase van het totstandkomingsproces. Men heeft daarbij al diverse malen gesproken met de gemeente over het initiatief, maar er zijn nog geen concrete afspraken gemaakt. Tevens zijn de initiatiefnemers in overleg met welzijnsorganisatie Solidez over een eventuele samenwerking gedurende de totstandkoming van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Daarnaast hebben er gesprekken plaatsgevonden met de gemeente over een mogelijke (flexibele) horecaverunning voor het dorpshuis of de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

De initiatiefnemers vinden dat de gemeente nog niet pro-actief genoeg meedenkt met de initiatiefnemers betreft de totstandkoming van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Maar ook ervaren de initiatiefnemers dat de gemeente het initiatief niet stimuleert om verder met het plan aan de slag te gaan en het initiatief meer handen en voeten te geven (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013; Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De initiatiefnemers geven aan dat ze nog een beetje zweven op gebied van het maken van stappen bij de totstandkoming en het maken van concrete plannen. Een begeleidende rol wordt vooral in de beginfase gewenst. *“Omdat we nog een beetje aan het zweven zijn, zouden wij wat meer aan de hand willen worden genomen door de gemeente, middels bijvoorbeeld een procesmanager vanuit de gemeente, zodat het wat beter tot stand komt en minder zweven”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Daarbij ervaart men nog niet een volledige medewerking van de gemeente. *“Ze zouden wat meer met ons aan tafel daar over mogen zitten om daar het met ons over te hebben, wat bijvoorbeeld de mogelijkheden zijn”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Rowaan (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) vult aan met: *“Ik heb niet echt het gevoel dat ik echt concreet wordt geholpen. Op een gegeven moment wordt je ook zo teleurgesteld, dat je ook minder energie krijg om iets te ondernemen. Ze moeten meer aangeven hoe en wat zou kunnen werken om een toekomstbestendig gemeenschapscentrum succesvol te realiseren. Bijvoorbeeld door voorbeelden te geven waar het wel goed heeft gewerkt. Dat ze ons de linkjes geven, waar we de juiste informatie vandaan kunnen halen. De juiste mensen met kennis”*.

De initiatiefnemers geven aan dat ze op termijn, in een gevorderde stadium, intensiever met de gemeente aan tafel willen zitten als eventuele samenwerkingspartner. Hierbij geldt ook dat de initiatiefnemers willen dat de gemeente in deze fase een pro-actieve meedenkende rol neemt. Voor de concrete uitvoering van het plan is daarnaast ook een facilitaire rol gewenst aangezien de initiatiefnemers zelf beperkte financiële/facilitaire middelen hebben. De initiatiefnemers zijn zich bewust van de financiële beperking vanuit de gemeente. Maar vinden wel dat de gemeente een bepaald (co)investering kan doen voor de verbouw- en transformatiekosten. *“Dus niet constant zeggen dat ze geen geld hebben. Maar juist kijken hoe het er wel kan komen”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Daarbij hopen de initiatiefnemers dat de gemeente, in samenwerking met de initiatiefnemers, kijkt naar externe financieringsmogelijkheden en slimme constructies om het gebouw ook op langer termijn exploitabel te houden. *“In grote lijnen wilt de gemeente dat we het allemaal zelf doen. Dat vinden wij ook prima. Maar het is belangrijk als we daarvoor bepaalde middelen krijgen. Dat gaat niet alleen om budget, maar ook om materiaal”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De Graaff vervolgt met: *“Wij zetten ons in als initiatiefnemers met een actief bestuur. We hebben goed contact met het hele dorp en hebben veel draagvlak vanuit het dorp. Dan moet er ook een follow-up op komen, waarbij de gemeente meer aandacht heeft voor dit initiatief. We denken dat vooral de menskracht en de daarbij horende communicatieve rol van belang is”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Omdat de gemeente de (wenselijke) gemeentelijke ondersteuning in het beginproces rondom de totstandkoming beperkt blijft zijn de initiatiefnemers blij dat een onafhankelijke partij, de Vereniging van Kleine Kernen, heeft aangeboden om de bewoners een aantal uren te ondersteunen en te willen adviseren gedurende het totstandkomingsproces (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Samenvatting (wenselijke) rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De initiatiefnemers geven aan dat ze nog een beetje zweven op gebied van het maken van stappen bij de totstandkoming en het maken van concrete plannen. Een begeleidende rol wordt vooral in de beginfase gewenst. Hierbij vinden de initiatiefnemers dat de gemeente in zowel de beginfase als een gevorderd stadium een pro-actieve meedenkende moet nemen. Daarbij is de facilitaire rol van belang voor de uitvoering. De initiatiefnemers hopen dat de gemeente daarbij in samenwerking met de initiatiefnemers op zoek gaat naar (externe) financieringsmogelijkheden en slimme constructies. Maar ook advies geeft over wat er allemaal mogelijk is en wat goede voorbeeldinitiatieven zijn ter inspiratie.

Beleidsinstrumenten

Financieel

De initiatiefnemers geven aan dat men zelf nauwelijks financiële middelen heeft om het initiatief te kunnen uitvoeren. Daarom zijn externe financieringsmogelijkheden nodig. Hierbij hopen de bewoners dat de gemeente een substantiële bijdrage kan leveren. *“Als huidig dorps huis hebben we op dit moment geen vrijwilligers. De exploitatie doen we nu zelf. En moeten we ook van leven. Wij willen best mee investeren. Dus een deel van de omzet in de exploitatie stoppen. Maar ook investeren in de uitbreiding, of investering in een Kulturhus. Maar ook voor onderhoud en dergelijke is er eigenlijk geen budget”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Het plan voor het realiseren van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening speelt al enkele jaren. Op financieel gebied waren er volgens de initiatiefnemers meer mogelijkheden. De provincie Gelderland stimuleerde toen actief dat in kleine kernen Kulturhuzen ‘moesten’ komen en hadden hier ook financiële middelen voor. Deze financiële stimulering vinden de initiatiefnemers nog steeds wenselijk, aangezien verwacht wordt dat de gemeente beperkte financiële middelen heeft. Maar op dit moment heeft de provincie Gelderland voor dergelijke initiatieven ook nog maar beperkt subsidiebudget ter beschikking. *“Wat de gemeente vaak doet is het over de schutting van de provincie gooien. De provincie heeft wel een aardig plan opgepakt om in 2013 rond de € 2 miljoen te besteden aan projecten rondom Kulturhuzen en toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Maar daar kan niet iedereen aanspraak op maken”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Op financieel gebied zijn er nog geen afspraken gemaakt, of een eventuele advisering op gebied van financieringsmogelijkheden. De gemeente heeft onder andere nog geen startsubsidie verstrekt om de initiatiefnemers verder op weg te helpen. De bewoners geven meerdere malen aan dat de kans van slagen van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening vooral afhangt van de financiële bijdrage die de gemeente of welzijnsorganisatie Solidez kunnen doen. (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013; Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Start- en stimuleringssubsidie voor initiatieven die richten toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen: De bewoners ervaren op dit moment dat ze nauwelijks gestimuleerd wordt door de gemeente om het initiatief te concretiseren en het verder uit te werken. Een start- en stimuleringssubsidie is volgens de initiatiefnemers hierbij van belang. *“Een startsubsidie om ons plan voor een toekomstbestendig gemeenschapscentrum verder uit te werken kan ons al goed op weg helpen. Nu moeten we dat allemaal zelf bekostigen. Met een startsubsidie vanuit de gemeente kunnen we gewoon meer doen, en zou het ook sneller tot een eventuele uitvoering komen. Dan kunnen we meer bereiken”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Rowaan (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) vervolgt met: *“We missen gewoon een soort van voorinvestering. Maar ook de middelen dat we bijvoorbeeld onkostenvergoedingen kunnen bieden aan vrijwilligers. Dat budget heeft zowel de dorpsbelangen als het dorps huis bestuur nu niet. De gemeente zou hier wellicht een bijdrage in kunnen doen”*.

(Co)financiering (ver)bouw van accommodatie door gemeente: De initiatiefnemers hebben zelf beperkte middelen om het dorps huis te transformeren tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Daarom vinden de bewoners dat de gemeente een bepaalde co-financiering moet doen om zo de uitvoering te kunnen financieren. Te denken valt een aan investering voor de verbouwing/transformatie van het dorps huis zodat deze ook een fysieke upgrade krijgt en mede daardoor toekomstbestendig wordt.

Maar ook kan gedacht worden aan een investering om het gebouw wat multifunctioneler kunnen maken (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). *“Anders kunnen we ook niets ondernemen. Wij willen wel het voortouw nemen en initiatieven nemen. Maar er moet dan wel iets voor over staan”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Verlaging onroerendgoedbelasting voor gemeenschapsvoorzieningen: Een andere wens vanuit het dorp is dat de gemeente een de onroerendgoedbelasting verlaagt voor het toekomstige Kulturhus en/of het huidige dorps huis. De bewoners vinden namelijk dat je als maatschappelijke voorziening op financieel ontlast mag worden waar dat mogelijk is. *“Dan hebben we in de toekomst ook minder lasten. Maar ook valt te denken aan bepaalde kortingen op water en stroom. Dat zijn kleine beetjes die al kunnen helpen. Daar heeft een Kulturhus al baat bij”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Afschaffing leges betreft vergunningaanvragen: Over het algemeen vinden de bewoners dat bij dergelijke maatschappelijke initiatieven altijd moet kijken hoe men voor bepaalde zaken de initiatiefnemers op financieel gebied minder kan belasten. Te denken valt ook aan afschaffing of korting op bepaalde leges voor bepaalde aanvragen (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Subsidiering Stichtingskosten: De bewoners geven aan dat sommige gemeenten initiatiefnemers stimuleren om stichtingen te worden waarbij de gemeente de kosten betalen die men daarvoor moet maken. Dat doet deze gemeente niet, en zou wel wenselijk zijn als dat financieel gestimuleerd wordt. Als stichting heb je wel een bepaalde exploitatiezekerheid nodig. *“Wij zijn als dorpsbelangen een vereniging, dus zullen het zelf niet kopen vanwege het financiële risico. Maar als stichting heb je wel een bepaalde zekerheid zodat je minderrisico loopt. Want als dat wel het geval is wilt natuurlijk niemand in het bestuur, omdat je anders aansprakelijk bent voor de kosten”* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Communicatief

De initiatiefnemers geven aan dat ze graag ondersteuning en advisering willen hebben bij de totstandkoming van het initiatief. Men ervaart het totstandkomingsproces als een complex proces en geeft aan dat men niet alle wegen kent om te komen tot een succesvolle totstandkoming (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Inzet van een deskundige ambtenaar: De bewoners zouden het wenselijk vinden als er een aantal ambtelijke adviseurs/experts op dit gebied ter beschikking worden gesteld die initiatiefnemers op weg kunnen helpen. Dit advies betreft diverse aspecten. Bijvoorbeeld een deskundige ambtenaar die kennis heeft over de financiële mogelijkheden voor verbouw van een dergelijke toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening en een gezonde exploitatie op langer termijn. Maar ook een ambtenaar die expertise heeft op gebied van planologische regelgeving en bestemmingsplannen. *“Wij weten ook niet alle financiële middelen waar wij beroep op kunnen doen. Maar ook zou ik meer willen weten wat het Kulturhusconcept precies inhoudt, welke regelingen en subsidies daar bij betrokken zijn. Wellicht dat de gemeente ons ook daar wat meer op kan attenderen. Daarnaast mag de gemeente wat meer gebruik maken van het netwerk dat ze hebben en de initiatiefnemers daar mee verder te helpen”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). De Graaff (persoonlijke communicatie, 10-07-2013) vult aan met: *“Als initiatiefnemers willen we wel het meeste doen, maar wij zijn ook maar vrijwilligers. Bij de gemeente zitten beroepskrachten met de juiste expertise voor bepaalde zaken”*. Ook bij de oprichting van een eventueel stichtingsbestuur kunnen de initiatiefnemers zeker hulp gebruiken door samen met enkele ambtenaren te kijken wat een slimme constructie daarvoor kan zijn (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Advisering subsidieaanvraag Kulturhussubsidie: De initiatiefnemers geven aan dat men graag begeleiding wilt hebben bij het aanvragen van (Kulturhus)subsidie bij de provincie Gelderland. Men verwacht namelijk dat alleen een heel goed plan kans kan maken op deze Kulturhussubsidie. *“We willen in het kader van Kulturhus ook een aanvraag doen bij de provincie Gelderland. Daar is nog een kleine subsidiepot voor. De subsidieregeling daarvoor is best ingewikkeld en kost veel tijd, als je bijvoorbeeld een klein foutje maakt, dan wordt het al afgewezen omdat de procedure fout is. Dat willen we voorkomen door ondersteuning te vragen bij de gemeente. Maar als je naar de gemeente gaat, dan is er niemand binnen de gemeente die er wat van af weet die ons daar bij kan ondersteunen”*(Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Een dorpscontactpersoon: Rowaan geeft ook aan dat het al makkelijker zou zijn als er een vast contactpersoon bij de gemeente zit die de initiatiefnemers altijd direct kunnen bereiken en die weet wie binnen de gemeente de initiatiefnemers op weg kan helpen bij bepaalde fases (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Vaste projectondersteuner: Daarnaast hoopt men dat er een procesmanager of dorpsondersteuner vanuit de gemeente ter beschikking wordt gesteld die vanuit zijn/haar expertise het proces begeleidt. Op dit moment is men wel bekend met een procesmanager voor de dorpsplatforms, maar nog niet specifiek gericht op dergelijke initiatieven die er voor zorgt dat de initiatiefnemers op weg worden geholpen. *“We zouden graag een procesmanager of vaste dorpsondersteuner willen hebben die ons kan helpen bij het zoeken van fondsen en subsidies en kijkt wat de mogelijkheden zijn. Maar ook ondersteunt bij het vinden van slimme (financierings) constructies. Dat zou wellicht ook een rol zijn van welzijnsorganisatie Solidez kunnen zijn”*(De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Een procesmanager vanuit Solidez bijvoorbeeld kunnen helpen om samen met de dorpsbewoners te kijken wat mogelijk is op gebied van programmering voor een gezonde exploitatie in de toekomst (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen): *“Ten aanzien van de flexibele regelgeving heb je te maken met provinciale en landelijke regelgeving. Maar er zijn wel bepaalde gemeentelijke regelgeving. Daar zou de gemeente wel wat meer aan doen om het ons als initiatiefnemers makkelijker te maken. Daarbij moet ze gewoon ruimer in meedenken, binnen de wettelijke kaders die gesteld zijn”* (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013). Daarbij kan het versnellen van procedures voor de verbouw van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening het proces versnellen, en de initiatiefnemers het makkelijker maken, waardoor meer energie heeft om verder aan de slag te gaan met het initiatief.

Versoepeling regelgeving omtrent horecaverunning: De initiatiefnemers geven meerdere malen aan dat flexibele regelgeving omtrent het verstrekken van een volwaardige horecaverunning aan de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening van groot belang is om een gezonde exploitatie te kunnen garanderen. Op die manier hebben de bewoners meer mogelijkheden voor de programmering van het gebouw en het organiseren van evenementen en activiteiten. De inkomsten van consumptie zijn volgens de dorpsbewoners namelijk van groot belang voor een gezonde exploitatie (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

4.5.8 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- De bewoners vinden dat de gemeente het gemeentelijke budget dat wordt ingezet voor bijvoorbeeld welzijn (of Wmo) op een creatieve manier moet worden benut en worden ingezet voor burgerinitiatieven in kleine kernen. Daarbij vindt men ook dat er beter en eerlijker verdeeld moet worden over alle dorpen in deze gemeente.
- De gemeente doet er goed aan om actieve dorpsbewoners (initiatiefnemers) te attenderen op 'good practices' en deze in contact brengen met de initiatiefnemers van deze 'good practices'. Initiatiefnemers die in de beginfase zitten kunnen leren van succesvolle, reeds gerealiseerde, initiatieven. Als er nog geen plannen zijn voor een dergelijk initiatief kunnen actieve dorpsbewoners geïnspireerd worden om dergelijke initiatieven te nemen.
- Wat de gemeente moet blijven doen is daarbij onder andere flexibel blijven omgaan met afspraken, en de initiatiefnemers daarin tegemoet komen (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).
- De gemeente mag volgens de bewoners meer gebruik maken van haar netwerk. Wanneer men al van succesvolle burgerinitiatieven weet dan kan de gemeente daarop attenderen en de bewoners ermee in contact brengen. De gemeente kan als het ware 'linkjes' bieden waar de initiatiefnemers informatie kunnen verkrijgen.
- Het is van belang dat de gemeente aandacht blijft tonen voor initiatieven. Maar vooral de initiatiefnemers blijft waarderen door met ze in gesprek te blijven en interesse te tonen. Hierdoor blijven de initiatiefnemers namelijk de juiste energie behouden om het initiatief verder op te pakken (Rowaan, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).
- De gemeente kan verder in de toekomst initiatiefnemers een bepaalde cursus aanbieden waarbij men meer kennis op doet om complex burgerinitiatieven succesvoller te kunnen doen slagen (Lampe, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- De gemeente moet niet direct kijken naar de (financiële) onmogelijkheden van bepaalde initiatieven. Men moet beter kijken hoe het wel mogelijk kan worden, en de initiatiefnemers daarin begeleiden. Als het niet mogelijk is, dan moet de gemeente uitleggen waarom het niet mogelijk is, en niet alleen zeggen: 'Nee, het kan niet. Punt.' (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).
- De gemeente moet niet alles zelf willen beslissen maar vaker naar de dorpen en betreffende voorzieningen moeten gaan en met dorpsbewoners praten. Op deze manier verwachten de bewoners dat de desbetreffende ambtenaren beter weten waar ze over beslissen/praten en weten wat er speelt in de dorpen (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- Men vindt het behoud van een gemeenschapsvoorziening zoals een dorps huis van belang voor de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. De komst van een toekomstbestendige gemeenschapscentrum of Kulturhus is daarom van belang om elkaar ook in de toekomst te kunnen blijven ontmoeten, zowel voor jong en oud. Tevens wil men met het Kulturhus ook de sociale samenhang behouden in het dorp. Hiermee beoogt men dat het onder andere ook in de toekomst een actief dorp zal blijven. Men vindt het van belang dat ook voor ouderen een plek in dorp is om deel te nemen aan activiteiten in het dorp. De instandhouding van een dergelijke ontmoetingsvoorziening is een belangrijke plek voor het ontplooiën van burgerinitiatieven en voor vergaderingen en bijeenkomsten over de leefbaarheid in het dorp.
- De basisschool heeft volgens de bewoner een belangrijke functie in het dorp. Door in het dorp ook een peuterspeelzaal en kinderopvang te hebben zullen deze kinderen ook sneller naar de plaatselijke basisschool gaan, wat weer van belang is voor de instandhouding van de school. De schoolkinderen zijn de toekomstige gebruikers van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.
- De initiatiefnemers hebben ook een aanbeveling voor de provincie Gelderland. Primair is dat het van belang is dat de provincie in haar beleid blijft inzetten op dergelijke toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen en daar ook in de toekomst budget voor hebben. Op dit moment zijn er immers veel aanvragen, maar er maken maar enkele initiatieven kans op de Kulturhussubsidie. Men hoopt dat de provincie Gelderland deze subsidies meer gaat verdelen over de verschillende aanvragen/kernen. *"Dus niet een paar initiatieven met een paar ton belonen en de andere van de kaart halen. Dan heb ik liever dat je het eerlijker verdeeld. Maar niet een paar initiatieven heel veel, en de anderen niets. Want we hebben het allemaal nodig"* (De Graaff, persoonlijke communicatie, 10-07-2013).

Fase 3-kernen: Kernen met een gerealiseerde toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

4.6 't Dorpshuus in Varsselder-Veldhunten (Gemeente Oude-IJsselstreek, Gelderland)

"We mogen trots zijn op wat we tot nu toe gerealiseerd hebben. Een project voor en door het dorp. Door gemeenschapszin waargemaakt" (Wim Klompenhouwer, 2012a).

De bewoners van het Achterhoekse Varsselder-Veldhunten hebben in 2012 de deuren geopend van het zelf gerealiseerde Dorpshuus om de leefbaarheid en het verenigingsleven van het dorp een impuls te geven en de toekomstbestendigheid van een centrale ontmoetingsplek te waarborgen. Inzet van de dorpsbelangenvereniging, bewoners en diverse verenigingen heeft gezorgd voor de realisatie van de multifunctionele accommodatie. Het Dorpshuus fungeert nu als ontmoetingsplek voor het dorp waar diverse verenigingen gebruik van maken en verschillende activiteiten plaatsvinden. De oprichting van het Dorpshuus en de verschillende initiatieven die daar weer uit voort zijn gekomen, hebben het geloof in de zelfredzaamheid en de betrokkenheid van Varsselder-Veldhunten vergroot.

Bij de casus Varsselder-Veldhunten is gesproken met:	
Wim Klompenhouwer	Voorzitter Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten (VDVV)
Saskia van de Pavert	Secretaris Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten (VDVV)
David van Hasselt	Voormalig Penningmeester VDVV tijdens planvormingsproces
Inge Waarlo	Ambtenaar en aanspreekpunt van dorpsinitiatieven van de gemeente Oude IJsselstreek

4.6.1 Varsselder-Veldhunten: Achtergrond en kenmerken

Varsselder-Veldhunten is één van de vele kleine kernen in de Achterhoek en ligt in de gemeente Oude IJsselstreek. Het typische Achterhoekse dorp heeft ruim 760 inwoners (Gemeente Oude IJsselstreek, 2013) en beschikt over een basisschool een zalencentrum, een kerk en, sinds 2012, 't Dorpshuus, inclusief meer dan 25 verschillende verenigingen, zoals voetbalvereniging GWVV. Kijkend naar de samenstelling kan geconcludeerd worden dat deze divers is qua leeftijdsopbouw (Hakvoort, 2012). Het dorp ligt dichtbij de grotere kern Ulft waar een uitgebreid pakket van voorzieningen aanwezig is en waar veel bewoners van Varsselder-Veldhunten gebruik van maken, zoals huisartsenposten, supermarkten, het zwembad, een middelbare school en een bibliotheek. Sinds 1989 staat Varsselder-Veldhunten landelijk gezien op de kaart omdat daar jarenlang het Huntenpopfestival heeft plaatsgevonden, welke grotendeels werd georganiseerd door vrijwilligers uit het dorp. Vanwege groeimogelijkheden vindt het festival sinds 2009 plaats op het DRU industriepark in Ulft. In het centrum staat het multifunctionele Dorpshuus met voetbalvelden en een gymzaal (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Varsselder-Veldhunten

De gesproken bewoners geven aan dat er een hoogwaardig sociaalleefklimaat is in het dorp met een grote betrokkenheid. Daarnaast heeft het een groot aantal actieve dorpsbewoners die veel burgerinitiatieven ondernemen. Zo organiseert men diverse activiteiten ten behoeve van de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Het dorp staat verder open voor 'nieuwkomers' door deze snel op te nemen binnen haar gemeenschap en verenigingsleven. Volgens de bewoners is het namelijk een dorp die uitnodigt om deel te nemen aan het dorpsleven. *"Je hoeft hier absoluut niet uit het dorp te komen om er bij te horen, ook mensen die er net pas zijn komen wonen zijn van harte welkom"* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Volgens Hakvoort (2012) is het ook een dorp dat het heden koestert en kritisch naar de toekomst durft te kijken. Dit heeft mede geleid tot het toekomstbestendige Dorpshuus. Volgens Wim Klompenhouwer, kartrekker van het burgerinitiatief, ging hier wel eerst een langdurig proces aan vooraf (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Vóór de realisatie van 't Dorpshuus zag de dorpsbelangenvereniging dat de verschillende voorzieningen en verenigingen onder druk stonden. Dat had niet alleen te maken met de exploitatie en de 'stenen'. Maar ook qua vrijwilligers om de accommodaties in stand te houden en voor het blijven kunnen organiseren van activiteiten. Daarnaast vond er ook een flinke vergrijzing plaats onder de leden. Destijds was er nog een grote versnippering in het dorp van alle verenigingen en accommodaties. Het versterkende effect door samenwerking, wat er nu wel is, was er toen nog niet. Met de komst van 't Dorpshuus is geprobeerd dat verschillende verenigingen nu ook in de toekomst kunnen blijven bestaan (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). *"Ook al hadden we als dorp nooit echt veel voorzieningen, je zag toch dat de bestaande voorzieningen die we toen hadden onder druk stonden. Destijds hebben we als dorpsbelangenvereniging goed ingezien dat we iets verder moeten kijken dan de dag van vandaag en ons daar op te organiseren"* (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013). Tegenwoordig hebben de kerk en de basisschool het nog steeds moeilijk binnen het dorp. Het ledenaantal van de kerk neemt af en de het aantal leerlingen zal naar verwachting afnemen. Men denkt dat het verdwijnen van de basisschool een negatief effect zal hebben op het ledenaantal van het verenigingsleven en daarmee ook op de gebruikers van 't Dorpshuus. Daarom is er ook een nauwe samenwerking tussen de basisschool en 't Dorpshuus. *"Uiteindelijk is de basisschool degene die de nieuwe leden aanlevert voor de verenigingen binnen het dorp. Ik ben bang dat als de school verdwijnt het verenigingsleven ook onder druk komt te staan en negatief effect heeft op de leefbaarheid"* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

4.6.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen ‘

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

Sinds enkele jaren is er een omslagpunt gaande binnen de gemeente Oude IJsselstreek ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie. *“Het gaat nu allemaal in een stroomversnelling. Maar zitten er eigenlijk nu ook nog wel een beetje middenin. Te denken valt aan wijk- en dorpsgericht werken waar op dit moment meer op gericht zal worden. We zullen daarom als gemeente meer moeten samenwerken met de dorpsbewoners”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Door het dorp- en wijkgericht werken wilt de gemeente steeds meer over gaan op maatwerk per dorp omdat ieder dorp een andere behoefte en kracht heeft. De gemeente Oude IJsselstreek richt zich steeds meer op burgerparticipatie tot overheidsparticipatie, waardoor ze beogen een goede partner te kunnen zijn in woord en daad. De gemeente hoopt hierbij dat ze op gebied van besluitvorming daarbij kan rekenen op meer draagkracht vanuit de samenleving (Tomberg, 2012). De gemeente Oude IJsselstreek is voor diverse zaken niet meer degene die regisseert en stuurt maar wilt in de toekomst veel meer overlaten aan de dorpsbewoners zelf. Ze willen daarbij een partner zijn die meedenkt en helpt bij burgerinitiatieven. De gemeente wilt laten zien dat ze een belangrijke partner zijn burgerinitiatiefnemers en dorpsbelangen. Dit wil de gemeente doen door meer uren en tijd in burgerinitiatieven te stoppen om ze te adviseren. Daarbij wil de gemeente meedenken welke partners er meer mee kunnen doen om initiatieven beter te laten slagen. *“We willen ze vooral laten zien dat we een betrouwbare partner zijn die initiatiefnemers serieus nemen. Maar ook laten zien dat we er zijn voor de samenleving en ze willen helpen, faciliteren, stimuleren en enthousiast maken”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).

De gemeente denkt bij de totstandkoming van burgerinitiatieven nog steeds een belangrijke speler zijn. Soms gaat het bijvoorbeeld over zaken dat in de openbare ruimte gerealiseerd wordt en daar is de gemeente dan vaak eigenaar van. *“Maar zijn niet meer zo sturend zoals wij een aantal jaren geleden geweest zijn. We moeten namelijk ook durven los te laten. Wat we nu wel eens nog doen is dat we het loslaten, maar van te voren nog wel een aantal regels bedenken waar de inwoners aan moeten voldoen. Daar zit je als inwoners echter niet op te wachten. Als initiatiefnemer wil je ruimte krijgen zonder dat de gemeente van te voren nog heel veel voorwaarden schept. We moeten daarbij wel bereidwillig zijn om na te denken over hoe iets wel kan, en niet altijd hoe misschien iets niet kan”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). De gemeente moet volgens Waarlo (persoonlijke communicatie, 04-06-2013) dan ook duidelijk zijn naar de bewoners over wat de gemeente wel doet, en wat ze juist niet doet. De gemeente wil financieel best wel iets bijdragen, als daarbij maar wel wordt aangetoond dat daar draagvlak voor is. Hoe meer samenwerkingspartners of verenigingen meedoen, hoe beter (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Tegenwoordig gaat het bij burgerinitiatieven veelal over de terugtrekkende overheid. Volgens Toon Tomberg van de gemeente Oude IJsselstreek is de term ‘terugtrekkende overheid’ slecht gekozen als diezelfde overheid van plan is om als partner met die samenleving op te trekken. *“De gemeente wil juist betrokken zijn bij nieuwe plannen en initiatieven uit de samenleving. De beweging die wij ingezet hebben, betekent dat wij als gemeente minder bepalend willen zijn en meer aan de samenleving willen overlaten. Dat is wel even wat anders”* (Tomberg, persoonlijke communicatie, 20-06-2013).

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

Gemeente Oude IJsselstreek vindt dat men over het algemeen een klimaat heeft gecreëerd voor het ontstaan van burgerinitiatieven in de kleine kernen. Men vindt dat men nog steeds in een transitie zit om dit te verbeteren. De verhouding met de kleine kernen wordt ruim voldoende ervaren. Men probeert namelijk veel contact te zoeken met de diverse kernen en heeft aandacht voor de verschillende dorpsbelangen. *“We hebben als gemeente regelmatig gesprekken met belangenverenigingen, en dan komt regelmatig naar voren van waar de dorpsbewoners mee bezig zijn, of wat ze willen. Soms kan ook een dorpsplan een aanleiding zijn om met dorpsbelangen in gesprek te gaan”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Waarlo is als dorpscontactpersoon een belangrijke schakel om de lijntjes tussen de dorpsbelangen/dorpen en de gemeente te verkorten. Daarnaast heeft de gemeente met bijna alle dorpsbelangen binnen de gemeente een convenant gesloten om op deze manier een positieve bijdrage te leveren op de verhouding. *“Hierin staat dat gemeente en belangenverenigingen naar elkaar de intentie uitspreken dat ze elkaar blijven informeren. Maar ook dat de dorpsbelangen kunnen rekenen op een vast contactpersoon en een bepaald subsidiebedrag. Daarmee spreek je ook een goede intentie uit”* (Waarlo, Persoonlijke communicatie, 04-06-2013).

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

De gemeente heeft speciaal voor burgerinitiatieven in kleine kernen voor iedere belangenvereniging een vast contactpersoon bij de gemeente. *“Dat ben ik voor alle kleine kernen binnen de gemeente Oude IJsselstreek. Welke vraag ze ook hebben, ze kunnen altijd bij mij terecht. Ik ben, zeg maar de interne navigator in het gemeentehuis die zorgt dat ze met de juiste personen binnen de gemeente in contact komen”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Met een vast dorpscontactpersoon wil de gemeente de dorpsbewoners en dorpsbelangen laten zien dat ze er voor de dorpsbewoners zijn en met dit belangrijke instrument een goede band en relatie met de dorpsbelangen en de dorpsbewoners op wil bouwen. *“We willen echt vertrouwen geven, en echt zorgen dat we een betrouwbare partner zijn”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Op financieel gebied heeft de gemeente echter niet direct veel subsidie ter beschikking specifiek gericht op grootschalige burgerinitiatieven. Maar per initiatief ten behoeve van de leefbaarheid wordt gekeken hoeveel budget de gemeente hiervoor ter beschikking stelt. De gemeente vindt dat in eerste instantie de gemeenschap zelf meer op zoek moet naar fondsen of subsidies. Waarlo stelt: *“Als alle 15 dorpen van deze gemeente volgend jaar een grootschalig initiatief hebben waarvoor ze*

geld en inzet van de gemeente voor vragen, dan kunnen we dat waarschijnlijk niet waarmaken. De praktijk is gelukkig dat niet alle dorpen ineens met het zelfde idee komen dat veel geld in inspanning van de gemeente vraagt. Jaarlijks hebben we budget beschikbaar voor de wat grotere investeringen voor leefbaarheid, zoals verbouwing van een dorps huis of herinrichting van een plein. Daarbij is het altijd zo dat de gemeente niet de totale investering voor haar rekening neemt. Van de initiatiefnemers wordt verwacht dat zij actief opzoek gaan naar externe financiering zoals fondsen. Maar ook financieel draagvlak vinden in de directe omgeving bij bijvoorbeeld bedrijven, verenigingen of inwoners” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). Ambtenaren kunnen daarnaast gebruik maken van het flexibele budget. Hiermee kan men aan bepaalde burgerinitiatieven een kleine financiële tegemoetkoming bieden. Te denken valt aan de financiering van de huur van de bijeenkomst ruimte en het betalen van de drankkosten als initiatiefnemers een bepaalde bijeenkomst organiseren. *“Dat zijn kleine bijdragen waarmee je laat zien dat je burgerinitiatieven als gemeente belangrijk vindt. Zo’n flexibel budget is handig, maar gaat over kleine bedragen van een paar honderd euro” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).*

Aangaande de regelgeving probeert de gemeente steeds meer te kijken van wat wel kan, in plaats van wat niet kan. Maar wel binnen bepaalde kaders en regels. Daar kan wel van worden afgeweken als daar goede redenen voor zijn. Volgens de gemeente moet je altijd aan een aantal regels houden, bijvoorbeeld met omwonenden met dergelijke projecten. Daar moet je als gemeente aandacht aan blijven besteden. Ten aanzien van de horecavergunningen vindt de gemeente het nog een lastig verhaal bij gemeenschapsvoorzieningen, zoals ook bij ‘t Dorps huis. Men vindt het moeilijk om toetsen wat wel of juist niet mag, zoals bij het organiseren van feesten in deze gemeenschapsvoorzieningen. *“Horecaondernemingen moeten aan allerlei voorwaarden voldoen. Daar moeten ze ook altijd in investeren. Maar een buurt schaphuis, of dorps huis, die dan soms ook nog eens wordt gesubsidieerd door de gemeente, die kan dan veel goedkoper een feestje organiseren. Daarom zeggen we ook tegen initiatiefnemers die bijvoorbeeld een gemeenschapsvoorziening willen realiseren, dat ze niet moeten gaan concurreren met de al bestaande plaatselijke horeca” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).*

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

Voor het creëren van meer bewustzijn zit de gemeente regelmatig met belangenverenigingen aan tafel om in beeld te krijgen wat de toekomstige behoeftes zijn. Maar proberen verenigingen ook te informeren daarover. *“Daarbij zijn we dorpen wel aan het proberen te stimuleren om zelf na te denken van wat ze zelf kunnen doen. Maar ook attenderen we ze op het zoeken van partners. Bijvoorbeeld andere verenigingen en bedrijven binnen het dorp” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).* De gemeente vindt dat een dorpsplan voor bepaalde dorpen een belangrijk middel kan zijn om te komen tot een toekomstvisie waarbij rekening is gehouden met de toekomstige ontwikkelingen, zoals de krimp. De gemeente stelt hiervoor subsidie ter beschikking, maar de gemeente stimuleert niet actief dat elk dorp een dorpsplan moet hebben. Men vindt namelijk dat elk dorp op een verschillende manier kan kijken naar de toekomst en dat bewustwording onder de dorpsbewoners op diverse wijzen kan worden gecreëerd (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).

De gemeente Oude IJsselstreek vindt het van belang dat kleine kernen op langer termijn nog steeds ontmoetingsplekken hebben. Toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen zijn daarom wenselijk binnen deze gemeente. De gemeente is daarom ook erg positief over het burgerinitiatief dat in Varselder-Veldhunen is gerealiseerd. De gemeente vindt wel dat dergelijke initiatieven vanuit de gemeenschap moeten komen en de exploitatie ook in de toekomst gezond blijft. De gemeente wilt voor de instandhouding van dergelijke initiatieven namelijk geen structurele subsidies bieden. *“De exploitatie van een Kulturhus of dorps huis moet wel door een samenleving gedragen worden. Dat moet nu gedragen worden, maar ook over 10 jaar. We attenderen dorpsbewoners ook op het feit dat als ze iets graag willen, ze wel eerst goed draagvlak moeten hebben gerealiseerd. Want dat draagvlak is van groot belang voor de totstandkoming van een succesvol initiatief” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).* In de praktijk schuift de gemeente vaak wel aan bij initiatiefnemers van dergelijke initiatieven om als partner mee te denken en te praten, maar de gemeente stuurt niet actief aan op dergelijke initiatieven. *“Het is voor bepaalde dorpen niet slim dat je voor 3 verenigingen 3 verschillende gebouwen overeind houdt. Ik denk dat je beter samen kunt werken en gezamenlijk in één gebouw kunt gaan zitten. Maar wij moeten daar als gemeente niet actief op aansturen. Alleen op een informerende of adviserende manier. Want als je het oplegt dan kun je het wel vergeten” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).*

Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief

De gemeente Oude IJsselstreek vindt de totstandkoming van het ‘t Dorps huis een succesvol burgerinitiatief. Diverse gemeenteambtenaren dragen dit ook uit. *“We noemen het initiatief ook veel bij andere dorpen binnen deze gemeente” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).* Volgens Waarlo (persoonlijke communicatie, 04-06-2013) heeft de gemeente een belangrijke rol gehad bij realisatie van het initiatief. De gemeente vindt namelijk dat men een flinke investering heeft gedaan die van belang was voor de realisatie van ‘t Dorps huis. De financiële inbreng van de gemeente was namelijk 30% van de stichtingskosten conform de gemeentelijke subsidieregeling. De rest van de financiering heeft het dorp zelf opgebracht via fondswerving, eigen kapitaal van sommige verenigingen en door kosten te besparen door met vrijwilligers aan de bouw van het dorps huis te werken. Daarnaast staat de gemeente garant voor een bepaalde lening die ze hebben afgesloten voor een bepaalde hypotheek. *“Op die manier gaven we ook aan dat we vertrouwen in het project hadden” (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).* Maar volgens de gemeente is het initiatief primair tot stand gekomen, geleid en ingevuld door de initiatiefnemers. In de beginfase heeft de gemeente niets tot nauwelijks gedaan. De gemeente vindt dat er door de initiatiefnemers vooral veel zelf in het voortraject is geïnvesteerd. Waarbij vooral veel draagvlak is gecreëerd onder de

bewoners en verenigingen. *“Wat ik weet is dat de verenigingen in het dorp een grote hobbel hebben moeten nemen om hun eigen accommodatie op te geven, om daarna gezamenlijk in één gebouw te zitten. Het is dan een kwestie om ook een stukje identiteit te moeten loslaten, omdat je niet meer een eigen gebouw hebt waar je je eigen tradities en spullen hebt. De gemeente heeft hier niets aan bijgedragen, dat heeft het dorp zelf gedaan”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013). In een latere fase bij de totstandkoming werd er intensiever samengewerkt met de gemeente. Ambtenaren van de afdelingen Welzijn en Ruimtelijke Ordening waren aanwezig tijdens projectbijeenkomsten. Daarnaast heeft de gemeente ook een extern adviesbureau ingehuurd en gefinancierd die heeft gekeken naar bijvoorbeeld haalbaarheidsmogelijkheden. Deze maakte ook later deel uit van de projectgroep, bestaande uit voornamelijk de vertegenwoordigers van de diverse verenigingen. *“De projectgroep is destijds lang bezig geweest om het project handen en voeten te geven. Maar soms is het wel nodig om zo’n proces helemaal te doorlopen. Het feit dat in het voorproces allerlei partijen en verenigingen gezamenlijk hebben nagedacht over het initiatief doet al veel voor de saamhorigheid van het dorp”* (Waarlo, persoonlijke communicatie, 04-06-2013).

4.6.3 Totstandkoming van ‘tDorpshuus

In 2003 heeft de Vereniging Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten (VDVV) een enquête gehouden onder bewoners om de wenselijkheid van een gemeenschapshuis te inventariseren. De reacties op dit onderzoek waren positief en het draagvlak was zo groot dat besloten was om een bijeenkomst te houden met alle verenigingen (Klompshouwer, 2012a). Toen in 2003 bekend werd dat het destijds centrale horecapand in Varsselder dicht zou gaan, kwamen al snel de nodige partijen, op initiatief van de VDVV, bijeen om te kijken naar een eventuele totstandkoming van een gezamenlijke ontmoetingsplek (Harmsen, 2012). Tijdens de bijeenkomst hadden de verenigingen unaniem besloten om gezamenlijk te streven naar het realiseren van een gemeenschapshuis om zo de gemeenschapszin en het rijke verenigingsleven te behouden (Klompshouwer, 2012a). Echter leidde dit proces nog niet direct tot een concreet plan. Vervolgens heeft de VDVV in 2005 een notitie geschreven waarin nut, noodzaak en aanbevelingen voor een gemeenschappelijke ontmoetingsruimte is aangegeven. Ze heeft deze vervolgens aangeboden aan B & W van de gemeente Oude IJsselstreek met verzoek om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren voor een ontmoetingsplek en voor medewerking (Harmsen, 2012; Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Vanuit deze notitie heeft het B&W van de gemeente Oude IJsselstreek het dorp benoemd als een pilot om te kijken hoe de leefbaarheid (door bewonersinitiatieven) in kleine kernen geborgd kan worden. In het kader van de gemeentelijke visie 2020 is besloten om een haalbaarheidsonderzoek uit te laten voeren. Daarbij werd onder o.a. gekeken naar de mogelijkheden voor het realiseren van een multifunctioneel centrum om de verenigingsactiviteiten te bundelen in één van de kernen in de gemeente Oude IJsselstreek (Klompshouwer, 2012a).

Om vorm aan deze pilot te geven is er een projectgroep opgestart met daarin vertegenwoordigers van het Gilde, Sportbelangen, Dorpsbelangen, GWVV. Deze projectgroep werd aangevuld met enkele ambtenaren die een ondersteunende en bewakende rol hadden. Onderzocht werd of door het koppelen van actuele thema’s in het dorp, betaalbare woningbouw en het oplossen van parkeerproblemen, een nieuw dorpshuis het dorp een leefbaarheidsimpuls kon geven (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013; Harmsen, 2012). In 2008/2009 kwam het, na uitvoerig overleg en praktische invulling van onderlinge samenwerking, tot een stemming over het verkopen van ruimtes. De voetbalvereniging stemde in met een ruime meerderheid om het eigen pand te verkopen aan de nieuwe stichting gemeenschapshuis Varsselder Veldhunten en ook de Gildeleden stemden met een duidelijke meerderheid voor verkoop, waarmee ook het Gildehuis te koop werd gezet. De opbrengsten brachten de verenigingen deels in. De exploitatie zou worden opgezet vanuit de horecaomzetten van de voetbalvereniging en het Gildehuis (Harmsen, 2012).

In 2010 lag er een plan klaar voor de bouw van groot (toekomstbestendig) dorpshuis. Maar een bezwaar gooide roet in het eten. Door een fout in het bestemmingsplan moest het dorp een nieuwe keuze maken. Hierbij werd gekozen voor een alternatief plan, waarbij meer werd gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Hierbij kwam voor de initiatiefnemers weer de mogelijkheid om de plannen aan te passen op multifunctionaliteit, volume en veranderende tijden (Harmsen, 2012). Vooral omdat er meer signalen waren gekomen dat de regio Achterhoek op termijn te maken krijgt met de demografische krimp en de negatieve gevolgen daarvan. De bewoners waren bewust dat dat ook voor Varsselder-Veldhunten zou kunnen gelden. Een nieuwe doelstelling was daarom dat Dorpshuus betaalbaar moet zijn en blijven, waarbij gekeken is naar de toekomstige ontwikkelingen (Klompshouwer, 2012a). Het nieuwe plan werd in 2011 succesvol gepresenteerd aan de gemeente waarna kon worden begonnen met de bouw. Het alternatieve plan kon omschreven worden als een financieel gezond plan, met minder vierkante meter dan eerst, maar met een betere aansluiting op bestaande ruimtes, minder vaste lasten, compleet toegespitst op de wensen van de verenigingen en de mensen uit het dorp (Harmsen, 2012). De officiële opening van ‘t Dorpshuus was eind april 2012. In juni 2012 werd het unieke burgerinitiatief ondersteunt door de komst van, toentertijd nog, prins Willem-Alexander in de hoedanigheid als beschermheer van het Oranje Fonds.

In oktober is ook het multifunctionele kunstgrasveld officieel geopend. Naast de voetbalvereniging maakt ook de basisschool er gebruik van voor gymlessen. Maar ook bij tussen schoolse opvang en tijdens pauzes. Tevens maken de vendeliers van de schutterij, de fanfare en de slagwerkgroep er gebruik van (Klompshouwer, 2012b). *“Op deze manier zijn we zowel binnen als buiten multifunctioneel. Dat is ook heel belangrijk voor het dorp”*(Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Met de realisatie van ‘t Dorpshuus en het multifunctionele buitenterrein zijn nu al 2 fases afgesloten. Op dit moment richt het dorp zich op het verder verduurzamen van het complex, met behulp van zonnepanelen (Klompshouwer, 2012b)

Het belang en meerwaarde van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

Met de realisatie van 't Dorpshuus met gemeenschappelijke ruimten heeft men de mogelijkheid gecreëerd voor een duurzame toekomst van het rijke verenigingsleven binnen ons dorp. De instandhouding van deze verenigingen is volgens de bewoners erg belangrijk voor de sociale samenhang binnen het dorp (Klompshouwer, 2012a; Hakvoort, 2012). Daarnaast ontstaan er uit het 't Dorpshuus diverse nieuwe burgerinitiatieven ten behoeve van de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. *"Ik merk wel dat het dorp vitaler is geworden met de komst van 't Dorpshuus. Het heeft echt het verenigingsleven een 'boost' gegeven. Daarbij ontstaan er ook meer activiteiten binnen het dorp. Dat beperkt zich niet alleen binnen de kern Varselder, maar ook in Veldhuten"* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Voor de komst had iedere vereniging een eigen plek, maar nu ontmoet iedereen elkaar veel sneller. Hierdoor ziet men binnen het dorp dat er meer kruisbestuiving ontstaat, waaruit weer meer ideeën en initiatieven uit ontstaan. Men vindt dat op die manier de samenhang binnen de gemeenschap ook veel sterker is geworden (Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013). *"Dat er één ontmoetingsplek binnen dit dorp aanwezig is, is essentieel. Het ontmoeten is van belang. Aan de bar ontstaan nog steeds de beste en leukste ideeën. Het maakt daarbij niet uit in welke vorm die ontmoetingsplek dan wordt vormgegeven. Op deze manier ontstaan er ook meer initiatieven, maar ook weer meer samenwerking"* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Al bij al is de grootste winst dat het traject naar realisatie de leefbaarheid heeft doen opbloeien. De vele vrijwilligers hebben toch een vorm van saamhorigheid opgebouwd en uitgestraald naar de rest van de gemeenschap (Harmsen, 2012).

De bewoners geven aan dat juist het creëren van een goed draagvlak in een vroeg proces van belang is voor de toekomstbestendigheid van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Deze toekomstbestendigheid zit hem ook vooral in de samenwerking tussen de verschillende partijen en dat het nu wordt gedragen en gerund wordt door bewoners. Ook wordt de nauwe samenwerking met de basisschool benoemd als belang voor de toekomstbestendigheid, omdat daar ook de nieuwe leden en gebruikers van 't Dorpshuus ook op zitten (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013; Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Het werken volgens Kulturhus-concept was leidend om te komen tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Daar is gedacht aan het zo klein mogelijk bouwen, de multifunctionaliteit van ruimten en deze zo optimaal mogelijk gebruiken. Tevens zijn er extra en kwalitatief betere faciliteiten gerealiseerd. Dat geldt ook voor het multifunctionele kunstgrasveld. Ook was het van belang dat tijdens het opstellen van de exploitatiebegroting men zich niet rijk heeft gerekend en heeft gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen (Hakvoort, 2012). Toch blijven er in de toekomst veel uitdagingen in het verschiet liggen voor 't Dorpshuus. *"Zeker als je kijkt naar de krimp dan is het juist een grote uitdaging voor ons hoe we daar mee om moeten gaan"* (Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

(Externe) faal en succesfactoren totstandkoming van het burgerinitiatief

De initiatiefnemers geven aan dat het project vooral succesvol is geweest doordat men gedurende het totstandkomingsproces dacht in mensen en ontmoetingen als doel, waarbij de 'stenen' enkel een hulpmiddel waren. Het vroegtijdig creëren van draagvlak onder bewoners en verenigingen was hierin een belangrijke succesfactor. In het begin kostte dit wel veel moeite om de neuzen de zelfde kant op te krijgen. De bewoners benadrukken je een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening alleen succesvol kan realiseren als de gemeenschap er zelf helemaal achter staat. *"Veel van de bouwwerkzaamheden zijn ook gedaan door vrijwilligers om de kosten te dekken. Dat kan alleen als je als initiatiefnemers een goed draagvlak hebt gecreëerd. Dat kan door mensen al vroegtijdig bij het proces te betrekken"* (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013). De bewoners zijn er van overtuigd dat de dorpswebsite, die enkele jaren geleden is opgestart vanuit de VDVV, een belangrijk aandeel heeft gehad voor een verdere samenwerking en het creëren van draagvlak. Dit kan gezien worden als de digitale voorloper van het fysieke gemeenschapshuis. Bij de dorpswebsite heeft men eerst de basis gelegd voor het laten inzien dat als je eerst te durft delen, je vervolgens kunt vermenigvuldigen. *"Op die manier ben je in het feite ook digitaal aan het samenwerken. Dat is aan het begin niet zo bedreigend als fysiek samenwerken"* (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Dit heeft geleid tot een proces waarin door eerst samenwerking te zoeken, vervolgens gestreefd is om de verschillende partijen de win/win situaties te laten inzien. Gaandeweg het proces hebben de initiatiefnemers steeds meer medestanders gekregen. De totstandkoming heeft veel gevraagd van de inwoners, maar ook van de projectgroep. Men heeft daarom veel tijd gestoken in het vinden en (blijven) motiveren van vrijwilligers. Hierbij was het tussentijds vieren van successen belangrijk. *"Je hebt vooral ook geluk nodig dat je de juiste mensen hebt die actief zijn en er in geloven. Bijvoorbeeld dat er goede voorzitters zijn die toekomstgericht durven te denken. Maar ook mensen die gek genoeg zijn om de kar te trekken. Het essentiële is dat de verbindingen en dwarsverbanden ontstaan vanuit het dorp, daarbij hoeft de gemeente in eerste instantie niets aan bijdragen"* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Ook de samenstelling van de projectgroep, waarin het dorp leidend was en de gemeente faciliterend, is een succes geweest.

Niettemin waren er ook enkele tegenslagen te ondervinden. Het bezwaarschrift dat gegrond verklaard werd, en de daarop volgende acties vanuit de bezwaarmaker, zorgde voor veel onrust in het dorp. Het traject naar realisatie heeft hierdoor erg lang geduurd (Klompshouwer, 2012a). *"De factor tijd is de grootste faalfactor, buiten het financiële aspect. Het proces tot de totstandkoming duurde zeer lang. In 2010 had ik bijvoorbeeld niet moeten roepen dat het nog langer zou duren. Op een gegeven moment heeft het ook te maken met geloofwaardigheid naar het dorp toe. Men wilt op ten duur resultaat zien"* (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Kostentechnisch is het project afgesloten met een kleine overschrijding ten opzichte van het begrootte budget. Daarnaast kreeg men door wijziging in de plannen te maken met extra kosten die de uitbreiding met zich meebracht, zoals het inpandig creëren van extra bergruimte. Daarbij komt nog een financiële en emotionele tegenvaller omdat het Gildegebouw nog steeds niet verkocht is (Klompshouwer, 2012a).

4.6.4 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

De bewoners zijn grotendeels tevreden over de samenwerking en verhouding tussen de gemeente en de kern. De dorpsbelangenvereniging heeft onder andere goed contact met de dorpscontactpersoon van de gemeente Oude IJsselstreek. *“Wij kunnen haar altijd mailen en bellen over bepaalde zaken. Ze zit dan ook vaak bij de convenant overleggen. Dat is heel prettig omdat we hierdoor een korte lijn binnen de gemeente hebben”*(Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Op deze manier kan ook snel contact worden gelegd met andere ambtenaren en heeft men het gevoel ook serieus worden genomen. Dat helpt zeker bij het nemen van initiatieven waar we de gemeente bij nodig hebben. De samenwerking tussen de gemeente en de kern wordt niet bij elk burgerinitiatief positief bevonden. De bewoners geven aan dat de gemeente vindt het mooi vindt wat er allemaal in de kern gebeurt en op poten wordt gezet. Dat probeert ze ook te uiten naar de dorpen. Maar soms vindt de gemeente het moeilijk om bepaalde taken los te laten wat een negatieve invloed heeft op de verhouding met de kernen. Van de Pavert (persoonlijke communicatie, 03-06-2013) geeft aan dat er nog steeds een soort haat en liefde verhouding is tussen de kernen en de gemeente. Bij sommige projecten gaat het juist goed en bij andere projecten niet goed.

De houding van de gemeente ten aanzien van het initiatief had in de beginfase positiever mogen zijn. De bewoners hadden het eerste jaar namelijk het gevoel dat de gemeente dacht dat de initiatiefnemers het waarschijnlijk niet lang konden volhouden om het initiatief tot een succes te leiden. Maar gedurende het totstandkomingsproces werd er wel een goed samenwerkingsklimaat gecreëerd tussen de gemeente en initiatiefnemers en werd de gemeentelijke houding ten aanzien van het initiatief gedurende het proces positief bevonden. *“Als je kijkt naar het proces ten aanzien van ‘t Dorpshuus zie je een voorbeeld van een goede samenwerking met de gemeente, waarbij de gemeenschap leidend is geweest en het ambtelijk apparaat voornamelijk ondersteunend was. Ten aanzien van de terugtrekkende overheid ziet men een soort van tweespant binnen het ambtelijk apparaat en de raadsleden wie nou precies welke rol hierbinnen heeft”*(Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Tijdens de totstandkoming is nauw samengewerkt met de gemeente binnen de projectgroep waarin ook een aantal ambtenaren deelnamen. Tijdens deze samenwerking was het goed om met de gemeente praten over bijvoorbeeld technische zaken waar de dorpsbewoners minder van afwisten. Daarnaast was het qua kennis voor de bewoners goed dat ze gezamenlijk in de projectgroep zaten. Het kan daarom gezien worden als een goed voorbeeld van een project dat qua proces goed is verlopen (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

4.6.5 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De bewoners ervaren over het algemeen dat er de laatste jaren een positieve verandering gaande is binnen de gemeente ten aanzien van burgerparticipatie. Maar men merkt dat de gemeente nog aan het zoeken is om hier meer invulling aan te geven en het vaak lastig vindt om taken echt over te laten aan de burgers. Ook vindt men dat de gemeente de dorpsbelangen en inwoners eerder bij het besluitvormingsproces moet betrekken aangaande ontwikkelingen in het dorp. Het gesloten convenant tussen de gemeente en de dorpsbelangen heeft vooral voor de komst van ‘t Dorpshuus hierin een bijdrage geleverd. Hierdoor was de gemeente ook verplicht om de dorpsbelangen eerder bij bepaalde beleidszaken te betrekken omtrent de leefbaarheid van het dorp. Tegenwoordig hebben de bewoners meer contact met de gemeente en weten de gemeente en de bewoners elkaar beter te vinden. De laatste jaren ervaart men een positieve tendens, waarbij de gemeente steeds meer probeert in te zetten op de zelfredzaamheid van burgers en aandacht heeft voor burgerinitiatieven en burgerparticipatie (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013; Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

De bewoners vinden het van belang dat de gemeente kleine kernen op een informatieve manier bewust maakt van de toekomstige ontwikkelingen en welke gevolgen dat kan hebben voor het dorp. Op die manier kunnen wellicht meer initiatieven ontstaan die zich richten op de instandhouding van de leefbaarheid. Vanuit de gedachte dat de leefbaarheid in kleine kernen behouden moet blijven kan de gemeente attenderen op het feit dat het steeds moeilijker gaat worden voorzieningen in de kernen in stand te houden. Ze kunnen een aantal succesvolle voorbeelden laten zien waar dorpsbewoners van kunnen leren (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). *“Als je als gemeente de juiste verbindingen legt tussen partijen, bepaalde oplossingen vertaald naar positieve voorbeelden en misschien zelfs een excursie organiseert naar succesvolle casussen, dan help je initiatiefnemers de goede richting op denken. Het kan helpen om mensen uit dorpen waar initiatieven nog onvoldoende tot stand komen op een positieve en informatieve manier te laten zien wat de goede voorbeelden zijn. Maar dat moet wel informerend blijven, ze mogen hier niet op sturen”* (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

De gemeente heeft op het gebied van bewustwording van toekomstige ontwikkelingen geen instrumenten ingezet of een rol gespeeld. De gemeente heeft de initiatiefnemers niet geattendeerd op het inzetten op samenwerking tussen partijen. Dat heeft het dorp grotendeels zelf ingezien. De VDVV was de grote trekker achter de samenwerking tussen de verschillende partijen. *“We hebben in 2003 als VDVV een enquête gehouden onder dorpsbewoners met de vraag in hoeverre het wenselijk is om samen te kijken naar iets gezamenlijks in de toekomst. Dit was voornamelijk op verzoek van enkele verenigingen. Toen hebben we een bijeenkomst gehouden waarbij ongeveer 20 verenigingen aanwezig waren. Die gaven aan dat ze het wel zagen zitten om samen te werken”* (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Toen men in 2010 wilde gaan bouwen kreeg men te maken met een fout in de bestemmingsplanprocedure en werd er een bezwaar grondig verklaard. Door de vele veranderingen die toen plaats vonden, zoals krimp, hebben de dorpsbewoners zelf gekeken naar een wat meer toekomstbestendigere en minder risicovollere optie. Toen is gekozen voor een inbreiding van het gebouw van de voetbalvereniging en besloten minder grootschalig te bouwen. De optie voor inbreiding kwam voornamelijk vanuit de bouwcommissie, die bestond uit een aantal dorpsbewoners met een bouwkundige achtergrond. Zij hebben gekeken naar een ontwerp waardoor de investeringskosten en de exploitatiekosten omlaag konden (Klompenhouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De bewoners van Varsselder-Veldhunten ervaren over het algemeen dat er de laatste jaren een positieve verandering gaande is binnen de gemeente ten aanzien van de burgerparticipatie. De gemeente mag bewoners in bepaalde gevallen wel sneller betrekken bij de besluitvorming en informeren betreft het dorp. Het sluiten van het convenant heeft vooral in het begin positieve invloed gehad op de burgerparticipatiebevordering. Nu kunnen ze elkaar beter vinden en heeft het convenant minder invloed. De bewoners vinden het belang dat de gemeente bewustwording over de toekomstige ontwikkelingen creëert in de kernen en kernen informeert over toekomstbestendige oplossingen. In het geval van Varsselder-Veldhunten hebben de bewoners zelf gekeken naar toekomstige ontwikkelingen en hier op ingespeeld. Betreft de kernen waar initiatieven nog beperkt tot stand komen kan de gemeente op een informatieve wijze de bewoners en verenigingen attenderen op bepaalde toekomstbestendige oplossingsrichtingen, bijvoorbeeld door het tonen van 'good practises'. De bewoners vinden dat dit niet regisserend of sturend moet gebeuren.

4.6.6 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

De dorpsbewoners geven aan dat de gemeente Oude IJsselstreek een redelijk tot goed burgerinitiatief klimaat heeft gecreëerd. Echter merken de bewoners op dat de gemeente nog wel heel erg aan het zoeken is hoe dit nog beter kan worden ingevuld. De bewoners ervaren dat de gemeente het vaak lastig vindt om bepaalde taken over te laten aan de burgers. *"De wil is er wel en vinden het ook prachtig. Alleen ze zitten nog te zoeken welke rol ze daarbij nemen. Is dat bijvoorbeeld een rol van dat ze staan aan de zijlijn, of dat ze er een hele duidelijke stempel op moeten drukken"* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Men vindt dat in eerste instantie dorpsbewoners zelfde leefbaarheid bepalen en burgerinitiatieven moeten leiden. Dat betekent wel dat de gemeente een stap terug durft te moeten nemen qua kaderstelling en geen regierol op zich moet nemen. *"Het dorp moet eerst zelf uitmaken wat nodig is binnen het dorp, dat hoeft de gemeente niet uit te maken"* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). De gemeente moet in algemene zin veel meer aan de zijlijn zitten in het voortraject van bepaalde initiatieven en voor de invulling en inhoudelijk aspecten van bepaalde plannen. Maar als er eenmaal een initiatief komt, en de gemeente signaleert dat er vragen komen vanuit de initiatiefnemers, dan moet de gemeente meer betrokken worden op gebied van advisering en ondersteuning. Deze adviserende en ondersteunende rol wordt als wenselijk gezien om initiatiefnemers op weg te helpen, plannen te concretiseren en de totstandkoming van initiatieven voor de initiatiefnemers minder complex te maken. Als de gemeente merkt dat er een aantal actieve dorpsbewoners zijn, en een initiatief willen nemen, moet ze hier wel op inspelen. Oftewel een pro-actieve houding hierin nemen. Hierbij is het van belang dat de gemeente niet meteen al met een mening moeten komen, maar juist in overleg gaan met initiatiefnemers. Daarbij zouden ze verschillende vragen kunnen stellen zoals: *"Hebben jullie als initiatiefnemers daar misschien al aan gedacht of hoe willen jullie dat aanpakken?"* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

De gemeente kan een goed klimaat voor zelfredzaamheid creëren door een dorpsbelangenorganisatie een belangrijke positie te geven en in stelling te brengen. Ze vinden het van belang dat als de gemeente over belangrijke zaken moet beslissen in het dorp je ook altijd de dorpsbelangenorganisatie er bij moet betrekken (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). Men vindt dat de gemeente bewoners eerder bij het besluitvormingsproces aangaande het dorp, omdat men zich zo ook verantwoordelijker gaat voelen. Dat betekent dat de gemeente dus goed moet luisteren wat het dorp wilt of te vertellen heeft. Een grote verbetering op gebied van communicatie (de communicatieve rol) is dat er op dit moment een vast contactpersoon voor kleine kernen is binnen de gemeente. Als men met kleine initiatieven te maken heeft, zoals een initiatief over groenvoorzieningen in de buurt, dan kan snel contact opgenomen worden met de dorpscontactpersoon. Hierbij kan men vragen stellen over hoe dorpsbewoners het beste het initiatief kunnen oppakken en aan wie de vraag die ze hebben binnen de gemeente het beste kan worden voorgelegd. Daarbij wordt de faciliterende rol van de gemeente nog steeds wenselijk gezien (en van belang geacht) om bepaalde initiatieven daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Bepaalde startsubsidies kunnen het nemen van initiatieven stimuleren. Van de Pavert (Persoonlijke communicatie, 03-06-2013) geeft verder aan dat het kan helpen als de gemeente adviseert op het gebied van wet- en regelgeving. Vooral attenderend zijn over waar initiatiefnemers aan moeten denken of rekening mee moeten houden. De gemeente kan ook een bijdrage leveren door initiatiefnemers te verbinden met de juiste personen binnen de gemeente.

Beleidsinstrumenten

Financieel

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Startsubsidies voor initiatieven: Door het verstrekken van een startsubsidie kan men initiatieven concreter en sneller uitvoeren. Een financiële prikkel kan daarbij helpen (Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Prijsvraagactie voor burgerinitiatieven: Een ander instrument om bewoners te prikkelen om initiatieven te ondernemen is door het uitschrijven van een soort 'prijsvraagactie', waarbij de winnaars, initiatiefnemers, een budget krijgen die gebruikt kunnen worden voor initiatieven die zich richten op de verbetering van de leefbaarheid (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Dorpsbudget voor kleine kernen: De bewoners geven aan dat de gemeente bewoners kan uitdagen om meer verantwoordelijkheid en initiatieven te nemen door het ter beschikking stellen van een substantieel dorpsbudget. De bewoners denken dat dit ook een creatief proces in gang kan zetten, de betrokkenheid in het dorpen kan vergroten en dient als prikkel om zelf zaken te ondernemen en verantwoordelijkheid te nemen. Op die manier wordt je als gemeenschap zelf gedwongen om afwegingen te maken in plaats van dat je bepaalde zaken het aangereikt krijgt door de gemeente en als gegeven beschouwd. *“Op die manier ga je mensen aan het denken zetten om zelf initiatieven te laten nemen en kan zelfs leiden tot een kostenbesparing voor de gemeente. Als gemeente kun je zeggen: ‘Wij hebben dit budget ter beschikking ten behoeve van leefbaarheidsaspecten binnen de kern. Komen jullie nu maar met ideeën of initiatieven hoe je dat budget het beste kan besteden voor je dorp”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013).

Communicatief

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Dorpscontactpersoon: Binnen de gemeente Oude IJsselstreek heeft men sinds een aantal jaren een vast contactpersoon voor de kleine kernen. Deze wordt al zeer wenselijk gezien omdat de lijntjes met de gemeente hierdoor korter zijn. Daarnaast brengt de dorpscontactpersoon de initiatiefnemers en bewoners direct in contact deskundige ambtenaren. *“Door de dorpscontactpersoon komen we snel in contact met ambtenaren die we nodig hebben”*(Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Inzet van een deskundige ambtenaar: Door de inzet van een ambtenaar met een bepaalde expertise kan initiatiefnemers bij complexe burgerinitiatieven draagt de gemeente bij om initiatiefnemers op weg te helpen en te adviseren hoe een initiatief tot een succes kan worden gerealiseerd (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Sluiten convenant dorpsbelangen: Het sluiten van een convenant tussen een belangenorganisatie kan ook helpen voor het creëren van een beter klimaat. De VDVV heeft met de gemeente Oude IJsselstreek een convenant gesloten. Hierdoor vindt er overleg plaats tussen de VDVV en de gemeente. Echter moet daar wel op een goede manier mee worden omgegaan. Maar het convenant draagt voor het dorp op dit moment niet meer zoveel bij ten behoeve van de burgerparticipatie omdat de gemeente en de dorpsbelangen elkaar goede kunnen vinden en er met bepaalde ambtenaren nauw contact is *“Door het convenant wordt je gezien als een belangrijke partij binnen de kleine kern, en kan je gevraagd of ongevraagd je mening ventileren richting de gemeente. Wij komen dan daar of de gemeenteamttenaren komen bij ons”*(Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Wijk- en kerngericht werken: De bewoners vinden het wenselijk dat er steeds meer wordt ingezet op wijk- en kerngericht werken. Hierdoor is er meer oog voor maatwerk en de kracht van de bewoners in de dorpen waarbij meer gekeken wordt naar de specifieke eigenschappen van de kleine kernen (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: In het beginproces en voor de invulling en inhoudelijk aspecten van bepaalde plannen moet de gemeente meer aan de zijlijn zitten. Als de gemeente bepaalde initiatieven signaleert, waarbij de initiatiefnemers aangeven dat ze een bijdrage van de gemeente kunnen gebruiken, moet de gemeente hierbij een pro-actieve houding nemen. De bewoners vinden het vooral van belang dat de gemeente een adviserende en ondersteunende rol neemt om de initiatiefnemers verder op weg te helpen en plannen te kunnen concretiseren en de totstandkoming van het initiatief minder complex te maken. Het dorpscontactpersoon is al communicatief instrument belangrijk voor het hebben van korte lijntjes met de gemeente en het doorverwijzen naar de juiste (experts) ambtenaren binnen de gemeente. Met bepaalde startsubsidies kunnen initiatiefnemers bepaalde initiatieven daadwerkelijk uitvoeren en kan een dorpsbudget bewoners stimuleren voor het nemen van initiatieven.

4.6.7 (Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV

De bewoners geven aan dat de gemeente zeker nog een belangrijke bijdrage kan hebben aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. De gemeente Oude IJsselstreek heeft in dit geval een aantal (belangrijke) rollen gespeeld en instrumenten ingezet die hebben bijgedragen aan de totstandkoming. De gemeente heeft bij de totstandkoming vooral een ondersteunende rol gehad. De gemeente bood personele ondersteuning middels deskundige ambtenaren. Deze expertise rol hielp de initiatiefnemers bij de totstandkoming. Daarnaast was de faciliterende rol van de gemeente van belang voor de realisering van t' Dorpshuus. Vooral de investeringskosten waarmee de bouw van t' Dorpshuus kon worden uitgevoerd was belangrijk. Het gezamenlijk instappen in de projectgroep van 't Dorpshuus heeft een positieve bijdrage gehad aan de succesvolle totstandkoming vinden de bewoners. *“Het feit dat de gemeente ons heeft gebruikt als pilot heeft hierbij zeker geholpen bij de totstandkoming. Door daarna gezamenlijk in een projectgroep te zitten hadden we ook ‘kortere lijntjes’ met verschillende partijen via de gemeente die we anders niet hadden gehad. Bijvoorbeeld omdat je de*

ambtenaar Ruimtelijke Ordening binnen je projectgroep had zitten” (Klompenuouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013). De ambtenaren hebben gedurende het proces verschillende specifieke (ambtelijke) rollen genomen. Ze waren o.a. sturend, agenderend en men berekende financiën door voor de projectgroep. De desbetreffende ambtenaren zorgden ook voor terugkoppeling naar de politieke achterban. *“Ze zorgden ze er voor dat ‘de motor’ vanuit die kant gesmeerd bleef lopen”* (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Tijdens de totstandkoming is ook een locatieonderzoek gedaan door een extern bureau. Deze werd betaald en aangestuurd door de gemeente, maar keek ook of de ingehuurde partij goede afwegingen maakte de juiste goede kosten berekende. *“Daarin heeft de gemeente ons absoluut bij geholpen”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). De ambtelijke ondersteuning werd gedurende de projectfase was erg handig, maar soms ook erg vertragend (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Echter werd de rol en houding die de gemeente nam niet het gehele totstandkomingsproces als positief ervaren. In de beginperiode van hadden de initiatiefnemers het gevoel dat de gemeente geen geloof had dat men de verschillende verenigingen onder één dak kon brengen. Ze namen toen een vrij cynische en kritische rol in vonden de bewoners. *“Daarmee straalde ze geen enthousiasme uit naar de dorpsbewoners en stimuleerde de initiatiefnemers niet”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013).

De bewoners is ook gevraagd welke wenselijke rollen de gemeente moet spelen om een positieve bijdrage te hebben op burgerinitiatieven die kunnen leiden tot een TGV. De gemeente moet volgens de bewoners een pro-actieve rol betreft advisering naar de burgerinitiatiefnemers toe vanaf het moment dat er draagvlak is gecreëerd onder de bewoners en verenigingen en er een duidelijk plan ligt. Een belangrijk punt is dat de gemeente niet een te grote inhoudelijke rol moet spelen en het initiatief teveel naar zich toe moet trekken. De gemeente moet vooral geen beslissende rol spelen betreft inhoudelijke aspecten. *“Als de rol van de ambtenaar groter zou zijn geweest, dan zou het geen ontmoetingsplek voor en door bewoners zijn geworden. Dit laatste is essentieel in de toekomstbestendigheid”* (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Dat betekent dat gemeente in de beginfase terughoudender moet zijn. Eerst moet er samenwerking en draagvlak vanuit het dorp worden gecreëerd. De regiefunctie moet vooral bij de burgers liggen, want die willen iets in het dorp realiseren. De gemeente moet niet de regierol willen nemen, maar kan de gemeenschap wel een spiegel voorhouden (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). De adviserende en ondersteunende rol die de gemeente nam, vooral binnen de projectgroep, is volgens de bewoners zeer wenselijk. *“Bij het schrijven van een concreet conceptplan hielp het dat we advies kregen vanuit de gemeente. Bij de aanbesteding en bouwfase kun je als gemeente weer een flinke stap terugnemen. Maar een gemeente kan nog steeds helpen ten aanzien van een gezonde exploitatie en het kijken naar de toekomstige ontwikkelingen. Afhankelijk van de fase heb je dus als gemeente wel een andere soort rol”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). Ook is het van groot belang dat de gemeente nog steeds een faciliterende rol neemt bij dergelijke grootschalige initiatieven voor de uitvoering. Initiatiefnemers hebben veelal onvoldoende financiële middelen ter beschikking. Men is op de hoogte dat gemeenten tegenwoordig beperkte financiële middelen hebben door de bezuinigingen. Men vindt dat initiatiefnemers daarom ook zelf eerst op zoek moeten gaan naar externe financiële mogelijkheden, zoals fondsen en sponsors, maar ook kritischer naar de toekomstbestendigheid moet kijken van plannen (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Een gemeente moet ook bepaalde aspecten durven los te laten, dat geldt voornamelijk voor het creëren van draagvlak en de inhoudelijke invulling van het burgerinitiatief. Ook vindt men dat de gemeente niet bang moet zijn om precedents te scheppen voor bepaalde kernen. *“De gemeente is vaak te bang om precedents te scheppen. Daarbij moeten ze flexibel zijn door durven te zeggen: ‘In Varsselder hebben ze een mooi initiatief en die gaan we ondersteunen en helpen, en ook geld ter beschikking voor stellen’. Maar daarna niet zo bang moeten zijn dat andere kernen gaan sputteren”* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Samenvatting (wenselijke) rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De bewoners hebben gedurende het proces diverse advisering en ondersteuning gekregen vanuit de gemeente. Vooral het werken in de projectgroep waarin enkele deskundige ambtenaren zaten werd als een positieve bijdrage gezien op de totstandkoming van het initiatief. Daarnaast is de faciliterende rol van belang geweest voor de uitvoering van de bouw van t’ Dorpsuus. Over het algemeen is een pro-actieve (open) rol en houding gewenst die gericht is op het helpen van de initiatiefnemers. Als er nog geen draagvlak in het dorp is gecreëerd dan moet de gemeente een afwachtende houding hebben. Tevens vindt men dat de gemeente voor bepaalde grootschalige burgerinitiatieven precedents moet durven te scheppen.

Beleidsinstrumenten

Financieel

De dorpsbewoners vinden de financiële bijdrage van de gemeente ook nog steeds een heel belangrijk instrument voor dergelijke initiatieven. De gemeente heeft voor de realisatie van het burgerinitiatief een paar financiële instrumenten ingezet. De financiële inbreng van de gemeente was vooral de 30% van de stichtingskosten, met als vereiste een sluitende begroting van de stichting. Hierdoor werd de realisatie van het t’ Dorpsuus financieel haalbaar. *“Ik denk dat je de gemeente in eerste instantie vooral nodig hebt voor de financiën”* (Klompenuouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). De bewoners vinden dat de gemeente een substantiële bijdrage moet doen als de initiatiefnemers al actief op zoek zijn geweest naar financiële mogelijkheden, maar dan tekort komen. *“Maar ik vind dat je het eerst als dorp zelf moet zoeken naar financieringsmogelijkheden en de haalbaarheid van het burgerinitiatief. Maar denk ook zeker dat er altijd een gemeentelijke financiële bijdrage nodig is in de vorm van een co-financiering”* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013). Men

wist dat de gemeente geen structurele financiering kon doen, daarom hebben de initiatiefnemers ook kritischer gekeken naar de financiering. *“Je wordt dan ook gedwongen om daar kritisch naar te kijken. Dat is anders dan als je een groot bedrag krijgt toegereikt en daarna weet dat je financieel terug kan vallen op de gemeente. Tevens zijn veel van de bouwwerkzaamheden gedaan door vrijwilligers. Dat kan echter alleen als je een goed draagvlak gecreëerd hebt onder de verenigingen en dorpsbewoners waardoor deze bereid zijn om vrijwilligerswerk te leveren”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). ‘t Dorpshuus moet nu zelf inkomsten genereren, voornamelijk via barinkomsten. Op deze manier wordt ook getracht dorpsbewoners te blijven activeren om t’ Dorpshuus open te houden. Daarnaast moest het dorp het hebben van verschillende externe fondsen en sponsors van de verenigingen of de stichting zelf. Daar heeft het dorp destijds zelf intensief onderzoek naar gedaan. Te denken valt aan het Oranjefonds, de dorpsuissubsidie van de Provincie Gelderland, coöperatief van Rabobank en het VSB fonds. Deze zijn voornamelijk bedoel voor de sociaal-culturele aspecten of voor het interieur van de binnenkant van het gebouw (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). *“Wim Klompshouwer is destijds erg actief geweest met het werven van allerlei subsidies en fondsen”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

(Co)financiering stichtingskosten (voor de bouw): De gemeente heeft voor de realisatie van het burgerinitiatief een paar financiële middelen ingezet. De financiële inbreng van de gemeente was vooral de 30% van de stichtingskosten, met als vereiste een sluitende begroting van de stichting. Dit was binnen het algemene kader van de gemeente, deze financiering ging vooral naar de bouw. Hierdoor werd de realisatie van het ‘t Dorpshuus financieel haalbaar.

Subsidie voor realisering multifunctioneel kunstgrasveld: Het kunstgrasveld is ook mede gerealiseerd met een financiële bijdrage van de gemeente Oude IJsselstreek. Om dit (nagenoeg) budgettair te laten verlopen zijn veld 1 en 2 uit het regulier onderhoud van de gemeente gehaald en werd er een subsidie toegekend van maximaal € 290.175,-. Het derde natuurgrasveld wordt uit het regulier onderhoud van de gemeente gehaald, waarmee een deel van de bezuinigingstaakstelling op voetbalvelden gerealiseerd wordt. Dit was van groot belang voor de realisering hiervan (De Ulftse Krant, 2012; Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Financiering extern adviesbureau: De gemeente heeft de initiatiefnemers financieel ondersteund door adviesbureaus te betalen. Deze bureaus gaven de initiatiefnemers advies op gebied van haalbaarheidsanalyses of werden ingehuurd als onafhankelijke begeleiders van de projectgroep. Dat kon het dorp niet zelf betalen. De bedragen bedroegen soms tussen de € 50.000 tot € 60.000 (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013). *“Dat zijn belangrijke financiële voordelen als je in de beginfase direct samenwerkt met de gemeente”* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Garantstelling financiering: De gemeente staat garant voor de lening die de stichting heeft afgesloten voor realisatie van het dorpsshuis (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Communicatief

Tijdens de totstandkoming zijner een aantal communicatieve instrumenten ingezet. Deze zijn niet allemaal expliciet aan te duiden. Door de samenwerking in de projectgroep was er in iedere geval een nauwe samenwerking tussen de initiatiefnemers en ambtenaren. Dit werd als zeer wenselijk gezien. De vraag op advisering kwam zowel van de kant van de initiatiefnemers, maar ook gaf de gemeente uit zichzelf advies. Dat was een wisselwerking tussen beide partijen. Voor de initiatiefnemers werkte dit naar behoren, alleen was de bemoeienis aan het begin soms iets te groot, maar gedurende het proces ging het steeds beter. *“Doordat we op ten duur een goed contact hadden met de gemeente hadden we daar ook een goed draagvlak. Hierdoor ging het proces ook steeds voorspoediger. We hoefden op den duur ook niet meer continue de raad en het B&W te overtuigen omdat deze door de ambtenaren werden geïnformeerd”* (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013). Een aandachtspunt ten aanzien van de samenwerking dat er continuïteit tussen de contactpersonen blijft bestaan. *“Want anders krijg je constant te maken met een andere ambtenaar die zich weer helemaal opnieuw moet inlezen of moet verdiepen. Dan moet je elke keer weer opnieuw verschillende zaken uitleggen, en moet diegene opnieuw een netwerk opbouwen. Dat duurt dan veel te lang”* (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). Op adviserend gebied ten aanzien van subsidies en fondsen heeft de gemeente niet veel gedaan. In dit geval is Wim Klompshouwer hier actief mee bezig geweest om te onderzoeken waar elders geld vandaan konden worden gehaald. *“Toevallig hadden we iemand in het dorp, zoals Wim Klompshouwer, die daar veel van wist. Maar dat hoeft niet in ieder dorp zo te zijn. In die zin zou het kunnen helpen als iemand binnen de gemeente de initiatiefnemers daarbij helpt en adviseert, zeker als je ziet hoeveel tijd dat kan kosten”* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Werken in een projectgroep met ambtenaren: De vroegtijdige samenwerking met verschillende ambtenaren in de projectgroep werd als zeer belangrijk gezien bij de complex totstandkoming. Binnen de projectgroep was er ambtenaar aanwezig op gebied van ruimtelijke ordening en een ambtenaar met expertise op gebied van sport en cultuur. Dat waren als het waren de vaste aanspreekpunten op gebied van diverse deskundigheid. De ambtenaar van ruimtelijke ordening hielp de

initiatiefnemers middels bestemmingsplanwijzigingen en de mogelijkheden daarbij. *“Maar ook omtrent het financiën kregen we hulp vanuit de gemeente. Dat was van belang. Op ten duur kregen we steeds meer vaste aanspreekpunten waardoor we direct antwoord kregen op vragen. Ook heeft de gemeente veel aan verslaglegging gedaan. Maar wij hadden de regie binnen de projectgroep”* (Klompenshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Deskundige (neutrale) ambtenaar: De bewoners vinden de inzet van een deskundige ambtenaar van belang complexe initiatieven. Bijvoorbeeld op gebied van bestemmings- en haalbaarheidsplannen. Wat ook kan bijdragen is dat een deskundige ambtenaar bij gesprekken met verenigingen als een neutrale gesprekspartner dien. Dus als het ware een procesleidersrol heeft. *“Maar probeer niet altijd een adviesbureau er bij te halen, maar echt meer vanuit de deskundigheid van de gemeente zelf. Adviesbureaus kosten vaak een vermogen, terwijl in de gemeente nog genoeg kennis zit”*(Klompenshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Deskundige ondersteuner op gebied van toekomstbestendigheid (van voorzieningen): De bewoners denken dat een gemeentelijke adviseur, die veel expertise heeft over (de totstandkoming) van toekomstbestendige voorzieningen, kan bijdragen tot dergelijke succesvolle initiatieven. Deze moet daarbij pro-actief meedenken met de initiatiefnemers. *“Iemand die kijkt of initiatiefnemers wel de optimale bouwvorm te pakken hebben en gezorgd hebben voor minimale investeringskosten en zo laag mogelijke exploitatielasten. Daarin kunnen ze een wat stevigere rol in vervullen omdat je voor de realisering van een toekomstbestendige Kulturhus daar echt wat aan hebt. Niet in elk dorp heb je specialisten die dat kunnen doorzien. De gemeente kan bijvoorbeeld zeggen: ‘Besef je dat dit het ontwerp is en kijk naar de toekomst over 20 jaar, dan zijn dit de consequenties’. Maar laat ook zien waar de mogelijke winst zit of aan welke knoppen je nog kan draaien”* (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013).

Deskundige ambtenaar op gebied van subsidie- en financieringsmogelijkheden: Subsidieaanvragen vragen veel tijd en zijn soms te complex om te doen voor de initiatiefnemers. Daarnaast weten initiatiefnemers niet altijd van alle financieringsmogelijkheden voor de realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te vinden. Daar kan een ambtenaar ook bij ondersteunen.

Dorpsondersteuner: De rol die een gemeente kan vervullen is een dorpsondersteunende rol. Die moet de kracht aanboren van de kracht die er binnen het dorp zit. Dat kan zich het beste uiten in een vast ambtenaar die de dorpsbewoners en de dynamiek van het dorp kent, en weet wat men belangrijk vindt. *“Iemand waar je snel mee in contact kan komen is van belang voor de voortgang van het proces bij burgerinitiatieven die bijvoorbeeld leiden tot zo’n gemeenschapsvoorziening”* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

Juridisch/regelgevend

Ten aanzien van de regelgeving hebben de ambtenaren geadviseerd (valt onder communicatief instrument) en hebben ze er voor gezorgd dat de procedure voor de bestemmingsplanwijziging makkelijker doorlopen werd. Verder is er betreft het regelgevende instrument weinig ingezet door de gemeente. In algemene zin vinden de bewoners dat de gemeente wel flexibeler mag omgaan met regelgeving betreft de totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. De bewoners hopen dat het college van B&W en de gemeenteraad voor meer snelheid kunnen zorgen omtrent bepaalde procedures, maar ook inzetten op meer ruimte in bestemmingsplannen. Op die manier gaat het totstandkomingsproces ook sneller voor de initiatiefnemers. Want het realisatietraject duurt volgens de bewoners al erg lang (Van Hasselt, persoonlijke communicatie, 09-06-2013). Zo wordt de verkoop van het oude gildegebouw bemoeilijkt door het bestemmingsplan, doordat er maar één woonhuis (i.p.v. 2) op mag worden gebouwd. Het is van groot belang dat dit verkocht wordt omdat het geld naar de stichting van ‘t Dorpshuus gaat. Daarop is ook de begroting van ‘t Dorpshuus gebaseerd. Maar het pand en de grond staan al zeker 2 jaar te koop omdat de grond te groot en te duur is. *“Wij hebben al heel vaak geadviseerd om die locatie dan in tweeën te verdelen. Maar dat mag dan weer niet volgens de bestemmingsplannen. Dat heeft waarschijnlijk ook een gedeelte met regelgeving vanuit de provincie te maken. Alleen dat is dan weer absoluut niet in het belang van het dorp”* (Van de Pavert, persoonlijke communicatie, 03-06-2013).’

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen): De bewoners vinden dat de gemeente ten aanzien van bestemmingsplannen meer naar het maatwerk moeten gaan en niet snel denken in wat niet kan. Oftewel flexibel zijn binnen de wettelijke kaders. Soms denkt deze gemeente nog teveel in onmogelijkheden dan in plaats van mogelijkheden. Ze houden zich dan te strikt aan de regels en kaders, waardoor het voor de initiatiefnemers moeilijker wordt en de totstandkoming langer duurt (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013).

Versoepeling regelgeving omtrent horecaverunning: De bewoners vinden het wenselijk als de gemeente flexibeler is in het verstrekken van een volledige horecaverunning van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen (als er geen significant concurrentieverstrengeling mee is gemoeid). Voor een gezonde exploitatie moet ‘t Dorpshuus het vooral hebben van de barinkomsten. Met een volledige horecaverunning heeft men meer mogelijkheden. *“Zo staat vast dat we geen feesten mogen geven, behalve als het een feest is voor bijvoorbeeld een jubileum voor de voetbalvereniging, maar niet als het een buurtfeest is. Daar zit een heel grijs gebied tussen. Daar mogen ze als gemeente ook wel wat flexibeler in zijn”* (Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

4.6.8 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- De gemeente moet meer klantgericht denken en daarbij in maatwerk durven denken en niet altijd bang zijn voor precedent werken. Dat betekent wel het aanpassen van bepaalde regelgeving. Ook moet men kleine kernen verhoudingsgewijs gelijk stellen aan grote kernen.
- Meer inzetten op wijk- en kern gericht werken (maatwerk): De gemeente moet kijken naar de unieke eigenschappen van de kernen en de eigen dorpskracht beter benutten. Daar moet de gemeente wel een klimaat voor creëren door bepaalde taken durven los te laten en deze over te dragen aan bewoners (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).
- Het is volgens de bewoners van belang dat de gemeente duidelijk is over wat ze wel of niet kan ondersteunen/bijdragen. Dit kan wellicht in de vorm van een publiek burgerinitiatief handboek waarin deze informatie functioneel voor initiatiefnemers te begrijpen is. Daarin moet duidelijk staan waarbij de gemeente ondersteuning kan leveren en hoe bepaalde projectgroepen precies werken. *“Op die manier weet je als initiatiefnemer wel waar je aan begint en waar men naar moet kijken”* (Van Hasselt, Persoonlijke communicatie, 09-06-2013).
- Het is heel erg van belang om als gemeente waardering te uiten aan de burgerinitiatiefnemers en successen te vieren, op deze manier blijven ze enthousiast en actief, ook bij toekomstige initiatieven. *“Als de gemeente de waardering op een goede manier uitdraagt, dan krijg je ook meer draagvlak binnen dorpen. Een stukje positieve publiciteit vanuit de gemeente kan ook helpen. Het is belangrijk om te laten zien dat je als dorpsbewoners stappen kan maken, vooruitgang boekt”* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- Ze moet niet meteen de regierol willen nemen met een strakke richting. De regiefunctie moet vooral bij de burgers liggen, want die willen iets in het dorp realiseren. Het stellen van regels en een te strakke sturing kan vaak averechts werken. Een ambtenaar moet bij burgerinitiatieven ondersteunend blijven. *“Veel ambtenaren willen nu nog te vaak scoren. Ze moeten denken dat een succesvol project waarin je als ambtenaar een ondersteunende rol hebt gehad ook scoren is. Niet meteen de leidende rol willen nemen. Ze moeten daarbij durven mee te denken in kaders die soms buiten de huidige kaders vallen. Een verbreding van een (horeca)vergunning kan zo’n voorbeeld zijn”* (Klompshouwer, Persoonlijke communicatie, 24-05-2013).
- Niet te kritisch zijn als dorpsbewoners met een initiatief komen maar eerst kijken wat mogelijk is in plaats van direct afwijzen.
- Niet te snel adviesbureaus er bij halen. Dit kost volgend de bewoners veel geld. De gemeente moet meer van hun eigen deskundigheid uitgaan (Klompshouwer, persoonlijke communicatie, 24-05-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- De gemeente is nog te bang voor precedentwerking. Dat kan een belangrijke reden zijn waarom sommige gemeenten wel en anderen niet instappen in soortgelijke burgerinitiatieven.
- Een basisschool is essentieel voor toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening zoals t’ Dorpshuus. De basisschool levert de toekomstige leden van de gemeenschapsvoorziening. Oftewel, een basisschool kan zorgen voor meer toekomstbestendigheid van een gemeenschapsvoorziening in kleine kernen.
- Verenigingen zijn essentieel voor sociale samenhang in het dorp. Daarnaast faciliteert een toekomstbestendig dorpshuis verenigingen en biedt meerwaarde doordat ze elkaar nu ook ontmoeten (kruisbestuiving).
- Het behoud van de basisschool vindt men wel van belang voor het dor. Maar ook heeft de basisschool een positieve invloed op het aantal toekomstige gebruikers van het t’ Dorpshuus. Daarom is er ook een nauwe samenwerking tussen de basisschool en t’Dorpshuus (Van de Pavert, Persoonlijke communicatie, 03-06-2013).

4.7 Kulturhus d'n Dulper in Boven-Leeuwen (Gemeente West Maas en Waal, Gelderland)

"Ik geef aan ambtenaren altijd het volgende mee: 'Neem initiatiefnemers serieus, luister naar ze, vertel de succesverhalen'. We kunnen als gemeente het immers niet meer alleen doen. We moeten het samen met de burgers doen, want daar zit ook de kracht" (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Sinds 2009 is Kulturhus D'n Dulper het bruisende hart van Boven-Leeuwen. Veel verenigingen uit de kleine kern Boven-Leeuwen en de omgeving maken gebruik van de faciliteiten van het multifunctionele gebouw. Op dit moment zijn er ongeveer 50 vaste gebruikers die verschillende doelgroepen bereiken en activiteiten organiseren. De gemeente West Maas en Waal vindt dat het Kulturhus in Boven-Leeuwen als een succesvol burgerinitiatief kan worden gezien, waarbij de eigen dorpskracht heeft geleid tot het totstandkomen van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening D'n Dulper. Het succes zat en zit volgens de bewoners in het grote aantal actieve vrijwilligers, het samen willen delen en de bereidheid iets in te leveren om iets

mogelijk te maken. De komst van het Kulturhus heeft alle verenigingen qua ledenaantal doen groeien, maar het heeft ook nieuwe activiteiten te weeg gebracht en ontmoeten mensen binnen het dorp elkaar nu veel makkelijker.

Bij de casus Boven-Leeuwen is gesproken met:	
Oscar van Doorn	Voorzitter Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen
Maikel Rubens	Initiatiefnemer en penningmeester van Stichting Leefbaarheid Boven-Leeuwen
Bert van Swam	Wethouder West Maas en Waal, betrokken bij totstandkoming Kulturhus d'n Dulper

4.7.1 Boven-Leeuwen: Achtergrond en kenmerken

Boven-Leeuwen ligt in de Gemeente West Maas en Waal, het meest zuidelijke gedeelte van het Gelderse Rivierengebied. De gemeente West Maas en Waal bestaat uit 8 kleine en middelgrote kernen en telt ongeveer 18.400 inwoners. De dorpen binnen deze gemeente hebben ieder hun eigen karakter, met elk zijn eigen (basis)voorzieningen zoals scholen, sportterreinen en dorpshuizen. Beneden-Leeuwen vervult als grootste kern een centrumfunctie binnen de gemeente op gebied van bestuur, onderwijs, cultuur en winkelveorzieningen (Gemeente West Maas en Waal, 2013). Boven-Leeuwen heeft 2147 inwoners (januari 2013). Het dorp heeft twee kerken, protestants en katholiek. De belangrijkste voorziening is op dit moment het Kulturhus d'n Dulper. Hier maken verschillende verenigingen en organisaties gebruik van, de judo- en volleybalvereniging, de fanfare en muziekgezelschappen, carnavalsverenigingen en een toneelvereniging. Ook maken de Marischool, peuterspeelzaal, de bibliotheek, zorginstellingen voor ouderen en de muziekschool gebruik van het gebouw. Centraal staat het café binnen het gebouw, dat als de huiskamer van het dorp wordt gezien, waar iedereen elkaar kan ontmoeten en gebruik van kan maken. Het Kulturhusplein heeft ook een belangrijke functie in het dorp. Hier worden veel buitenactiviteiten en evenementen op georganiseerd, zoals de weekmarkt. De tennisclub en voetbalvereniging hebben een aparte locatie. Het dorp heeft geen eigen supermarkt, maar er zijn wel enkele horecagelegenheden gevestigd in het dorp. De kern zit ingesloten tussen de twee hoofddorpen van de gemeente West Maas en Waal en de gemeente Druten op maar 5 kilometer afstand, waar ook de belangrijkste primaire voorzieningen aanwezig zijn waar de bewoners van Boven-Leeuwen gebruik van maken (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Boven-Leeuwen

Boven-Leeuwen is te kenmerken als een actief en betrokken dorp met veel diverse verenigingen. Dat is tegenwoordig ook te zien aan de grote hoeveelheid gebruikers binnen het Kulturhus. *"Je kunt spreken van een extreem actief dorp, waar diverse activiteiten worden georganiseerd. Van volleybaltoernooien tot het 'Todo Mundo' evenement op het Kulturhusplein waar diverse muzikanten vanuit de hele wereld spelen. Maar ook organiseren we een survivalrun en wandelmarsen"* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Het kan gezien worden als een ondernemende en open gemeenschap, die open staat voor nieuwe mensen en nieuwe ideeën. Volgens de bewoners zorgt deze combinatie voor een goed burgerinitiatiefklimaat. Maar ook de sterke onderlinge verbanden tussen verenigingen en ondersteuning van de ondernemers dragen hier aan bij. *"Die sponsors heel veel verschillende initiatieven, waardoor er ook veel mogelijk is"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De aanwezige dorpsactiviteiten zijn groeiende en er komen steeds meer nieuwe activiteiten bij. Dat komt voornamelijk door de komst van het Kulturhus, maar tegelijkertijd ook aan stichting Leefbol, een groepering die de leefbaarheid wil bevorderen in Boven-Leeuwen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Voor de komst van het Kulturhus waren er geen grote leefbaarheidsproblemen in het dorp. Maar men merkte wel dat bepaalde gebouwen verouderd waren. Het verenigingsleven was hierdoor niet aantrekkelijk en dat kwam de kwaliteit van het verenigingsleven niet ten goede (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Door de vergrijzing was er ook sprake van terugloop van het ledenaantal bij enkele verenigingen (Gemeente West Maas en Waal, 2012). De bewoners denken dat de krimp in het dorp zal meevallen. *"De prognoses wijzen wel uit dat het hier grijzer wordt, maar is nog niet te merken"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Het dorp is de laatste 15 jaar aanmerkelijk gegroeid in inwonersaantallen en woningen. *"Met het bouwen van nieuwe woningen komen veelal jonge bewoners naar het dorp, deze krijgen weer kinderen, en*

dat is goed voor het dorp. We begrijpen als dorp dat dit hard nodig is” (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Het aantal leerlingen op de basisschool groeide de laatste jaren sterk en staat niet onder druk. Prognoses geven aan dat de gemeente West Maas en Waal zal krimpen, maar in Boven-Leeuwen wordt nog bijgebouwd. Volgens de bewoners komt dat doordat het dorp haar best heeft gedaan om de voorzieningen die men nu heeft in stand te houden. Maar men is zich bewust dat er actiefmoet worden gekeken naar de toekomstige ontwikkelingen en het behoud van voorzieningen. “Tegenwoordig kunnen we niet alle voorzieningen meer hebben. Daar houden we als dorp rekening mee, en proberen hier creatieve oplossingen op te vinden”(Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Ook stond de financiële positie van de gemeente onder druk wat een negatieve invloed had op de financiële ondersteuning van het verenigingsleven en voorzieningen.

4.7.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

De gemeente West Maas en Waal probeert zich de laatste jaren steeds meer te richten om een klimaat te creëren binnen de gemeente waar burgerinitiatieven in kleine kernen op een voldoende manier kunnen ontplooiën en tot stand kunnen komen. Het besef dat de gemeente burgers meer de ruimte en middelen moeten bieden om burgerinitiatieven te ontplooiën wordt versterkt doordat deze gemeente te maken krijgt met enkele ontwikkelingen, zoals krimp en financiële beperkingen van de gemeente. Hierbij is men zich vooral van bewust dat als de gemeente nu niets doet (samen met de burgers), men te maken krijgt met de negatieve gevolgen. *“We weten nu dat je als gemeente samen met de verenigingen en bewoners moet op trekken om iets te kunnen bereiken” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente vindt steeds meer dat initiatieven beloofd moeten worden. Maar nog belangrijker is dat de gemeente moet zorgen voor voldoende ondersteuning, waarbij ze aandacht heeft voor de burger, er naar luistert, zodat de burgers, in samenwerking met de gemeente, de leefbaarheid overeind kan houden. Deze nieuwe (cultuur)omslag is pas na de realisatie van het Kulturhus in Boven-Leeuwen tot stand gekomen. De gemeente heeft van dit initiatief veel geleerd, wat men wel of niet moet doen om een bijdrage te kunnen leveren aan burgerinitiatieven die (kunnen) leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarbij wil de gemeente ook steeds meer maatgericht gaan werken. Hierbij gaat men uit van de kracht van de dorpen zelf. “Als wethouder heb ik altijd gepleit om zaken die over dorpen gaan ook in de dorpen te bespreken. Nu luisteren we ook veel meer naar de bewoners zelf, wat zij van belang vinden. We maken nu veel meer vanuit de input van de burgers bepaalde beleidskeuzes voor de raad”(Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente vindt dat in eerste instantie de burgers bereid moeten zijn om hun nek uit te steken voor bepaalde initiatieven. Van Swam vindt dat de gemeente vaker en meer moet luisteren naar initiatiefnemers. “Als er een haalbaar initiatief komt, moeten we die ook als gemeente proberen te faciliteren en te ondersteunen. Maar als gemeente proberen wij het initiatief niet over te nemen. De burgers moeten het gevoel krijgen dat zij het gaan doen en de regie hebben. Wij kunnen wel soms bijdragen met kennis, met subsidiemogelijkheden elders en met beperkte bijdragen vanuit de gemeente” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).*

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

De gemeente West Maas en Waal probeert zich de laatste jaren steeds meer te richten om een klimaat te creëren binnen de gemeente waar burgerinitiatieven in kleine kernen zich op een voldoende manier kunnen ontplooiën en tot stand kunnen komen. Volgens van Swam wordt er in de gemeente West Maas en Waal pas de laatste twee jaar een goed klimaat gecreëerd voor burgerinitiatieven, zelfredzaamheid en kijken naar de toekomst. Over het algemeen wordt de verhouding tussen de gemeente en dorpen als positief ervaren. Van Swam vindt het jammer dat het beeld van de burger over de gemiddelde gemeente nog steeds is: ‘Het duurt lang, ze willen toch niets of willen alles zelf doen’. De gemeente West Maas en Waal heeft op diverse manieren in het totstandkomingsproces van het Kulturhus samengewerkt met het projectbestuur, bestaande uit dorpsbewoners. De samenwerking en verhouding tussen de ambtenaren en de projectgroep bij de totstandkoming van het Kulturhus was niet altijd optimaal. In enkele fases was dat wel het geval, maar in de beginfase niet. De gemeente vindt dat men het bestuur van het Kulturhus veel eerder had moeten betrekken bij het totstandkomingsproces.

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

De gemeente West Maas en Waal heeft enkele taken en instrumenten om burgerinitiatieven in kleine kernen te stimuleren. Op dit moment is er ook een transitie gaande binnen de gemeente om hier intensiever op in te zetten. Op communicatief gebied probeert de gemeente er voor te zorgen dat toegankelijkheid van de ambtenaren ten aanzien van initiatiefnemers wordt verbeterd. Een aantal ambtenaren en wethouders gaan regelmatig naar de dorpen om met bewoners en verenigingen in gesprek te gaan. Initiatiefnemers kunnen voor vragen en advies altijd bij de gemeente kunnen komen. De gemeente geeft aan dat men ten aanzien van advisering op gebied van subsidieaanvragen in Boven-Leeuwen tekort is geschoten en heeft op grond daarvan nu een ambtenaar binnen de gemeente aangewezen als adviseur die o.a. dient voor bewoners betreft subsidieaanvragen. *“Tegenwoordig wijzen we de bewoners er ook op dat ze de gemeente daarvoor kunnen benaderen, bij het spreken of bij de ambtenaar. Deze ambtenaar dient er als het ware voor dat hij de initiatiefnemers zo goed mogelijk ondersteunt om de juiste en optimale subsidies te krijgen. Daarin mogen we als gemeente nog wel wat duidelijker worden, door het wat sterker op de site te zetten”(Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente heeft echter op dit moment nauwelijks instrumenten op communicatief gebied om burgerinitiatieven te stimuleren. Van Swam geeft aan dat hij daarom ook graag een dorpsondersteuner zou willen hebben in elk dorp. “De dorpsondersteuner zoals wij dat nu binnen de gemeente zien is echt een inwoner uit het dorp. Deze inwoner krijgt dan een aantal uren per week betaald als vrijwilliger. Dat*

zal ongeveer tussen de 4 á 8 uur per week zijn. Deze dorpsondersteuner kan ook vanuit andere initiatieven weer meer financiële middelen creëren doordat er een netwerk wordt gecreëerd. Tevens moet het ook iemand zijn die ook weet waar je bepaalde subsidies vandaan kunt halen” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente vindt dat met de komst van het WMO-loket vindt hierdoor in beperkte mate meer initiatieven worden genomen, maar men vindt dat dit veel meer kan. “We proberen in een kern een lokaal platform te creëren die gaat kijken wat ze voor het dorp kunnen doen” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Op financieel gebied kan de gemeente op dit moment subsidies verstrekken als deze worden aangevraagd door de bewoners/initiatiefnemers. Daarnaast worden er stimuleringsubsidies verloot aan burgerinitiatieven. “Ieder jaar ‘verloten’ we een paar stimuleringsubsidies op het gebied van burgerinitiatieven. Dat zijn bedragen van rond de € 1000,-. Daarnaast hebben we nu ook voor de jeugd een subsidiepotje voor initiatieven. Als ze een idee hebben en een plan uitschrijven dan krijgen ze maximaal de helft van de financiering van wat ze willen doen” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente denkt ook na over de inzet van een dorpsbudget. “Als dorpsbewoners zorgen dat de activiteiten in de dorp goed geregeld worden en de dorpsbewoners elkaar durven aan te spreken op activiteiten binnen het dorp, dan is de gemeente bereid om budget ter beschikking te stellen voor bepaalde activiteiten in het dorp” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

De laatste jaren richt de gemeente West Maas en Waal steeds meer op de toekomstige ontwikkelingen, en kijkt men beter wat de eigen kracht van de dorp zijn, en waar mogelijk, een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening kan worden gerealiseerd. Volgens de gemeente zal over het algemeen het aantal basisschoolleerlingen in de gemeente dalen en zal er vergrijzing plaatsvinden in de kernen van West Maas en Waal. “Als we kijken naar 2030, dan zien we dat het aantal basisschoolleerlingen met 400 daalt, het aantal ouderen verdubbelt, en we zien dat het aantal inwoners van 18.400 waarschijnlijk te maken krijgt met krimp. We moeten daarom als gemeente iets doen om dit aantal te handhaven of de krimp te beperken” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). In november 2013 hoopt de gemeente het visiestuk 2030 vast te stellen, waarmee men in januari 2012 is begonnen. Het visietraject wat de gemeente nu doet in iedere kern is eigenlijk een soort van bewustwording van de inwoners om na te denken over de toekomst. “Met het visietraject 2030 hebben we dorpen gevraagd om aangegeven wat de kracht is van het dorp. Ieder dorp is anders en heeft een eigen kracht. Gemeenten moeten wat meer richten op maatwerk. In het kader van de visie leefbaarheid hebben we gepleit dat we straks een uitvoeringsagenda willen hebben, waarbij we per dorp gaan aangeven wat nou de kracht is, en waar we op moeten gaan inzetten” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarnaast heeft de gemeente een aantal verschillende bijeenkomsten gehad met verenigingen, zorgpartijen, onderwijspartijen, ondernemers en de jeugd. Daarbij is gevraagd wat de partijen verwachten van de toekomst. Ook heeft de gemeente de verschillende partijen van de dorpen geattendeerd op het feit dat bewoners en organisaties ook zelf moeten blijven investeren in het dorp en met creatieve oplossingen moeten komen om de leefbaarheid en het voorzieningenniveau in stand te houden. In het kader van het accommodatiebeleid heeft de gemeente West Maas en Waal in 2012 onderzoek gedaan. Op grond van dit onderzoek vindt de gemeente dat het van belang is dat er in alle 8 dorpen een maatschappelijk knooppunt moet zijn, om elkaar op termijn te kunnen ontmoeten en daar bijeenkomsten te kunnen hebben. Dit ten behoeve van de vitaliteit om als dorpsbewoners wat te kunnen ondernemen. Hierbij is de toekomstbestendigheid van de ontmoetingsplek van belang. “Die ontmoetingsfunctie in het dorp is gewoon van groot belang. Dat is voor ouderen belangrijk, maar ook voor minder valide en jongeren. Je moet gewoon als dorp een plek hebben, waar je los van je eigen huis, met elkaar kan afspreken” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief

De gemeente West Maas en Waal vindt dat het Kulturhus in Boven-Leeuwen als een succesvol voorbeeld van burgerinitiatief kan worden gezien, waarbij de eigen dorpskracht heeft geleid tot de totstandkoming van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening D'n Dulper. De gemeente heeft hierin vooral een faciliterende (financiële) rol in gehad. “Met name de betrokkenheid en het geloof om iets te realiseren was zo waardevol en krachtig voor de totstandkoming van het Kulturhus” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De ontmoetingsfunctie die het Kulturhus nu heeft is volgens de gemeente van groot belang. Daarnaast ziet de gemeente Boven-Leeuwen als het perfecte voorbeeld waar een Kulturhus succesvol tot stand is gekomen en na de realisatie op een goede manier wordt gebruikt en functioneert. Dit heeft grotendeels te maken met de (open) rol en houding van de beheerder. “Het succes van de afgelopen jaren valt of staat bij een beheerder die een klik heeft met het dorp en de bevolking, die bereid is om nieuwe initiatieven op te pakken, die bereid is om mee te denken, en om te zeggen dat hier alles kan. Dan krijg je de perfecte chemie hierbinnen. Dan zie je ook dat het van 27 gebruikers naar meer dan 50 gebruikers gaat” (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

4.7.3 Totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

De bewoners en enkele verenigingen vonden dat het verenigingsleven en het dorp een positieve impuls moest krijgen. Men merkte namelijk dat bepaalde verenigingsgebouwen verouderd waren en het verenigingsleven minder aantrekkelijker werd. Daarnaast kreeg men te maken met vergrijzing en terugloop van het ledenaantal bij enkele verenigingen. Vanaf 2005 ging de actiegroep ‘Het Kulturhus komt er!’ actief aan de slag om het Kulturhus in Boven-Leeuwen van de grond te krijgen. De actiegroep zag het belang in van samenwerking tussen verschillende partijen ten behoeve van de vitaliteit en leefbaarheid. Dit gebeurde na jaren van onderzoeken en inventariseren. De bewoners van Boven-Leeuwen waren vanaf dat moment erg eensgezind en betrokken bij het actievoeren. Een groep dorpsbewoners heeft daarna samen met de directie van de

Mariaschool een actieplan opgesteld om de gemeenteraad van West Maas en Waal te overtuigen van het nut en de noodzaak voor het Kulturhus. Het plan raakt in een stroomversnelling doordat toenmalig wethouder, Gerard Zondag, van de provinciale Kulturhus-subsidie af wist. Op ambtelijk niveau wordt hij gezien als één van de grote aanjagers die betrokken is geweest bij het project. Omwille van de Kulturhus-subsidie van een paar ton werd er destijds door steeds meer partijen gezegd: *“Als we nu niet een stap zetten, dan blijven al die verenigingen versnipperd zitten door het dorp heen, komt er geen nieuwe basisschool en zal er ook nooit een versterkend effect van samenwerking zijn”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarna ontstonden steeds meer concrete plannen en wilden steeds meer partijen in het ‘toekomstige’ Kulturhus. Het feit dat enkele belangrijke huidige gebruikers aangaven dat ze in het Kulturhus wilden was belangrijk omdat er zo een garantie was voor een aantal vaste huurders. Onder het motto van de toen gevormde stuurgroep, met daarin enkele gebruikers en dorpsbewoners, kon de wethouder zorgen voor draagvlak binnen de gemeente, omdat deze namelijk op financieel gebied belangrijk zou zijn voor de realisering van het Kulturhus (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Volgens toenmalig Wethouder Zondag was de komst van het Kulturhus, met daarin de combinatie van welzijn en onderwijs, de enige manier om deze voorzieningen op langer termijn in stand te houden (De Gelderlander, 2006). Echter was het nog onduidelijk of het Kulturhus er zou komen. Daarom de bewoners toen druk bezig geweest met acties en het organiseren van vergaderingen. Het hoogtepunt was de kleurrijke optocht in 2005 waarbij bijna 400 inwoners richting het gemeentehuis in Beneden-Leeuwen liepen om een statement te maken bij de gemeenteraad dat het Kulturhus er moest komen. De Gemeenteraad kon volgens de bewoners toen niet anders meer dan instemmen met de komst van het Kulturhus (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013; Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Volgens de afspraken die daarna werden gemaakt met de gemeente zou Boven-Leeuwen vrijwilligers leveren die aan de slag moesten gaan om de Stichting Kulturhus in oprichting vorm te geven. De projectgroep, bestaande uit bewoners, belangrijke gebruikers en enkele gemeente ambtenaren hebben samen de plannen uitgewerkt. De projectgroep mocht van de gemeente in het gemeentehuis vergaderen. Die openstelling van het gemeentehuis was voor de projectgroep ontzettend belangrijk omdat ze daarmee directer contact hadden met gemeenteambtenaren. *“Dat hield concreet in dat wij werden binnengelaten op een maandagavond vlak voor sluitingstijd, dat wij daar vergaderden en daarna het gemeentehuis op slot deden”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Deze periode werd echter als een vrij moeizaam en complex proces gezien. Zo bleken de plannen die er lagen niet voldeden aan het programma van eisen, zoals dit was opgesteld (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013). Het bestuur van Stichting Kulturhus, die later is gevormd vanuit de projectgroep, heeft constant gezorgd voor het enthousiasme onder de bewoners om mee te gaan doen met de totstandkoming van het Kulturhus. Die hebben destijds de trekkersfunctie op zich genomen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). In 2007 is Stichting Kulturhus definitief opgericht, in verband met het aangaan van verplichtingen en de start van de bouw voor het Kulturhus. Dit had weer te maken met het optimaal gebruik willen maken van fiscale regelingen, het kunnen aangaan van exploitatieverplichtingen, het afsluiten van contracten, en zo nog wat meer zaken (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013). In 2008 vond veel overleg plaats met gemeente, gebruikers, huurders en de nieuwe pachter. Tevens werden de bouwwerkzaamheden nauw gevolgd door de bewoners (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013). De vrijwillige dorpsbewoners hebben veel tijd in de totstandkoming gestoken, waarbij veel gesprekken zijn gevoerd tussen de bewoners, de gemeente, de pachter en andere partijen. *“Twee jaar lang hebben we om de twee weken een vergadering gehad, plus alle zaken die daar tussenin zaten. Tijdens de bouw ging de intensiteit omhoog. Iedere vrijdagavond op de bouwplek om te kijken hoe het ging met de bouw, wat er gebeurde. Maar ook gingen de vergaderingen tussendoor gewoon door, en moesten we bovendien tussendoor andere zaken verrichten met de vrijwilligers”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Op 9 januari 2009 is op feestelijke wijze het Kulturhus D’n Dulper in Boven-Leeuwen officieel geopend (Boven-Leeuwen heeft hiermee een nieuw laagdrempelig en toegankelijk dorpshart gekregen waarbij de gymzaal, het dorps huis en de Mariaschool onder één dak zijn gekomen. Samenwerking en verbinding tussen maatschappelijke instellingen, school, sport, horeca, muziek en alle vormen van cultuur staan centraal nu centraal binnen het Kulturhus (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013; Matthijs, 2009). Vanaf het begin is het gebruik boven verwachting geweest. Het Kulturhus kent niet alleen gebruikers van het oude dorps huis, het gymzaaltje en het oude schoolgebouw maar ook veel nieuwe gebruikers zoals buitenschoolse opvang, prikpost, dagverblijf, linedance groep, schildergroep, kaartclub, bibliotheek en nog veel meer. Volgens van Doorn komt het succes door de mensen van Boven Leeuwen. *“Wij, met elkaar, maken het Kulturhus en ons dorp tot een succes. Kijk naar alle verenigingen en de bijzondere evenementen. In Boven Leeuwen is alles mogelijk”* (Van Doorn, 2012).

Het belang en meerwaarde van Kulturhus d’n Dulper

De realisering van het Kulturhus is gedaan om de toekomstbestendigheid van bepaalde voorzieningen te behouden en het verenigingsleven een impuls te geven. In het begin hadden de bewoners nog niet echt een idee van wat het Kulturhus voor effect zou hebben, alleen dat je samen de ruimtes deelt. Enkele verenigingen hadden in het begin nog het gevoel dat ze wat moesten opofferen omdat ze vroeger een eigen plek hadden, maar als snel bleek men de voordelen te zien. Men ziet nu dat het hier erg leeft en beweegt en dat de mensen met makkelijk binnen komen en ook blijven hangen in de kroeg na bepaalde activiteiten. Dat was voor de komst van het Kulturhus niet echt gaande. Mensen ontmoeten elkaar nu veel makkelijker. De komst van het Kulturhus heeft alle verenigingen doen groeien. Zo is men van zo’n 20 gebruikers naar ruim 50 gebruikers gegaan. De gemeente West Maas en Waal is daarnaast structureel minder geld (subsidie) kwijt door de komst van het Kulturhus, terwijl er juist meer sociaal maatschappelijke voorzieningen in gekomen zijn en er meer activiteiten plaatsvinden

(Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Dit zit voornamelijk in de slimme combinaties die zijn gemaakt, door bijvoorbeeld verschillende gebruikers met ongeveer gelijke behoeften/leden ruimtes te laten delen zoals de buitenschoolse opvang (BSO), peuterspeelzaal of dagopvang en de bond van ouderen met hun cursussen. Maar ook door gezamenlijk te investeren in materiaal. Van Doorn vindt tevens dat de gemeente moet leren dat burgerinitiatieven per definitie winst opleveren. Maar dat veel zaken niet altijd in geld is uit te drukken. Zoals de sociale samenhang binnen het dorp en andere sociale zaken. Daarom kan gezegd worden dat het Kulturhus een bijdrage heeft geleverd aan de vitaliteit en leefbaarheid van het dorp (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

(Externe) faal en succesfactoren totstandkoming van het burgerinitiatief

De bewoners geven aan dat vooral de betrokkenheid en het geloof om iets te realiseren zo waardevol en krachtig is geweest. Het hele dorp vond het namelijk van belang dat het Kulturhus er als centrale ontmoetingsplek zou moeten komen. De totstandkoming kwam namelijk vanuit de bewoners zelf en deze haddeneen grote stempel op de invulling en het gebruik (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De totstandkoming van D'n Dulper wordt bij gemeentelijke en provinciale bijeenkomsten, die gaan over het creëren van Kulturhusen, vaak als geslaagd voorbeeld genoemd. Volgens van Doorn is er niet een eenduidig antwoord te geven op het sleutel van succes. Het is in dit geval niet alleen het geven van geld (overheids subsidie), het bouwen van een multifunctionele accommodatie, het verzelfstandigen of er een (dorps)bestuur op te zetten geweest dat heeft geleid tot het succes. Het is de combinatie van verschillende factoren. Wel wordt aangegeven dat één sleutel de belangrijkste was: *“De sleutel is veel meer een dorp als Boven-Leeuwen, waar veel vrijwilligers actief willen zijn, waar we samen willen delen en waarbij we ook bereid zijn iets in te leveren om iets samen mogelijk te maken. Het succes zit in de mensen en niet in de stapel stenen die d'n Dulper heet”* (Van Doorn, 2012). Bij de totstandkoming van het Kulturhus zijn ook een aantal zaken minder goed verlopen, met name de afstemming over de invulling. Dit heeft ook geleid tot heftige discussies over de herinrichting van de oude school, de inrichting van het plein, de oppervlakten van ruimten, het inrichtingsniveau, bestemmingsplan, de esthetische kwaliteit, de exploitatie van het Kulturhus, het ophogen van het investeringsbudget, etc. (Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen, 2013). *“Toen we als gemeente gingen aanbesteden, hadden we de invulling van het Kulturhus grotendeels al besproken met de bewoners, toen viel het financieel zwaar tegen, en moest alles weer terug. Toen de invulling terug moest, omdat het teveel was, was het moeilijk om er dingen uit te krijgen”* (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarnaast had de gemeente en de projectgroep bij de totstandkoming het volledige management bij derden neergelegd, die hiervoor werden betaald. Deze hadden ook het bestek en de bouw in handen. Dat leverde soms enkele misverstanden op. Het directe contact over beslissingen tussen de projectgroep en de gemeente was hierdoor niet altijd optimaal. *“Je moet juist dicht bij elkaar zitten, want dan geef je burgers ook het gevoel dat je ze serieus neemt. Dat is echt van primair van belang”* (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

4.7.4 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

De verhouding tussen burgers en de gemeente moet volgens de bewoners in verschillende perspectieven worden gezien. Over het algemeen wordt de verhouding met de gemeenteraad en de wethouders als ruim voldoende beschouwd. Dit heeft grotendeels te maken met de gemeentelijke structuur omtrent verkiezingen, waarbij men dorpslijsten heeft. Daardoor stemt men niet zozeer op partijen, maar op mensen uit het dorp zelf. In de gemeenteraad komen daardoor enkele raadsleden direct uit Boven-Leeuwen en zetten zich in voor de belangen van het dorp. Daarnaast zijn in principe alle wethouders binnen deze gemeente van goede wil en komen raadsleden regelmatig langs. *“Als bekende mensen uit het dorp op dorpslijsten staan, krijgen ze behoorlijk wat stemmen en hebben daarom bijna een meerderheid in de raad van deze gemeente. De dorpen hebben dus indirect een goede relatie met de gemeenteraad en wethouders. Het gaat niet zozeer om de partij, maar om het dorpsbelang. Dat is misschien wel vreemd, maar dat hebben we gewoon hier.”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Over het ambtelijke apparaat zijn de bewoners veel kritischer. Het beeld is voornamelijk dat de ambtenarij een moeilijk te bewegen en stugge club is, die niet voldoende meedenkt met de initiatiefnemers. Zo was de samenwerking en verhouding tussen de ambtenaren en de (bewoners)projectgroep bij de totstandkoming van het Kulturhus niet als optimaal te kenmerken, vooral niet in de voorfase. De projectgroep had toen eerder bij de besluitvorming moeten worden betrokken (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013; Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Gedurende het proces vonden de bewoners dat ze niet altijd (snel) antwoord kregen op bepaalde vragen. De bewoners hadden het prettiger gevonden als men over dat soort zaken iets meer informatie hadden gekregen, of direct antwoord hadden gekregen. Dit vertraagde het proces en maakte de totstandkoming (onnodig) complexer. Dit had ook negatieve invloed op de motivatie. *“In het hele traject hadden we enkele belangrijke vragen, bijvoorbeeld over de vergunningen, en of iemand een bepaalde diploma moest hebben om het pand te runnen. Of dat juist een pachter moesten aannemen. Maar ook hadden we vragen over hoe we het groot onderhoud moesten gaan invullen, of wat we nou precies als huurvergoeding kregen van de basisschool. Daar kon alleen niemand ons snel antwoord op geven”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

4.7.5 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

De bewoners ervaren dat er over het algemeen een onvoldoende burgerparticipatieklimaat is gecreëerd binnen de gemeente West Maas en Waal. De bewoners vinden dat ze eerder bij bepaalde besluitvormingszaken betrokken mogen worden en burgers sneller en meer om hulp/advies moeten vragen bij bepaalde vraagstukken aangaande het dorp. Dat houdt in dit geval in dat men dorpsbewoners vroeger in het proces betrekken en vragen wat ze willen. Daarnaast wordt de hoeveelheid lagen binnen de gemeente als lastig ervaren. Hierbij is het vaak niet geheel duidelijk waar men als initiatiefnemers aan moet kloppen

met bepaalde vragen. Daarnaast vindt men dat bepaalde zaken niet teveel opgedrongen moeten worden, waarbij de gemeente een sterke regiefunctie op zich neemt. Dat moet volgens de bewoners veel minder. De bewoners geven verder aan dat er wel diverse zaken in de dorpen worden geïnventariseerd en dorpsrondes gehouden worden. Daarnaast worden ideeën van dorpsbewoners over hoe men het eigen dorp op langer termijn wilt zien in kaart gebracht. (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013; Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

De laatste jaren richt de gemeente meer op de toekomstige ontwikkelingen in kleine kernen. Ook kijkt men beter wat de eigen kracht van de dorpen zijn en waar mogelijk een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening kan worden gerealiseerd. Dit wordt als een gewenste verandering ervaren. De bewoners vinden het van belang dat de gemeente bepaalde kernen maakt van enkele ontwikkelingen die in de toekomst zullen plaatsvinden. Op deze manier zet dit mensen ook tot nadenken en kan dit leiden tot meer verantwoordelijkheid (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). In november 2013 hoopt de gemeente West Maas en Waal het visiestuk 2030 vast te stellen. Het visietraject dient voornamelijk om bewoners van de kernen bewuster te maken en meer te laten nadenken over toekomst van het dorp. De bewoners vinden dat de dorpen-visie bewoners bewuster heeft gemaakt, maar ook dat deze de samenwerking tussen verschillende verenigingen hierdoor bevordert wordt. Dit wordt door de bewoners als een goed instrument bevonden om meer burgerinitiatieven tot stand te laten komen en meer bewustwording te creëren over ontwikkelingen binnen het dorp. Een kritische kanttekening hierbij is dat de bewoners het gevoel hebben dat de gemeente deels een eigen 'waarheid' probeert te creëren (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Voor de totstandkoming van het Kulturhus heeft de gemeente de bewoners van de verschillende kernen nauwelijks tot niet bewust gemaakt van de toekomstige ontwikkelingen. De gemeente is ook niet gekomen met eventuele oplossingen zoals de realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. De bewustwording dat het Kulturhus er moest komen kwam vooral vanuit het dorp. Wel zijn er vrijblijvende uitnodigingen voor bijeenkomsten geweest waar dit onderwerp aan bod kwam, maar de gemeente heeft het destijds de dorpsbewoners niet actief meegedeeld. *"Ten aanzien van de totstandkoming van het Kulturhus is bijvoorbeeld niet gezegd: 'Jongens, let op, dit wordt misschien wel een item waar jullie misschien iets mee zouden moeten doen'. Dit hebben we zelf gedaan. Maar was wenselijke geweest als de gemeente ons daar ook bij hielp en ons bewust van maakte"* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarnaast denken de bewoners dat het kan helpen als de gemeente succesverhalen aan dorpen laat zien waar negatieve ontwikkelingen plaats zullen vinden, waardoor voorzieningen onder druk zullen komen te staan. Dit kan als inspiratie dienen voor deze kernen. *"Als de gemeente ziet dat een bepaalde werkwijze goed blijkt te werken, dan verwacht ik in ieder geval dat de gemeente een poging doet om dat te kopiëren naar andere dorpen of ze daarop te attenderen. Andere dorpen hoeven het wiel namelijk niet nog een keer uit te vinden"* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: De bewoners ervaren dat er over het algemeen een onvoldoende burgerparticipatieklimaat is gecreëerd binnen de gemeente West Maas en Waal. De bewoners vinden dat ze eerder bij bepaalde besluitvormingszaken betrokken mogen worden. Voor de totstandkoming van het Kulturhus heeft de gemeente de bewoners van de verschillende kernen nauwelijks tot niet bewust gemaakt van de toekomstige ontwikkelingen. De laatste jaren richt de gemeente zich meer op de toekomstige ontwikkelingen in kleine kernen. Dit wordt als een gewenste verandering ervaren. De bewoners vinden het van belang dat de gemeente bepaalde kernen kenbaar maakt van enkele ontwikkelingen die in de toekomst zullen plaatsvinden. Daarnaast denken de bewoners dat het kan helpen als de gemeente succesverhalen aan andere dorpen laat zien.

4.7.6 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

Het dorp is volgens de bewoners heel ondernemend en zelfredzaam. In die zin is er in het dorp een goed klimaat voor totstandkoming van burgerinitiatieven. Het goede klimaat komt volgens de bewoners wel voornamelijk vanuit de eigen kracht van het dorp zelf. De bewoners vinden dat het klimaat voor burgerinitiatieven in het dorp, en binnen de gemeente, niet is gecreëerd door de gemeente. Dat in Boven-Leeuwen veel burgerinitiatieven ontstaan is deels gekomen door ontevredenheid over het gemeentelijk optreden. Daarnaast geven de bewoners aan dat in andere kernen binnen de gemeente burgerinitiatieven moeilijker tot stand komen dan in Boven-Leeuwen (Rubens en van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Volgens de bewoners maakt de gemeente nu keuzes die kunnen leiden tot afbraak van de infrastructuur die voor de overgang van de huidige zorgstructuur naar zelfredzaamheid juist nodig is (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). In algemene zin ervaart men dat gemeenteambtenaren te weinig meedenken met burgerinitiatiefnemers. De gemeente moet tevens veel meer denken in kansen. Men vindt de gemeente te kritisch op dit gebied. *"De antwoorden van de gemeenteambtenaren zijn nog teveel en te snel dat initiatieven niet mogelijk zijn. De antwoorden van de gemeenteambtenaren zijn nog teveel in de trant van: 'Nee, dat kan niet'. In plaats van: 'Wat een leuk idee, laten we eens samen kijken of we dat kunnen waarmaken'. Daarnaast vinden de bewoners de gemeente niet altijd betrouwbaar omdat ze eerdere toezeggingen niet nakomt"* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Dat heeft volgens de bewoners een negatieve invloed op het burgerinitiatiefklimaat. Daarnaast wordt de hoeveelheid lagen binnen de gemeente als lastig ervaren. Hierbij is het vaak niet geheel duidelijk waar men als initiatiefnemers aan moet kloppen met bepaalde vragen (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Wel vinden de bewoners dat raadsleden en wethouders meer open staan voor burgerinitiatieven, en ook vaker naar het dorp toe komen om te praten over bepaalde zaken. Dit heeft er ook deels mee te maken dat enkele raadsleden uit het dorp zelf komen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

De bewoners vinden dat er vooral een cultuuromslag moet plaatsvinden bij de ambtenaren waarbij men meer luistert naar het belang van de initiatiefnemers en hen daarbij ondersteunt. Dat houdt primair in dat de gemeente een pro-actieve houding en rol moeten innemen. Het is wenselijk dat een ambtenaar het enthousiasme overneemt en probeert te vertalen in een voorstel dat past binnen de kaders welke de gemeente kan bieden. Een ondersteunende en faciliterende ambtenaar is gewenst. De bewoners noemen samenvattend een wenslijstje op waar deze ambtenaar aan moet voldoen: eenduidig in afspraken, transparant ten aanzien van informatie, positief open staan voor initiatieven, uitleggen hoe iets wel voor elkaar kan worden gekregen in plaats van hoe iets niet kan. Dit wordt volgens Rubens steeds belangrijker in de uitvoering van welke publieke dienst ook. *“Wij zien de gemeente als een samenwerkingspartner om bepaalde zaken van de grond te krijgen. Maar wij willen gedurende het proces best alle moeilijke stappen zetten, maar geef ons als gemeente wel de ondersteuning en faciliteiten om het zo goed mogelijk te laten draaien”* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarbij stellen de bewoners dat als de gemeente niet als aanjager fungeert en geen financiële en adviserende ondersteuning meer kan bieden aan burgerinitiatiefnemers ze eigenlijk nauwelijks meer een functie hebben voor burgerinitiatieven. Ze wordt dan eerder als een ‘sta in de weg’ gezien voor het ‘groeien’ van een goed burgerinitiatiefklimaat. De bewoners vinden dat je als gemeente dorpsbewoners best mag en kan prikkelen en stimuleren om iets te ondernemen. Dat kan middels een faciliterende of adviserende rol. De faciliterende rol van de gemeente is vooral van belang om bepaalde initiatieven te kunnen uitvoeren (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

De gesproken bewoners vinden dat de gemeente ook een bepaalde coördinerende functie moet hebben ten aanzien van het vitaal houden van dorpen waar het slechter verloopt. De bewoners weten dat in enkele dorpen burgerinitiatieven niet voldoende tot stand komen. Als de gemeente merkt dat het in bepaalde dorpen niet loopt, vinden de bewoners dat de gemeente daar best op een bepaalde manier een coördinerende functie mag innemen, wat verder gaat dan alleen faciliteren. Dat betekent niet dat een ambtenaar als regisseur moet acteren, maar juist als iemand die actief bepaalde deskundigheid kan uitdelen waar nodig is. In sommige gevallen kan dat coaching van het bestuur zijn, maar ook verenigingen/partijen kan verbinden. In gevallen waar een initiatief goed loopt moet de gemeente geen coördinerende rol spelen als initiatiefnemers daar niet om vragen, maar in dorpen waar zaken niet goed lopen en men om ondersteuning vraagt, dan moet de gemeente er voor het dorp zijn (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Beleidsinstrumenten

Financieel

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Kleinschalige startsubsidies: De gemeente verstrekt ter bevordering van de leefbaarheidsinitiatieven subsidies van rond de € 1000,-. Deze startsubsidies zijn wel wenselijk, maar initiatiefnemers ervaren dat men hier (te) veel voor moeten doen om dit te kunnen genereren. Initiatiefnemers moeten nog teveel aan bepaalde strikte eisen voldoen. Deze subsidieaanvragen worden in de ogen van de bewoners daarom te complex gemaakt. Tevens vindt men dat de beoordeling van de aanvragen vaak te lang duurt. *“Soms doen verenigingen subsidieaanvragen voor initiatieven, maar krijgen het dan net zo hard weer terug omdat de subsidieaanvraag niet helemaal voldoet. Meestal omdat er dan iets kleins ontbreekt. Maar met de zelfde inspanning kunnen ze net zo goed drie lokale ondernemers vragen voor sponsoring. Want om soms iets bij de gemeente voor elkaar te krijgen kost veel tijd en moeite. Het wordt dan niet altijd makkelijk gemaakt voor burgerinitiatieven”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Externe startsubsidies: Het stimuleren van burgerinitiatieven kan ook zitten in kleine zaken (financiële bijdragen), zoals het betalen van de drankkosten tijdens dorpsbijekomsten over bijvoorbeeld het verenigingsleven, of vergaderingen. *“Meer kost het soms niet. Daar kan meestal al iets moois ontstaan wat kan leiden tot dergelijke burgerinitiatieven”* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Subsidiëring stichtingskosten: Wat bijdraagt is dat de gemeente een kleine subsidie in het leven heeft geroepen voor verenigingen die het belangrijk vinden om zichzelf te verheffen tot stichting. *“Normaal is dat al een eerste hobbel, omdat je dan € 400, - moet betalen richting de notaris. Het is daarom al heel goed dat bij dat stukje wordt geholpen”* (Rubens, pers. communicatie, 28-05-2013)

Communicatief

De bewoners vinden dat de gemeente nog te weinig communicatieve instrumenten inzet die bijdragen aan een burgerinitiatiefklimaat. De bewoners vinden het wenselijk als er meer pro-actieve advisering op verschillende gebieden komt vanuit de gemeente.

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Dorpscontactpersoon: Als er bepaalde zaken zijn die het particuliere overstijgen dan kan het volgens de bewoners bijdragen als er een vast contactpersoon binnen de gemeente is die daarbij kan ondersteunen en die alle wegen binnen de gemeente kent. Deze dorpscontactpersoon moet daarbij veel specialistische kennis hebben over verschillende zaken of in weten waar

dat te zoeken is. Daarnaast kan deze dorpscontactpersoon een goede 'sparringpartner' in de beginfase zijn voor initiatiefnemers. Deze kan kritisch kijken wat er te regelen is en waar de initiatiefnemers op moeten letten, maar ook kan kijken welke fondsen benut kunnen worden en wat is er binnen de gemeente mogelijk. *"Binnen de gemeente moet gewoon iemand zitten die als aanjager dient of een soort accountmanager, die initiatiefnemers in het gemeentelandschap aan de hand neemt of vraagt: 'Wat hebben jullie nodig, dan gaan we kijken wat er mogelijk is'. Dus eigenlijk een centraal punt bij de gemeente die ze kan helpen"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Dorpsondersteuner per dorp: Een dorpsondersteuner per dorp kan volgens de bewoners ook een belangrijk communicatief instrument zijn. Deze dient als een vast aanspreekpunt en voelt zich meer betrokken met het dorp en de dorpsbewoners. Deze ambtenaar dient als neutrale aanjager. Deze heeft een intensievere band met het dorp dan de dorpscontactpersoon en is daarom beter op de hoogte van zaken en initiatieven (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Dorpscoach: Een (gemeente)coach kan kort interveniëren bij bepaalde (dorps)besturen om deze weer goed te laten functioneren. *"Soms loopt het binnen het bestuur een bepaalde club, stichting of dorp gewoon slecht. Bijvoorbeeld op gebied van een gebrekkige samenwerking. Dan kan er best vanuit de gemeente misschien een deskundige coach aan worden gesteld die daarbij interenieert om het weer goed te laten verlopen"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Deskundige ambtenaar: De bewoners vinden het wenselijk dat er meer pro-actieve advisering op verschillende gebieden komt vanuit de gemeente. Bijvoorbeeld een deskundige ambtenaar op gebied van ruimtelijke ordening die kan helpen bij de complexe regelgeving en bestemmingsplannen (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Inventarisatie toekomstvisie bewoners/bijeenkomsten over toekomst dorpen: Volgens de dorpsbewoners van Boven-Leeuwen worden er verschillende zaken geïnventariseerd, worden er dorpsrondes gehouden en vragenlijsten beantwoord. Ook worden ideeën van dorpsbewoners, over hoe men het eigen dorp op termijn wil zien, in kaart gebracht (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Instellen van dorpsraden/sluiten covenant dorpsraden: De bewoners denken dat het kan bijdragen als er dorpsraden formeel worden ingesteld in dorpen waar geen dorpsbelangenvereniging of een andere dorpsstichting deze rol als zodanig vervult. De bewoners verwachten dat door de instelling het dorp meer verantwoordelijkheid zal nemen en een positief effect zal hebben op het organisatievermogen. als de gemeente dorpsraden installeert in kernen om te zorgen dat er meer wordt georganiseerd, maar de gemeente moet dat dan wel faciliteren (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Gemeentelijke dorpsvisie: Een dorpsvisie maakt bewoners bewust van wat er in de toekomst nodig is en welke ontwikkelingen er komen gaan. Maar bevordert ook de samenwerking tussen verschillende verenigingen. *"We zijn nu bezig met de dorpsvisie 2030, geïnitieerd door de gemeente. Uiteindelijk werkt dat ook heel goed. Aan het begin was daarbij nog scepsis. Maar gaande weg kwamen er wel enkele concrete zaken uit voort gekomen"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Flexibele en eenvoudige regelgeving en procedures: De bewoners ervaren dat de regelgeving betreft burgerinitiatieven soms te complex en onduidelijk is. *"Als er bepaalde initiatieven zijn dan moet de gemeente juist die initiatiefnemers niet lastig vallen met de gemeentelijke wirwar van onder andere regelgeving"* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Wijk- en kerngericht werken: De gemeente moet volgens de bewoners meer dorp- en wijkgericht werken, waardoor er meer maatwerk ontstaat en bewoners directer kunnen worden geholpen door gemeenteambtenaren. Een directe en maatgerichte manier van werken is gewenst om het ontstaan van burgerinitiatieven makkelijker en minder tijdrovend te maken. *"Als je soms ziet hoeveel wij als vrijwilligers moeten doen om te trekken aan ambtenaren, of achter ze aan zitten om duidelijkheid over bepaalde initiatieven te krijgen, dan kost dat heel veel tijd en moeite"* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De bewoners vinden dat het klimaat voor burgerinitiatieven in het dorp en binnen de gemeente onvoldoende is gecreëerd door de gemeente. Wel worden diverse zaken in de dorpen geïnventariseerd en worden er dorpsrondes gehouden en vragenlijsten beantwoord. Men ervaart echter men dat er nog te weinig mee wordt gedacht door de gemeenteambtenaren als er ideeën en initiatieven vanuit de bevolking komen. Ze mogen daarbij wat meer denken in kansen dan in moeilijkheden. Een pro-actieve houding en rol is daarom wenselijk. Daarbij mag de gemeente, middels een dorpsondersteuner/contactpersoon, dorpen stimuleren en initiatieven aanjagen. Een adviserende rol is wenselijk om initiatiefnemers op weg te helpen en te ondersteunen bij complexe regelgeving. De faciliterende rol is van belang om bepaalde initiatieven te kunnen uitvoeren. Tevens mag er meer gericht worden op wijk- en kerngericht werken, waardoor meer maatgericht wordt gewerkt. Eenvoudige regelgeving is van belang om de totstandkoming van initiatieven minder complex te maken.

4.7.7 (Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV

De realisatie van het Kulturhus is door de bewoners van Boven-Leeuwen en haar verenigingen tot stand gekomen. De gemeente heeft hierbij wel een aantal (belangrijke) rollen gespeeld gedurende het proces. Op ambtelijk niveau heeft de gemeente, middels wethouder Zondag, het project aangejaagd. Deze aanjaagfunctie richtte zich vooral op gebied van het oprichten van de stuurgroep, waardoor verschillende partijen/verenigingen en toekomstige gebruikers binnen het dorp enthousiast werden. Maar ook heeft deze wethouder binnen de gemeente veel draagvlak gecreëerd, waardoor het plan meer de aandacht kreeg. Volgens de bewoners was het echter wel nodig dat er actie werd gevoerd om het project door de gemeente(raad) goedgekeurd te krijgen. Het was in dit verband namelijk van groot belang dat de gemeente achter het project stond vanwege de financiële ondersteuning/facilitering die nodig was om het plan te kunnen realiseren. Toen het één en ander op gang was gezet heeft de projectgroep Kulturhus het voortouw genomen, de rol als trekker van het project op zich genomen. Het project kan daarom wel worden gezien als een burgerinitiatief dat heel intensief door de gemeente werd gestimuleerd. *“Maar in principe was het initiatief er al, maar de wethouder heeft het toen omarmd, is voorwaardenscheppend geweest, en heeft allerlei zaken mogelijk gemaakt zodat wij toegang hadden tot bepaalde zaken”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarnaast had de wethouder ook een adviserende rol omtrent de provinciale Kulturhus-subsidie. Deze subsidie was bestemd voor nieuwbouw van Kulturhusen. Dit werd voor de bewoners ook als een belangrijke prikkel gezien om volledig achter het project te staan. In het vervolg van het proces is de gemeente voorwaardenscheppend geweest, omdat de gemeente een grote (noodzakelijke) financiële bijdrage had geleverd. Het Kulturhus moest daarom aan bepaalde eisen voldoen. Gedurende de totstandkoming zijn er diverse ambtenaren geweest die de bewoners hebben geadviseerd met hun expertise (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

De bewoners vinden dat de gemeente bij dergelijke burgerinitiatieven een pro-actief ondersteunende/adviserende rol op zich moeten nemen. Zo had de gemeente gedurende de totstandkoming veel meer mee moeten denken met de initiatiefnemers waar men op kon letten en kunnen attenderen op bepaalde ‘slimmigheidjes’ waardoor het totstandkomingsproces minder complex was geweest. De gemeente had veel meer haar expertise in mogen zetten om de initiatiefnemers op weg te kunnen helpen. De faciliterende rol, middels een gedeeltelijke bekostiging van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening, is volgens de bewoners nog van groot belang voor dergelijke projecten. De aanjagende functie van de wethouder heeft in deze casus een grote bijdrage gehad om zowel draagvlak binnen de gemeente te realiseren, maar ook om een projectgroep te vormen. Deze aanjaagrol wordt daarom ook als een wenselijke rol gezien. In het verlengde hiervan wordt ook een omarmende en motiverende rol door de bewoners vaak genoemd. In dit geval gaat het vooral om meer energie op te wekken bij de initiatiefnemers, door bijvoorbeeld meer waardering te geven aan en interesse te tonen in het project. Want volgens de bewoners moet gemeente wel rekening houden dat het allemaal vrijwilligers zijn die iets voor de gemeenschap willen realiseren. Volgens van Doorn had de projectgroep het geluk dat het uit een gemêleerde groep bestond waardoor het zelf veel kennis/expertise in huis had over bepaalde zaken. *“Het was vaak heel frustrerend om te zien dat we vanuit de gemeentelijke organisatie weinig ondersteuning van kregen. Ze dachten nauwelijks met ons mee. Wat ik in de toekomst zou willen zien is dat er binnen de gemeente bepaalde mensen zijn die op moment dat je iets wil initiëren ze je daar direct bij kunnen helpen en zeggen: ‘Wat een leuk initiatief, maar heb je al wel hier en daar aan gedacht?’”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Een voorbeeld hiervan is dat de initiatiefnemers de contracten die gesloten zijn met verschillende partijen zelf heeft moeten opstellen. Men heeft daarbij zelf gezocht wat voor soort huurcontracten partijen met elkaar kunnen sluiten, waar deze aan moeten voldoen en welke aspecten daarin moeten zitten. De gemeente heeft hier van te voren zelf niet aan gedacht. Deze contracten dienen nu als voorbeeld voor andere dorpshuizen of Kulturhusen in oprichting. *“De gemeente vroeg na een half jaar of we al contracten hadden, toen zeiden wij dat we die al hadden. Toen was de reactie van de gemeente: Echt waar? Laat ze eens zien, dan kunnen we ze even beoordelen’. Waarop wij dan zeiden dat deze contracten al lang ondertekend waren”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Samenvatting (wenselijke) rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De gemeente heeft gedurende de totstandkoming een aantal (belangrijke) rollen gespeeld. De gemeente heeft het project aangejaagd betreft de vorming van de stuurgroep en een wethouder heeft draagvlak binnen de gemeente proberen te creëren. Dit laatste was vooral van belang omdat de faciliterende rol van belang was om het Kulturhus te kunnen realiseren. Goedkeuring van de gemeente(raad) was hiervoor nodig. Daarnaast hebben een aantal ambtenaren en een wethouder een adviserende rol gespeeld waarbij ze specifieke expertise hebben ingezet. Dit had volgens de bewoners wel veel pro-actiever gemogen. De bewoners vinden namelijk dat de gemeente in algemene zin nog te weinig pro-actief mee denkt met burgerinitiatiefnemers. Tevens moet de gemeente dergelijke initiatieven veel meer omarmen.

Beleidsinstrumenten

Financieel

Gemeente West Maas en Waal heeft ten behoeve van de realisatie van het Kulturhus een grote financiële bijdrage gedaan. Dit was nodig om de exploitatie en de realisatie van Kulturhus d’n Dulper te kunnen bekostigen. Het financiële middel van de gemeente was dus noodzakelijk voor de totstandkoming. Deze subsidiering zat vooral in een investering en in het betalen van de kapitaal- en financieringslasten van het Kulturhus (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Daarnaast krijgt het Kulturhus een structurele subsidie die bedoeld is voor de betaling van de faciliteiten in het gebouw. Deze structurele subsidie

bedraagt ongeveer € 85.000,-. *“In februari 2013 hebben we het contract getekend bij de gemeente voor deze € 85.000,-. We kregen nog wel een inspanningsverplichting om de kosten zo laag mogelijk te houden als projectgroep. Als de financiële investeringsinjectie en de structurele subsidies van de gemeente er niet waren gekomen, was het gebouw er niet gekomen. Dat is destijds echt nodig geweest”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Dit onderzoek is gericht op succesvolle burgerinitiatieven die het zonder grote extra structurele subsidiegelden moeten doen. Zowel wethouder van Swam als initiatiefnemer van Doorn geven aan dat door het uitgebreide pakket en kwaliteit aan voorzieningen en faciliteiten die het Kulturhus nu heeft, de gemeente minder financiële structurele bijdrage hoeft te doen dan voorheen. De gemeente is dus structureel geen extra geld kwijt door de bouw en de slimme combinaties van het Kulturhus. Bepaalde maatschappelijke onderdelen die in het Kulturhus zitten blijven voor de gemeente altijd geld kosten, maar kosten nu veel minder doordat ze nu gecombineerd zijn met andere functies in een gebouw. *“Deze goede combinatie in het Kulturhus bespaart dus de gemeentelijke uitgaven en dat is dus ook voor de toekomst interessant”* (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente wist van de provinciale subsidie voor de bouw van Kulturhusen. Deze grote investering werd als zeer wenselijk gezien voor de realisatie van het Kulturhus. Voor externe subsidies is de projectgroep zelf op zoek gegaan. Voor de inrichting is bijvoorbeeld een bedrag van ongeveer € 150.000 bij elkaar verzameld bij verschillende fondsen, zoals het Prins Bernardfonds, Jantje Beton en het Oranjefonds. *“We hebben denk ik 6 fondsen aangeschreven, en 5 daarvan hebben positief geantwoord. Dat is een aardig slagingspercentage”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

(Co)financiering bouw van accommodaties door gemeente: Vanuit de dorpsbewoners wordt veelal aangegeven dat bij grootschalige burgerinitiatieven zoals een realisatie van het Kulturhus, medefinanciering of een bepaalde investering van de gemeente van groot belang is. Zonder deze (éénmalige) subsidies van zowel de provincie en de gemeente had het Kulturhus niet gerealiseerd kunnen worden. *“Op enig moment kom je bij grootschalige initiatieven, zoals het Kulturhus, niet om het financiële middel heen. Dan gaat het meestal over iets wat een zodanig maatschappelijk doel heeft, dat de gemeente daar vanuit het rijk ook de financiële middelen voor heeft gekregen, of de gemeente daar het beleid op heeft aangepast om zoiets financieel te realiseren. Maar soms is het heel moeilijk om op bepaalde financiële potjes beroep te doen. Vaak weten we ook niet waarom dat niet echt mogelijk is”* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Structurele subsidies faciliteiten: Het Kulturhus krijgt een structurele subsidie die bedoeld is voor de betaling van de faciliteiten in het gebouw. Maar deze is minder dan het totaal dat de huidige gebruikers kregen voor ze in het Kulturhus gingen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013; Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Facilitering bijeenkomsten: Daarnaast deed de gemeente ook verschillende bijeenkomsten faciliteren, als de projectgroep van het Kulturhus dat wilde organiseren. Dat was ongeveer 2 keer per jaar in het oude dorps huis waarbij de projectgroep een informatiebijeenkomst voor het dorp organiseerde. *“Daar vertelde we aan de bevolking wat er ging gebeuren, of wat er voor vragen nog waren. Dit faciliteren was voornamelijk voor het betalen van drankjes, of ander kosten die we maakten voor die bijeenkomst. Dat faciliteerden wel heel goed”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Facilitering vergaderruimte in gemeentehuis: De gemeente heeft gezorgd dat de projectgroep in het gemeentehuis kon vergaderen. Op deze manier faciliteerde de gemeente de vergaderplek van de projectgroep. Die openstelling van het gemeentehuis was voor de projectgroep ontzettend belangrijk omdat ze daarmee directer contact hadden met verschillende gemeenteambtenaren. Hierdoor kon de projectgroep bij bepaalde ambtenaren binnenlopen om bepaalde informatie op te vragen en over een aantal zaken de deskundigheid van deze ambtenaren gebruiken. *“Door deze 2-wekelijks of maandelijks vergadering hadden wij de mogelijkheid om allerlei vragen daar te kunnen stellen aan ambtenaren. Dat was een hele handige zet van de gemeente om ons binnen de gemeente een vergaderingsplaats aan te bieden”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Communicatief

De projectgroep vond in algemene zin dat de communicatieve ondersteuning vanuit de gemeente wel beter had gekund. Maar de projectgroep zag wel de bereidwilligheid vanuit de gemeente om middels advisering te helpen. De projectgroep kreeg een ambtenaar aangewezen die de projectgroep op secretariael niveau kon ondersteunen. Deze diende ook als belangrijk tussenpersoon (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente wist van de provinciale subsidie voor de bouw van Kulturhusen, en heeft de dorpsbewoners hier op geattendeerd. Voor andere subsidies heeft de projectgroep vooral zelf moeten zoeken. Hier had de projectgroep destijds wel graag advies over gekregen, omdat het dan op veel fronten makkelijker was geweest, zoals op tijdsbesparing maar ook het zoeken van de juiste fondsen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Dorpsondersteuner in beginfase: In de beginfase kan een dorpsondersteuner (per dorp) een bijdrage leveren om direct de wensen van de bewoners te intervensiëren over de wil van een eventueel te realiseren toekomstbestendige

gemeenschapsvoorziening. *“Deze dorpscontactpersoon, een aanspreekpunt binnen de gemeente of een ambtenaar per dorp, zou in staat moeten zijn om verenigingen, of het bestuur daar van, eens per tijd gezamenlijk mee aan tafel te zitten en te kijken wat zij met elkaar zouden kunnen doen”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Dit is in het geval van Boven-Leeuwen niet het geval geweest.

Inzet secretariële ambtenaar/vast aanspreekpunt: Voor de projectgroep had de gemeente ook een ambtenaar aangesteld die vooral secretariële ondersteuning deed en als contactpersoon fungeerde binnen de gemeente. Deze ambtenaar gaf hierbij niet direct zelf advies over bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, vergunningen of subsidies maar zorgde er wel voor dat de projectgroep/bewoners in contact kwamen met diverse ambtenaren diende als een soort aanspreekpunt binnen de gemeente. Dit werd als prettig ervaren. De bewoners vinden wel dat de continuïteit van een dergelijke ambtenaar beter gewaarborgd had moeten blijven. Tijdens het proces heeft de projectgroep wel een stuk of 9 wisselingen van ambtenaren gehad (ongeveer elke maand een nieuwe ambtenaar). betekende. Die moesten elke keer weer worden ingewerkt, wat onder andere veel tijd kostte en erg onhandig werd bevonden. *“Waren we bijvoorbeeld al halverwege het pachtproces, wat de vorige ambtenaar goed had bevonden, dan vroeg de nieuwe ambtenaar zich af of dat wel een goede methode was voor het Kulturhus. Dan begonnen we weer vanaf voor af aan. Hadden we vanaf begin af aan de zelfde persoon gehad dan had ons dat zeker 30% van de tijd gescheeld. Je begon soms gewoon het wiel op nieuw uit te vinden. Als we drie maanden geleden iets hadden besloten, maar dat niet helemaal helder vast lag in de verslaglegging, konden wij dat weer helemaal opnieuw uitleggen aan de nieuwe ambtenaar”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Een (vaste) deskundige ambtenaar: De bewoners vonden de secretariële ambtenaar in principe een goed aanvulling, maar hadden liever gezien dat deze ambtenaar een inhoudelijker rol had gehad, waarbij de ambtenaar zelf direct advies kon geven over bepaalde zaken. Een deskundige ambtenaar wordt daarom als wenselijk gezien. *“Een ambtenaar die een inhoudelijke en adviserende rol had, hadden wij niet. Daar was wel grote behoefte aan, dat wilden we zeker”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). Een vaste gemeentelijke adviseur instellen bij een project, die alle expertise in huis heeft betreft totstandkoming van een Kulturhusen kan een belangrijke bijdrage hebben volgens de bewoners. Deze moet hierbij weten wat wel en niet allemaal mogelijk is en tips kan geven over bijvoorbeeld subsidies of regelgeving (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Succesverhalen: De gemeente organiseerde in een gevorderd stadium een trip naar een andere gemeente om aan de initiatiefnemers te kunnen laten zien hoe ze daar een dergelijk initiatief hadden gerealiseerd. Doordat men was geïntroduceerd bij het voorbeeldinitiatief kreeg de projectgroep de mogelijkheid op externe expertise (Van Doorn, pers. communicatie, 28-05-2013).

Juridisch/regelgevend

De bewoners geven aan dat de hoeveelheid van afdelingen en lagen binnen de gemeente als lastig ervaren worden. Daarbij vindt men de vele regelgeving ingewikkeld, deze moeten een stuk makkelijker en ‘initiatiefnemer-vriendelijker’ worden gemaakt. *“Als er bepaalde initiatieven zijn dan moet de gemeente juist die initiatiefnemers niet lastig vallen met de gemeentelijke wirwar van regelgeving”* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures (bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen): Op gebied van regelgeving heeft de gemeente voor de bouw van het gebouw niets versoepeld, of is daar flexibel mee omgegaan. Dat had volgens de bewoners kunnen helpen om het proces makkelijker te maken, bij bijvoorbeeld vergunningaanvragen. Daarbij geven de gemeenten aan dat de procedures omtrent vergunningen vaak stroef verliepen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De gemeente probeert steeds meer in te zetten op versoepeling van regelgeving en wil procedures voor de initiatiefnemers makkelijker maken. *“Als we nu ergens anders weer aan de slag gaan op gebied van een Kulturhus, dan zijn we zelfs van plan om de OZB te verhogen, om daarmee meer budget te creëren voor de realisering van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen”* (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Minder complexe en meer duidelijkheid omtrent regelgeving van horecaverunning: De initiatiefnemers hebben problemen ervaren bij de aanvraag van de horecaverunning. *“De gemeente zou eerst voor de horecaverunning zorgen. Maar toen hadden we ambtelijke wisselingen gehad en kregen we de vraag wanneer we de horecaverunning zouden regelen. Ik zei: ‘We hebben toch een horecaverunning?’. Toen zei die gemeenteambtenaar: ‘Nee, de intentie is dat jullie een horecaverunning kunnen krijgen, maar dan moet je die wel zelf gaan aanvragen’. Toen kregen wij een aanvraagformulier, maar het was heel onduidelijk van wat we er nou in moesten zetten. De ambtenaar wist het zelf ook niet. Wij hebben toen maar het één en ander ingevuld. Kreeg je na een paar weken weer de brief terug dat het niet helemaal goed was ingevuld”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

4.7.8 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- De gemeente moet de initiatieven meer omarmen om enthousiasme onder de bewoners te krijgen.
- De gemeente moet eenduidig zijn over wat ze zeggen aan verplichtingen.
- De gesproken bewoners geven aan dat de gemeente de burgers sneller en meer om hulp moet vragen bij bepaalde vraagstukken aangaande het dorp. Dat houdt in dat men dorpsbewoners vroeger in het proces moet betrekken.
- Sneller reageren op signalen of aanvragen betreft burgerinitiatieven.
- Vertel als gemeente de succesverhalen in andere dorpen, maar evalueer ook de processen. Breng ze in contact met deze initiatiefnemers zodat deze kunnen uitleggen waar men op moet letten bij de totstandkoming.
- Continuïteit van betrokken ambtenaren waarborgen (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).
- Bij samenwerking/besturen in dorpen die niet goed tot stand komen kan een gemeente ook een coach instellen.
- Soms loopt het binnen een bepaalde besturen van een club, stichting of dorpsbelangenorganisatie niet goed. Bijvoorbeeld op gebied van samenwerking. Een deskundige coach kan dan worden aangesteld om te zorgen dat bepaalde besturen weer, zij het in een andere samenstelling, weer door kunnen gaan (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).
- Kijk als gemeente bij vacatures of sollicitatiegesprekken niet alleen naar de bestuurlijke kwaliteiten van de ambtenaar, maar ook naar de kwaliteiten die men heeft op gebied van ondersteuning aan burgerinitiatieven. *“Ik ben zelf jarenlang ambtenaar geweest bij de gemeente Nijmegen. In een vacature voor een ambtelijke plek stond altijd dat een ambtenaar gevoel moest hebben voor bestuurlijke verhoudingen. Maar ik vind juist dat een ambtenaar een ondersteunende en faciliterende ambtenaar moet zijn die goed kan omgaan met burgerinitiatieven”* (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- Niet gelijk ‘nee’ zeggen als initiatieven komen. Oftewel, niet denken in bedreigingen, maar in kansen. Leg daarbij duidelijk uit waarom iets niet kan, en waar aan moet worden gedacht om het initiatief wel succesvol te laten slagen. *“Je kunt er beter twee maanden later achter komen dat het toch misschien niet haalbaar is, dan dat je meteen hoort: ‘Nee dat lukt niet. We hebben geen geld’. Je krijgt als burgers ook veel meer energie als de gemeente het omarmt en meteen enthousiast over is”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De kunst is om als ambtenaar eerst een initiatiefnemer het hele verhaal te laten vertellen om te weten te komen wat de gedachte is van de initiatiefnemers en dan pas aangegeven waar je denkt dat de moeilijkheden liggen en waar ze op moeten letten en dat meegeven. *“Dan moet je zeggen als ambtenaar tegen de initiatiefnemers zeggen: ‘kom eens een keer terug als alles weer goed is uitgedacht en mijn tips zijn gebruikt en kom dan eens vertellen vanuit welke mogelijkheden jij kansen ziet”* (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).
- De bewoners van Boven-Leeuwen vinden ook dat het moeilijk is om afspraken te maken met ambtenaren en dat ambtenaren daar flexibeler in mogen zijn. *“Bijvoorbeeld dat als ik een afspraak wil maken dat het pas over 4 weken kan. Daar gaat dan een lange tijd overheen, terwijl het misschien in 5 minuten geregeld kan worden. Door deze manier kan ook al het enthousiasme en plezier om iets te organiseren van de actieve bewoners weggaan”* (Van Doorn, persoonlijke communicatie, 28-05-2013). De bewoners vinden ook dat gemeenteambtenaren niet altijd afspraken moeten maken met initiatiefnemers op bij gemeentelijk wenselijke tijden, maar ook rekening moeten houden met de wenselijke tijden van de (vrijwillige) initiatiefnemers omdat deze overdag veelal zelf moet werken. Begin van de ochtend/avond of eind van de middag zijn voor hen wenselijke tijden (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- De realisering van het Kulturhus is in eerste instantie gedaan om de toekomstbestendigheid van bepaalde voorzieningen te behouden en een gezonde exploitatie te hebben. Nu ziet men dat het in Boven-Leeuwen heel erg leeft en beweegt en mensen ontmoeten elkaar nu veel makkelijker. Het kunnen ontmoeten is volgens de dorpsbewoners van belang voor het dorp. Tevens heeft het alle verenigingen doen groeien, maar ook nieuwe activiteiten en initiatieven ter weeg gebracht.
- Dat het Kulturhus succesvol tot stand is gekomen en na de realisatie op een goede manier wordt gebruikt en functioneert heeft grotendeels te maken met de (open) rol en houding van de beheerder, die een klik heeft met de plaatselijke bevolking.
- De gemeente West Maas en waal is structureel minder geld (subsidie) kwijt door de komst van het Kulturhus, terwijl er juist meer sociaal maatschappelijke voorzieningen in gekomen zijn, en meer activiteiten plaatsvinden. Dit is grotendeels te wijten aan de slimme combinaties die zijn gemaakt, door bijvoorbeeld verschillende gebruikers met ongeveer gelijke behoeften/leden ruimtes te laten delen (Van Swam, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).
- De bewoners vinden dat de gemeente moet leren dat burgerinitiatieven winst opleveren. Maar dat veel zaken niet altijd in geld is uit te drukken, zoals de sociale samenhangen binnen het dorp, en andere sociale zaken.
- De sleutel van het succes is volgens de bewoners niet eenduidig aan te wijzen. Het is veelal een combinatie van meerdere factoren. Zowel het geven van subsidie, het bouwen van een multifunctionele accommodatie, het verzelfstandigen van het dorpshuis en er een dorpsbestuur op zetten, maar voornamelijk de vrijwilligerskracht van de dorpsbewoners.
- Het burgerinitiatiefklimaat hangt vaak af van wat er in die dorpen zelf leeft. De bewoners weten dat in enkele dorpen burgerinitiatieven niet voldoende tot stand komen. Bijvoorbeeld door een ‘ons kent ons cultuur’, die ideeën van nieuwelingen niet toelaat of niet tussen de actieve gemeenschap komen, of dat er een behoudende dominantie (Rubens, persoonlijke communicatie, 28-05-2013).

4.8 Sport- en gemeenschapsaccommodatie 'de Pol' in Bentelo (Gemeente Hof van Twente, Overijssel)

"Waardering geven aan initiatiefnemers of actieve dorpsbewoners is als gemeente heel belangrijk om te doen. Op die manier geef je zorg je voor meer energie en bereidwilligheid om initiatieven te willen blijven ondernemen in het dorp" (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

In Bentelo hebben de bewoners een aantal jaar geleden zelf het initiatief genomen om het verouderde sportcomplex te transformeren tot het sport- en gemeenschapscentrum van het dorp. In dit centrum zitten nu verschillende voorzieningen en verenigingen. Naast de verschillende sportverenigingen is er ook plek voor vergaderingen, bijeenkomsten en zit er een kinderopvang in. De gedachte hierachter was om de leefbaarheid, de gemeenschapszin en het verenigingsleven in het dorp een impuls te geven. De dorpsbewoners hebben de kar getrokken om het nieuwe complex te kunnen realiseren. De gemeente heeft daarin wel een belangrijke rol gehad. Op financieel gebied heeft de gemeente bijvoorbeeld een grote investering gedaan. Maar zoals de bewoners meerder malen hebben gezegd: 'Zonder onze inzet was het gebouw er nooit gekomen!'. De bewoners van Bentelo zijn daarom trots op het door hun gerealiseerde 'toekomstbestendige' ontmoetingsplek in het dorp.

Bij de casus Boven-Leeuwen is gesproken met:	
Tom Jannink	Voorzitter Stichting sport- en gemeenschapscentrum de Pol
Martijn ter Avest	Voorzitter Dorpsraad Bentelo
Martin Slagers	Beleidsmedewerker Maatschappelijke Ontwikkeling, gemeente Hof van Twente

4.8.1 Bentelo: Achtergrond en kenmerken

Bentelo is een kleine kern in de gemeente Hof van Twente en is te kenmerken als een landelijk dorp omgeven met een mooi natuurlandschap. Het dorp en haar buitengebied telt bijna 1600 inwoners per 1 januari 2013 (Gemeente Hof van Twente, 2013), waarvan ongeveer 700 inwoners in de kern wonen (CBS, 2011). De gemeente bestaat uit zes grotere kernen alsmede uit een aantal buurtschappen in een groot buitengebied. De gemeente telt momenteel circa 35.500 inwoners (RO Groep, 2013). De bewoners kenmerken Bentelo als een leuk dorp met verschillende voorzieningen. In 2011 was het dorp zelfs in de race om het 'Leukste Dorp van Overijssel' te worden. Volgens de bewoners is dat niet zomaar, want Bentelo heeft veel meer dan je op het eerste gezicht zou vermoeden. Van een eigen wijngaard tot diverse voorzieningen, maar ook bijzondere evenementen die vele bezoekers trekken (Gemeente Hof van Twente, 2011). Het dorp heeft sinds een aantal jaar een sport- en gemeenschapscentrum dat midden in het dorp staat. Hier is onder andere een nieuwe sporthal in geïntegreerd. Daarnaast heeft het dorp een redelijk nieuwe basisschool gebouwd. Ook is er in het dorp een woonzorgcomplex, een kerk, een café en een dorpswinkel te vinden. Het dorp ligt ongeveer op 4 kilometer afstand van de grotere kern Delden af en 9 kilometer van Goor, de hoofdkern van de gemeente. De dorpsbewoners maken gebruik van de grotere voorzieningen in deze kernen. Zo is daar een groter winkelaanbod te vinden (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Leefbaarheidsproblemen en de mate van vitaliteit/zelfredzaamheid in Bentelo

De bewoners kenmerken Bentelo als een vitaal en actief dorp. Het dorp wordt in het algemeen als een zelfredzaam dorp ervaren, die open staat voor nieuwe ideeën. Vooral als er gekeken wordt naar het grote aantal activiteiten die er worden georganiseerd en de hoeveelheid verenigingen. Te denken valt aan de zomerfeesten waar het hele dorp zich voor inzet. Maar ook de handbalvereniging die een aantal activiteiten organiseert tijdens Koninginnedag. Ook hebben een aantal jongeren er voor gezorgd dat er een nieuwjaarsfeest op het dorpsplein is gekomen. De meeste bewoners zijn ook bijna allemaal actief binnen verenigingen en daarbij betrokken. De saamhorigheid binnen het dorp is daardoor groot. Bentelo heeft ook een hele actieve jongerenvereniging. "De scouting zit in het buitengebied en in het dorp is ook een grote vereniging. Deze vereniging is eigenlijk een beetje het begin van de samenhang, zodat jongeren leren dat het van belang is dat je met elkaar dingen moet ondernemen en organiseren" (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). "We zijn hier heel zelfredzaam en hebben altijd de neiging dat we alles wel zelf kunnen. We gaan niet zo snel naar verschillende instanties om hulp te vragen. We vragen eerder dorpsbewoners met een bepaalde expertise om hulp" (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Ongeveer 15 jaar terug is de dorpsraad in Bentelo opgestart. De dorpsraad probeert als neutrale partij de belangen van de bewoners van Bentelo zo goed mogelijk te behartigen en kijkt daarbij naar de toekomst van het dorp. Men werkt veel samen met andere partijen en verenigingen. "De dorpsraad is opgestart vanuit alle grotere verenigingen die hier in Bentelo zitten. Te denken valt aan enkele sportverenigingen, maar ook cultuurverenigingen" (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Als grootste voorbeeld op gebied van vitaliteit en saamhorigheid wijst men vaak naar het sport- en gemeenschapscentrum de Pol wat tot stand is gekomen door vrijwillige dorpsbewoners. In algemene zin heeft het dorp veel vrijwilligers. Zo wordt ook het gemeenschapscentrum gerund door alleen maar vrijwilligers.

In het dorp zijn en waren niet echt veel leefbaarheidsproblemen te vinden volgens de bewoners. Het dorp heeft niet heel veel grote voorzieningen, maar voor een dorp van 1600 inwoners is hier wel erg veel te doen en zijn er voldoende voorzieningen. Bentelo groeit de komende jaren nog, ook al ligt het dorp in een krimpgemeente. Het dorp heeft op korte termijn niet te

maken met de negatieve ontwikkelingen van krimp, op langere termijn kan het daar wel mee te maken krijgen. Prognoses geven aan dat de vergrijzing en ontgroening (krimp) in de gemeente Hof van Twente zal blijven doorgaan. Ook basisschool Onze Lieve Vrouwe in Bentelo zal op termijn te maken krijgen met een teruggang in leerlingaantallen tussen 25% en 45%. Maar de leerlingenaantallen op deze scholen blijven ondanks de leerlingendaling ook in planperiode 2022-2032 zodanig groot dat er vanuit oogpunt van omvang, geen kwetsbare situaties ontstaan voor de basisscholen per kern. (RO Groep, 2013). De bewoners geven wel aan dat de kerk op korte termijn onder druk komt te staan. Daarnaast waren een aantal jaren geleden enkele voorzieningen sterk verouderd, zoals de basisschool en het oude complex van de Pol. Door de bouw van het nieuwe gemeenschapscentrum heeft men er volgens de initiatiefnemers voor gezorgd dat hier een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening staat (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). In het dorp is op dit moment één supermarkt aanwezig. Een dorpsbewoner vond het namelijk van belang dat het dorp een eigen supermarkt bleef behouden. Dit is namelijk een belangrijke voorziening voor dit dorp, vooral voor de oudere bewoners (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Jarenlang was er een grote behoefte voor een realisatie van een centraal dorpsplein om de samenhang van het dorp te verbeteren. Uiteindelijk is het plein een paar jaar geleden, na de bouw van het nieuwe gemeenschapscentrum gerealiseerd door de bewoners. *“Dat plein is nu eigenlijk een belangrijk onderdeel van gemeenschapscentrum. Vanuit de dorpsraad kwam de wens dat er een centrale dorpskern zou moeten worden gecreëerd waarbij meerdere voorzieningen bij elkaar gebundeld zouden zijn. Uiteindelijk is dat vanzelf zo gegroeid. Het dorpsplein is daarvan de centrale plek geworden”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

4.8.2 Gemeentelijk beleid op gemeenschapsvoorzieningen en burgerinitiatieven in kleine kernen

Gemeentelijk beleid ten aanzien van burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen

Het beleid van de gemeente is de laatste jaren erop gericht om steeds meer de verantwoordelijkheid bij de inwoners neer te leggen betreft zaken als leefbaarheid in het dorp. Volgens Slagers, beleidsmedewerker Maatschappelijke Ontwikkeling, is er de laatste jaren steeds meer aandacht gekomen voor burgerinitiatieven en burgerparticipatie in kleine kernen. Gevoelsmatig denkt Slagers dat de gemeente Hof van Twente op de goede weg is om een goed klimaat te creëren voor burgerinitiatieven. *“Dat is wel iets van de laatste jaren en wij vinden dat het wel steeds beter wordt. Het staat niet concreet in ons beleid op dit moment maar er wordt intern wel op ingezet, om burgerinitiatieven beter tot stand te laten komen. Ik denk dat we goed luisteren naar de beheersstichtingen en verenigingen. Maar het moet voornamelijk wel vanuit de bewoners zelf komen, ze moeten het zelf aandragen”*(Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). De gemeente ervaart dat in bepaalde gevallen dorpsbewoners het moeilijk vinden om de eerste stap te maken. *“Daarin zijn sommige dorpsbewoners een beetje gereserveerd. Wat wij kunnen doen is ons als gemeente zichtbaarder te maken op gebied van communicatie. Aan de andere kant is iedereen mondig genoeg en mogen bewoners ook zelf wel de eerste stap zetten. In deze gemeente hebben een aantal initiatiefnemers dat goed gedaan* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

Verhouding met de kleine kernen binnen de gemeente en klimaat voor burgerinitiatieven

De gemeente vindt het van belang er een voldoende klimaat wordt gecreëerd voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Men vindt dat dit op dit moment voldoende aanwezig is. Daarnaast is de gemeente positief over de verhouding tussen de gemeente en de kleine kernen. Dit probeert men onder andere te doen door veelvuldig contact te hebben met de betrokken verenigingen en instellingen (burgerinitiatieven) in de dorpen. *“Wij zijn als ambtenaren vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling daarin het eerste aanspreekpunt. Maar wij vinden wel dat initiatieven echt vanuit de burgers komen. Als zij een vraag hebben dan gaan we ook met ze in gesprek. Dan kunnen wij ook naar het dorp zelf toe komen. We proberen dus echt wel in contact te komen met de burgers”*(Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). Binnen de gemeente zijn er ook een aantal dorpsraden. Deze zijn ontstaan vanuit de dorpen zelf. Vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling heeft men daar niet direct veel contact mee. *“We hebben meer contact met de verenigingen en stichtingen in de dorpen. We hebben als gemeente wel het Buurtschap Platform opgericht. Die is specifiek opgericht voor de echte kleine kernen met kleine gemeenschapscentra. Dit platform is het aanspreekpunt naar de gemeente toe”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

Beleidsinstrumenten vanuit gemeentelijk perspectief

De gemeente heeft een aantal instrumenten die volgens hen een bijdrage hebben op het klimaat voor het nemen van burgerinitiatieven. Op communicatief gebied heeft de gemeente een aantal ambtenaren die regelmatig contact hebben met verenigingen en beheersstichtingen van de (sport)accommodaties in de dorpen. *“Over het algemeen ben ik het vaste contactpersoon van meerdere sportverenigingen en stichtingen in de kernen. Ik ben niet echt een dorpscontactpersoon, maar kan meer gezien worden als een verenigingscontactpersoon van de dorpen in deze gemeente. Daar hebben we goed contact mee”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). Echter heeft de gemeente niet een vast persoon die is aangewezen voor een specifiek dorp. Deze is wel aanwezig voor de kleine buurtschappen in deze gemeente via het Buurtschap Platform. *“Maar dat zijn geen kernen zoals Bentelo. We hebben namelijk al rechtsreeks contact met verenigingen en de accommodaties daar. Hierdoor komen wij veel in contact met de bewoners en weten daarom wel wat er speelt binnen deze kernen”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). In het verleden heeft de gemeente wel een gebiedscoördinator gehad die werkte als een soort dorpscoördinator. Maar die heeft de gemeente nu niet meer.

De gemeente verstrekt verder subsidies aan burgerinitiatieven als men daar een gewone subsidieaanvraag voor doet, maar dat is niet structureel vastgelegd. Slagers (persoonlijk communicatie, 02-07-2013) vindt dat er altijd wel een subsidiepotje voor initiatieven moet zijn, maar ook dat daar een duidelijker structuur. *“Bij veel gemeente is het vaak is het ad hoc beleid. Daar mag wel eens wat meer structuur in komen. Voor initiatieven is niet echt een vaste subsidie voor. Bijvoorbeeld dat er een budget voor een kern ter beschikking wordt gesteld, waarbij wordt gezegd dat dat budget mag worden ingezet voor initiatieven die uit het dorp komen, die voor het dorp zijn. Dat mag duidelijker worden. Te vaak zeggen wij: ‘Dit is het budget en hier moet je het mee doen’. Maar er is niet een extra potje om iets extra’s in dorpen aan te kunnen pakken door de initiatiefnemers”*. Op financieel gebied denkt Slagers (persoonlijk communicatie, 02-07-2013) dat ook het instellen van bepaalde dorpsbudgetten kan werken in bepaalde dorpen. *“Die kunnen dan worden gegeven aan bepaalde belangenorganisatie. Wellicht kan dat daar dan leiden tot meer verantwoordelijkheidsgevoel, waardoor meer burgerinitiatieven worden genomen ten behoeve van de leefbaarheid van het dorp”*. De gemeente benadrukt dat de burgers niet moeten denken dat de gemeente alles maar kan financieren. De initiatiefnemers moeten zich wel voldoende inzetten. *“Het moet namelijk wel een ‘en en situatie’ zijn. Waarbij de initiatiefnemers het voortouw neemt en wij ze kunnen ondersteunen. In sommige gevallen zie je echter dat bewoners verwachten dat de gemeente alles maar regelt”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

Toekomstbestendigheid van voorzieningen en bewustwording van de toekomstige ontwikkelingen

Sinds 2013 is gemeente Hof van Twente bezig met het accommodatiebeleid, in perspectief van de toekomstige ontwikkelingen, zoals krimp. In het verleden heeft de gemeente zich hier nog niet op een dusdanige intensieve manier mee bezig gehouden. Men hoopt dat het beleid, met de bijhorende inventarisatie over wat de krimp en andere ontwikkelingen betekenen voor de kernen en haar accommodaties. De toekomstige ontwikkelingen zoals krimp worden hierin nadrukkelijk in meegenomen. *“Dit jaar zijn we druk bezig met accommodatiebeleid. Daar komt een accommodatievisie bij die gericht is op de toekomst en waar rekening wordt gehouden met verschillende ontwikkelingen. Die visie is extern uitgezet door een andere partij. Daar gaan we mee bezig om te kijken wat de krimp in de toekomst voor gevolgen voor accommodaties in de kernen binnen deze gemeente. Die geeft het beeld over de periode 2014-2030. We gaan praten met de accommodatiestichtingen. Maar de stichtingen krijgt wel de ruimte om input te vragen van de achterban. Maar ook mogen bewoners dat zelf doen. Want het kan best zo zijn dat bepaalde kernen het wel moeilijk krijgen in de toekomst om het in stand te houden”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). De gemeente is daarnaast ook aan het kijken hoe men om moet gaan met de vergrijzing in de verschillende kernen binnen de gemeente. De gemeente verwacht echter dat de krimp in Bentelo niet extreem zal zijn gekeken naar de prognoses die er nu zijn. Volgens de gemeente hadden de initiatiefnemers in Bentelo goed in de gaten dat het voortouw op dat moment moest worden genomen om het initiatief te nemen, omdat men bewust was dat er anders in de toekomst niet een toekomstbestendig en nieuw gebouw zou komen. Daaraan heeft de gemeente ook geen bewustwording voor gecreëerd. De gemeente denkt dat ze bij de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen nog steeds een aantal belangrijke rollen kan spelen. De gemeente vindt het namelijk ook van belang dat dorpen toekomstbestendige (ontmoetings)accommodaties hebben omdat deze van belang zijn voor de dorpen (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

Gemeentelijke visie op het burgerinitiatief

In het kader van burgerparticipatie is het project in Bentelo een goed voorbeeld voor andere burgerinitiatiefprojecten in de gemeente Hof van Twente. Het beleid van de gemeente is er namelijk op gericht om steeds meer de verantwoordelijkheid bij de inwoners zelf neer te leggen. In dit geval heeft stichting De Pol de regie in handen genomen. De gemeente is betrokken geweest als subsidieverstrekker en deskundige op het gebied van wet- en regelgeving. Veel vrijwilligers hebben zich ingezet voor de realisatie van het initiatief. Het initiatief is primair tot stand gekomen door burgers, waarna ze in het vervoltraject met de gemeente hebben samengewerkt. De gemeente vindt dat de regiefunctie volledig lag bij de beheersstichting de Pol gedurende het proces. *“Het initiatief is echt vanuit de filosofie van de bewoners tot stand gekomen en hebben daarna ook het plan verder uitgewerkt. Toen men kon aantonen dat ze voldoende bezetting in het complex konden krijgen begon het proces te draaien. De inbreng van het dorp was heel groot. Met vrijwilligers hebben ze zoveel mogelijk zelf dingen gedaan. Ze moesten zelf ook veel vrijwilligersuren er in stoppen. Maar hebben ook een eigen financiële inbreng gedaan”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). De gemeente heeft vooral op faciliterend en ondersteunend gebied bijgedragen aan het initiatief. Vooral de nauwe samenwerking heeft volgens de gemeente een positieve bijdrage geleverd. Daarnaast was Slagers zelf het vaste contactpersoon van het initiatief tijdens het totstandkomingsproces. Gedurende de totstandkoming hebben ambtenaren vanuit verschillende afdelingen de initiatiefnemers geadviseerd. Bijvoorbeeld op gebied van wet- en regelgeving. *“Afhankelijk van het verloop en fase van de totstandkoming kwamen er elke keer diverse ambtenaren bij. Zoals iemand op gebied van de bouw, vanuit de bouwafdeling, voor het geven van advies, maar ook voor een bepaalde controle om er voor te zorgen dat het volgens de regels ging. Elke keer ga je dus een stap verder, en elke keer zit er weer iemand anders van de gemeente bij die adviseert en ondersteunt. Dat is het gehele traject wel gebeurt. Eerst kwam het vanuit onze afdeling, de maatschappelijke ontwikkeling en uiteindelijk kwam bij de bouw de Ruimtelijke Ordeningsafdeling er bij”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). De gemeente heeft er naar eigen zeggen alles aan gedaan om de totstandkoming zo makkelijk mogelijk te laten verlopen, maar wel binnen de wettelijke kaders. *“Ik denk dat we de initiatiefnemers goed hebben geholpen bij aanpassingen van het bestemmingsplan. Die moest namelijk aangepast worden”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

Omdat men het initiatief heeft gerealiseerd volgens het Kulturhus-principe hebben de initiatiefnemers ook vanuit de provincie een Kulturhussubsidie gekregen. Maar vooral de gemeente heeft op financieel veel bijgedragen (bijna € 2,3 miljoen). De financiële bijdrage is volgens de gemeente ook het belangrijkste instrument dat ze hebben ingezet, want men heeft veel geïnvesteerd in de gemeenschapsvoorziening. De gemeente benadrukt wel dat het echt door de initiatiefnemers tot stand is gekomen. *“Dat waren echt de grote kartrekkers van het initiatief. Wij vinden het een succesvol burgerinitiatief, want als zijn niet het plan hadden gemaakt, en zoveel inzet hadden getoond, hadden wij geen financiële bijdragen gedaan voor de het nieuwe complex, en de rest van de accommodatie. Ze hebben er van alles aan gedaan om de politiek ook te bewegen om er voor te zorgen dat de sporthal er zou komen. Men heeft veel mankracht en vrijwilligers ingezet voor de realisatie van het initiatief”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013). De gemeente verstrekt geen extra structurele subsidies aan het nieuwe gemeenschapscentrum. Wel krijgt men nog altijd bepaalde subsidies binnen voor bijvoorbeeld enkele sociaal-culturele activiteiten, maar die kreeg men in het verleden ook. Met de initiatiefnemers zijn enkele afspraken gemaakt omtrent het functioneren van het gemeenschapscentrum. Een belangrijke afspraak daarbij was dat het gemeenschapscentrum gerund wordt door vrijwilligers. *“Men heeft laatst een onderzoek gedaan naar vrijwilligers in dorpen, en ze hebben daar aangegeven dat ze ruim 130 vrijwilliger hebben om het te runnen. Ze kregen in het verleden een structurele subsidie voor het zaalbeheer en voor enkele sociaal-culturele activiteiten, en doen het nu met het zelfde geld, terwijl er meer mogelijk is. Ze hebben veel meer voorzieningen en faciliteiten namelijk. Daarnaast komt er ook veel meer tot stand in het dorp. Ze hebben dus geen grote extra structurele subsidies, maar er staat meer en er komt meer tot stand. Met het zelfde geld realiseren ze veel meer”* (Slagers, persoonlijk communicatie, 02-07-2013).

4.8.3 Totstandkoming van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

Het oude Gemeenschapscentrum de Pol was toe aan vernieuwing en uitbreiding zodat het weer voldoende kwaliteit voor de toekomst zou kunnen bieden en bewoners op langer termijn ook nog gebruik van een dergelijk gemeenschapscentrum zouden kunnen maken. Vanwege intensief gebruik van de sportzaal door de vele verenigingen werd er al vaak gezinspeeld op de uitbreiding van de sportzaal naar een sporthal (www.depol.nl). Met de komst van het nieuwe gemeenschapscentrum werd ook beoogd dat de samenhang en de leefbaarheid in het dorp zou worden vergroot (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Een aantal voorzieningen en verenigingen waren al geclusterd in het oude gebouw zoals een gymzaal, kantine, een voetbal- en volleybalvereniging, een bejaardensoos, bejaardengymnastiek en schoolgymnastiek. Daarom was er altijd al een bepaalde samenwerking tussen de diverse verenigingen. Maar de clustering is met de intensieve uitbreiding vergroot. Te denken valt aan extra kleedkamers, een 3e voetbalveld, tennisbanen, peuterspeelzaal, de gymzaal werd sportzaal en de kantine werd vergroot (www.depol.info). Ook zijn de handbalvereniging, peuterspeelzaal en een buitenschoolse opvang in het complex gevestigd. Maar ook heeft de kantine een flinke upgrade gekregen waardoor deze aantrekkelijker is geworden. De dorpsraad maakt nu ook veel gebruik van de vergaderruimtes hierbinnen (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). *“Met de komst van het nieuwe gebouw hebben we in ieder geval een gemeenschapsvoorziening die toekomstbestendig is, en aan de toekomstige vraag van het dorp kan voldoen. We konden eerst niet alles huisvesten en aan ieders behoefte voldoen. De handbalvereniging moest jarenlang uitwijken naar een ander gebouw in een ander dorp. Die kunnen we nu wel ruimte aanbieden”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Veel Benteloërs begonnen een aantal jaren voor de totstandkoming steeds meer te roepen dat het oude complex een transformatie en uitbreiding moest krijgen. Echter waren er nog geen concrete plannen op dat moment. Toen Jannink net voorzitter was geworden van Stichting de Pol zat men net in een fase dat het bestuur in gesprek was met de gemeente over het grondbeleid in Bentelo. Dat ging voornamelijk over dat de gemeente een stuk grond van het oude Pol complex wilde kopen om zo te zorgen voor een betere ontsluiting van de nieuw gebouwde basisschool. De bewoners gaven aan dat ze wel de grond wilden verkopen voor een plein voor de school, maar daar stond tegenover dat de gemeente moest meewerken voor een eventuele realisatie van een sporthal en uitbreiding van het complex. *“Daar is destijds nog lang een discussie geweest over deze grondzaken, vooral over de financiële rol van de gemeente hierin”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De bewoners geven verder benadrukken dat er voor deze besprekingen nog niet echt concrete plannen waren gemaakt voor een realisering van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Door deze besprekingen, waarbij de gemeente ook een grote rol had omdat ze een stuk grond van de Pol wilden kopen, zijn de initiatiefnemers van het betreffende initiatief in stroomversnelling geraak, waarna er met diverse partijen/dorpsbewoners steeds concretere voorstellen en plannen werden gemaakt. Daarbij stond voorop dat de gemeenschapsvoorziening toekomstbestendig gerealiseerd moest worden en een gezonde exploitatie op langer termijn moest kunnen garanderen. Daarom hebben de initiatiefnemers destijds een bezettings- en behoefte onderzoek voor laten uitvoeren. Het ontmoetingscentrum moest exploitabel worden. Daarom moest er een redelijke bezetting worden gehaald. Uit deze onderzoeken bleek dat de resultaten positief waren. In de situatie van toen had men namelijk de hoogste bezetting van de gemeente. De initiatiefnemers vonden dit van belang, omdat ze zich bewust waren dat je niets hebt aan een gebouw dat in de toekomst niet exploitabel kan zijn. Stichting de Pol, initiatiefnemer van het project, heeft toen aan de gemeente aangetoond dat er een haalbaar plan lag (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Om de realisatie van het toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening te kunnen uitvoeren hadden de initiatiefnemers de gemeente nodig, vooral op financieel gebied. De transformatie- en bouwkosten waren namelijk hoog. Zowel de raad en het B&W moesten daarom instemmen met het initiatief, dat tot dan toe helemaal door de burgers zelf was opgezet. *“Toen wij hadden aangetoond dat we in de toekomst voldoende bezetting zouden halen zei de gemeente: ‘Kom maar op met jullie plan dan!’* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). In het loop van het proces kreeg het plan steeds meer handen en

voeten. Over de realisering van een (toekomstbestendige) sport- en gemeenschapscentrum is door de raad toen gestemd of het er wel of niet moet komen. Tijdens deze vergadering in 2009 zaten ruim 300 Benteloërs op de tribune met blauw/witte sjalotjes (de kleur van de plaatselijke voetbalclub v.v. Bentelo) en spandoeken om de wens van het te realiseren gemeenschapscentrum bij te zetten. *“Dat is één van de mooiste momenten in de aanloop, dat vergeet ik nooit meer. Uiteindelijk werd er in de eerste vergadering tegengestemd. Er was op ambtelijk niveau wat onjuiste informatie verstrekt, bewust. De fractie is daar later op teruggekomen. Toen was de kogel door de kerk. In 2009 was dat. In de zomer van 2010 waren we al aan het bouwen, toen is het heel snel gegaan”*(Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De gemeenteraad was overtuigd van het initiatief, maar het B&W wilde nog niet meteen ‘groen licht’ geven voor het plan. Het college ging uiteindelijk, onder druk van de gemeenteraad, akkoord met het plan. Het doorzettingsvermogen van de bewoners en initiatiefnemers werd uiteindelijk dus beloond, want er kwam groen licht voor de verbouwing van de Pol tot sporthal. *“We hebben heel veel gelobbyd bij de gemeenteraad en zijn veelvuldig aanwezig geweest bij de vergaderingen die de raad. Uiteindelijk was het gemeentebestuur om, en daarmee ook de ambtenaren. Daarna was iedereen met ons mee. Vanaf dat moment hebben we ook een hele goede samenwerkingspartij gehad aan de gemeente. Daarvoor hebben we dat echter niet ervaren”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Na informatieavonden waar gebruikers konden meedenken over de indeling en opzet van het gebouw is begonnen met de bouw. Emma Bunte, penningmeester van de stichting de Pol verteld: *“In de voorbereidingsfase hebben we een tweetal informatieavonden georganiseerd voor de huidige en toekomstige gebruikers, inwoners van Bentelo en overige belangstellenden. Tijdens de avonden hebben we de plannen gepresenteerd. Daarop konden de aanwezigen reageren. De ingekomen reacties hebben we meegenomen in het ontwerp”* (Gemeente Hof van Twente, 2010). Marianne Jannink, secretaris van stichting de Pol vult aan met: *“De exploitatie van de sportzaal is in handen van vrijwilligers. Dit is de basis waarop ook het nieuwe sport- en gemeenschapscentrum leunt. Het is dan ook logisch dat de vrijwilligers invloed hebben op de plannen. Voor de inrichting zijn twee werkgroepen opgericht, waarin ook weer verschillende gebruikers zitting hebben.”* (Gemeente Hof van Twente, 2010). In mei 2010 werd begonnen de eerste sloopwerkzaamheden en nog geen jaar later was de verbouwing van het hernieuwde complex een feit. In maart 2011 werd de Pol feestelijk geopend met als leus ‘Bentelo komt thuis’. Een droom voor de Benteloërs was daarmee werkelijkheid geworden (www.depol.nl). Dankzij het geweldige gemeenschapsgevoel en inzet van de vele vrijwilligers staat er een bijzonder sport- en gemeenschapscentrum met sporthal waar heel Bentelo trots op is (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Het belang en meerwaarde van Sport- en gemeenschapscentrum de Pol

De bewoners geven aan dat het sport- en gemeenschapscentrum het hart van het dorp is geworden. De vitaliteit en leefbaarheid is door de totstandkoming van het gebouw in het dorp verbeterd. De bewoners geven aan dat er altijd al wel een goed verenigingsleven in Bentelo was, maar met de komst van het nieuwe gebouw denken de bewoners dat het verenigingsleven nog meer een impuls heeft gekregen. Het heeft een goede bijdrage op de bevordering van de samenhang in de kern. Daarnaast is er met de komst van het huidige complex meer interactie ontstaan tussen verschillende partijen en ontstaan er meer initiatieven. Alle bewoners komen er nu echt graag. *“Het is nu eigenlijk een perfect gebouw waar alles goed is geregeld. Er wordt ook meer gebruik gemaakt van dit gebouw voor bijvoorbeeld vergaderingen. Het is hier ook veel gezelliger geworden. Je krijgt zo meer samenhang binnen het dorp hier. Er worden hier veel toernooien georganiseerd waaraan diverse bewoners aan deelnemen”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Jannink vervolgt met: *“Nu kunnen we hier veel meer. Doordat we nu een mooi gebouw hebben komen nu ook verenigingen van elders hier ook recreëren. Veel was al centraal, en dat was ook de reden dat veel Benteloërs ook riepen om een transformatie en uitbreiding van het complex. Maar nu merken we ook dat er meer initiatieven worden genomen. Daarnaast zien we ook dat het aantal gebruikers ook sterk groeit. Dus dat zijn een aantal extra positieve punten van dit gebouw. We kunnen nu eindelijk in de vraag van het dorp voorzien”*(Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De toekomstbestendigheid zit hem vooral in het feit dat het dorp tientallen jaren vooruit kan met het huidige gebouw. Het is multifunctioneel voor diverse verenigingen en evenementen. Door het delen van één gemeenschappelijk gebouw is het op langer termijn ook exploitabel. Hierbij krijgt de stichting nog wel een aantal structurele subsidies vanuit de gemeente. Maar de kosten voor alles zijn veel lager dan voorheen omdat het door veel vrijwilligers wordt gedragen. Deze vrijwilligers zijn van groot belang voor de instandhouding. *“Wij hebben als initiatiefnemers goed gekeken toekomst van het dorp. We hebben een sterk verenigingsleven, en met het huidige gebouw kunnen we zeker 30 á 40 jaar door. Wij wilden een verzamelingsgebouw hebben waar alle zaken bij elkaar komen. Uiteindelijk is deze samenvoeging van meerdere verenigingen wel een grote meerwaarde. Dat is gewoon een hele goede oplossing om in te spelen op de toekomstige ontwikkelingen”*(Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

(Externe) faal en succesfactoren totstandkoming van het burgerinitiatief

Primair kan worden gesteld dat vooral de hoge mate van organisatiekracht en saamhorigheid van de bewoners van Bentelo hebben bijgedragen aan het succes van het initiatief. Doordat in het oude complex al door veel partijen werd samengewerkt stonden de neuzen van de dorpsbewoners al snel dezelfde kant op. Wat heeft bijgedragen is dat de initiatiefnemers veel ‘goodwill’ hebben gecreëerd onder de politiek. Ook het creëren van draagvlak binnen het eigen dorp was ook van groot belang. Hierdoor voelde iedereen zich betrokken bij het initiatief, waardoor het echt een gemeenschapsgebouw van het gehele dorp werd. Daarnaast kon men op deze manier ook naar de politiek toe uitdragen dat ze zoveel mensen en menskracht achter zich hadden staan om het te realiseren. Daarnaast spreekt Jannink over een extreme inzet van het dagelijks bestuur van de

stichting die er veel tijd en energie in heeft gestopt. *“Wij hebben een periode gehad dat we er gemiddeld 16 uur per week er mee bezig waren. Soms zelf wel 24 uur om dat gevecht met de gemeente aan te gaan, tot de goedkeuring. We waren vaak bij raadrotondes aanwezig, gingen brieven sturen, etc.”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Tevens waren een aantal andere factoren die van groot belang waren voor de succesvolle totstandkoming. De initiatiefnemers geven meerder malen aan dat vooral de financiële bijdrage van de gemeente noodzakelijk was. Doordat de gemeente de grond aan de oostkant van de Pol wilde gebruiken als belangrijke doorgang voor de plaatselijke basisschool, kwam het totstandkomingsproces in stroomversnelling. De grond werd geruild met andere grond rondom het complex van de Pol waardoor het sport- en gemeenschapscentrum kon worden uitgebreid tot een volwaardige sporthal met diverse gemeenschapsvoorzieningen. Daardoor ging de gemeente uiteindelijk ook akkoord om een financiële bijdrage te doen (Gemeente Hof van Twente, 2010; Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De initiatiefnemers hebben verder veel geluk gehad dat het besluit voor een grote gemeentelijke financiering van het gebouw net voordat de crisis begon was genomen. De gemeente verwacht dat dergelijke initiatieven tegenwoordig moeilijker te financieren zijn omdat veel gemeenten tegenwoordig ook moeten bezuinigen (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Ook waren er enkele moeilijkheden bij de totstandkoming te vinden. In het begin zag de gemeente helemaal niets in de bouw van een nieuw gemeenschapscentrum inclusief sporthal. Men was meer bezig met de vraagstukken omtrent het grondbeleid dat zich afspeelde rondom de school. De initiatiefnemers hadden toen te maken met enkele (negatieve) politieke ‘spelletjes’ binnen de gemeente. Ook was er een gemeenteambtenaar die de initiatiefnemers tegenwerkte. *“Die ambtenaar heeft destijds verkeerde gegevens naar de raad gecommuniceerd. Die is hiervoor ook op teruggefloten en tijdelijk van zijn positie afgezet. Dat was toen echt een raar politiek spelletje. Het burgerinitiatief werd dus aan het begin zeker niet gestimuleerd, maar juist gezorgd voor negatieve energie. Als we niet vasthoudend waren geweest, dan was hier helemaal niets van de grond gekomen”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Daarna was er ook een wethouder die lange tijd tegen het initiatief was, terwijl de gemeenteraad toen al wel voor was (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). In de realisatiefase van het project is ook nog een kritische noot betreft het financiële verhaal. Op een gegeven moment moesten de initiatiefnemers met een minder budget het initiatief realiseren vanwege het verwachte aanbestedingsvoordeel dat de gemeente verwachtte door de crisis. *“Wij hadden onze uitbreidingskosten begroot op € 2,95 miljoen. Daarvan zei de gemeenteraad na loop van tijd, toen het crisistijd was: ‘Het is nu crisis, dus jullie kunnen 15% wel minderen van het budget, want dat kun je wel halen met het aanbestedingsvoordeel’. We hebben ook meteen een brief gestuurd naar de gemeenteraad dat men zo niet moet denken, en dat verkeerd is”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Uiteindelijk heeft de gemeente dit laten lopen en zijn er geen concrete/juridisch bindende afspraken met de initiatiefnemers daarover gemaakt. Men heeft toen deze ruimte gepakt en het initiatief gewoon op basis van de toenmalige markt begroot. *“Maar op het eind kwamen we volgens de gemeente dus 15% tekort. De gemeenteraad vroeg hoe dat nou kon. We hebben toen gezegd dat het nooit naar de stichting als taakstellend benoemd. Daar is toen ook onderzoek naar gedaan. Wij kregen hierin gelijk. Maar helaas komt hierdoor wel enkele negatieve berichtgeving in de kranten. Onlangs werd er nog door iemand gevraagd die buiten de gemeente woont, die het ergens in de kranten had gelezen, of de begrotingstekort al was opgelost. Terwijl daar eigenlijk helemaal geen sprake van was”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Volgens zijn Jannink (persoonlijke communicatie, 02-07-2013) kosten dit soort zaken voor initiatiefnemers veel onnodige energie en frustratie (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

4.8.4 Algemene samenwerking/verhouding gemeente en de kleine kern

In algemene zin vindt de dorpsraad dat de verhouding met de gemeente de laatste jaren is verbeterd. *“Sinds de komst van het nieuwe college en de gemeenteraad in 2010 merken we dat de relatie en verhouding sterk is verbeterd”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De relatie tussen de dorpsraad wordt nu als goed ervaren omdat men elkaar tegenwoordig beter kan vinden dan voorheen. Zo merkt men dat ze meer bij zaken worden betrokken door de gemeente waarbij men het gevoel heeft dat ze ook serieuzer door de gemeente worden genomen. Echter geeft men aan dat het niet helemaal duidelijk is welke rol en bijdrage de gemeente verwacht van dorpsraad in deze gemeente. *“Ik merk dat we als dorpsraad de laatste tijd wat meer worden benaderd door de gemeente. Maar dat komt ook deels omdat we zelf ook wat zichtbaarder zijn geworden. Dat was eerder veel minder”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De relatie specifiek gericht op de totstandkoming van het gemeenschapscentrum wordt door de initiatiefnemers als zeer wisselend ervaren. De relatie met de gemeente werd in de beginfase als slecht ervaren. Vanaf het moment dat het plan was goedgekeurd waren enkele gemeenteambtenaren nauw betrokken bij het totstandkomingsproces van de planvorming. De initiatiefnemers van het dorp en de gemeente trokken toen als samenwerkingspartners met elkaar op. Dat proces verliep volgens de initiatiefnemers goed en er ontstond een gezonde verhouding wat het totstandkomingsproces ten goede kwam. *“Je kan eigenlijk praten over twee fases waarin we hebben gezeten bij de totstandkoming van het initiatief. Een fase voor de overeenkomst, en na de overeenkomst met de gemeente. Wij het eerst was ‘wij tegen de gemeente’ en daarna ‘wij met de gemeente’. Dat was een verschil van dag en nacht”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Vooral door de ‘negatieve’ gemeentepolitiek verklaren de bewoners dat er een slechte relatie was tussen de gemeente en initiatiefnemers. Daarbij wordt vooral gewezen naar de wethouder die tegen het project was en een ambtenaar die het de initiatiefnemers moeilijk maakte en foutieve informatie aan de gemeenteraad had verstrekt (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

4.8.5 Rol gemeente bij toekomstgerichtheid, burgerparticipatie en bewustwording van toekomstige ontwikkelingen

In het verleden was er volgens de bewoners een onvoldoende klimaat voor burgerparticipatie binnen de gemeente Hof van Twente. De laatste paar jaar is daar volgens de bewoners wel een (cultuur)verandering in gekomen. De bewoners vinden dat de gemeente meer aandacht probeert te hebben voor zelfredzaamheid in de kernen (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Het contact is volgens de dorpsraad verbeterd en de gemeente betreft de dorpsbewoners en de dorpsraad eerder bij bepaalde besluitvormingsprocessen betreft leefbaarheidszaken in het dorp. Dat betekent dat bewoners al in het voortraject betrokken moeten worden. *“We worden meer bij zaken betrokken. Maar het kan altijd meer. De gemeente is nu bezig met de structuurvisie. Daar hebben we ook een vergadering over. Daarbij zijn we als dorpsraad gevraagd en benaderd over de herziening van de structuurvisie, waarbij ze met ons als dorpsraad daarover willen praten. We zijn nu aan het kijken wat onze rol daarin kan zijn”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Echter vindt de dorpsraad het soms onduidelijk welke rol de dorpsraad, vanuit het perspectief van de gemeente, moet vervullen. De dorpsraad wilt een actievere rol hebben en meer verantwoordelijkheid krijgen. *“Op dit moment heb ik eigenlijk nog niet een idee hoe deze gemeente naar de dorpsraad kijkt. Op dit moment, maar zeker kijkend naar de toekomst. Hoe men de dorpsraad wilt inzetten. Daar moet de gemeente duidelijk over communiceren. Bijvoorbeeld voor welke punten ze ons willen inzetten, of verantwoordelijkheid over krijgen. Ik heb veel liever dat we als dorpsraad samen met de gemeente kijken naar de ontwikkelingen, wetgeving of initiatieven die er zijn, dan dat wij komen met: ‘Wij willen graag dit!’”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

De gemeente heeft betreft het initiatief vooraf niet geattendeerd op, of geïnformeerd over de mogelijke negatieve toekomstige ontwikkelingen in de kern. De gemeente heeft bijvoorbeeld geen bijeenkomst georganiseerd over de toekomstige ontwikkelingen, de gevolgen voor voorzieningen in kleine kernen en bepaalde oplossingsrichtingen die daar bij horen. De initiatiefnemers hebben grotendeels zelf gekeken naar de toekomstbestendigheid van het gemeenschapscentrum. Dat is dus volledig vanuit de initiatiefnemers zelf gebeurt. Het idee van die initiatiefnemers was dat er een gebouw kwam te staan waar het hele dorp, met diverse verenigingen en voorzieningen jarenlang mee vooruit konden en ook aan de toekomstige vraag kan voldoen. Daarbij vond men het zelf van belang dat het ook in de toekomst exploitabel zou blijven. De bewoners vinden het wenselijk dat de gemeente duidelijk de dorpsbewoners informeert en attendeert als er bepaalde ontwikkelingen binnen het dorp komen. Daarbij vinden de bewoners dat de gemeente best haar gedachte of plannen over het dorp met het dorp mag delen. *“Als je kijkt naar bepaalde dorpen waar de krimp er echt snel aan zit te komen, en er leegstand is of komt, dan moet je wel in gesprek met de bewoners of dorpsraden gaan waar dat er aan zit te komen, en wat je wellicht kunt doen”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Jannink (persoonlijke communicatie, 02-07-2013) vervolgt met: *“We zijn op dit moment gelukkig nog geen vergrijzend dorp. Maar we weten niet wat de prognoses over 10 jaar zullen zijn in het dorp. Dat is nog allemaal onzeker”*. De gemeente mag hier een trekkende rol in spelen om bewoners bewust te maken van bepaalde ontwikkelingen en beleid die ze wilt voeren in de komende jaren. Dat kan bijvoorbeeld door bepaalde bijeenkomsten of vergaderingen daarover met verenigingen te houden. Men vindt dat dorpen ook informatief gevoed moeten worden door de gemeente. *Bijvoorbeeld over hoe men op bepaalde ontwikkelingen moeten anticiperen.* Volgens de bewoners heeft de gemeente de laatste jaren wel een aantal bijeenkomsten daarover georganiseerd, en moet dit ook blijven doen. *“We worden als dorpsraad daar ook voor uitgenodigd. Daar ben ik ook regelmatig bij aanwezig. Want ik vind dat wel van belang. Omdat we zo ook weten wat er speelt in de gemeente”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Samenvatting ervaringen van bewoners en de wenselijke rollen gericht op bewustwording en burgerparticipatie: In het verleden was er volgens de bewoners een onvoldoende klimaat voor burgerparticipatie. De laatste paar jaar is daar volgens de bewoners wel een (cultuur)verandering in gekomen. De bewoners vinden dat de gemeente meer aandacht probeert te hebben voor zelfredzaamheid in de kernen. Daarnaast worden dorpsbewoners en de dorpsraad eerder bij bepaalde besluitvormingsprocessen betreft leefbaarheidszaken in het dorp. Men vindt wel dat de rol van de dorpsraden duidelijker moet worden gemaakt door de gemeente. De gemeente heeft de laatste jaren een aantal bijeenkomsten georganiseerd over toekomstige ontwikkelingen in de kleine kernen. Dat moeten ze volgens de bewoners ook blijven doen. De bewoners vinden het namelijk wenselijk dat de gemeente duidelijk de dorpsbewoners informeert en attendeert en moet dit ook blijven doen. De gemeente mag hier een trekkende rol in spelen om bewoners bewust te maken van bepaalde ontwikkelingen.

4.8.6 Wenselijke rollen en ingezette gemeentelijke instrumenten voor burgerinitiatiefklimaat

In het verleden werd er door de bewoners een onvoldoende klimaat voor burgerinitiatieven en zelfredzaamheid binnen de gemeente Hof van Twente ervaren. De bewoners vinden dat de gemeente hier in het verleden onvoldoende ruimte heeft geboden aan de kernen en burgerinitiatieven. Men had het gevoel dat in het verleden het burgerinitiatiefnemers te moeilijk en complex werd gemaakt om initiatieven te nemen. Maar ook hier merken de bewoners dat er de laatste jaren cultuuromslag in is gekomen waarbij ambtenaren meer actiever meedenken met de bewoners. Dat heeft een positieve invloed op de het burgerinitiatiefklimaat. Echter blijft er scepsis bestaan betreft de zelfredzaamheid. De bewoners hebben namelijk nog steeds het gevoel dat de gemeente grote moeite heeft met het waarderen van vrijwilligers binnen deze gemeente (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). *“Door bezuinigingsmaatregelen wordt door de gemeente nu ingezoomd op burgerparticipatie. Dit is goed omdat door samenwerking tussen bewoners en de gemeente meer kan worden gecreëerd. Je hebt dan ook een gedeelde verantwoordelijkheid en leiderschap”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

In veel gevallen regelen bewoners veel dingen zelf in Bentelo. De bewoners geven aan dat de meeste verenigingen of bewoners wel iemand direct bij de gemeente kennen. Dat geldt dan vaak voor kleinere problemen of initiatieven. De lijntjes naar de gemeente(-ambtenaren) zijn de laatste jaren steeds korter geworden. Ditt wordt als wenselijk ervaren. Volgens de

bewoners is er geen vast contactpersoon binnen de gemeente betreft burgerinitiatieven, of speciaal voor de dorpen. Volgens ter Avest (persoonlijke communicatie, 02-07-2013) waren er in het verleden ook één keer per jaar gesprekken met het B&W en de dorpsraden. De bewoners ervaren dit als een positieve bijdrage wanneer het gaat om het tonen van waardering naar de dorpsraden. Maar het is niet noodzakelijk dat dit structureel gebeurt m.b.t. het stimuleren van burgerinitiatieven. Men vindt het veel belangrijker dat als er een bepaald probleem of initiatief is een wethouder de initiatiefnemers direct kan ondersteunen of op weg kan helpen. Daarnaast vindt men het van belang dat er goed contact is met ambtenaren en deze ambtenaren daar ook meer open voor staan. *“Vanuit de ambtenaren hadden we vaak minder vaak contact. De laatste jaren hebben we daar juist wat beter contact mee, en wat actiever mee. Daar zijn we ook in gesprek mee over een aantal zaken”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). In het verleden ging er volgens de bewoners wel veel mis op gebied van communicatie naar de dorpen en initiatiefnemers of dorpsraad toe. Een voorbeeld hiervan is dat de dorpsraad, één van de initiatiefnemers voor het nieuwe dorpsplein, bij de officiële opening van het dorpsplein geen uitnodiging van de gemeente heeft gekregen (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

De bewoners vinden dat de gemeente zeker nog een belangrijke rol kan spelen bij het ontstaan van burgerinitiatieven. Maar de gemeente moet wel een aantal zaken verbeteren om daadwerkelijk een positieve bijdrage te hebben op een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven. De bewoners merken wel dat de gemeente de laatste jaren daar de laatste jaren wel hun best voor doen om daar een bepaalde cultuuromslag in te maken. De bewoners vinden het van belang dat de gemeente burgerinitiatiefnemers meer de ruimte geeft om initiatieven te kunnen nemen. *“De gemeente moet soms ook durven los te laten, en zelfredzaamheid wat meer stimuleren”*(Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Maar de bewoners geven vooral aan dat een goede samenwerking en verhouding tussen initiatiefnemers en de gemeente van belang is voor het ontstaan van succesvolle initiatieven in de gemeente. Als de gemeente op de hoogte is van bepaalde initiatieven vindt men het wenselijk dat de gemeente pro-actiever gaat meedenken met initiatiefnemers. Daarbij hoort ook dat de gemeente meer moet kijken naar de mogelijkheden van bepaalde initiatieven, dan naar de moeilijkheden die daar bij komen kijken. Dat betekent ook dat ze initiatiefnemers serieuzer moeten nemen. Daarnaast moet de gemeente vooral faciliterend en ondersteunend zijn. Op faciliterend gebied gaat het vooral om een bepaalde (co)financiering om burgerinitiatieven te kunnen uitvoeren. De ondersteuning is vooral gericht op advisering en expertise omtrent complexe initiatieven. De bewoners kunnen bij bepaalde initiatieven namelijk het advies van de gemeente goed gebruiken. Bijvoorbeeld doordat de gemeente een aantal gemeentelijke experts/ambtenaren inzetten die de initiatiefnemers kunnen begeleiden en op weg kunnen helpen bij initiatieven. Dat geldt vooral bij complexe langdurige initiatieven. *“Dan heb je vaak te maken met langere procedures omdat op verschillende niveaus beslissingen worden genomen. Ik vind het persoonlijk belangrijk dat over bepaalde beslissingen transparantie en duidelijkheid is over wanneer bepaalde zaken besloten moeten worden. Vooral ook wat de kwesties zijn waarom men wel of niet kiest voor bepaalde zaken. Want dan zit er ook meer begrip achter vanuit de bewoners. Want alleen een ‘nee’, is niet voldoende. Leg dat ook even uit waarom het dan niet kan. Is het bijvoorbeeld op gebied van kosten, of iets anders”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Op communicatiegebied mag de gemeente wat slimmer worden stelt de dorpsraad. De gemeente moet de juiste mensen voor specifieke vraagstukken beter en duidelijker in kaart brengen. De bewoners geven aan dat het voor bepaalde vraagstukken moeilijk is om de juiste mensen binnen de gemeente te vinden is. *“Wat we willen is dat als er een probleem is, we dan meteen weten bij wie we dan moeten en kunnen aankloppen”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Daarbij hoort ook dat de gemeente dorpsraden of bewoners specifiek en persoonlijker moeten benaderen. Dat betekent dat de gemeente zelf actiever in contact moet blijven met bewoners en dorpsraden in kernen waar nauwelijks of moeizaam burgerinitiatieven tot stand komen. De bewoners van Bentelo zeggen dat de gemeente ook aandacht moet houden voor kernen waar minder initiatieven ontstaan. *“We hadden als dorpsraad bijvoorbeeld de behoefte dat de gemeente ons meer op de hoogte hield van waar men zich nu mee bezig houdt. Je leest de kranten wel, maar daarnaast wordt ook van alles gecommuniceerd in de gemeenteraad, wat van belang is”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013; Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Ook wordt de zichtbaarheid van de gemeente van belang geacht. Dat houdt in dat men de dorpsbewoners/actief op de hoogte houdt over bepaalde ontwikkelingen die in de gemeente spelen. Daarin mag de gemeente initiërend zijn. Dat heeft vooral te maken met het creëren van bewustwording in dorpen te maken. *“Dat kan de gemeente doen door ambtenaren of raadsleden vaker in gesprek te laten gaan met de dorpsraad of verenigingen over hoe ze naar bepaalde zaken kijken en hoe zaken kunnen worden aangepakt. Daarin moet je als gemeente niet een regisserende rol in vervullen, maar juist op een oriënterende en informatieve manier acteren”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Beleidsinstrumenten

Financieel

De bewoners van Bentelo vinden dat er altijd subsidiemogelijkheden moeten zijn omdat dat van belang is voor het ontstaan en kunnen uitvoeren van burgerinitiatieven. *“Maar het kan ook al helpen als de gemeente duidelijk aangeeft waar bepaalde financieringsstromen vandaan kunnen komen en waar bepaalde subsidies vandaan kunnen worden gehaald. In Bentelo zijn een aantal mensen die de weg richting subsidieland goed weten te vinden. Daar heeft Bentelo geluk mee. Maar de gemeentelijke subsidiebedragen van de gemeente worden helaas wel wat minder”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Subsidie voor dorpsraad: De dorpsraad krijgt een kleine subsidie vanuit de gemeente voor uitvoering van initiatieven. “Als dorpsraad hebben we niet veel geld. Dus daarom blijft de financiële rol van de gemeente wel van belang voor de financiering van de uitvoering van bepaalde initiatieven” (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Startsubsidies: Op dit moment heeft de gemeente volgens de bewoners ook geen subsidies voor burgerinitiatieven. In het verleden hebben ze dat namelijk niet gekregen. Bij het maken van de plannen voor het sport- en gemeenschapscentrum hebben de bewoners in het voortraject geen startsubsidie gekregen om de plannen verder uit te werken. Dit zou wel kunnen werken voor het nemen van meer verantwoordelijkheid en het ondernemen van burgerinitiatieven in kleine kernen. “Met startsubsidies kun je deze burgerinitiatieven meer stimuleren en een zetje geven om tot stand te laten komen” (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Co-financiering grootschalige burgerinitiatieven: De bewoners vinden het van belang dat de gemeente een bepaalde co-financiering kan doen bij grootschalige burgerinitiatieven. Initiatiefnemers hebben veelal niet het volledige startkapitaal of financiële mogelijkheden om bepaalde initiatieven te kunnen uitvoeren. Voor de realisering van het dorpsplein hebben de bewoners een deelfinanciering gekregen van de gemeente. Deze subsidie was niet specifiek gericht was op een dorpsinitiatief, maar meer op projectbasis (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013; Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Subsidie Dorpsplan+: De bewoners denken dat de inzet van het Dorpsplan+ kan zorgen voor meer initiatieven en bewustwording in kernen waar dat niet aanwezig is. Het dorpsplan+ is een subsidiepotje, vanuit Stimuland en de Provincie Overijssel. Het belangrijkste resultaat is het dorpsplan. Voorafgaand bij het maken van het Dorpsplan+ gaan de initiatiefnemers een convenant aan met de gemeente. De dorpsgemeenschap gaat, met ondersteuning van de OVKK, met elkaar aan tafel zitten om het te hebben over zaken waar nou behoefte aan is in het dorp, en waar op in moet worden gezet. “Dat werkt goed in bepaalde kernen waar initiatieven nog niet helemaal goed tot stand komen. Uiteindelijk komt er een mooi dorpsplan uit, waarin ook enkele initiatieven uit ontstaan. Voor deze initiatieven is niet direct budget voor. Maar het kan bewoners stimuleren om na te denken waar wel budget vandaan kan worden gehaald. Daarnaast maakt het bewoners bewust van toekomstige ontwikkelingen en de toekomst van het dorp” (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Subsidie voor externe expertise organisaties: De gemeente kan subsidie verstrekken voor externe organisaties die veel expertise hebben betreft burgerinitiatieven in kleine kernen. “De gemeente trekt steeds meer verantwoordelijkheden terug, ook omdat er minder mankracht is. Daarin kan een onafhankelijke expertise partij, zoals de VKK, een vervangende rol in spelen in het voortraject, om daarin ondersteuning te bieden” (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Communicatief

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Dorpscontactpersoon: De bewoners benadrukken dat het hebben van korte lijntjes met de gemeente van belang is. Een dorpscontactpersoon kan hierin bijdragen en kan initiatiefnemers/bewoners naar de juiste personen verwijzen. De bewoners vinden dat er wel eerst goed gecommuniceerd moet worden over wat de rol van deze dorpscontactpersoon inhoudt en waarbij deze de bewoners bij kan helpen. Daar mag de gemeente ook slimmer naar kijken (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Contactpersonen voor beheersstichtingen: Vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling hebben een aantal ambtenaren veel contact met de beheersstichtingen. Een aantal ambtenaren van deze afdeling zijn hierin het vaste contactpersoon van deze stichtingen. Dat vinden de bewoners van Bentelo wenselijk.

Kerncoördinator (mits goed ingezet/zichtbaar): In het verleden was er wel een kerncoördinator, maar die is er op dit moment niet meer omdat deze is weggesaneerd. Volgens de bewoners werd deze kerncoördinator niet op een juiste manier ingezet omdat deze niet zichtbaar genoeg was. “Deze kerncoördinator stond wel open voor bepaalde zaken. We konden komen met vragen. Echter niet iedereen wist dat deze kerncoördinator er was. Dat was iemand die binnen de gemeente zat en als het ware het eerste loket was waar we dan terecht kon. De kerncoördinator zat ongeveer één keer per week in het ouderencentrum. Maar ik denk dat het niet genoeg bekend was bij de mensen. Er was dus weinig contact” (Ter Avest, pers. communicatie, 02-07-2013).

Inzet deskundige ambtenaar: De bewoners vinden het vooral van belang als er voor bepaalde initiatieven ambtenaren ter beschikking worden gesteld die met hun expertise en deskundigheid de initiatiefnemers op weg kunnen helpen en kunnen adviseren. Dat kan gaan over wet- en regelgeving. Maar ook kan de gemeente een deskundige ambtenaar ter beschikking stellen die samen met bewoners en initiatiefnemers kijkt waar bepaalde financieringsmogelijkheden liggen en helpt bij subsidieaanvragen.

Juridisch/regelgevend

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven in kleine kernen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere procedures: De bewoners geven aan dat regelgeving en procedures bij burgerinitiatieven veelal te complex zijn. Het is daarom wenselijk dat dergelijke regelgeving flexibeler en eenvoudiger wordt.

Convenant en meer verantwoordelijkheden dorpsraad: Tussen de dorpsraad en de gemeente is geen convenant gesloten waarin staat dat de dorpsraad gevraagd of ongevraagd het vaste contactorgaan is van de gemeente over zaken die gaan betreffende het hele dorp. De dorpsraad streeft namelijk naar een grotere rol in het besluitvormingsproces betreft leefbaarheidszaken in het dorp. *“We willen steeds meer toe werken naar een dergelijk convenant zodat we officieel het platform en spreekbuis van het dorp naar de gemeente toe worden. Als wij meer verantwoordelijkheid krijgen van de gemeente dan kunnen en willen we ook veel meer doen”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Samenvatting wenselijke rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: In het verleden was er voor bewoners een onvoldoende klimaat voor burgerinitiatieven en zelfredzaamheid binnen de gemeente. Het werd burgerinitiatiefnemers te moeilijk en complex gemaakt om initiatieven te nemen. De laatste jaren is ook op dit gebied een cultuuromslag gaande waarbij ambtenaren meer actiever meedenken met de bewoners. Dat heeft een positieve invloed op de het burgerinitiatiefklimaat. Echter blijft er scepsis bestaan betreft de zelfredzaamheid waarbij vooral wordt gewezen op onvoldoende waardering voor vrijwilligers. De bewoners vinden het van belang dat de gemeente meer ruimte moet bieden aan initiatiefnemers, taken durft los te laten en zelfredzaamheid (financieel) moet stimuleren. Maar de bewoners geven vooral aan dat een goede samenwerking en verhouding tussen initiatiefnemers en de gemeente van belang is waarbij het wenselijk is dat de gemeente pro-actief meedenkt met de initiatiefnemers en denkt in mogelijkheden. Daarnaast moet de gemeente vooral faciliterend en ondersteunend zijn. Op faciliterend gebied gaat het vooral om een bepaalde (co)financiering om burgerinitiatieven te kunnen uitvoeren. De ondersteuning moet vooral gericht zijn op advisering en expertise omtrent complexe initiatieven.

4.8.7 (Wenselijke) gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten betreft de totstandkoming van de TGV

Bij de totstandkoming van het gemeenschapscentrum hebben de initiatiefnemers, onder leidende rol van stichting De Pol de regie in handen genomen. De gemeente is bij de totstandkoming van het initiatief vooral betrokken geweest als subsidieverstrekker en deskundige op het gebied van wet- en regelgeving en heeft dus vooral een faciliterende en adviserende rol gespeeld. In het beginproces hebben de initiatiefnemers vooral een tegenwerkende rol/houding van de gemeente ervaren en het initiatief niet ondersteunde of stimuleerde. Deze negatieve ervaring heeft vooral betrekking op de gemeentepolitiek. Dat heeft in bepaalde situaties voor demotivering van het initiatief gezorgd en zorgde dat het initiatief aan het begin moeilijker tot stand kwam. *“Wij hebben jarenlang een discussie gevoerd met de gemeente over de totstandkoming van dit initiatief. Dat was gewoon echt niet leuk. We hadden vooral in het begin het gevoel dat we eerder werden tegengewerkt, dan dat er werd meegedacht met ons als initiatiefnemers”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De initiatiefnemers hebben toen veel energie moeten steken om voldoende draagvlak te creëren binnen de gemeente. Nadat voor dit draagvlak was gezorgd en een aantal gesprekken met raadsleden hadden plaatsgevonden, werd het initiatief ondersteund door de gemeenteraad. Onder druk van de gemeenteraad heeft het B&W het plan van het initiatief goedgekeurd. Dat hield concreet in dat de gemeente een grote financiële investering zou doen in de bouwkosten van het gebouw. Vanaf het moment dat het plan was goedgekeurd waren enkele gemeenteamttenaren nauw betrokken bij het totstandkomingsproces van de planvorming. Daarbij trokken de initiatiefnemers van het dorp en de gemeente als samenwerkingspartners met elkaar op. Dat proces verliep volgens de initiatiefnemers goed. Vanaf dat moment heeft de gemeente pro-actief meegedacht. Dat was zeer wenselijk omdat dit het totstandkomingsproces toen heeft versneld en minder complex heeft gemaakt voor de initiatiefnemers. Volgens de bewoners was dat op dat moment ook wel logisch omdat de gemeente een grote investering had gedaan. *“Vanaf dat moment wilde de gemeente ook dat het initiatief een groot succes zou worden. De gemeente heeft dus daarna volledig met de initiatiefnemers meegedacht. Vanaf dat moment hadden de initiatiefnemers goed contact met de gemeente en konden we de juiste ambtenaren snel vinden”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

De bewoners geven aan dat de faciliterende rol vanuit de gemeente voornamelijk van belang was voor de financiering van de bouw van het nieuwe sport- en gemeenschapscentrum. Bij het maken van de gevorderde plannen hielpen een aantal gemeentelijke beleidsmedewerkers mee. De gemeente heeft in samenwerking met de bewoners bijvoorbeeld de aanbesteding gedaan. De initiatiefnemers hadden ook een projectgroep opgezet die zich bezig hield met de concrete planvorming van het initiatief. Tijdens de vergaderingen over deze planvorming met de projectgroep waren ook regelmatig gemeenteamttenaren aanwezig. Deze ambtenaren hadden dan een adviserende rol. Dat werd volgens de initiatiefnemers als zeer wenselijk ervaren voor de voortgang van het proces (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

De initiatiefnemers vinden het wenselijk als de rol van de gemeente een ondersteunende en faciliterende rol neemt bij dergelijke burgerinitiatieven. Maar ook dat de gemeente vanaf het begin al laat zien dat ze open staan voor dergelijke initiatieven vanuit de samenleving. Volgens de bewoners hoort daar ook bij dat er door ambtenaren pro-actief mee wordt gedacht over hoe het initiatieven kans op slagen heeft. *“Als er een concreet initiatief is vanuit kernen, dan moet de gemeente pro-actief meedenken met de initiatiefnemers. Want op die manier stimuleer je ook dat mensen verder met het plan aan het werk gaan”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). Daarbij hoort ook dat de gemeente duidelijke en eerlijk

afspraken moet maken. *“Bijvoorbeeld als bepaalde zaken niet kunnen of haalbaar zijn”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De bewoners benadrukken dat de gemeente zeker niet alleen een financiële rol heeft bij dergelijke initiatieven. De gemeente kan meerdere rollen en taken vervullen gedurende het proces vindt men. Het geven van advies, en het soms begeleiden in een bepaald traject is daarin van belang. Daarnaast werkt het werken in samenwerking met de gemeente bevorderen voor het proces. Dat is sinds de goedkeuring van het project door de gemeente ook in Bentelo gebeurd vinden de initiatiefnemers. De bewoners vinden wel het wel belangrijk dat over bepaalde beslissingen wat neer transparantie en duidelijkheid mag komen wanneer bepaalde zaken worden besloten en waar men in de loop van het proces op moet letten (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013; Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). In het voortraject vinden de bewoners het juist van belang dat de gemeente wat meer meedenkt, of in ieder geval het initiatief ondersteunt, of omarmt. Maar ook dat de gemeente rekening houdt met het feit dat men te maken heeft met vrijwilligers. *“De gemeente mag bij dergelijke initiatieven waar het totstandkomingsproces niet goed loopt meer begeleiding kunnen bieden in het voortraject. Bijvoorbeeld in de planvorming. Dat gaat dan vooral over hoe je als initiatiefnemer bepaalde punten kan aanpakken en hoe je de politiek en andere partijen achter je kunt krijgen”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Samenvatting (wenselijke) rollen en houding voor ontstaan van burgerinitiatieven: De gemeente is bij de totstandkoming van het initiatief vooral betrokken geweest als subsidieverstrekker en deskundige op het gebied van wet- en regelgeving. Het heeft daarom vooral een adviserende en faciliterende rol gehad. In de beginfase hebben de initiatiefnemers vooral een tegenwerkende rol/houding van de gemeente ervaren, waarbij ze het initiatief niet ondersteunde of stimuleerde. De initiatiefnemers hebben toen veel energie moeten steken om voldoende draagvlak te creëren binnen de gemeente. Vanaf het moment dat het plan was goedgekeurd trokken de initiatiefnemers en gemeenteambtenaren als samenwerkingspartners met elkaar op. Dat komt volgens de bewoners vooral omdat de gemeente een grote financiële investering heeft gedaan. De gemeente heeft toen pro-actief meegedacht. Dat was zeer wenselijk omdat dit het totstandkomingsproces toen heeft versneld en minder complex heeft gemaakt voor de initiatiefnemers. Daarnaast is het wenselijk dat de gemeente een (adviserend) ondersteunende en faciliterende rol neemt bij dergelijke burgerinitiatieven. In de beginfase is vooral een open en omarmende houding van belang. Als het totstandkomingsproces moeizaam verloopt dan is het wenselijk dat de gemeente daarin een begeleidende rol speelt om de initiatiefnemers verder op weg te helpen.

Beleidsinstrumenten

Financieel

Het financiële instrument is in deze casus het belangrijkste instrument geweest voor de realisatie van het sport- en gemeenschapscentrum de Pol. Hierdoor konden de initiatiefnemers de plannen concreet maken en beginnen met de bouw. De financiële investering van de bouwkosten van dit soort projecten is gewoon van belang. De initiatiefnemers geven aan dat ze dan gewoon een groot tekort hadden gehad, met een grote rentelast. Deze rentelast zou dan weer voor een heel groot deel op de exploitatie van het sport- en gemeenschapscentrum drukken. *“De gemeente heeft voor de realisatie wel een grote financiële investering gedaan. Zonder deze investering hadden we dit gebouw niet gehad. Daar zijn we natuurlijk heel erg blij mee”*(Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De uitbreiding van de sportzaal tot sporthal met gemeenschapscentrum kostte in totaal 2,9 miljoen euro (Tubantia, 2010). De initiatiefnemers vinden dat een financieel ondersteunende rol van de gemeente bij dergelijke grootschalige initiatieven in bijna alle gevallen van groot belang is voor de realisatie. *“Daar kun je gewoon niet om heen. Want wij kunnen als initiatiefnemers of verenigingen deze investeringen gewoon niet doen. Maar om deze financiering te krijgen hebben we wel eerst heel veel draagvlak binnen de gemeente en het dorp moeten creëren”*(Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). De gemeente draagt verder bij in de onderhoudskosten en de exploitatie. Deze financiering van de exploitatie is geen extra structurele subsidie, maar een onderdeel van de al bestaande subsidies die hiervoor ook werden verstrekt voor het oude sportcentrum (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013). *“Wij hebben tegen de gemeente gezegd: ‘Als we dit gebouw gaan realiseren dan zorgen we er voor dat we dezelfde exploitatiebijdragen ontvangen in de toekomst als we in het verleden hadden’. We hebben nu een groter gebouw, met meer faciliteiten, waar meer partijen gebruik van kunnen maken”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke financiële instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

(Co)financiering bouw van accommodaties door gemeente: De gemeente heeft een substantiële co-financiering gedaan. De provincie heeft ongeveer € 100.000 provinciale Kulturhus subsidies verstrekt aan het project. De gemeente heeft bijna € 2,3 miljoen van de bouwkosten gefinancierd. *“Wij hebben als initiatiefnemers zelf 15% bijgedragen. De gemeente heeft 85% van alle bouwkosten bijgedragen. Die 15% van ons hadden we al gereserveerd voor groot onderhoud. Financieel hebben ze ons daarom zeer goed gefaciliteerd”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Startsubsidies: De gemeente heeft geen startsubsidies verstrekt in de beginfase van het project. Deze startsubsidie had de initiatiefnemers wel kunnen helpen en enkele financiële lasten in deze fase kunnen ontnemen. De bewoners benadrukken verder dat er bij dergelijke initiatieven, maar ook bij kleinere initiatieven altijd wel (start) subsidiemogelijkheden moeten zijn. *“Dat kan zeker helpen voor het ontstaan van deze initiatieven”* (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Communicatief

De bewoners hebben wel het meeste zelf gedaan en bedacht, en werden voor een groot deel vrijgelaten over de vormgeving van het plan. Maar werden daarbij wel ondersteund bij bijvoorbeeld de bestemmingsplanwijzigingen en de bijhorende regelgeving en vergunningaanvragen. De gemeente heeft ook meegedacht bij de aanbesteding van het project. Dat vonden de initiatiefnemers ook een belangrijke taak van de gemeente. In de beginfase van project vonden de bewoners echter dat communicatie met de gemeente niet goed was. Men wist bijvoorbeeld niet goed bij wie ze terecht moesten met bepaalde vragen. Men vindt het van groot belang dat er binnen de gemeente een vast aanspreekpunt of contactpersoon is die vragen kan doorspelen aan de rest van de gemeente en ook alle wegen binnen de gemeente kent. Gedurende het project heeft Martin Slager deze rol als zodanig vervuld. *“Eigenlijk hebben we alles als dorp zelf gedaan, zoals het opstellen van de begroting. Maar een gemeenteambtenaar heeft ons wel ondersteunt bij de aanbesteding. Alleen een bouwkundig tekenaar heeft het ontwerp gemaakt en de bouwaanvraag voor ons gedaan. Alle gesprekken en zaken die er bij kwamen over onder andere financieringen hebben we zelf gedaan als bestuur. Maar de gemeente heeft goed met ons meegedacht over hoe de procedures er uit zien, wanneer iets klaar moet zijn, wat wij precies moeten doen, bepaalde vergunningen hebben ze met ons meegedacht. Eigenlijk op een pro-actieve wijze. Dat was heel prettig dat ze dat deden”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke communicatieve instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Deskundige ambtenaar: De bewoners hebben naast de financiering van de gemeente ook veel gehad aan het advies van enkele gemeenteambtenaren gedurende de planvorming. Dit werd als zeer wenselijk ervaren. *“Tijdens de planvorming hebben een aantal ambtenaren, die veel weten op gebied van procedures, met ons meegedacht en ons daarbij geadviseerd. Bijvoorbeeld over het wijzigen van het bestemmingsplannen en vergunningsaanvragen”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Een vast contactpersoon: De bewoners geven aan dat het bij dergelijke complexe initiatieven van belang is dat er een vast contactpersoon vanuit de gemeente is. Initiatiefnemers hebben dan kortere lijntjes naar de gemeente toe, maar kan de initiatiefnemers ook met de juiste ambtenaren in contact laten komen ervaren de bewoners. Hierbij had men vooral contact met Martin Slagers, vanuit de afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling die diende als contactpersoon van het initiatief en veel advies gaf. *“Hij was als ambtenaar het vaste contactpersoon voor ons binnen gemeente Hof van Twente. Die was onder andere bij de bouw ons eerste aanspreekpunt die vragen weer doorspeelde naar de rest van de gemeente. Dat was echt nodig”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Subsidie- en financieringsdeskundige: De initiatiefnemers vinden het verder van belang dat de gemeente duidelijk laat zien waar subsidies vandaan kunnen worden gehaald, of wat slimme financieringsconstructies kunnen zijn bij soortgelijke projecten. Dat kan door een vaste deskundige ambtenaar voor initiatiefnemers en bewoners ter beschikking te stellen. Maar kan ook middels een vast loket bij de gemeente worden geïnitieerd (Ter Avest, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Juridisch/regelgevend

De bewoners vinden dat de gemeente op juridisch gebied voldoende en regelmatig heeft mee geholpen en mee heeft gedacht om het initiatief te kunnen realiseren. Daarbij heeft men vooral op gebied van bestemmingsplannen het één ander veranderd zodat de bouw van het gemeenschapscentrum kon worden gerealiseerd. Zaken omtrent regelgeving werd gedurende het totstandkomingsproces als flexibel ervaren. De gemeente heeft zich bijvoorbeeld intensief ingezet om de vergunningaanvraag voor het gebouw snel rond te krijgen. De bewoners denken dat op gebied van wetgeving en regelgeving de gemeente ook niet zoveel meer kan doen, aangezien men te maken heeft met landelijke regelgeving. *“Ik vind het hier ook nog wel meevallen op gebied van strak beleid. Als had de besluitvorming in de beginfase sneller gemogen en had er meer duidelijkheid vanuit de gemeente moeten worden gekomen over wat wel en niet mogelijk was”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Hieronder een aantal belangrijk ingezette of wenselijke juridische instrumenten of methodes die invloed kunnen hebben op de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen:

Flexibele regelgeving en inzetten op snellere (minder complexe) procedures: De bewoners denken dat flexibele regelgeving niet direct leidt tot het ontstaan van meer initiatieven, maar dat het totstandkomingsproces hierdoor minder complex wordt, waardoor het ook minder tijd en energie kost. Men vindt dat deze gemeente in algemene zin vrij flexibel is omtrent regelgeving, maar het besluitvormingsproces mag soms wat sneller. Bepaalde regelgeving moet minder complex. *“Ik denk dat er soms ook veel energie en tijd in bepaalde initiatieven gestopt waarbij snel door de gemeente al de deksel er op wordt gedrukt, zonder daarbij te kijken hoe het plan wellicht wel had kunnen slagen. Ze maken het soms veel te complex voor dergelijke grootschalige initiatieven zoals dit”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

4.8.8 Aanbevelingen en aanvullingen

Wat moet de gemeente wel doen

- Als gemeente zorgen dat er altijd wel bepaalde subsidiepotjes voor initiatieven blijven, maar ook dat daar een duidelijker structuur in komt. Bij veel gemeenten is het vaak is het ad hoc beleid, waar veel meer structuur in mag komen. Vaak zijn er voor burgerinitiatieven geen specifieke subsidies. Als gemeente kan je een dorpsbudget per kern ter beschikking stellen waarbij dat budget mag worden ingezet voor initiatieven die uit het dorp komen om de leefbaarheid te verbeteren.
- De bewoners hebben in het verleden, en soms ook nu het gevoel dat de gemeente moeite heeft om op een goede manier vrijwilligers en initiatiefnemers te waarderen. De bewoners vinden het belangrijk als de gemeente daar meer aandacht aan besteed. Op die manier geef je initiatiefnemers meer energie en bereidwilligheid om initiatieven te willen blijven ondernemen in het dorp. Dat kan de gemeente doen door flexibeler om te gaan met het maken van afspraken met initiatiefnemers (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).
- Een andere aanbeveling betreft de communicatie van de gemeente naar de dorpen toe. Op dit moment communiceert de gemeente veelal via het Hofweekblad, een gemeentelijk weekblad. Dat vinden de bewoners goed, maar attenderen de gemeente er ook op dat ze ook veel meer kunnen communiceren via de plaatselijke week of maandbladen. Wil de gemeente inzoomen op bepaalde zaken die specifiek bepaalde kernen betreffen, dan moeten ze meer gebruik maken van lokale bladen.
- Daarnaast kan de gemeente ook initiatiefnemers cursussen of trainingen aanbieden over de totstandkoming van grootschalige en complexe burgerinitiatieven. Op deze manier weet men wat hen te wachten staat, waar men op moet letten en wat het succes van het initiatief kan vergrootten. Volgens de bewoners is daar zeker behoefte aan omdat initiatiefnemers dan niet voor onverwachte verrassingen komen te staan (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Wat moet de gemeente niet doen

- De gemeente moet omtrent burgerinitiatieven niet veel zaken laten afhangen van de gemeentepolitiek. De initiatiefnemers hebben vooral in de beginfase een negatieve ervaring m.b.t. de gemeentepolitiek. Dat heeft in bepaalde situaties voor demotivering van het initiatief gezorgd en zorgde er voor dat het initiatief in het begin moeilijker tot stand kwam. Dit heeft gewoon een negatief effect op het klimaat voor het nemen van burgerinitiatieven. Daarom mag er meer structuur komen in het burgerinitiatiefbeleid, waardoor gemeentebambtenaren op dit gebied niet te afhankelijk zijn van de gemeentepolitiek. Dit kan een groot gedeelte van (financiële) onzekerheid weghalen. *“In deze gemeente speelt namelijk de gemeentepolitiek een bepalende rol bij het al dan wel of niet slagen van initiatieven die komen vanuit de dorpen. Dat typeert deze gemeente heel erg”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).
- De gemeente moeten niet verwachten dat vrijwillige initiatiefnemers alle tijd en alle kennis in huis hebben om dergelijke initiatieven maar eventjes te realiseren (“het blijven vrijwilligers!”) (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).
- De bewoners vinden het van belang als de gemeente dorpsbewoners attendeert op ‘good practises’. Maar de gemeente moeten niet initiatiefnemers of bestuursleden van deze succesvolle initiatieven belasten om in andere kernen dezelfde rol op zich te willen nemen. Initiatiefnemers nemen vaak het initiatief om de eigen omgeving te verbeteren, en willen daar veel energie in steken. De gemeente kan daar zelf ook meer in ondersteunen. *“In deze gemeente is het wel zo dat het nemen van initiatieven in sommige kernen juist wat achter blijft. Maar de gemeente heeft een keer bedacht dat, omdat het hier in Bentelo zo goed loopt met het bestuur van de stichting, ze ons als bestuur hebben benaderd of wij ook niet in een ander accommodatiebestuur van een ander dorp willen zitten waar het wat minder goed loopt. Dan snap je als ambtenaar niet waarom vrijwilligers actief zijn en zich ergens voor inzetten. Want dat is juist omdat je je betrokken voelt tot de groep mensen waar je het samen mee doet, of het dorp”* (Jannink, persoonlijke communicatie, 02-07-2013).

Overige conclusies en hypothesen

- De bewoners geven aan dat het sport- en gemeenschapscentrum het hart van het dorp is geworden. De vitaliteit en leefbaarheid is door de totstandkoming van het gebouw in het dorp verbeterd. Bewoners geven aan dat er altijd al wel een goed verenigingsleven in Bentelo was. Met de komst van het nieuwe gebouw denken de bewoners dat het verenigingsleven nog meer een impuls heeft gekregen. Daarnaast heeft men het gevoel dat er meer initiatieven worden genomen.
- De toekomstbestendigheid van het nieuw gebouwde gemeenschapscentrum zit vooral in het feit dat het dorp hiermee tientallen jaren vooruit kan. Het is multifunctioneel voor diverse verenigingen en evenementen. Door het delen van één gemeenschappelijk gebouw is het op langer termijn ook exploitabel. Hierbij krijgt de stichting wel structurele subsidie vanuit de gemeente. Maar de kosten voor alles zijn veel lager dan voorheen omdat het grotendeels door vrijwilligers wordt gedragen. Zowel de bewoners en de gemeente geeft aan dat met minder structurele subsidies meer wordt gerealiseerd.

H5 Conclusies en aanbevelingen

In dit afsluitende hoofdstuk zullen de deelvragen en de hoofdvraag van het onderzoek worden beantwoord. Vervolgens zullen er ook een aantal aanbevelingen worden gegeven die gemeenten, zowel binnen de regio Achterhoek als ook in andere krimpregio's, in acht kunnen nemen. Tevens zal worden benoemd welke mogelijkheden er zijn voor vervolgonderzoek. Uiteindelijk zal er in de reflectie kritisch worden gekeken naar de uitkomsten van het onderzoek en de wijze waarop het is uitgevoerd.

5.1 Beantwoording van de deelvragen

Als eerste zullen de vijf deelvragen worden beantwoord. De eerste twee deelvragen zijn voornamelijk voortgekomen uit het theoretische gedeelte van het onderzoek. Deelvragen 3 t/m 5 komen voort uit het empirische gedeelte. Deze drie deelvragen zijn de belangrijkste deelvragen voor het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag.

Beantwoording deelvraag 1

Middels verschillende theoretische achtergronden en het empirisch onderzoek is getracht de eerste deelvraag te beantwoorden: *Welk belang hebben burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen en hoe kunnen ze ontstaan?*

Theoretische bevindingen

Voor de beantwoording van deze deelvraag is eerst middels theoretische literatuur gekeken naar het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Over het algemeen heeft het voorzieningenniveau en het verdwijnen van voorzieningen niet direct effect op de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen. Uit de theorie blijkt dat vooral het sociaal kapitaal in dorpen van belang geacht wordt voor leefbare en vitale dorpen. Maar hiervoor is wel een goede sociale infrastructuur nodig, waardoor iedereen kan meedoen aan de samenleving, dorpsbewoners elkaar kunnen ontmoeten en activiteiten kunnen ondernemen. Daarom geven diverse onderzoekers en beleidsmakers aan dat het hebben van tenminste één centrale ontmoetingsplek van belang is voor kleine kernen. Toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen komen hierbij steeds meer in beeld als het noodzakelijke, bruisende hart van het dorp. Deze toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, zoals Kulturhusen en Multifunctionele Accommodaties, leveren in bepaalde mate een bijdrage aan de sociale infrastructuur en sociale vitaliteit van dorpen (waar weinig andere ontmoetingsvoorzieningen aanwezig zijn). Dergelijke toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen hebben daarnaast tot doel de leefbaarheid te verbeteren. Dit geldt voornamelijk voor kleine kernen waar nauwelijks voorzieningen aanwezig zijn of deze juist onder druk staan. Daarnaast zorgen de gemeenschapsvoorzieningen ervoor dat vooral ouderen (en in beperkte mate jongeren), die afhankelijk zijn van de directe leefomgeving, deel kunnen blijven uitmaken van de maatschappij en kans hebben op ontmoeting. Ook blijkt dat er meer burgerinitiatieven ontstaan uit dergelijke gemeenschapsvoorzieningen. Veelal komen deze initiatieven de vitaliteit en leefbaarheid in de kernen ten goede. Ook wordt de betrokkenheid in de kernen met de initiatie van een gemeenschapsvoorziening vergroot.

Daarnaast biedt het multifunctionele gebruik van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen meer positieve effecten. Door het multifunctionele gebruik kunnen voorzieningen en verenigingen die onder druk staan blijven voortbestaan door samen ruimtes te delen of samen te werken. Tevens valt te denken aan efficiency in ruimte en tijd, het stimuleren van sociale integratie en een geïntegreerd aanbod. Bovendien heeft het voordelen voor het beheer en voor een gezonde (duurzame) exploitatie. Dit is een positief gegeven in tijden waarin maatschappelijke voorzieningen steeds minder beroep kunnen doen op (financiële) ondersteuning vanuit gemeenten.

Verder is gekeken naar het belang van burgerinitiatieven. Volgens de theorie kunnen burgerinitiatieven gezien worden als een oplossing om te komen tot meer toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Daarnaast dragen burgerinitiatieven in algemene zin bij aan de leefbaarheid in de dorpen. De ervaren achteruitgang van leefbaarheid, door een terugtrekkende overheid, kan vaak een stimulans zijn om deel te nemen aan burgerinitiatieven of deze zelf op te starten. Vooral in dorpen met weinig voorzieningen nemen burgers vaker deel aan initiatieven die te maken hebben met dienstverlening, veiligheid en voorzieningen. Burgerinitiatieven zijn naast het realiseren van een fysiek doel ook vaak bewust gericht op andere, sociale en/of culturele, waarden. Daarbij kan gedacht worden aan het bevorderen van de sociale cohesie (sociale binding) en verbondenheid met de plek.

Empirische bevindingen

Uit de 3 onderzochte casussen waar succesvol een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is gerealiseerd blijkt dat met de komst van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening de vitaliteit in het dorp is versterkt, het aantal verenigingsleden is gestegen en het aantal burgerinitiatieven is toegenomen. Ook heeft het totstandkomingsproces van het initiatief zelf geleid tot een grotere samenhang en vitaliteit in het dorp. Daarbij geeft men aan dat de gemeenschapsvoorziening een enorm positieve impuls heeft gegeven aan de leefbaarheid. Tevens stelt men dat het van levensbelang is voor vooral de ouderen, omdat deze zo langer (zelfstandig) in het dorp kunnen blijven wonen. Het kan er verder voor zorgen dat het verenigingsleven bloeit en voorzieningen behouden kunnen blijven of kunnen worden gerealiseerd.

Daarnaast heeft de totstandkoming van het burgerinitiatief geleid tot een grotere gezamenlijke sociale samenhang. Tevens zijn de voorzieningen op langere termijn qua exploitatie gezond zonder extra structurele subsidies vanuit de gemeente.

Ook de onderzochte casussen in fase 1 en 2 geven aan dat het wenselijk is dat er een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening komt in het dorp. De oude dorpshuizen en bepaalde verenigingen hebben het qua exploitatie erg moeilijk. Middels het gezamenlijke gebruik en het delen van ruimtes hoopt men zo een gezonde exploitatie op langere termijn te kunnen garanderen. Het verdwijnen van deze voorzieningen wordt door de bewoners als zeer onwenselijk gezien. Op die manier haal je volgens de bewoners indirect de vitaliteit uit het dorp, omdat je op deze manier geen gemeenschappelijke ontmoetingsplek hebt waar jongeren en ouderen kunnen komen recreëren en elkaar kunnen ontmoeten. Vooral het feit dat ouderen in kleine kernen elkaar kunnen blijven ontmoeten vindt men van essentieel belang. Dit draagt bij aan het tegengaan van 'vereenzaming'.

Beantwoording deelvraag 2

Middels de theoretische literatuur is getracht de volgende deelvraag te beantwoorden: *Welke rollen kan de overheid vervullen bij burgerinitiatieven en welke type instrumenten/middelen heeft ze daarbij ter beschikking om hier op in te spelen?*

In de netwerkmaatschappij wordt er de laatste jaren steeds meer een beroep gedaan op de eigen kracht van burgers en burgerinitiatieven. Vanuit het perspectief van de netwerkbenadering speelt bij de totstandkoming van burgerinitiatieven en het creëren van een burgerinitiatiefklimaat de *relatie tussen gemeente en burgers* een belangrijke rol. De laatste jaren doet het begrip 'overheidsparticipatie' steeds vaker zijn intrede bij bestuurders. Bij deze overheidsparticipatie gaat het veel meer over de vraag wat gemeenten voor haar burgers kunnen betekenen. Hierbij is het particuliere (burger)initiatief leidend.

Na introductie van de overheidsparticipatie is ook de overheidsparticipatieladder geïntroduceerd als categorisering van verschillende algemene overheidsrollen. Deze overheidsparticipatieladder bestaat uit 5 verschillende rollen: *Loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren*.

Daarnaast is gekeken naar de type rollen, interventies en houdingen die specifiek gericht zijn op burgerinitiatieven. Gemeenteambtenaren kunnen daarbij een aantal diverse specifieke rollen spelen. Dat zijn: *luisteren, signaleren wat er speelt, kennis overdragen, actief doorverwijzen, erkenning geven, actief zoeken, inpassen in beleid, 'een zetje geven', stimuleren en met middelen ondersteunen*. Gemeenten kunnen daarnaast de volgende stappen in overweging nemen: 1) Initiatieven signaleren en stimuleren 2) Initiatieven opvangen en doorverwijzen 3) Initiatieven ondersteunen en faciliteren. Ambtenaren kunnen ten aanzien van burgerinitiatieven ook een bepaalde houding nemen. Deze kunnen gecategoriseerd worden in de pro-actieve en re-actieve houding. Ook kunnen gemeenteambtenaren een aantal interventies doen die niet zozeer zijn te categoriseren onder rollen of instrumenten. Deze kunnen echter wel invloed hebben op burgerinitiatieven. Te denken valt aan: *waardering uiten, ruimte bieden, afstemmen van afspraken en ontmoetingen tussen verenigingen stimuleren*.

Door het toepassen van beleidsinstrumenten en methoden tracht de overheid haar doelen te verwezenlijken. De overheid heeft beleidsinstrumenten waarmee ze het gedrag van burgers en organisaties kan beïnvloeden. Een beleidsinstrument wordt hier gezien als al datgene dat een actor gebruikt of kan gebruiken om een bepaald doel te bereiken. De volgende type beleidsinstrumenten zijn te onderscheiden: *fysieke instrumenten en methoden, juridische/regelgevende instrumenten en methoden, financiële instrumenten en methoden, communicatieve instrumenten en methoden*.

Verwacht wordt dat de nadruk zal komen te liggen op het communicatieve instrument met betrekking tot burgerinitiatieven. Het belang van het communicatieve instrument stelt daarbij nieuwe, hoge eisen aan de communicatieve vaardigheden van ambtenaren.

Vanuit de theorie en operationalisering kan geconcludeerd worden dat beleidsinstrumenten die binnen dit onderzoek te onderscheiden zijn een bijdrage kunnen leveren aan:

- 1) Bewustwording en urgentie in kleine kernen.
- 1) Het creëren van een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat
- 2) De totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

Beantwoording deelvraag 3

Welke gemeentelijke bijdrage vinden dorpsbewoners van belang voor de ontwikkeling van een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat ten behoeve van de zelfredzaamheid?

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag is voornamelijk gekeken naar gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten die een bijdrage kunnen leveren (of al leveren) aan een klimaat voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven in kleine kernen. Tevens is voor de beantwoording van deze deelvraag onderzocht hoe bewoners het huidige burgerinitiatiefklimaat ervaren en hoe de algemene onderlinge relatie tussen de gemeente en de kernen is. Deze antwoorden

zijn eerst per fase gegeneraliseerd. Daarna volgt een algehele visie van de onderzochte gemeenten op gebied van het burgerinitiatiefbeleid. Deze informatie en analyse is in tabelvorm opgenomen in bijlage 2. Hieronder zal op basis van bijlage 2 de deelvraag worden beantwoord:

Over het algemeen kan gezegd worden dat bewoners een gemeentelijke bijdrage van groot belang achten voor de ontwikkeling van een burgerparticipatie- en burgerinitiatiefklimaat ten behoeve van de zelfredzaamheid. De onderlinge relatie, het gevoel van urgentie, gemeentelijke rollen/interventies en beleidsinstrumenten hebben hier allen in bepaalde mate invloed op. De bewoners stellen wel dat de gemeentelijke bijdrage één van de vele factoren is die een bijdrage levert aan dit klimaat. Men geeft vooral aan dat een burgerinitiatiefklimaat in kernen vooral afhankelijk is van het hebben van een groep actieve 'kartrekkers' die het voortouw willen nemen bij het opstarten van burgerinitiatieven. Dit kan soms ontstaan uit ontevredenheid over het gemeentelijk optreden, maar ook op basis van toeval of door de al aanwezige saamhorigheid en het verenigingsleven. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat bewoners het wenselijk vinden dat de gemeente meer aandacht heeft voor burgerinitiatieven, haar beleid daar op instelt en daar ook haar beleidsinstrumenten en gemeentelijke rollen op aanpast. Men denkt dat er hierdoor meer, sneller en makkelijker burgerinitiatieven kunnen ontstaan.

Samenwerking/relatie en ervaren burgerinitiatiefklimaat

De ervaren relatie/samenwerking tussen gemeenten en de dorpen aangaande burgerinitiatieven wordt over het algemeen niet als positief ervaren. De laatste jaren merken bewoners een positieve verandering op dit gebied doordat ambtenaren/wethouders vaker met verenigingen en initiatiefnemers in gesprek gaan. Het hebben van een vaste dorpscontactpersoon binnen de gemeente heeft hier ook een positieve invloed op gehad. De bewoners vinden het wenselijk als de gemeente 'constructiever' overlegt met bewoners/initiatiefnemers. Over het algemeen heeft men vooral in het verleden een negatief burgerinitiatiefklimaat ervaren. Bewoners/dorpsbelangen werden pas laat (of niet) betrokken bij besluitvorming aangaande het dorp en voelden zich mede hierdoor niet serieus genomen of onvoldoende worden gewaardeerd. Daarnaast ervaart men veel onduidelijkheid over het burgerinitiatiefbeleid en de verantwoordelijkheden van de dorpsraden/dorpsbelangen. Bewoners willen graag meer zeggenschap krijgen over zaken aangaande het dorp. Men wenst door de gemeente *eerder bij besluitvorming te worden betrokken*. Men ervaart tegenwoordig wel dat er een positieve cultuuromslag gaande is binnen gemeenten waarbij meer aandacht is voor burgerparticipatie- en burgerinitiatieven. In bepaalde gevallen geven de bewoners aan dat gemeentelijke herindelingen of gemeentepolitieke 'conflicten' deze cultuuromslag negatief kunnen beïnvloeden omdat er hierdoor minder aandacht is voor het burgerinitiatiefklimaat. Daarnaast worden burgerinitiatieven nog te weinig gestimuleerd. Dat in bepaalde dorpen veel initiatieven genomen worden ligt veelal aan de al aanwezige vitaliteit of ontevredenheid over de gemeente.

Urgentie/bewustwording

De gesproken bewoners van de casussen geven aan dat de gemeente de bewoners van de dorpen onvoldoende bewust hebben gemaakt van de toekomstige ontwikkelingen. De bewoners vinden het juist van belang (en een taak van de gemeente) dat dorpsbewoners bewust worden gemaakt van toekomstige ontwikkelingen in de kernen, maar daarbij ook mogelijke toekomstbestendige oplossingen tonen. De gemeente mag hierbij dus een 'trekkersrol' spelen. De gemeente moet dit niet sturend doen, maar alleen *informerend* en *attenderend*. Op deze manier verwacht men dat er een grotere urgentie ontstaat om initiatieven te ondernemen ten behoeve van de leefbaarheid in de kernen waar op dit moment minder initiatieven worden genomen. Daarnaast kan het leiden tot meer inspiratie voor verenigingen om initiatieven te ondernemen. Men ervaart dat de gemeente de laatste jaren zich hier meer op richt door bijeenkomsten te organiseren over de krimpproblematiek en oplossingsrichtingen. Maar dit gebeurt nog te weinig of te re-actief. Men vindt dus dat de gemeente (*pro*)actiever bewustzijn mag *creëren* in de kernen over toekomstige ontwikkelingen. Het organiseren van bijeenkomsten over de gevolgen en te wijzen op mogelijke oplossingsrichtingen is wenselijk. Men kan bijvoorbeeld 'good practises'/succesverhalen presenteren. Ook het stimuleren van samenwerkingsverbanden (gericht op toekomstbestendigheid) tussen verenigingen kan daaraan een bijdrage leveren. Hierin kan de gemeente een *verbindende rol* spelen tussen verenigingen. Tevens kan belangrijke informatie worden gepubliceerd in plaatselijke kranten/bladen. Deze worden immers vaker gelezen door dorpingen. Daarbij hoort ook dat de gemeente de bewoners eerder betreft bij bepaalde planvorming over de toekomst van het dorp. Het dorpsplan vindt men een belangrijk instrument om te kijken naar de toekomst van het dorp. De dorpsbewoners vinden dat de gemeente de verantwoordelijkheid van bepaalde zaken aangaande het dorp terug moeten geven aan het dorp, waarbij de burgers de vrijheid krijgen iets te beslissen of te ondernemen in het dorp. Op deze manier krijgt men een groter verantwoordelijkheidsgevoel over het dorp, waardoor meer (toekomstgerichte) burgerinitiatieven kunnen ontstaan.

Gemeentelijke rollen/interventies

De bewoners vinden dat de gemeenten nog een aantal belangrijke rollen kunnen spelen en interventies kunnen doen om een burgerinitiatiefklimaat te ontwikkelen. In de huidige situatie vinden de bewoners de gemeente te passief naar de kernen en burgerinitiatiefnemers toe. Daarom wordt een *pro-actieve meedenkende rol* door alle kernen als zeer wenselijk ervaren. Initiatiefnemers/bewoners hebben veelal behoefte aan advies dat ze op weg kan helpen om het initiatief tot een succes te brengen of te concretiseren. Tevens is de *faciliterende en adviserende rol* gewenst. De faciliterende rol moet de gemeente vooral spelen ter stimulering van burgerinitiatieven in algemene zin middels startsubsidies of andere financiële prikkels of door (co)financiering/subsidiering van grootschalige burgerinitiatieven. Bewoners/verenigingen geven aan dat ze veelal zelf

over beperkte financiële middelen beschikken en externe financieringsmogelijkheden ook beperkt zijn. Op het gebied van advisering is een *actieve houding* van ambtenaren nodig, waarbij men wellicht kan participeren in bepaalde projecten om deze verder te helpen, waarbij aandacht is voor een constructieve communicatie. Hierbij is vooral *ambtelijke expertise* op gebied van procedures, regelgeving en (externe) financieringsmogelijkheden van belang. De gemeente moet niet proberen initiatieven over te nemen, de regie en inhoudelijke invulling moet blijven liggen bij de bewoners. In bepaalde gevallen weten initiatiefnemers al in de beginfase hoe ze een initiatief willen realiseren. In deze gevallen moet de gemeente de initiatiefnemers ruimte bieden en juist aan de zijlijn acteren. Bij complexe burgerinitiatieven kan de gemeente ook als belangrijke samenwerkingspartner fungeren, bijvoorbeeld doordat ambtenaren in een projectgroep direct expertise/kennis inzetten.

Een belangrijk aandachtspunt is dat er vooral een cultuuromslag plaatsvindt op ambtelijk niveau. Veel bewoners struikelen immers over het ouderwetse politieke systeem en de oude ideeën waarbij de gemeente niet denkt in kansen, maar teveel binnen de strakke gemeentelijke kaders. Hierbij is het van belang dat men meer oog heeft voor burgerinitiatieven in algemene zin en op communicatief niveau aanvoelt hoe men om moet gaan met burgerinitiatiefnemers. Dat houdt ook in dat ambtenaren meer moeten durven te *'denken in kansen'* en niet gelijk *'nee'* moeten zeggen tegen burgerinitiatieven. Maar ook moeten ambtenaren uitleggen waarom iets niet kan en op welke manier een bepaald initiatief wel kan slagen. Ook vindt men het van belang dat de gemeenten aandacht houden voor kernen waar initiatieven niet of nauwelijks tot stand komen en daar ook naar toe moeten gaan en contact met verenigingen moeten blijven houden.

Het wijk- en kerngericht (*'maatgericht werken'*) kan volgens de bewoners een belangrijke bijdrage leveren aan het burgerinitiatiefklimaat, omdat er zo meer uitgegaan wordt van de eigen kracht van de dorpen. Ieder dorp heeft een andere soort ondersteuning nodig. Het ene dorp is al erg actief en heeft de gemeente alleen nodig omtrent wet- en regelgeving. Andere dorpen/initiatiefnemers hebben juist meer een helpende hand/begeleiding nodig van de gemeente. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld een coördinerende rol spelen in dorpen waar initiatieven nauwelijks of moeizaam tot stand komen. Daarnaast kan de gemeente een duidelijker beleid implementeren aangaande burgerinitiatieven. Dit neemt een gedeeltelijke onzekerheid voor initiatiefnemers weg.

Daarnaast wordt ook vaak aangegeven dat het *uiten van waardering* aan (vrijwillige) initiatiefnemers van groot belang is. Deze waardering vanuit de gemeente hebben de bewoners/initiatiefnemers in de kernen onvoldoende ervaren. Het merendeel van de gesproken bewoners heeft zelfs het gevoel dat de gemeente nog grote moeite heeft met hoe men om moet gaan met het waarderen van vrijwilligers. Al merkt men de laatste jaren wel een verbetering. Als de gemeente de initiatiefnemers het makkelijker maakt, bepaalde successen viert en men direct en snel de initiatiefnemers helpt en vragen beantwoordt, dan zou deze waardering voor een groot gedeelte al worden gevoeld. Hierdoor krijgen de bewoners meer energie om initiatieven op te pakken. Een paar andere voorbeelden om deze waardering te tonen zijn bijvoorbeeld dat raadsleden en het College van B&W regelmatig zelf contact opnemen met de initiatiefnemers/bewoners om te praten over wat er leeft in de dorpen of waar men nu bezig is of het flexibel omgaan met het maken van afspraken met bewoners.

Daarnaast heeft de gemeente volgens de bewoners ook een *motiverende rol* om de energie voor het ondernemen van initiatieven te vergroten onder bewoners. Deze motiverende aandacht in kleine kernen kan het nemen van burgerinitiatieven stimuleren. Dat houdt primair in dat de gemeente ook het enthousiasme moet blijven uitdragen.

Wenselijke of al werkende beleidsinstrumenten/interventies

Beleidsinstrumenten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van het burgerinitiatiefklimaat en de totstandkoming van burgerinitiatieven. Uit het empirisch onderzoek blijkt dat op instrumenteel gebied vooral het communicatieve instrument van belang is. Vooral het hebben van een vaste contactpersoon en de inzet van (pro-actieve) deskundige ambtenaren blijken wenselijke instrumenten te zijn die het burgerinitiatiefklimaat kunnen verbeteren. Maar ook financiële instrumenten blijken in bepaalde gevallen noodzakelijk te zijn voor de uitvoering van burgerinitiatieven. De bewoners geven aan dat verenigingen veelal niet voldoende financiële middelen ter beschikking hebben om bepaalde initiatieven op te starten. Op financieel gebied staan diverse verenigingen veelal onder druk. Dit wordt mede veroorzaakt doordat het ledenaantal afneemt, bijvoorbeeld onder invloed van de demografische krimp. Maar ook geven de bewoners aan dat het aantal actieve vrijwilligers afneemt. Daarom vindt men het wenselijk dat gemeenten voldoende budget voor burgerinitiatieven in kleine kernen reserveren. Op het gebied van het regelgevende instrumentarium kan vooral flexibilisering van regels en het eenvoudiger maken van procedures eraan bijdragen om de totstandkoming minder complex te maken. Over het algemeen blijkt dat bewoners vinden dat de gemeente onvoldoende beleidsinstrumenten inzet specifiek gericht op totstandkoming/stimulering van burgerinitiatieven. In het beleid mag daar meer structuur in komen. De gemeente kan bijvoorbeeld de mogelijke financiële middelen vastleggen in het beleid.

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van alle gewenste of al werkende beleidsinstrumenten of interventies.

Beantwoording deelvraag 4

Welke gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten hebben een belangrijke invloed gehad op burgerinitiatieven die hebben geleid of nog moeten leiden tot de realisatie van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag is vooral gekeken naar gemeentelijke rollen en instrumenten die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die hebben geleid of nog moeten leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Dat wil dus zeggen dat niet de wenselijke rollen en instrumenten aan bod komen, maar de bijdragen die gedurende het totstandkomingsproces aan de orde zijn geweest. Voor de beantwoording zijn de fase 2 en fase 3 casussen gebruikt. De fase 2 casussen zitten nog in de beginfase van de totstandkoming en de fase 3 casussen hebben een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening succesvol gerealiseerd. Per casus is bekeken welke rollen, interventies en beleidsinstrumenten een belangrijke invloed hebben gehad op het burgerinitiatieven. Deze analyse is opgenomen in bijlage 4. Hieronder volgt de algehele conclusie die op basis van de analyse kan worden opgesteld.

Gemeentelijke rollen en interventies

Gesteld kan worden dat de gemeentelijke bijdrage de realisatie van de toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening mogelijk heeft gemaakt door vooral een *faciliterende rol* te spelen, maar dat ook de *adviserende ondersteuning* heeft bijgedragen. De financiële bijdrage van de al gerealiseerde projecten was noodzakelijk voor de uitvoering (bouwkosten) omdat de initiatiefnemers zelf beperkte financiële middelen ter beschikking hadden. Als de initiatiefnemers een grote lening moesten afsluiten voor de uitvoering zou dit weer effect hebben op de exploitatielasten van het gebouw, wat de financiële toekomstbestendigheid weer in gevaar zou brengen. De samenwerking tussen de gemeente en de initiatiefnemers blijkt ook een grote factor bij de totstandkoming. Hierbij werd vooral het *samenwerken met deskundige ambtenaren* in een projectgroep als een bijdrage gezien. Deze ambtenaren konden de initiatiefnemers ondersteunen op gebied van wet- en regelgeving, procedures en soms inhoudelijke aandachtspunten meegeven. Ook hulp bij bestemmingsplanwijzigingen kon de bouw juridisch mogelijk maken. Daarnaast heeft de afwachtende en soms tegenwerkende houding vanuit de gemeente negatieve invloed gehad op het totstandkomingsproces. Naarmate de gemeente een meer *pro-actief meedenkende en samenwerkende rol* aannam verliep de totstandkoming beter. Daarnaast vinden de bewoners dat het beleid omtrent totstandkoming van een TGV door burgers onduidelijk is.

De gemeentelijke houding bij de fase 2 kernen verschilt. Hierbij wordt juist de positieve en stimulerende houding als wenselijk ervaren. Zo draagt het positief bij als de gemeente regelmatig oriënterende gesprekken heeft met de initiatiefnemers en aanwezig is bij vergaderingen die gaan over de realisatie van de TGV. Het hebben van een vaste contactpersoon voor initiatiefnemers heeft ook een positieve invloed op het proces. Daarnaast kan een extern adviesbureau, zoals de VKK, de initiatiefnemers ondersteunen. De initiatiefnemers verwachten echter dat er beperkte financiële middelen kunnen worden ingezet door de gemeente. Dit wordt op dit moment als het grootste probleem ervaren.

In onderstaande schema worden de als belangrijk betitelde beleidsinstrumenten weergegeven:

Financieel	Communicatief	Regelgevend
Subsidie of (co)financiering voor de bouw van de gemeenschapsvoorziening	Samenwerking in een projectgroep met deskundige ambtenaren	Convenant tussen dorpsbelangen en gemeente aan het begin van het proces
Gemeentelijke garantstelling voor lening voor een TGV	Ambtenaar als vast aanspreekpunt voor het project	Stimulering realiseren dorpsvisie
Financiering adviesbureau	Secretariële ambtenaar ter beschikking gesteld door de gemeente	
Facilitering bijeenkomsten en vergaderruimte in gemeentehuis	Hulp en ondersteuning bij ambtelijke procedures	
Structurele subsidies voor faciliteiten/exploitatie	Ondersteuning bij bestemmingsplanwijziging	

Bewustwording voor realisatie toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

De gemeente heeft de bewoners niet tot nauwelijks geïnformeerd over de toekomstige ontwikkelingen. Daarnaast heeft men de bewoners niet gestimuleerd/geattendeerd om te kijken naar een eventuele realisatie van een TGV om een dergelijke ontmoetingsvoorziening in het dorp te behouden. De initiatiefnemers hebben dit zelf in de gaten gehad en hier op ingezet. In het geval van Wolfheze kan gezegd worden dat door het stopzetten van subsidie aan het oude dorps huis de initiatiefnemers intensiever zijn gaan kijken naar een eventuele realisatie van een TGV. Geconcludeerd kan worden dat de gemeente bewoners (in de onderzochte casussen) te weinig adviseert over de mogelijkheden voor realisatie van een TGV.

Nuanceren bijdrage gemeente

Primair benadrukken de initiatiefnemers van de al gerealiseerde burgerinitiatieven dat zonder de inzet van de vrijwilligers en de initiatiefnemers de toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen er nooit hadden bestaan. Hierbij was vooral het creëren van draagvlak binnen het dorp (tussen verenigingen) en de gemeentepolitiek van belang. Zonder draagvlak van het dorp kan een gemeenschapsvoorziening ook niet toekomstbestendig zijn, zo geeft men aan. Daarnaast hebben de

initiatiefnemers zelf de plannen voor het initiatief gemaakt en een regisserende rol genomen tijdens het totstandkomingsproces. Maar bewoners geven aan dat de gemeentelijke facilitering noodzakelijk was (of is) voor de realisering van de burgerinitiatieven en de samenwerkende/adviserende rol heeft bijgedragen aan het eindresultaat.

Beantwoording deelvraag 5

Welke gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten worden wenselijk geacht door bewoners/initiatiefnemers tijdens het totstandkomingsproces van toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in kleine kernen?

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag is gekeken naar gemeentelijke rollen, interventies en beleidsinstrumenten die wenselijk worden geacht, door de bewoners en initiatiefnemers van de onderzochte casussen, voor een succesvolle totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening door burgerinitiatiefnemers. Hierbij is specifiek gefocust worden op het totstandkomingsproces van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Voor de beantwoording van deze vraag zijn de relevante resultaten van alle casussen meegenomen. Deze zijn per fase weergegeven om te kijken of er per fase andere resultaten zijn. Daarna heeft ook een analyse plaatsgevonden van het gemeentelijk beleid. De volledige analyse is opgenomen in bijlage 5. Hieronder volgt op basis van die analyse de algemene beantwoording van deelvraag 5.

In algemene zin wordt de *pro-actieve houding en rol* van gemeenteambtenaren wenselijk geacht. Hierbij spelen vooral de *communicatieve vaardigheden van ambtenaren* een belangrijke rol. Op dit gebied wordt ook een cultuuromslag binnen gemeenten gevraagd. Hierbij hoort ook een *positieve houding* ('interesse tonen') richting de burgerinitiatiefnemers waarbij in kansen wordt gedacht. Uitgangspunt moet daarbij zijn om de burgerinitiatiefnemers te *ondersteunen* om het initiatief te concretiseren en tot uitvoering te brengen. Het is vooral van belang dat de gemeenteambtenaren vanaf het begin *open staan* voor burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. In het voortraject is het van belang dat de gemeente een realistisch burgerinitiatief *omarmt en steunt*. De gemeenteambtenaren moeten *aanvoelen wanneer hulp, overleg en advies nodig is* zodat men initiatiefnemers *niet laat 'zwemmen'*. In bepaalde gevallen is een afwachtende rol gewenst, als er bijvoorbeeld binnen het dorp nog geen draagvlak is gecreëerd voor het burgerinitiatief of als de initiatiefnemers nog bezig zijn met de inhoudelijke invulling. In andere gevallen is juist coördinatie nodig.

De *directe communicatie en gevoel voor partnerschap* is van groot belang. Daarbij wil men dat deze 'nieuwe' ambtenaren initiatiefnemers *actief motiveren en op weg helpen*. Oftewel het *enthousiasme* van de initiatiefnemers overnemen en uitdragen. De bewoners vinden hiermee samenhangend de *adviserende rol* zeer wenselijk. Men vindt zelfs dat ambtenaren de aanwezige expertise intensiever in mogen zetten om de burgerinitiatiefnemers te helpen. Te denken valt aan ondersteuning bij het zoeken van financieringsmogelijkheden en oplossingsrichtingen. Als het burgerinitiatief in de beginfase moeilijk tot stand komt, dan mag de gemeente ook een *begeleidende rol* spelen, zolang het maar niet de regierol overneemt. In het verlengde hiervan kan de gemeente soms ook het initiatief *aanjagen*. Op juridisch gebied vinden de initiatiefnemers het vooral van belang dat de gemeente meedenkt om juridische/ambtelijke procedures te versnellen en makkelijker te maken. Daarbij hoort ook ondersteuning bij een bestemmingsplanwijziging. De *faciliterende rol* van de gemeente is vooral van belang voor de financiële haalbaarheid van dergelijke burgerinitiatieven. Het is volgens de bewoners nog steeds van groot belang dat de gemeente een faciliterende rol blijft spelen bij grootschalige burgerinitiatieven die een grote investering vragen. In alle casussen geven de bewoners aan dat de financiële middelen die de initiatiefnemers hebben ontoereikend zijn voor de realisatie.

De initiatiefnemers hebben ook een aantal aanbevelingen gedaan die volgens hen een positieve bijdrage kunnen leveren aan de totstandkoming van een TGV door burgerinitiatiefnemers in kleine kernen. Over het algemeen vinden de initiatiefnemers dat de gemeente minder zaken moet laten afhangen van de gemeentepolitiek, omdat hierdoor er grote (financiële) onzekerheid ontstaat voor de initiatiefnemers. Daarnaast kan de gemeentepolitiek in bepaalde situaties zorgen voor demotivering voor het nemen van initiatieven. De bewoners willen dat er daarom meer structuur komt met betrekking tot het beleid ten aanzien van burgerinitiatieven in kleine kernen, dat minder afhankelijk is van de gemeentepolitiek. Een ander belangrijk aspect bij de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening is dat de gemeente speciale aandacht moet hebben voor de autonomie en identiteit die er bij de verenigingen en andere deelnemende partijen zijn. Het hebben van een bepaalde autonomie is voor verenigingen van groot belang en daar moet voorzichtig mee om worden gegaan. De bewoners vinden verder dat de gemeente over een groot eigen netwerk beschikt en dit intensiever gebruikt of beschikbaar gesteld moet worden ten behoeve van het burgerinitiatief. Het inzetten op directe communicatie kan daarbij een positieve bijdrage leveren aan de relatie tussen de initiatiefnemers en de gemeente. De pro-actieve rol heeft een positieve invloed op de stimulering, maar de gemeente moet ook haar *waardering blijven tonen* ten aanzien van de burgerinitiatiefnemers. Het blijven vrijwilligers die de gemeenschap willen verbeteren. Dit doet men in de eigen vrije tijd, zonder financieel gewin. Flexibel omgaan met afspraken kan daar ook aan bijdragen.

Belangrijke ingezette beleidsinstrumenten

De bewoners vinden dat het beleid omtrent burgerinitiatieven dat kan leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening onduidelijk is en onoverzichtelijk is afgebakend. Inwoners weten veelal niet welke (financiële) mogelijkheden er binnen de gemeente aanwezig zijn of welke beleidsinstrumenten van toepassing zijn voor een burgerinitiatief dat kan leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening in kleine kernen. Beleidsinstrumenten 'op maat' zijn voor dergelijke burgerinitiatieven daarom wenselijk. Veelal vinden de bewoners dat het totstandkomingsproces lang duurt, omdat de beslisbevoegdheid voor financiering veelal bij de gemeenteraad en de wethouders ligt. Deze procedure ervaart men veelal als complex. Daarnaast kost het creëren van draagvlak binnen de gemeente veel tijd. De bewoners willen daarom dat het beleid en haar beleidsinstrumenten specifiek wordt afgestemd op dergelijke initiatieven.

Een substantiële gemeentelijke financiering voor de (ver)bouw van een TGV is van groot belang en in sommige gevallen zelfs noodzakelijk. De initiatiefnemers geven meermalen aan dat men zelf beperkte financiële middelen heeft en externe financieringsmogelijkheden, zoals fondsen, sponsors en provinciale subsidies, tegenwoordig beperkt zijn. Ook wordt het verstrekken van startsubsidies in de beginfase van belang geacht. Met deze startsubsidies kan men eventuele haalbaarheidsanalyses uit (laten) voeren, externe adviesbureaus inhuren, bijeenkomsten in de kern organiseren en het initiatief verder uitwerken tot een concreet plan. Ook wenst men graag een verlaging van de onroerendgoedbelasting voor maatschappelijk gemeenschapsvoorzieningen omdat deze voorzieningen volgens de bewoners gericht zijn op de instandhouding of versterking van de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp. Het hebben van een exploitabel gemeenschapscentrum kan soms botsen met het hebben veel sociale activiteiten. Deze activiteiten komen volgens de dorpsbewoners de leefbaarheid ten goede, maar leveren veelal geen/nauwelijks inkomsten op.

Het communicatieve instrument wordt door de bewoners ook van groot belang geacht. Deze communicatie vindt men vooral op adviserend en ondersteunend gebied van belang. De kennis van de gemeente kan volgens de bewoners beter worden benut en zichtbaarder worden ingezet, bijvoorbeeld op het gebied van wet- en regelgeving, het attenderen op aandachtspunten voor het opstellen voor het projectplan, het wijzen op slimme combinaties en door te kijken naar financieringsmogelijkheden. De initiatiefnemers geven aan dat men het wenselijk vindt als men directer met de gemeente gaat samenwerken omdat dat veel voordelen kan opleveren. Te denken valt aan directer contact ('korte lijntjes') en ambtenaren met expertise die tijdens vergaderingen aanwezig zijn. De initiatiefnemers moeten tijdens de samenwerking wel de regierol hebben. Voor een goede communicatie moet de gemeente eenduidig zijn over wat ze afspreken waardoor er geen misverstanden in het vervolgtraject kunnen ontstaan, wat onnodige energie van de initiatiefnemers kan kosten. Een extern adviesbureau op het gebied van de totstandkoming van een TGV kan zorgen voor een goede onafhankelijke procesbegeleiding in de beginfase.

Op regelgevend gebied willen de bewoners dat de gemeente samen met initiatiefnemers kijkt wat er binnen de gemeentelijke kaders mogelijk is. De bewoners vinden flexibele regelgeving van belang om het totstandkomingsproces te versnellen/minder complex te maken. Vooral de te doorlopen procedures moeten makkelijker worden gemaakt. Daarnaast vindt men dat het verstrekken van een horeca-vergunning of meer vrijheden bieden op gebied van het organiseren van evenementen en feesten van groot belang is voor de 'toekomstbestendigheid' van de gemeenschapsvoorziening, omdat dit volgens de bewoners zorgt voor meer garantie voor een gezonde exploitatie op langer termijn.

Hieronder een overzicht van enkele nuttige instrumenten:

Financieel	Communicatief	Regelgevend
(Specifieke) subsidie voor realisatie TGV	Organiseren van een bijeenkomst over een TGV	Inzetten op minder complexe procedures
Co-financiering bouw TGV	Direct aanspreekpunt burgerinitiatief	Flexibele regelgeving totstandkoming TGV
Start- of stimuleringssubsidie in beginproces	Vaste projectleider totstandkoming TGV	Versoepeling regelgeving omtrent horeca
Subsidiering haalbaarheidsplan	Inzet deskundige ambtenaar	Inzetten op minder complexe procedures
Financiering extern adviesbureau	Instellen externe adviseur	
Voordelige rentesubsidie voor TGV	Samenwerken in projectgroep	
Garantstelling financiering	Dorpsondersteuner in beginfase	
Subsidie stichtingskosten		
Facilitering vergaderruimte in gemeentehuis		
Afschaffing/korting OZB		
Subsidie/stimulering dorpsvisie		

Bewustwording voor realisatie toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

Het is wenselijk dat de gemeente dorpsbewoners of dorpsbelangenorganisaties in kleine kernen bewust maakt van eventuele oplossingsrichtingen voor de instandhouding van voorzieningen en verenigingen. Bijvoorbeeld door 'good practices' te laten zien, te attenderen op 'slimme combinaties', bijeenkomsten te organiseren en samenwerking tussen verenigingen te stimuleren. Dit kan in bepaalde dorpen waar nog nauwelijks burgerinitiatieven worden genomen maar waar zowel maatschappelijke voorzieningen als verenigingen onder druk staan inspireren om als kern dergelijke burgerinitiatieven op te starten.

Gemeentelijk beleid op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen door burgerinitiatiefnemers

Sinds een aantal jaren wordt er wel meer gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Hiervoor was daar nauwelijks aandacht voor. Het uitgangspunt voor de totstandkoming van een TGV is dat de inzet en regie van dorpsbewoners daarbij leidend moet zijn. De gemeenten proberen verenigingen en kleine kernen steeds meer te attenderen op slimme combinaties voor toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, samenwerkingen te stimuleren en oplossingsrichting aan te dragen. Over het algemeen zijn er geen specifieke beleidsinstrumenten voor dergelijke initiatieven vastgesteld. De initiatiefnemers kunnen veelal wel gebruik maken van de reguliere beleidsinstrumenten. In een aantal gemeenten is men wel aan het kijken hoe men specifieke instrumenten kan inzetten voor soortgelijke burgerinitiatieven. Te denken valt aan de inzet van een gemeentelijke projectleider die onderzoek houdt naar slimme combinaties van voorzieningen en verenigingen in kleine kernen. De gemeenten geven aan dat er tegenwoordig, door o.a. de bezuinigingen, minder financiële bijdragen kunnen worden gedaan voor dergelijke initiatieven. De (financieel) faciliterende rol is daarom beperkter geworden. Een gemeentelijk uitgangspunt daarbij is dat initiatiefnemers eerst zelf op zoek gaan naar financieringsmogelijkheden.

Gemeentelijke instabiliteit is negatief voor het burgerinitiatiefklimaat

Bewoners van een aantal onderzochte casussen geven aan dat de politieke onrust en ambtelijke instabiliteit van negatieve invloed is op het klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven in de onderzochte kleine kernen.

5.2 Beantwoording van de centrale onderzoeksvraag

Na de beantwoording van de verschillende deelvragen zal nu antwoord worden gegeven op de centrale onderzoeksvraag. Deze luidde als volgt:

‘Welke wenselijke bijdragen kunnen gemeenten leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen?’

De conclusies zullen worden weergegeven aan de hand van de volgende indeling: algemeen/inleiding, bewustwording/urgentie, burgerparticipatie/burgerinitiatiefklimaat, totstandkomingsproces van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening en gemeentelijk beleidsperspectief.

Algemeen/inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd met als doel vast te stellen welke wenselijke bijdragen gemeenten kunnen leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Voor dit onderzoek zijn zeven verschillende casussen onderzocht. Hierbij waren een aantal belangrijke concepten leidend. Voor de wenselijke bijdragen is gekeken naar de relatie tussen de gemeenten en de kernen en de beleidsinstrumenten, gemeentelijke rollen en interventies die een bijdrage kunnen leveren aan het burgerinitiatiefklimaat en aan de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening.

In algemene zin kan geconcludeerd worden dat de gemeente nog een belangrijke bijdrage kan leveren aan zowel het totstandkomingsproces van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening als aan het creëren van een burgerinitiatiefklimaat binnen de kleine kernen. De bewoners/initiatiefnemers van de onderzochte casussen geven aan dat de gemeente een belangrijke factor/speler in het geheel is. Hieronder zal worden weergegeven welke bijdrage vanuit de gemeente gewenst is.

Bewustwording/urgentie

De bewoners worden (door de gemeente) nog onvoldoende bewust gemaakt van toekomstige ontwikkelingen en mogelijke oplossingsrichtingen voor (naderende) problematiek. Daarnaast heeft men de bewoners in de onderzochte casussen niet gestimuleerd/geattendeerd om te kijken naar een eventuele realisatie van een TGV om op die manier een ontmoetingsvoorziening in het dorp te behouden. De initiatiefnemers in de fase 2 en 3 kernen hebben hier zelf op ingezet. Geconcludeerd kan worden dat de gemeente bewoners te weinig adviseert over de mogelijkheden voor realisatie van een TGV. De bewoners vinden het juist van belang en een taak van de gemeente dat ze dorpsbewoners bewust maken over de toekomstige ontwikkelingen in de kernen, maar daarbij ook mogelijke toekomstbestendige oplossingen tonen. Dit kan in bepaalde dorpen waar nog nauwelijks burgerinitiatieven worden genomen, maar waar zowel maatschappelijke voorzieningen als verenigingen onder druk staan, inspireren om als kern dergelijke burgerinitiatieven op te starten. De gemeente mag hier dus een *‘trekkersrol’* bij spelen. De gemeente moet dit niet sturend doen, omdat dit kan leiden tot tegenstand vanuit het dorp. Het is daarom van belang dat dit *informerend* en *attenderend* gebeurt. Op deze manier verwacht men dat er een grotere urgentie ontstaat om initiatieven te ondernemen ten behoeve van de leefbaarheid in de kernen. In algemene zin vindt men dat de gemeente (*pro*)actiever bewustzijn mag creëren in de kernen over toekomstige ontwikkelingen. Het is wenselijk dat de gemeente dorpsbewoners of dorpsbelangenorganisatie in kleine kernen bewust maakt van eventuele oplossingsrichtingen voor de instandhouding van voorzieningen en verenigingen. Bijvoorbeeld door *‘good practices’* te laten zien, te attenderen op *‘slimme combinaties’*, bijeenkomsten te organiseren en samenwerking tussen verenigingen te stimuleren. Ook kan de gemeente een *verbindende rol* spelen tussen verenigingen. Het dorpsplan vindt men een belangrijk instrument om te kijken naar de toekomst van het dorp. Hieraan kan de gemeente ook een bijdrage aan leveren door het te stimuleren of te financieren. De gemeente kan tevens belangrijke informatie publiceren in plaatselijke kranten/bladen.

Burgerparticipatie/burgerinitiatiefklimaat

De gemeente kan volgens de bewoners nog een positieve bijdrage leveren aan het creëren van een goed klimaat voor burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven. Dit kan ervoor zorgen dat er meer en sneller (efficiënter) succesvolle burgerinitiatieven kunnen ontstaan. Hierbij spelen de relatie tussen gemeente en bewoners, de gemeentelijke houding, rollen en beleidsinstrumenten allen een belangrijke rol. De ervaren relatie tussen gemeenten en de dorpen aangaande burgerinitiatieven wordt over het algemeen niet altijd als positief ervaren. Daarnaast heeft men in het verleden een negatief burgerinitiatiefklimaat ervaren. Bewoners/dorpsbelangenverenigingen werden of worden pas laat (of niet) betrokken bij besluitvorming aangaande het dorp en voelden zich mede hierdoor niet serieus genomen worden of onvoldoende gewaardeerd. Daarnaast worden burgerinitiatieven nog te weinig gestimuleerd.

De laatste jaren merken bewoners wel positieve ontwikkelingen. Men ziet dat de gemeenten proberen om een burgerinitiatiefklimaat te creëren en hier op in te spelen. De bewoners/initiatiefnemers van de onderzochte casussen geven aan dat de gemeente een belangrijke factor/speler in het geheel is, maar dat de inzet van burgerinitiatiefnemers en de kern zelf het belangrijkste is. Daarnaast geeft men aan dat er meer factoren die invloed hebben op totstandkoming van burgerinitiatieven die kunnen leiden tot een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening. Dat in bepaalde dorpen veel initiatieven zijn ligt veelal aan de al aanwezige vitaliteit, waarbij een deskundige groep dorpsbewoners ('kartrekkers') vroegtijdig willen anticiperen op de negatieve ontwikkelingen ten behoeve van de leefbaarheid van het dorp. Soms ontstaan initiatieven ook uit ontevredenheid over de gemeente of omdat er een voorziening dreigt te verdwijnen.

Gemeentelijke rollen

De bewoners vinden dat de gemeenten nog een aantal belangrijke rollen kunnen spelen en interventies kunnen doen om een burgerinitiatiefklimaat te ontwikkelen. Een *pro-actieve meedenkende rol* wordt door alle kernen als zeer wenselijk ervaren. Een belangrijk aandachtspunt is dat er vooral een cultuuromslag plaatsvindt op ambtelijk niveau. Hierdoor wordt verwacht dat ook de relatie tussen de bewoners in kleine kernen en de gemeente kan worden verbeterd. Hierbij is het van belang dat men meer oog heeft voor burgerinitiatieven in algemene zin en op communicatief niveau aanvoelt hoe men om moet gaan met burgerinitiatiefnemers. Dat houdt ook in dat ambtenaren meer moeten durven te '*denken in kansen*'. Ook vindt men het van belang dat de gemeenten aandacht houden voor kernen waar initiatieven niet of nauwelijks tot stand komen en daar ook naar toe gaan en contact met verenigingen zoeken of houden. Op het gebied van advisering is een *actieve houding* van ambtenaren nodig, waarbij men wellicht kan participeren in bepaalde projecten om deze verder te helpen en waarbij aandacht is voor constructieve communicatie. Hierbij is vooral *ambtelijke expertise* op het gebied van procedures, regelgeving en (externe) financieringsmogelijkheden van belang. Tevens is de *faciliterende en adviserende rol* gewenst. De faciliterende rol moet de gemeente vooral spelen ter stimulering van burgerinitiatieven in algemene zin middels startsubsidies, andere financiële prikkels of door (co)financiering/subsidiering van grootschalige burgerinitiatieven. Bewoners/verenigingen geven aan dat ze veelal zelf over beperkte financiële middelen beschikken en externe financieringsmogelijkheden ook beperkt zijn. Daarnaast wordt ook vaak aangegeven dat het *uiten van waardering aan* (vrijwillige) initiatiefnemers van groot belang is. Als de gemeente het de initiatiefnemers makkelijker maakt, bepaalde successen viert en men direct en snel de initiatiefnemers helpt/vragen beantwoordt, dan zal deze waardering voor een groot gedeelte al worden gevoeld. Ook het flexibel omgaan met het maken van afspraken met initiatiefnemers kan hieraan bijdragen. Hiermee samenhangend kan de *motiverende rol* energie in kleine kernen voor het ondernemen van initiatieven te vergroten.

Beleidsinstrumenten en interventies

Beleidsinstrumenten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van het burgerinitiatiefklimaat en de totstandkoming van burgerinitiatieven. Uit het empirisch onderzoek blijkt dat op instrumenteel gebied vooral het communicatieve instrument van belang is. Vooral het hebben van een vaste contactpersoon en de inzet van (pro-actieve) deskundige ambtenaren blijken wenselijke 'instrumenten' te zijn die het burgerinitiatiefklimaat kunnen verbeteren. Door continuïteit te waarborgen middels vaste contactpersonen binnen de gemeente kan de relatie tussen de bewoners en de gemeente worden verbeterd en verwacht men ook dat het totstandkomingsproces efficiënter wordt. Maar ook de financiële instrumenten blijken in bepaalde gevallen noodzakelijk te zijn voor de uitvoering van burgerinitiatieven. De bewoners geven aan dat verenigingen veelal niet voldoende financiële middelen ter beschikking hebben op bepaalde initiatieven te ondernemen. De bewoners vinden dat de gemeente slimmer moet omgaan met het gemeentelijk budget en vergoedingen voor de dorpen. De bewoners willen graag meer zeggenschap over bepaalde budgetten ter verbetering van de leefbaarheid in de eigen kern. Men denkt dat hierdoor ook de eigen verantwoordelijkheid van het dorp toeneemt. Op gebied van het regelgevende instrumentarium kan vooral flexibilisering van regels en het eenvoudiger maken van procedures de totstandkoming minder complex te maken waardoor het initiatiefnemers minder tijd en moeite kost. Over het algemeen blijkt dat bewoners vinden dat de gemeente onvoldoende beleidsinstrumenten inzet die specifiek gericht zijn op totstandkoming/stimulering van burgerinitiatieven. In het beleid mag daar meer structuur in komen. Dit neemt gedeeltelijk de onzekerheid voor initiatiefnemers weg. Het wijk- en kerngericht werken kan volgens de bewoners een belangrijke bijdrage leveren aan het burgerinitiatiefklimaat, omdat er zo meer uitgegaan wordt van de eigen kracht van de dorpen. Ieder dorp heeft een ander soort ondersteuning nodig. Het ene dorp is al erg actief en heeft de gemeente alleen nodig omtrent wet- en regelgeving, andere dorpen/initiatiefnemers hebben juist meer een helpende hand/begeleiding nodig van de gemeente. De gemeente kan bijvoorbeeld een coördinerende rol spelen in dorpen waar initiatieven nauwelijks of moeizaam tot stand komen.

In onderstaande tabel wordt het bovenstaande nog eens schematisch weergegeven:

Financieel	Communicatief	Regelgevend
Subsidiering dorpsraden/belangen	Organiseren bijeenkomsten over de toekomst van het dorp	Juridisch bindend convenant met dorpsraden
Subsidiering dorpsplan-subsidie	Gemeentelijke informatie publiceren in plaatselijke kranten	Gemeentelijke visie en beleid gericht op burgerinitiatieven
Startsubsidies voor burgerinitiatieven	Een vast dorpscontactpersoon	Wijk- en kerngericht werken beleid
Dorpsbudget voor leefbaarheid	Dorpscoach	Stimuleren dorpsvisies
Subsidiering voor het oprichten van een stichtingsbestuur	Deskundige ambtenaar omtrent procedures/regelgeving	Flexibele regelgeving/snelle procedures burgerinitiatieven
Prijs voor burgerinitiatieven	Cursussen aanbieden voor totstandkoming van initiatieven	
Afschaffen/korting leges voor organiseren van burgerinitiatieven		
Verlaging van BTW voor initiatiefnemers		

Totstandkomingsproces van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

In algemene zin kan geconcludeerd worden dat de gemeente nog een aantal wenselijke bijdragen kan leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. De gemeente kan daarbij nog een aantal belangrijke rollen spelen en beleidsinstrumenten inzetten. Uit de succesvolle casussen is gebleken dat men regelmatig contact had met de gemeente of intensief samenwerkt(e) met de gemeente, waarbij de burgerinitiatiefnemers de regie hadden en trekkers waren van de initiatieven. De initiatiefnemers benadrukken dat zonder de inzet van de vrijwilligers en de initiatiefnemers, die zowel een 'trekkers'- en regierol hadden, de toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen er nooit hadden bestaan. Een gemêleerde groep, waarbij de initiatiefnemersgroep diverse vaardigheden en kennis bezit, is hier zeer wenselijk bij. Zoals de bewoners van de succesvolle casussen zeiden: *“Zonder ons, als initiatiefnemers, was deze toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening er nooit gekomen”*. Hierbij wordt vooral het creëren van draagvlak binnen het dorp (tussen verenigingen) en de gemeentepolitiek van belang geacht voor een succesvolle totstandkoming. Zonder draagvlak van het dorp kan een gemeenschapsvoorziening ook niet toekomstbestendig zijn, zo geeft men aan. Dat houdt in dat het van belang is dat de neuzen van verschillende verenigingen en deelnemende partijen voor het burgerinitiatief dezelfde kant op moeten staan. Het gevoel van autonomie speelt voor bepaalde verenigingen een belangrijke rol. De bewoners geven aan dat ze de gemeente voor een aantal onderdelen in het proces zeker nodig hebben. Gezegd kan worden dat initiatiefnemers nog altijd afhankelijk zijn van de gemeentelijke bijdrage om een grootschalig burgerinitiatief te kunnen realiseren.

Gemeentelijke rollen

In algemene zin wordt de *pro-actieve houding en rol* van gemeenteambtenaren wenselijk geacht. Hierin spelen vooral de *communicatieve vaardigheden van ambtenaren* een belangrijke rol. Op dit gebied wordt ook een cultuuromslag binnen gemeenten gevraagd. Hierbij hoort ook een *positieve houding* ('interesse tonen') richting de burgerinitiatiefnemers waarbij in kansen wordt gedacht. Uitgangspunt moet daarbij zijn om de burgerinitiatiefnemers te *ondersteunen* om het initiatief te concretiseren en tot uitvoering te laten brengen. Zo moeten gemeenteambtenaren *aanvoelen wanneer hulp, overleg en advies nodig is* zodat men initiatiefnemers *niet laat 'zwemmen'*. In bepaalde gevallen is een afwachterende rol gewenst, als er bijvoorbeeld binnen het dorp nog geen draagvlak is gecreëerd voor het burgerinitiatief of als de initiatiefnemers nog bezig zijn met de inhoudelijke invulling. In andere gevallen is juist coördinatie nodig. De *directe communicatie* en *gevoel voor partnerschap* is van groot belang. Daarbij wilt men dat deze 'nieuwe' ambtenaren initiatiefnemers *actief motiveren* en *op weg helpen*. Oftewel het *enthousiasme* van de initiatiefnemers overnemen en uitdragen. De bewoners vinden hiermee samenhangend de *adviserende rol* zeer wenselijk. Men vindt zelfs dat ambtenaren de aanwezige expertise intensiever in mogen zetten om de burgerinitiatiefnemers te helpen. Te denken valt aan ondersteuning bij het zoeken van financieringsmogelijkheden en oplossingsrichtingen. Als het burgerinitiatief in de beginfase moeilijk tot stand komt, dan mag de gemeente ook een *begeleidende rol* spelen, zolang het maar niet de regierol overneemt. In het verlengde hiervan kan de gemeente soms ook het initiatief *aanjagen*. Op juridisch gebied vinden de initiatiefnemers het vooral van belang dat de gemeente meedenkt om juridische/ambtelijke procedures te versnellen en makkelijker te maken. Daarbij hoort ook ondersteuning bij een bestemmingsplanwijziging. De *faciliterende rol* van de gemeente is vooral van belang voor de financiële haalbaarheid voor dergelijke burgerinitiatieven. Het is volgens de bewoners nog steeds van groot belang dat de gemeente een faciliterende rol blijft spelen bij grootschalige burgerinitiatieven die een grote investering vragen. In alle casussen geven de bewoners aan dat de financiële middelen die de initiatiefnemers hebben ontoereikend zijn voor de realisatie.

Beleidsinstrumenten en interventies

De bewoners vinden dat het beleid omtrent burgerinitiatieven die kunnen leiden tot een TGV onduidelijk is en onoverzichtelijk is afgebakend. Inwoners weten veelal niet welke financiële mogelijkheden er binnen de gemeente aanwezig zijn, of welke beleidsinstrumenten van toepassing zijn voor een burgerinitiatief dat kan leiden tot een TGV. Gerichte beleidsinstrumenten zijn daarom wenselijk. Daarbij hoort ook meer duidelijkheid over mogelijkheden die hiervoor aanwezig zijn.

Een substantiële gemeentelijke financiering voor de (ver)bouw van een TGV is veelal noodzakelijk. De initiatiefnemers geven meermalen aan dat men zelf beperkte financiële middelen heeft en externe financieringsmogelijkheden, zoals fondsen, sponsors en provinciale subsidies, tegenwoordig beperkt zijn. De provinciale subsidies worden namelijk minder. Daarom zijn financiële beleidsinstrumenten zeer wenselijk. Ook wordt het verstrekken van startsubsidies in de beginfase van belang geacht. Met deze startsubsidies kan men eventuele haalbaarheidsanalyses uitzetten, externe adviesbureaus inhuren, bijeenkomsten in de kern organiseren en het initiatief verder uitwerken tot een concreet plan. Het afsluiten van een lening legt weer een extra druk op de exploitatie van de TGV, waardoor de toekomstbestendigheid in gevaar kan komen.

Het communicatieve instrument wordt door de bewoners van groot belang geacht, vooral op adviserend en ondersteunend gebied. De kennis van de gemeente kan volgens de bewoners beter worden benut en zichtbaarder worden ingezet. De kennis van ambtenaren kan op diverse manier worden ingezet, bijvoorbeeld op het gebied van wet- en regelgeving, door te attenderen op aandachtspunten voor het opstellen voor het projectplan, door te wijzen op slimme combinaties en door te kijken naar financieringsmogelijkheden. De initiatiefnemers geven aan dat men het wenselijk vindt als men directer gaat samenwerken met de gemeente omdat dat veel voordelen kan opleveren, bijvoorbeeld contact met deskundige ambtenaren die tijdens vergaderingen aanwezig zijn. De initiatiefnemers moeten tijdens de samenwerking wel de regierol hebben. Voor een goede communicatie moet de gemeente eenduidig zijn over wat ze afspreken zodat er geen misverstanden in het vervolgtraject kunnen ontstaan wat onnodige energie kan kosten. Een extern adviesbureau op het gebied van de totstandkoming van een TGV kan zorgen voor een goede onafhankelijke procesbegeleiding in de beginfase. Op regelgevend gebied willen de bewoners dat de gemeente samen met initiatiefnemers kijkt wat er binnen de gemeentelijke kaders mogelijk is. De bewoners vinden flexibele regelgeving van belang om het totstandkomingsproces te versnellen/minder complex te maken. Vooral de doorlopen procedures moeten makkelijker worden gemaakt. Daarnaast vindt men dat het verstrekken van een horeca-vergunning of meer vrijheden bieden op gebied van het organiseren van evenementen/feesten van groot belang voor de 'toekomstbestendigheid' van de gemeenschapsvoorziening, omdat dit volgens de bewoners zorgt voor meer garantie voor een gezonde exploitatie op langere termijn. In onderstaande tabel worden de hiervoor genoemde bevindingen nog eens kort samengevat:

Financieel	Communicatief	Regelgevend
Specifieke subsidie voor realisatie TGV	Organiseren bijeenkomst over een TGV	Inzetten op minder complexe procedures
Co-financiering bouw TGV	Direct aanspreekpunt burgerinitiatief	Flexibele regelgeving totstandkoming TGV
Start- of stimuleringssubsidie in begin	Vaste projectleider totstandkoming TGV	Versoepeling regelgeving omtrent horeca
Subsidiering haalbaarheidsplan	Inzet deskundige ambtenaar	Inzetten op minder complexe procedures
Financiering extern adviesbureau	Instellen externe adviseur	
Voordelige rentesubsidie voor TGV	Samenwerken in projectgroep met ambtenaren	
Garantstelling financiering	Dorpsondersteuner ter stimulering in beginfase	
Subsidie stichtingskosten		
Facilitering vergaderruimte		
Afschaffing/korting OZB		
Subsidie/stimulering dorpsvisie		

Gemeentelijk beleidsperspectief

Over het algemeen geven de gemeenten aan dat het gemeentelijk beleid de laatste jaren steeds meer gericht is op verbetering van het burgerinitiatiefklimaat. Merendeels geeft men aan dat er in het verleden een beperkt klimaat hiervoor was gecreëerd of er nog te weinig aandacht was om burgerinitiatieven te stimuleren. Ook worden bewoners/dorpsraden eerder betrokken bij de besluitvorming. Men geeft aan dat deze beleidsverandering voor een groot deel is ingegeven door landelijke overheidsbeleid en dat de bezuinigingen het proces hebben versneld. Daarnaast vindt men burgerinitiatieven steeds belangrijker om bepaalde gemeenschappelijke doelen te behalen. Daarom wordt de laatste jaren ook meer ingezet op het creëren van bewustwording van toekomstige ontwikkelingen, zoals krimp. Daarnaast proberen gemeenten burgerparticipatie en het burgerinitiatiefklimaat te verbeteren door bepaalde interventies en beleidsinstrumenten in te zetten. De meest genoemde interventies en beleidsinstrumenten door de gemeenten zijn: Het inzetten van een vaste dorpscontactpersoon en/of dorpscoördinator binnen de gemeente, inzet van deskundige ambtenaren, het subsidiëren van dorpsplannen, het opstarten van dorpsraden stimuleren, convenanten sluiten met dorpsraden/dorpsbelangenorganisaties, bijeenkomsten organiseren voor bewustwording van toekomstige ontwikkelingen en meer en directer contact hebben met bewoners en verenigingen. Ook probeert men procedures minder complex te maken en flexibeler om te gaan met vergunningaanvragen. Echter geven de meeste gemeenten aan dat men nauwelijks specifieke instrumenten heeft die gericht zijn op burgerinitiatieven in kleine kernen. Doordat de financiële middelen van gemeenten beperkter zijn geworden vindt men dat initiatiefnemers ook zelf actief op zoek moeten gaan naar externe financieringsmogelijkheden zoals provinciale subsidies, sponsoring of commerciële activiteiten. De gemeente wil steeds meer afzien van het verstrekken van structurele subsidies. Gesteld kan worden dat gemeenten ontmoetingsplekken, in de vorm van een TGV, van groot belang vinden voor de leefbaarheid en vitaliteit van kleine kernen. De gemeenten juichen daarom ook burgerinitiatieven toe die kunnen leiden tot een realisatie van een TGV. Sinds een aantal jaren wordt er wel meer gericht op toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Hiervoor was daar nauwelijks aandacht voor. Het uitgangspunt voor de totstandkoming van een TGV is dat de inzet en regie van dorpsbewoners leidend moet zijn. De gemeenten proberen

verenigingen en kleine kernen steeds meer te attenderen op slimme combinaties voor toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen, samenwerking te stimuleren en oplossingsrichtingen aan te dragen. Bij de totstandkoming kunnen de gemeenten een adviserende, deskundige en faciliterende rol spelen. Ook kan men als samenwerkingspartner optreden in bijvoorbeeld een projectgroep.

Over het algemeen zijn er geen specifieke beleidsinstrumenten voor dergelijke initiatieven vastgesteld. De initiatiefnemers kunnen veelal wel gebruik maken van de reguliere beleidsinstrumenten. Zo geven de gemeenten aan dat ze voor deze initiatieven deskundige ambtenaren (of een vaste contactpersoon) kunnen inzetten en externe adviesbureaus kunnen inhuren. Daarnaast kunnen de initiatiefnemers reguliere subsidieaanvragen doen. Deze subsidievragen moeten vaak wel goedgekeurd worden door de gemeenteraad/wethouders omdat er vaak grote kosten mee gemoeid zijn. Daarnaast is een belangrijk uitgangspunt dat de initiatiefnemers eerst zelf goed hebben gekeken naar financieringsmogelijkheden en een grote bereidwilligheid tonen op gebied van vrijwilligerswerk. Pas dan zijn gemeenten geneigd om te kijken of men een eventuele financiële bijdrage kan doen. In bepaalde gemeenten is men aan het kijken hoe men specifieke instrumenten kan inzetten voor soortgelijke burgerinitiatieven. Te denken valt aan de inzet van een gemeentelijk projectleider die onderzoek doet naar slimme combinaties van voorzieningen en verenigingen in kleine kernen.

5.3 Aanbevelingen

5.3.1 Aanbevelingen voor de praktijk

Dit onderzoek is primair geschreven voor de Regio Achterhoek om te onderzoeken welke bijdragen de gemeenten kunnen leveren aan burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. De conclusies en resultaten van dit onderzoek kunnen daarom van belang zijn voor de acht gemeenten binnen de regio Achterhoek, maar ook nuttig zijn voor andere (krimp)gemeenten met kleine kernen. Uit het onderzoek zijn een aantal belangrijke aanbevelingen voortgekomen die beleidsambtenaren, wethouders en raadsleden in acht kunnen nemen. Deze aanbevelingen zijn gericht op 1) een positieve bijdrage leveren aan een klimaat van burgerparticipatie en het nemen van burgerinitiatieven in kleine kernen en 2) een positieve bijdrage leveren aan de totstandkoming van burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. Hieronder worden een 15-tal aanbevelingen gegeven:

1. Pro-actief meedenken met bewoners

Het is wenselijk dat alle gemeenteambtenaren pro-actief meedenken met de bewoners. Daarbij is het van belang dat men de wensen van de dorpen goed kent en de toekomstige ontwikkelingen van het dorp bespreekbaar maakt. Daarbij moet het niet alleen bij praten blijven. De bewoners willen graag op korte termijn resultaat zien. Probeer als gemeenteambtenaar daarbij constructief bepaalde zaken te bespreken. Dit betekent dat ambtenaren niet alleen moeten meedenken met vragen die komen vanuit de dorpsbewoners, maar ook al advies kunnen geven over zaken die een tijd later wenselijk kunnen zijn. De gemeente kan initiatiefnemers die een plan hebben om een eventuele TGV te realiseren vooraf bewust maken van wat er hen te wachten staat, waar men aan moet denken, wat de financieringsmogelijkheden kunnen zijn, etc. Het is volgens de bewoners van belang dat de gemeente duidelijk is over wat ze wel en niet kan ondersteunen en kan bijdragen. Dit kan wellicht in de vorm van een begrijpelijk publiek burgerinitiatief-handboek.

2. De gemeente moet eerst kijken wat wel mogelijk is i.p.v. het direct afwijzen van initiatieven

De gemeente moet niet direct te kritisch zijn als dorpsbewoners met bepaalde initiatieven komen, maar omarm het eerst. Daarbij kan men beter eerst kijken wat er wel mogelijk is of op welke manier het desbetreffende initiatief wel tot een succesvolle realisering kan worden gebracht. Als het dan nog niet mogelijk is, leg de initiatiefnemers dan goed uit waarom het niet mogelijk is. Op deze manier hebben bewoners ook sneller begrip voor de stand van zaken.

3. Als gemeente vaker naar de dorpen toe gaan en meer interesse tonen

De bewoners vinden het prettig als de gemeente ook zelf vaker contact opneemt met de dorpen. Het is dus van belang dat de gemeente regelmatig spreekt met actieve bewoners of verenigingen. Dit betekent dat de gemeente moeite moet doen om het contact en de relatie met dorpsbewoners te verbeteren.

4. Inzetten op specifiek instrumentarium voor realisatie van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening

Uit het onderzoek blijkt dat toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen van groot belang zijn voor de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen. Deze vraag naar deze voorzieningen wordt ook steeds urgenter aangezien verschillende voorzieningen en verenigingen (financieel) onder druk komen te staan. Daarnaast heeft de gemeente ook steeds minder budget om maatschappelijke functies financieel te ondersteunen met subsidies. De bewoners geven echter aan dat er nauwelijks instrumenten zijn die specifiek dienen voor burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen. In de toekomst mogen gemeenten hier meer aandacht voor hebben. Te denken valt aan specifieke (start)subsidies en proces/dorpsmanagers die zich richten op het desbetreffende project.

5. Besluiten over burgerinitiatieven minder van gemeentepolitiek laten afhangen

Over het algemeen vinden de initiatiefnemers dat de gemeente minder zaken moet laten afhangen van de gemeentepolitiek omdat er hierdoor grote (financiële) onzekerheid ontstaat voor de burgerinitiatiefnemers. Daarnaast kan de gemeentepolitiek

in bepaalde situaties zorgen voor demotivering voor het nemen van initiatieven omdat de procedures lang duren. De bewoners willen dat er daarom meer structuur komt wat betreft het beleid voor burgerinitiatieven in kleine kernen en dit minder afhankelijk is van de gemeentepolitiek.

6. Inzetten van startsubsidies of (kleine) dorpsbudgetten in fase 1 kernen

Door startsubsidies en/of dorpsbudgetten als gemeente te verstrekken aan de kernen waar burgerinitiatieven minder goed tot stand komen, kan het verantwoordelijkheidsgevoel en de wil om meer initiatieven te nemen ten aanzien van de leefbaarheid, toenemen. De dorpsbewoners krijgen op deze manier het gevoel dat ze serieus worden genomen en zelf mogen bepalen wat belangrijk is voor het dorp. Een klein dorpsbudget is ook urgent om bepaalde initiatieven te kunnen uitvoeren.

7. Flexibele regelgeving en meedenken bij (complexe) procedures binnen gemeentelijke kaders

Initiatiefnemers geven aan dat vooral de procedures erg lang duren en bepaalde regelgeving soms te complex wordt gemaakt voor het nemen van initiatieven. Probeer daarom als gemeente de regelgeving voor initiatiefnemers makkelijker te maken en de procedures te versnellen waar dat mogelijk is. Initiatiefnemers zijn vrijwilligers en willen snel de initiatieven uitvoeren. Soms is dit niet mogelijk vanwege landelijke regelgeving of omdat het juridisch onmogelijk is om bepaalde regelgeving te versoepelen of makkelijker te maken. Maar leg dan uit waarom dat niet mogelijk is.

8. Verwijs als gemeente niet direct naar de provinciale subsidies, deze hebben ook minder ter beschikking

De provinciale Kulturhus-subsidies of subsidies voor de bouw van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen worden steeds minder en moeten bovendien over meer dorpen worden verdeeld omdat het aantal aanvragen voor het (ver)bouwen van Kulturhusen de laatste jaren is gestegen. Dit kan ervoor zorgen dat veel initiatiefnemers meer moeite krijgen met de financiering van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen.

9. Grote éénmalige gemeentelijke investering voor bouw toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening van belang

In dit onderzoek blijkt dat een (éénmalige) gemeentelijke investering van groot belang is omdat de realisering van de toekomstige gemeenschapsvoorziening in veel gevallen anders onmogelijk is. De kosten van de bouw van een dergelijke voorziening zijn aanzienlijk hoog, de initiatiefnemers hebben veelal zelf deze financiële middelen niet ter beschikking en andere financieringsmogelijkheden zijn schaars. Daarom is het van belang dat de gemeente hiervoor budget blijft reserveren in. Voordeel is dat een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening op langer termijn veelal minder gemeentelijke kosten kan opleveren. Daarnaast vinden bewoners dat er niet alleen naar moet worden gekeken naar de kosten omdat de meerwaarde van dergelijke projecten niet altijd in geld zijn uit te drukken. Te denken valt aan verbetering van de leefbaarheid.

10. Slim omgaan met bestaande budgetten

Bijna alle gemeenten geven aan dat het financieel steeds minder sterk staat en minder te besteden heeft aan dergelijke initiatieven. De bewoners denken dat er slimmer kan worden omgegaan met bestaande gemeentelijke budgetten, door deze te combineren en slim in te zetten. De bewoners denken dat men met hetzelfde budget meer kan realiseren en er daardoor meer draagvlak wordt gecreëerd. Tevens geven actieve dorpsbewoners aan dat de gemeente een aantal gemeentelijke taken onder verantwoordelijkheid van de dorpsraden/dorpsbelangenverenigingen kan brengen. Te denken valt aan onderhoud in het dorp. Het vrijgespeelde budget kan daarna door de gemeente worden besteed aan budgetten die de dorpsraden/dorpsbelangenverenigingen kunnen inzetten voor initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid in kleine kernen.

11. Blijf oog houden voor minder actieve kernen

Veel gemeenten geven aan dat ze pas wat gaan doen als de bewoners/dorpsraden zelf naar de gemeente toe komen. In principe is dit begrijpelijk, want in essentie moeten initiatieven vanuit de dorpsbewoners zelf komen. Echter zijn er soms negatieve factoren aanwezig in kleine kernen waardoor burgerinitiatieven daar niet goed tot stand komen. Maar dat wil niet zeggen dat er in deze dorpen geen behoefte is voor het nemen van burgerinitiatieven. Het is daarom van belang om aandacht te hebben voor deze kernen te gaan, en te blijven praten met verenigingen en belangenorganisaties over wat er leeft en waarom bepaalde zaken niet goed tot stand komen. Laat bewoners zien wat de gevolgen kunnen zijn van de toekomstige (negatieve) ontwikkelingen als er nu niets gebeurt. Voor fase 1 kernen is het verder van belang dat er op korte termijn resultaten zichtbaar zijn om zo de 'ondernemingsenergie' te behouden in het dorp. Het is daarom van belang om in te zetten op een aantal kleinere initiatieven ten behoeve van de leefbaarheid van het dorp, die de grootste kans van slagen hebben.

Fase 2 en 3 kernen kennen meestal al de weg naar gemeenteambtenaren, subsidiepotjes, etc. Voor hen is het nemen van initiatieven 'makkelijker'. Soms worden er subsidies verstrekt die gekoppeld zijn aan een prijsvraag. Doordat de 'succesvolle' dorpen de weg hier naartoe goed weten, kan het mogelijk zijn dat deze dorpen vaak deze subsidies krijgen en de casussen in fase 1 hier (bijna) nooit voor in aanmerking komen. Hier kan beleidsmatig gezien kritischer naar worden gekeken.

12. Maatwerk: Kerngericht werken

Ieder dorp heeft zijn eigen karakter en kracht. De mate van vitaliteit verschilt per kern. Daarom is het van belang dat de gemeente door blijft gaan (en misschien sterker inzet) wat betreft de beleidstrend 'wijk- en kerngericht werken', waarbij gekeken wordt naar de specifieke kracht en vraag van de dorpsbewoners. Een voorbeeld is dat elke kern een divers voorzieningenaanbod en bedrijvigheid heeft. In een dorp met veel bedrijvigheid kan over het algemeen makkelijker sponsoren

worden gezocht voor het uitvoeren en organiseren van activiteiten of initiatieven. Als dit in bepaalde dorpen niet het geval is, wordt het moeilijker om bepaalde activiteiten/initiatieven financieel haalbaar te maken. In dit soort gevallen is het wenselijk dat gemeentes kijkt naar een extra bijdrage of ondersteuning.

13. Maak als gemeente gebruik van plaatselijke kranten/sites

Dorpsbewoners geven aan dat gemeenten gebruik mogen maken van het plaatselijke krantje of van de websites als het urgente informatie over het dorp betreft. Deze wordt door de bewoners vaker gelezen dan regionale of gemeentelijke kranten. Hierdoor worden de bewoners meer op de hoogte gesteld van bepaalde ontwikkelingen in en omtrent het dorp.

14. Initiatiefnemers zijn vrijwilligers. 'Blijf waardering houden!'

De bewoners en initiatiefnemers geven aan dat ze niet altijd serieus worden genomen en zich niet altijd gewaardeerd voelen. Initiatiefnemers zijn vrijwilligers die in hun vrije uren, naast hun werk, in het belang van het dorp initiatieven willen opzetten. Hiervoor willen ze wel de benodigde waardering krijgen. Dit kan al door snel bepaalde vragen te beantwoorden. Maar ook door flexibel om te gaan met het maken van afspraken. Daarbij mogen successen ook worden gevierd.

15. Tijdens sollicitatie kijken naar kwaliteiten op gebied van burgerinitiatieven

De gemeente moet een hele andere manier van denken en werken inpassen binnen de gemeente. Een aanbeveling hierbij was om bij vacatures of sollicitatiegesprekken niet alleen te kijken naar de bestuurlijke kwaliteiten van de ambtenaar, maar ook naar de kwaliteiten die men heeft op gebied van ondersteuning van burgerinitiatieven. De bewoners geven aan dat men graag ambtenaren wil die ook een goed gevoel hebben voor het zijn van een ondersteunend en faciliterend ambtenaar.

5.3.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Als vervolgonderzoek is het wellicht interessant om te kijken of actieve bewoners uit verschillende type dorpen binnen dezelfde gemeente dezelfde ervaringen en wenselijke rollen/instrumenten hebben. In dit onderzoek is gekeken naar dorpen in diverse fases in verschillende gemeenten. Veel gemeenten gaven aan dat men het ook interessant had gevonden als zou worden onderzocht hoe verschillende kernen binnen dezelfde gemeente reageren/antwoorden op de onderzoeksvragen. Op deze manier kan ook echt specifiek worden gekeken wat de wensen van de dorpen zijn per gemeente. Wellicht dat dit van elkaar kan verschillen. Dit kan bijvoorbeeld door een fase 1, fase 2 en fase 3 kernen binnen één gemeente te onderzoeken. Op deze manier kan ook duidelijk worden of de gemeente volgens alle kernen een (goed) klimaat heeft gecreëerd voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven. Of dat dit juist veel verschilt tussen verschillende dorpen. Op deze manier kunnen de resultaten ook beter generaliseerd worden.

Ook kan het interessant zijn om te onderzoeken in welke mate de implementatie van een nieuw instrumentarium en een intensieve cultuuromslag invloed heeft op het burgerinitiatiefklimaat binnen een specifieke gemeente. Dit is wel een longitudinaal onderzoek, omdat deze over meerdere jaren moet worden verspreid.

Daarnaast kan een soortgelijk onderzoek ook in andere provincies worden uitgevoerd. Nu is het onderzoek voornamelijk gedaan in de provincie Gelderland, en één casus in de provincie Overijssel. Daarbij kan het interessant zijn dat ook de wenselijke landelijke en provinciale instrumenten en rollen worden onderzocht.

Tenslotte kan ook een uitgebreider onderzoek worden gedaan naar het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen. Hierbij kan nog intensiever worden ingegaan op de leefbaarheid en vitaliteitsaspecten. Het voorzieningenaanbod is nog steeds een urgente discussie in de ruimtelijk ordening. Hierbij is het voor gemeenten vooral van belang vast te stellen welke voorzieningen in kleine kernen wel en niet (of minder) van belang zijn.

5.4 Kritische reflectie

Het is belangrijk om te weten wat de uitkomsten van het onderzoek werkelijk zeggen over de realiteit. Het is daarom van belang om kritisch te analyseren welke aspecten van het onderzoek sterk en minder sterk zijn en hoe dit van invloed is op de getrokken conclusies. In deze paragraaf zal daarom kritisch gereflecteerd worden op de bevindingen die zijn gedaan en de wijze waarop deze bevindingen tot stand zijn gekomen. Hierbij zullen zowel de inhoud als de praktische uitvoering van het onderzoek worden besproken. Ook wordt daarnaast gekeken naar de rol van het theoretisch kader en tot welke inzichten het onderzoek in dat verband heeft geleid.

Reflectie op uitvoering

De gevonden resultaten geven antwoord op de onderzoeksvraag. In dit onderzoek zijn diverse casussen onderzocht. Deze casussen waren lastig te vinden aangezien er vooraf een aantal strenge selectiecriteria is opgesteld met betrekking tot de casuselectie. Hier is grotendeels rekening mee gehouden, maar op een aantal punten is ook minder kritisch beoordeeld. Zo kan de casus Well gezien worden als een grensgeval tussen een fase 1 en fase 2 dorp. In het dorp is namelijk pas sinds kort activiteit in relatie tot het opstarten van burgerinitiatieven. De bewoners geven zelf aan dat het dorp bijna 15 jaar heeft 'geslapen'. Aan de andere kant wordt er wel aan gewerkt om het dorpshuis in stand te houden en duurzaam te exploiteren op

langere termijn. Dit komt echter niet geheel overeen met de gehanteerde omschrijving van een 'toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening'. Daarom is deze casus beschouwd als een fase 1 casus.

Daarnaast ontvangen een aantal van de besproken succesvolle casussen nog steeds structurele subsidies. In het onderzoek is als criterium opgenomen dat deze casussen geen 'extra' structurele subsidies zouden krijgen. Dat is bij deze casussen het geval. De gemeenten geven aan dat de betreffende gemeenschapsvoorzieningen in evenveel of zelfs minder subsidie ontvangen dan voorheen, terwijl er meer is gerealiseerd en er meer wordt gedaan. Daarom konden deze casussen als fase 3 kernen worden gebruikt in het onderzoek. Ook bleken fase 1 en fase 2 casussen die voldeden aan de criteria in de provincie Overijssel moeilijker te vinden te zijn. Daarom is er maar één casus opgenomen die in de provincie Overijssel ligt.

Na de casusselectie bleek het relatief eenvoudig om geschikte respondenten te vinden voor de semi-gestructureerde interviews. Allen, zowel de dorpsbewoners als de gemeenteambtenaren/wethouders, waren bereid om aan het onderzoek mee te werken. Het waren allemaal prettige, lange en inhoudelijk goede gesprekken. De geïnterviewde personen begrepen de vragen en het beoogde doel van mijn onderzoek goed. In dit kader moet ook worden vermeld dat de bevindingen over wenselijke rollen en instrumenten van de gemeente vooral op basis van de gevoerde gesprekken tot stand zijn gekomen. Deze conclusies zijn dus hoofdzakelijk gebaseerd op persoonlijke ervaringen en opvattingen van de geïnterviewden. De geïnterviewde personen kunnen wel als deskundigen worden gezien en hebben een directe betrokkenheid bij het onderwerp. Alle geïnterviewde bewoners wisten wat er in het dorp speelt, maar hadden ook veel kennis over burgerinitiatieven en de gemeentelijke rollen en beleidsinstrumenten. Bovendien zaten er geen grote verschillen tussen de visie en opvattingen van de bewoners. Dit vergroot de waarde van de gedane bevindingen.

In dit onderzoek is gesproken met enkele belangrijke dorpsbewoners en initiatiefnemers. Deze bewoners vertegenwoordigen in zekere mate het gehele dorp. Bij uitspraken zoals 'de dorpsbewoners vinden' gaat het in dit onderzoek dan ook over de dorpsbewoners die het dorp hebben vertegenwoordigd. Deze personen hebben veelal het meest contact met de gemeente gehad waar het gaat over de leefbaarheid en initiatieven in het eigen dorp. Om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten hadden meerdere bestuursleden van verenigingen kunnen worden geïnterviewd. Vanwege tijdsgebrek en de aanzienlijke omvang van het onderzoek is hier niet voor gekozen. Wat hier tegenover staat is dat meerdere casussen per fase zijn onderzocht, waardoor conclusies beter te verantwoorden zijn. Door het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden is er tevens sprake van methodologische triangulatie. Daarnaast zijn bij de semi-gestructureerde interviews twee verschillende groepen/type onderzoekseenheden geïnterviewd: De dorpsbewoners/initiatiefnemers en de vertegenwoordigers van de gemeenten (ambtenaren/wethouders). Hierdoor wordt ook gebruikt gemaakt van datatriangulatie.

Reflectie op theoretisch kader

Het theoretisch kader heeft gezorgd voor een inhoudelijke verdieping en het bieden van een kader voor de uitwerking van de casussen. De beleidsinstrumententheorie heeft bijgedragen om de (wenselijke) beleidsinstrumenten te structureren. Door van te voren al een aantal typen instrumenten te hebben geordend en een aantal concrete beleidsinstrumenten te hebben gevonden, werd de uitwerking van dit aspect tijdens het empirisch onderzoek overzichtelijker en makkelijker. Hierdoor kon bijvoorbeeld ook doorgevraagd worden of bepaalde (al gevonden) beleidsinstrumenten volgens de bewonerseventueel wenselijk zouden zijn. De netwerkbenadering was binnen dit onderzoek vooral van belang om inzicht te krijgen in de gemeentelijke rollen en de houding die gemeenten kunnen aannemen. Ook was het bruikbaar voor de analyse van de processen die worden doorlopen bij de totstandkoming van burgerinitiatieven.

Reflectie op inhoudelijke bevindingen

Inhoudelijk is het belangrijkste kritiekpunt dat de totstandkoming van burgerinitiatieven (die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen) door meerdere factoren beïnvloed worden. De invloed van instrumenten en rollen van de gemeente zijn daarbij slechts een onderdeel van al deze factoren die het totstandkomingsproces beïnvloeden. Een belangrijke factor is bijvoorbeeld de context van het dorp, waarbij locatie-specifieke aspecten van invloed zijn op burgerinitiatieven en het totstandkomingsproces. Daarom zijn de achtergronden van de onderzochte dorpen intensief beschreven in dit onderzoek. In het verlengde hiervan zijn er nog steeds critici die het belang van toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen betwijfelen.

De resultaten van het onderzoek kunnen zeker worden gegeneraliseerd, maar het is wel belangrijk om hierbij enkele opmerkingen te plaatsen. Er is gebruik gemaakt van meerdere casestudies, waarbij enkele kleine groepen gedetailleerd en intensief bestudeerd zijn. Daarbij moet worden gezegd dat doordat er per fase meerdere cases zijn onderzocht, de kans groter is dat de conclusies ook gelden in andere contexten. De casussen in dit onderzoek golden voornamelijk als illustrerende voorbeelden waaruit op hoofdlijnen conclusies zijn getrokken. Dit onderzoek beoogt om gemeenten enkele handvaten te bieden die waarschijnlijk nuttig zijn om een klimaat voor burgerinitiatieven of de totstandkoming van een toekomstbestendige gemeenschapsvoorziening positief te beïnvloeden. Zoals reeds genoemd blijft de context echter wel van belang. Beleidsmakers kunnen hun keuzes hierop aanpassen en het nut van de bevindingen van dit onderzoek afwegen vanuit het perspectief van de betreffende casus.

Literatuurlijst

- Abbas, T. & Commandeur, L. (2012). Modern Naoberschap: *Hype of houvast?*
- Annegarn, I.A.I.J. (2005). Leefbaarheid van kleine kernen: *Literatuurrapport*. Hoofddorp
- Ball, S. & van der Kooy, A. (2004). Meer één gebouw: *Een formule voor het vormgeven van een succesvolle multifunctionele accommodatie*. NIWZ Sociaal Beleid, juli 2004.
- Baxter, P. & Jack, S. (2008). *The Qualitative Report* Volume 13 Number 4 December 2008, p.544-559
Geraadpleegd op 07-01-2013, via <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>
- Beltman, H. Lucassen, A., Royers, T. & Sok, K. (2012). *Burgerprojecten in zorg en welzijn*. Geraadpleegd op 10-12-2012, [http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kennisdossier%203%20Burgerprojecten%20in%20zorg%20en%20welzijn%20\[MOV-1421992-0.1\].pdf](http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Kennisdossier%203%20Burgerprojecten%20in%20zorg%20en%20welzijn%20[MOV-1421992-0.1].pdf)
- Boer, de N. & Lans, van der J. (2011). *Burgerkracht: de toekomst van sociaal werk in Nederland*. Den Haag: Raad voor maatschappelijke ontwikkeling.
- Breman, B. (2011). Omgaan me krimp in het landelijk gebied: *vitaliteit als vertrekpunt*. Geraadpleegd op 02-10-2012, via http://webdocs.alterra.wur.nl/internet/corporate/themaas/PaperBreman_vitaliteitalsvertrekpunt.pdf
- Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland. (2012). Dorpsplan Beemte-Broekland: *'Een visie op de toekomst'*.
- CBS. (2011). Gemeente op maat: *Hof van Twente*. Geraadpleegd op 04-06-2013, via <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/3AE10AD1-4782-4A9E-B09F-717012FA20B9/0/HofvanTwente.pdf>
- Commissie Vrijwilligerswerk. (2004). *De gemeente, burgerinitiatieven en de ongebonden vrijwilliger*.
- De Bruijn, J.A. & ten Heuvelhof, E.F. (1991). Sturingsinstrumenten voor de overheid: *over complexe netwerken en een tweede generatie sturingsinstrumenten*. Leiden/Antwerpen. Stenfert Kroese.
- De Bruijn, J., E. ten Heuvelhof en R. in 't Veld. (2002). *Procesmanagement*. Academic Service, Schoonhoven.
- De Gelderlander. (17-10-2006). *Eerst slopen en bouwoverlast maar straks een nieuw dorpschart*. Geraadpleegd op 04-07-2013, via <http://www.gelderlander.nl/regio/maas-en-waal/eerst-slopen-en-bouwoverlast-maar-straks-een-nieuw-dorpschart-1.2403919>
- De Gelderlander. (2009). *Krimpscenario gemeente Renkum 'moedig'*. Geraadpleegd op 14-07-2013, via <http://www.gelderlander.nl/regio/arnhem/krimpscenario-gemeente-renkum-moedig-1.2772569>
- De Jong, M. (2004). Leefbaarheid als Sociale Constructie: *Onderzoek naar de leefbaarheid in de gemeente Moerdijk*. Universiteit van Tilburg.
- De Ulfse Krant. (11 juni 2012). Kunstgras GWVV Varselder. Geraadpleegd op 14-06-2013, via <http://www.ijselstroom.nl/files/cms/bestand/135050.pdf>
- Dorpsbelang Wolfheze. (2013). *Dorpsbelang Wolfheze*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via <http://www.dorpsbelangwolfheze.nl/>
- Dorpsplatform Wolfheze & Dorpsbelang Wolfheze. (2011). *Jaarverslag 2011*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via http://www.dorpsbelangwolfheze.nl/pdf/files/120411jaarverslag_2011.pdf
- Dorpsplatform Wolfheze & Dorpsbelang Wolfheze. (2012). *Jaarverslag 2012*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via <http://www.dorpsbelangwolfheze.nl/pdf/files/130328jaarverslag2012.pdf>
- Dorpsplatform Wolfheze & Dorpsbelang Wolfheze. (2013). *Jaarplan 2013*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via <http://www.dorpsbelangwolfheze.nl/pdf/files/130328jaarplan2013.pdf>
- Dorpsraad Braamt. (2010). Toekomstvisie Braamt: *2010-2012*.

- Edelenbos, J. (2000). *Proces in vorm: Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Lemma: Utrecht.
- Eenink, F. (2012). *De benutting van vereveningsmogelijkheden bij de realisatie van multifunctionele accommodaties binnen een netwerk van actoren*. Geraadpleegd op 25-11-2013, via http://www.bouwstenenvoorsociaal.nl/fileswijkplaats/Scriptie_FlorisEenink_VereveningsmogelijkhedenMFA.pdf
- Elan Expertisecentrum (2013). *Wie zijn wij?* Geraadpleegd op 22-07-2013, via www.elanexpertise.nl/content/wat-doen-wij
- Elshof, P. & Schoot, K. (2012). *'De toekomst van leefbaarheid in kleine kernen'*. Geraadpleegd op 12-10-2012, via http://www.saxion.nl/wps/wcm/connect/e2220db6-6cd7-406b-a70c-4c06434c4289/De_toekomst_van_leefbaarheid_in_kleine_kernen%5B1%5D.pdf?MOD=AJPERES
- Enzerink, M. (2013). *Foto Kulturhus D'n Dulper*. Geraadpleegd op 28-06-2013, via <http://www.dulper.nl/index.php/foto-gallery/festival-todo-mundo-2013/mg-0070-104>
- Fame. (2011). *Multifunctioneel Accommoderen*. Geraadpleegd op 20-11-2012, via http://www.famegroep.nl/_uploaded/acquisitie-MFAs-compleet_kort.pdf
- Frieling, M.A. (2008). *Een goede buur: 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt*. Rijksuniversiteit Groningen. Proefschrift.
- Gemeente Apeldoorn. (2012a). *Projectleider toekomstbestendige voorzieningen in de dorpen*
- Gemeente Apeldoorn. (2012b). *Toekomstagenda Dorpen 2012-2015*.
- Gemeente Apeldoorn. (2013a). *Dorpenplan 2012-2015: Stadsdeelplan voor de Apeldoornse dorpen. 3^e concept*.
- Gemeente Apeldoorn (2013b). *Structuurvisie dorpen*. Geraadpleegd op 29-07-2013, via <http://www.apeldoorn.nl/ter/politiekorganisatie/Politiek-en-organisatie-Dorpen-en-wijken/Structuurvisies-dorpen.html>
- Gemeente Hof van Twente. (2010). *Kernnieuws Bentelo – Delden – Hengevelde*. http://www.hofvantwente.nl/fileadmin/files/docs/buurtinformatie/239_adv%20kernnieuws%20400x540_HR_C.pdf
- Gemeente Hof van Twente. (2011). *Hof van Twente steunt Bentelo*. Geraadpleegd op 04-06-2013, via <http://www.hofvantwente.nl/nieuw-van-de-hof/nieuws-en-persberichten/nieuwsbericht/archive/2011/07/article/hof-van-twente-steunt-bentelo-401.html>
- Gemeente Hof van Twente. (2013). *Daling inwoneraantal Hof van Twente*. Geraadpleegd op 04-06-2013, via <http://www.hofvantwente.nl/nieuw-van-de-hof/nieuws-en-persberichten/nieuwsbericht/archive/2013/02/article/daling-inwonertal-hof-van-twente-756.html>
- Gemeente Maasdriel. (2013). *Elf Dorpen*. Geraadpleegd op 07-08-2013, via <http://www.maasdriel.nl/De%20gemeente/Elf%20dorpen/>
- Gemeente Montferland. (2013). *Inwonersaantallen van de gemeente Montferland per 01-01-2013*.
- Gemeente Oude IJsselstreek. (2013). *Varsselder-Veldhunten*. Geraadpleegd op 12-06-2013, via http://gemeente.oude-ijsselstreek.nl/onze_gemeente/kernen/kernen/varsselder_veldhunten
- Gemeente Renkum. (2009). *Toelichting Raadsvoorstel 'De recessie te lijf'*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via http://cms.renkum.nl/20130501T101749D6/dgr/up/ZkcdoeIswl_Recessie-Toelichting_Raadsvoorstel_De_recessie_te_lijf.pdf
- Gemeente West Maas en Waal. (2012). *Visie Leefbaarheid 2030: Dorpsavond Boven-Leeuwen*.
- Gemeente West Maas en Waal. (2013). *Gemeente West Maas en Waal*. Geraadpleegd op 28-06-2013, via <http://www.westmaasenwaal.nl/Wonen-en-leven/Wonen-en-Leven/De-dorpen-2.htm>
- Hakvoort, R. (2012). *Varsselder-Veldhunten: Een dorp waarin jong en oud samen in beweging zijn en blijven*. Geraadpleegd op 12-06-2013, via http://www.varsselderveldhunten.nl/file_popup.php?id=241391

- Harmsen, B. (2012). Parel van Gelderland: MFC, Varsselder-Veldhunten. FDG Adviseurs. Geraadpleegd op 12-06-2013, via <http://www.lvkk.nl/dorpshuizen/parels/250-parel-van-gelderland-mfc-varsselder-veldhunten>
- Holterman, A. (2013). *Gemeenschapscentrum De Pol*. Geraadpleegd op 03-06-2013, via http://www.depol.info/?attachment_id=37
- Hoogerwerf, A. & Herweijer, M. (2008). *Overheidsbeleid: 'Een inleiding in de beleidswetenschap'*. Kluwer, Alphen aan den Rijn.
- Hospers, G-J. (2011). Van krimpangst naar realiteit: *Bevolkingskrimp vraagt warme aanpak*. Vakblad: Vitale stad.
- Hufen, J. en A. Ringeling. (1990). *Beleidsnetwerken*. Vuga, Den Haag.
- InAxis. (2007). *Help! Een burgerinitiatief*. Geraadpleegd op 04-12-2012, via <http://werk.leenetxt.nl/inaxis/helplowres.pdf>
- Jannink, M. (2012). *Sport- gemeenschapscentrum de Pol*. Geraadpleegd op 03-06-2013, via <http://www.bentelo.info/sportstichting>
- Kennis Knooppunt Kulturhus (z.j.). *Kenniscentrum Kulturhus*. Geraadpleegd op 12-11-2012, via <http://www.kulturhus.nl/index.php?section=kenniscentrum>
- Kennisplatform Demografische Transitie (KDT). (2012). *Kennisagenda Bevolkingsdaling*.
- Kiliç, M. (2008). *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat? Geraadpleegd op 22-01-2014, via*, http://www.vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerparticipatie/IAMB_PUB_DerdeGenBurgerparticipatie.pdf
- Klompenhouwer, W. (2012a). *Samenvatting realisatie gemeenschapshuis*. Geraadpleegd op 12-06-2013, via http://www.gregoriusvarsselder.nl/file_popup.php?id=244506
- Klompenhouwer, W. (2012b). *Helaasgeen prijs, maar wel aan de slag in Varsselder-Veldhunten!* Geraadpleegd op 12-06-2013, via <http://www.kennisplatformbewoners.nl/node/5053>
- Kreeft, W. (2008). *Welke beleidsinstrumenten hanteert de Nederlandse overheid?* Geraadpleegd op 09-01-2013, via http://kic.nisb.nl/docs/Sportvrijwilligersbeleid-Welke_beleidsinstrumenten_hanteert_de_Nederlandse_overheid.pdf
- Kilic, M. (2008). *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?*. Twynstra Gudde.
- Kisjes, B. & Giesen, C.W.M. (2003). Nieuwe Dorpen. *Eerste verkenning van hun sociale vitaliteit*. Den Haag. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster. Geraadpleegd op 20-11-2012, via <http://www.innovatienetwerk.org/nl/bibliotheek/rapporten/193/NieuweDorpenEersteverkenningvanhunsocialevitaliteit.html>
- Koppenjan, J. (1993). *Netwerkmanagement in het openbaar bestuur*. Vuga, Den Haag.
- Korsten, A.F.A. (2005). *De keuze van een sturingsaanpak. (Concept)*.
- Matthijs, M-A. (2009). Kulthurs D'n Dulper Boven-Leeuwen: *Bevorderen van leefbaarheid in kleine dorpskernen*.
- Melsert, V. (2005). Netwerkbenadering op lokaal niveau. *Verkeer- en vervoerssituatie Voorburg West*. Erasmus Universiteit Rotterdam. Bestuurskunde.
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (NNB). (2011). *Krimp: Het nieuwe groeien. Positionpaper over leefbaarheid en voorzieningen in krimpgebieden*.
- Natuur en Milieu Overijssel (NMO). (2012). Overheidsparticipatie: *Hoe doe je dat?* Geraadpleegd op 10-12-2012, via http://www.natuurenmilieuoverijssel.nl/Activiteiten/activiteit_eco/Overheidsparticipatie_hoe_doe_je_dat.aspx
- Newton, F. (2010). Zelfredzaamheid bij rampen en crises: *Stimulerende beleidsinstrumenten van overheid*.
- Ostrom, V., Tiebot, C.M., Warren, RL. (1961). The organization of government in metropolitan areas: *a theoretical inquiry*, in: *America Political Science Review*.

Out, N. (2011). *Bewoners maken zelf de leefbaarheid*. Agora 2011 deel 4.

Platform Buurtschappen Hof van Twente. (2013). *Platform Buurtschappen Hof van Twente*. Geraadpleegd op 05-06-2013, via <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:GIYWAPyZHSMJ:platformbuurtschappenhvt.nl/component/content/article/6-frontpage.html+&cd=2&hl=nl&ct=clnk&gl=nl>

PON. (2011). *Betrokken dorpen: feiten en beelden omtrent de vitaliteit van de dorpen in de gemeente Apeldoorn. Deel III Rapport van bevindingen*. Geraadpleegd op 30-07-2013, via http://www.apeldoorn.nl/DATA/TER/docs/politiek/gemeenteraad/rekenkamercommissie/2011/dorpen_deel%20III.pdf

Plasterk, R.H.A. (2013). *Van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie*. In werken aan burgers nabijheid: Handreiking voor structurele samenwerking met uw inwoners bij burgerparticipatie en overheidsparticipatie. *Ministerie van Binnenlandse Zaken*.

Pröpper, I. (2009). *De aanpak van Interactief beleid: 'elke situatie is anders'*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Provinciale Raad voor Omgevingsbeleid Gelderland (PROG). (2012). *Van leefbare naar vitale regio's*. Geraadpleegd op 08-03-2013, via http://sis.prv.gelderland.nl/brondoc/PS/2012/INGEKOME/SIS_10590.PDF

Provincie Gelderland. (2012). *Leefbaarheid en gemeenschapsvoorzieningen 2013-2015*. Geraadpleegd op 08-03-2013, via www.kulturhus.nl/_gallery/file/PS2012-752%20LGV%20voorstel.pdf.

Regio Achterhoek. (2011a). *Structuurvisie nieuwe stijl Regio Achterhoek - Speerpunten voor het regionale ruimtelijk beleid Achterhoek 2011-2020: Een ruimtelijke visie op een vitaal, modern en authentiek Achterhoek*.

Regio Achterhoek. (2012). *Starnotitie Regio Achterhoek*.

Rekenkamercommissie Apeldoorn. (2011). *Betrokken dorpen: Onderzoek naar de relatie tussen de gemeente Apeldoorn en haar dorpen*. Geraadpleegd op 29-07-2013, via http://www.apeldoorn.nl/DATA/TER/docs/politiek/gemeenteraad/rekenkamercommissie/2011/dorpen_deel_IV_bijlagenrapport_betrokken_dorpen_totaal_6_7.pdf

RO Groep. (2013). *Scholenvisie basisonderwijs Hof van Twente 2022/2032*. Geraadpleegd op 04-06-2013, via http://www.opohvt.nl/bestanden/249/scholenvisie_2022-2032_basionderwijs_HvT.pdf

Rosenthal, U., Ringeling, A.B., Bovens, M.A.P., 't Hart, P. & van Twist, M.J.W. (1996). *Openbaar bestuur; beleid, organisatie en politiek*, Alphen aan den Rijn, Samson.

Rowley, A. (1998). *The Cutting Edge 1998: Planning and mixed-use development: whats the problem?* Reading: RICS

Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., Booi, M. & Verckens J.P. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek*. Pearson Education.

Scoop. (2011). *Themarapport Sociale Staat van Zeeland: Leefbaarheid*. Geraadpleegd op 18 maart 2013, via <http://www.zvkk.nl/file/get/iFileId/3862>

SCP. (2007). *Het beste van twee werelden: 'Plattelanders over hun leven op het platteland'*

SCP. (2008). *Overgebleven dorpsleven: 'Sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland'*

Sjöblom, S. (2007). *Governance and Administrative Temporality: What are the Prospects for Sustainable Solutions?* XXII Congress of the European Society for Rural Sociology, Wageningen.

Smaal, P., van den Heuvel, J., Koomen, E. & van Wilgenburg, R. (2005). *Vitaal platteland, vitale kleine kernen: Evaluatie in het kader van de Nota Ruimte*. H&S/Rijksuniversiteit Utrecht.

Socius. (2012). *Burgerinitiatieven*. Geraadpleegd op 21-11-2012, via <http://www.socius.be/tiki-index.php?page=Burgerinitiatieven>

Stadindex. (2012). *Wolfheze*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via <http://www.stadindex.nl/wolfheze>

STAMM CMO. (2012). Leefbaarheid is mensenwerk: *Onderzoek naar leefbaarheid gemeente Borger Odoorn*. Geraadpleegd op 18-11-2013, via http://www.borger-odoorn.nl/uploads/media/BORGER-p1-p80_versie_31_jan_2012.pdf

Stichting de Pol. *Historie de Pol*. Geraadpleegd op 03-06-2013, via http://www.depol.info/?page_id=90

Stichting Kulturhus Boven-Leeuwen. *Geschiedenis en ontstaan Stichting Kulturhus*. (2013). Geraadpleegd op 28-06-2013, via <http://www.dulper.nl/index.php/de-stichting/geschiedenis>

Svendsen, G.L.H. (2008). Multifunctional centers in rural areas: *Fabrics of social and human capital*.

Thissen, F. (2009). Leefbaarheid en Vitaliteit van dorpen: *Mythes en Uitdagingen*.

Thissen, F. (2010). *Wat houdt een (krimpend) dorp leefbaar en vitaal?* Real Estate Magazine, 7 1, p 23 - 26. Amsterdam, WEKA Uitgeverij BV

Thissen, F. & Drooglever Fortuijn, J. (2012). Het dorps huis: van en voor bewoners. *'De maatschappelijke participatie van dorpsbewoners en de betekenis van het dorps huis in de dorpen van Littenseradiel'*.

Tiekstra, E.J. (2012). Met het oog op morgen. Een studie naar de bestuurlijke en beleidsomslag ten aanzien van demografische krimp in de gemeente Berkelland. Geraadpleegd op 24-09-2012, via <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-theses/2012-0814-200852/2012-06-18%20Masterscriptie%20Ellen%20Tiekstra.pdf>

Tomberg, T. (2012). Notitie overheids participatie: Veranderende vormen van (dorps) participatie in de gemeente Oude IJsselstreek.

Tubantia. (2010). *Gemeente past tekort sporthal Bentelo alsnog bij*. Door Tettero, M. Geraadpleegd op 05-06-2013, via <http://www.marceltettero.nl/tubantia03/Bentelo.html>

Van Ankeren, M., Tonkens, E. & Verhoeven, I. (2010). Bewonersinitiatieven in de krachtwijken van Amsterdam: *Een verkennende studie*. Geraadpleegd op 30-01-2013, via <http://dare.uva.nl/document/226917>

Van Berkum, R. (2011). Krimp & voorzieningen: *Over het behoud van voorzieningen in tijden van bevolkingskrimp*.

Van Dam, R., Salverda, I. & During, R. (2011). Burgers en landschap: *Effecten van burgerinitiatieven en de rol van de rijksoverheid*.

Van Doorn. (2012). *Kulturhus D'n Dulper*. Geraadpleegd op 06-06-2012, via <http://www.jvtora.nl/fd/8-kulturhus-dn-dulper>

Van der Heijden, J., van Dam, R. van Noortwijk, R., Salverda, I. & van Zanten, I. (2011). Experimenteren met burgerinitiatief. *Van Doe-het-zelf naar Doe-het-samen Maatschappij*.

Van der Elst - Van der Lans, M. & Rijk, P. (2006). Lokale bedrijvigheid, leefbaarheid en sociale vitaliteit in het landelijk gebied van Friesland: *Een casestudy*. LEI, Den Haag. Geraadpleegd op 14-11-2012, via http://www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2006/4_xxx/4_06_01.pdf

Van Rijt-Veltman. W.V.M. & Smit, C.K. (2010). Evaluatie van de provinciale regelingen Integrale Dorpsontwikkelingsplannen (IDOP): *Co-creatie en co-realisatie van beleid*.

Van Royen, P.C. & Scholten, S.(2005). Komt voor de bus...: *Toekomst van de bibliotheekvoorziening in kleine kernen*. Bestuur & Management Consultants

Van Xanten, H., Schonewille, J., Engelen, J. & van de Maat, J.W. (2011). Sterke verhalen: *Burgerinitiatieven voor voorzieningen in kleine dorpen*. Movisie & SER. Geraadpleegd op 18-10-2012, via <http://www.wmowonen-nh.nl/files/2011/sterke-verhalen-burgerinitiatieven-voor-voorzieningen-in-kleine-dorpen>

Veeken, M. (2011). Een onderzoek naar burgerinitiatieven in de gemeente Medemblik. Bachelorscriptie Sociale Geografie.

Veldhuizen, T.J. (2009). Het Kulturhus nader bekeken: *"Het ontdekken van meerwaarde binnen de Kulthurhusen"*. Universiteit Twente.

Vereniging Dorpsbelang Wolfheze. (2007). *Visie 2014 Wolfheze*. Geraadpleegd op 11-07-2013, via <http://www.dorpsbelangwolfheze.nl/nws/pdf/files/visie2015.pdf>

Verhoeven, I. (2010). *Ruimte geven aan initiatieven van burgers*.

Vis, R., Loos, H., & Jongema, M. (2004). *Handreiking burgerinitiatief*. Den Haag: VNG.

VKK Gelderland; Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij; De Kernen; Plattelands Jongeren Gelderland; Van Hall Larenstein; Gemeente Maasdriel; Inwoners Well en Wellseind. (2010). *Leefbaarheidsplan: Well en Wellseind*.

Wittenbols, K. (2013). *Well in beeld*. Geraadpleegd op 08-10-2013, via <http://www.breda-en-alles-daaromheen.nl/well-in-beeld.html>

Wolf, S. (2008). *Dorpsplannen in de Achterhoek: Gemeenten en dorpsbelangenorganisatie werken samen aan de leefbaarheid op het platteland*. Wageningen University.

Yin, R. (2003). *Case study research. Design and methods*. Thousand Oaks. California: Sage publications.

Overige geraadpleegde websites

www.depol.info

www.bentelo.info

Lijst met geïnterviewde personen

Bekker, J. (22-07-2013). Elan Expertise, Adviseur bij de totstandkoming van het Kulturhus in Braamt

Heesen, G. (03-06-2013). Dorpsraad Braamt, Bestuurslid

Hoogenslag. (28-04-2013). Projectmedewerker & Contactpersoon Dorpsloket Overijssel, Stimuland.

Klompshouwer, W. (24-05-2013). Vereniging Dorpsbelangen Varsselder -Veldhunten, Voorzitter

Kuiper, Q. (29-05-2013). Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland, Secretaris

Masseling, T. (25-06-2013). Gemeente Montferland, Ambtenaar

Muijsken, A. (03-06-2013). Dorpsraad Braamt, Voorzitter

Rubens, M. (28-05-2013). Dorpsbelangen Boven-Leeuwen, Voorzitter

Smallegoor, R. (29-05-2013). Dorpshuisvereniging Beemte-Broekland, Voorzitter

Tomberg, T. (20-06-2013). Gemeente Oude IJsselstreek, Beleidsmedewerker Leefbaarheid

Van Doorn, O. (28-05-2013). Stichting Kulturhus d'n Dulper Boven-Leeuwen, Voorzitter

Van Hasselt, D. (09-06-2013). Voormalig penningmeester van Vereniging Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten

Van Hierden, E. (25-06-2013). Gemeente Montferland, Ambtenaar

Van de Pavert, S. (03-06-2013). Vereniging Dorpsbelangen Varsselder-Veldhunten, Secretaris

Van Swam, B. (28-05-2013). Gemeente gemeente West Maas en Waal, Wethouder

Vegter, J. (26-07-2013). Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland, Voorzitter

Waarlo, I. (04-06-2013). Gemeente Oude IJsselstreek, Dorpscoördinator Kleine Kernen

Willemsen, G. (29-05-2013). Buurt en Belangenvereniging Beemte-Broekland, Bestuurslid